

SECURITAS IMPERII

7

**Sborník k problematice
bezpečnostních služeb**

O B S A H

Václav Veber

Padesátá léta v Československu

– komunismus na domácí scéně (úvod ke sborníku) 5

Prokop Tomek

„Případ Dr. Doležel a spol.“

– vazební podmínky osob „Případu Krčmaň“ 12

Přílohy 1–3 28

Poznámky a odkazy 31

Ivo Fiedler

Metamorfóza agenta A. A. Kotouse

aneb Jeden z mnohých 36

Přílohy 4–8 46

Poznámky a odkazy 53

Martin Pulec

Nástin organizace a činnosti ozbrojených

pohraničních složek v letech 1948–1951 55

Přílohy 9–13 73

Poznámky a odkazy 91

Boris Titzl

Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951 97

Přílohy 14–17 131

Poznámky a odkazy 168

Jan Kalous

Případ Bohumila Sixty popraveného v únoru 1952 170

Přílohy 18–20 183

Poznámky a odkazy 189

Petr Čuka

Únosy lidí z Československa sovětskou KGB 192

Přílohy 21–28 209

Poznámky a odkazy 221

Jiří Bašta

**Propagandistické využití kauzy amerického
emigranta profesora G. S. Wheelera 224**

Přílohy 29–35 241

Poznámky a odkazy 249

Martin Pulec

Agenturní činnost Mileny Markové 252

Příloha 36 279

Poznámky a odkazy 281

Prokop Tomek

**Tajná operativní věznice Státní bezpečnosti
ve Wintrově ulici v Praze v letech 1951–1955 286**

Přílohy 37–40 307

Poznámky a odkazy 313

Stanislav Červinka ml.

**Klement Gottwald na Vítkově
– balzamizace těla v materiálech ÚV KSČ 319**

Přílohy 41–46 342

Poznámky a odkazy 350

Užité zkratky 352

Ediční poznámka 357

Padesátá léta v Československu – komunismus na domácí scéně

(úvod ke sborníku)

Komunismus jako ideologie ohrožoval Evropu už dávno, vlastně od počátku 19. století. Tehdy vznikl a ustavil se; jeho rodiči byli rukou nerozdílnou Marx a Engels, nazývaní později klasiky. Marx byl ovšem hnací silou, intelektuálním tvůrcem onoho nového náboženství, který svým „vědeckým komunismem“ (aby se odlišil od řady dobových badatelů a fantastů) umístil spásu lidstva již do tohoto světa. Předpokladem oné spásy ovšem měla být apokalyptická revoluce, která následně pohltí starý svět, tj. svět kapitalismu.

Nedá se říci, že by Marx nevypracoval poutavý systém, právě naopak; byl nápaditý stylista a publicista, kterému se slova sama rovnala do logických vět a hypotéz. Výklad měl logickou stavbu, fakta byla vybírána tak, aby do něho zapadala beze zbytku a bez velkých možností pochyb a nejistoty. Nevyhnutelně ovšem vyžadovala víru jako každé náboženství, i když by třeba bylo kacířské.

Marx se v podstatě snažil vyložit, že vlastním kapitalismem otrásají takové rozpory, že *n e v y h n u t e l n ě* (to slovo bylo důležité, jím se tvrdilo, že jde o nutný a zákonitý proces, který nastane, ať si to lidé přejí nebo ne) vede k „produktivní katastrofě“. Spásu měla přinést nově vznikající třída a zároveň „oběť“ kapitalismu – dělníci, jinak též proletariát. Ti také měli převzít odpovědnost na sebe a napříště se sami (a lépe) starat o spásu lidstva.

Jako publicisté Marx s Engelsem zazářili; napsali výřečný Komunistický manifest (v roce 1848), v němž celou promyšlenou stavbu předložili jako vizi příštího vývoje. S dalším dokazováním to již bylo horší. Předpokládaný vývoj kapitalismu se totiž nedostavoval a vůbec směřoval jinam, než oni společně uvažovali. Především z tohoto důvodu Marx vědecký výklad zdaleka nedopracoval, ač se mu věnoval celý život (nikde nepracoval a Engels jako továrník a později rentiér ho živil a celoživotně jeho rodinu podporoval). Předpokládaný několikaszvazkový a již rozvrhnutý vědecký spis skončil u jediného svazku nazvaného Kapitál, a na další jeho vyznavači čekali marně. Nelze se divit, neboť kapitalismus měl tak rychlý start do života i vývoj, že jej současníci nedovedli zachytit ani odpovědněji rozebrat, měnil se pod rukama a nedal se svázat do žádných sebepřesvědčivěji navržených „zákonů“.

Marxovy výklady a předpovědi tály jak jarní sníh, svět se v žádném případě nehodlal zařizovat podle jeho hypotéz. Snad by se na filozofa i docela zapomnělo, ale ujali se ho – již po jeho smrti – extremisté ve vlastním hnutí. Ti se rozhodně nechtěli rozloučit s vidinou boje a vítězství, dobytí moci a pokusu vést nejdříve část a později, pokud možno, celý svět. Tvrdili neochvějně, že „k zářným zítřkům“.

O dobytí politického vítězství se komunisté pokusili za Marxova života jen jednou, v období tzv. Pařížské komuny. Dalším pokusem – tentokrát připraveným do naprostých podrobností, a to po všech stránkách – byl útok ruských bolševiků proti staré moci – carismu – v roce 1917. Víme dobře, že listopadový bolševický převrat v režii Trockého byl úspěšný, a že politickou moc bolševici po jistém náročném období občanské války nakonec uhájili. Poté začali – proti všem teoretickým předpokladům – uplatňovat komunistický experiment v Rusku, které v roce 1922 nazvali Svazem sovětských socialistických republik. Samozřejmě, že se od počátku ruští bolševici snažili rozšířit svůj experiment i na jiné země, a raději světadily, ale nic z toho se jim už nepovedlo. Zůstali na dlouhých dvacet let v omezených hranicích bývalého carského impéria a jakákoli snaha o rozšíření komunismu za hranice země zcela propadla.

Až nová světová válka, která se neúprosně blížila, slibovala velké naděje ohledně dalšího šíření komunismu po světě. A skutečně taková situace nastala. Sovětská armáda se ve válce s nacismem zařadila mezi vítěze, a ač můžeme totalitní ideologii SSSR postavit na stejnou úroveň jako poražený nacismus, nárokoval si Sovětský svaz vzhledem k výsledkům tak tvrdé války souhlas s postupem do Evropy. Po roce 1945 většinu zemí východní a střední Evropy vojensky obsadil, ovlivnil jejich další politickou orientaci ve směru nastolení komunismu a pevně se v nich usadil.

Komunismus v Evropě po druhé světové válce

Raymond Aron, významný francouzský sociolog a politolog, již v roce 1951 napsal, že ve východní Evropě (a myslel tím ty evropské státy, které ležely mezi Labem a západní hranicí SSSR) získali díky sovětské armádě klíčové pozice komunisté, většinou pod záštitou taktiky lidové fronty. A pak prý už bylo jen „dětskou hříčkou“ dosáhnout mocenského monopolu.¹⁾ Tím chce naznačit, že ona technika chladnokrevné sovětizace (či revoluce shora) byla použitelná všeobecně v různých zemích, a že každý stát v Evropě, Francii nevyjímaje, by dopadl stejně, kdyby tam byla třeba jen nakrátko rozmístěna sovětská armáda.

Nebudu rozebírat podrobně Stalinovu taktiku po druhé světové válce, je jisté, že tento vůdce viděl ve válce ideální příležitost pro další rozšíření komunismu a hodlal k němu vydatně napomoci. Věděl dobře, že nejlepší příležitostí jsou státy v rozkladu, jenž přinesla válka,

a kdy vzniká bezpočet příležitostí k agitaci i k činu; obé v podstatě bez kontroly...

Leninsko-stalinský komunismus se v meziválečném období prosadil a upevnil jako teorie a praxe totalitní tyranie, a už proto nemohl mít ani jiný přístup k řešení politických vztahů a poměrů, než jaký nastoupil. Úspěšně se pokusil východní Evropu dobýt s využitím svých dosavadních odzkoušených metod. A když uspěl, nazval celou akci „osvobozením“.

Stalin a jeho nejbližší pomocníci (pod jeho vlivem a neúprosným vedením) především připravili pro každou vyhládnutou zemi v podstatě malou kohortu profesionálních revolucionářů, totálně oddaných sovětskému komunismu. Přesně podle hesla, že nezáleží na počtu členů strany ani na počtu sympatizujících (to jsou druhotné veličiny), ale na síle a schopnostech organizace. Vždyť také v některých zemích (například v Rumunsku či v Maďarsku) se komunisté počítali na stovky a měli před sebou tak neuvěřitelně neúměrný úkol, jakým je ovládnutí státu.

V druhé fázi, která ovšem probíhala současně, se celý sovětský politický vliv v té které zemi zaměřil na likvidaci možných politických odpůrců nových komunistických pořádků. Pod různými záminkami je nepustil do politického života, ale naopak většinou posílal za mříže. Umně rozehrával a podle místních poměrů navozoval jakési ovzduší sympatií pro nové pořádky, a opět ve shodě s touto činností připravoval nové možné nekomunistické politiky, kterým bude svěřena úloha nutné spolupráce na cestě do úplného područí. Zde bezostyšně sověští komunisté pracovali policejními metodami výběru a zasahovali do politických poměrů daného státu zcela bez omezení. Nezastavovali se ani před svévolným zatýkáním a odvážením občanů jednotlivých států do svých vyhlášených táborů a vězení. Hlavní tedy bylo ovládnout stát, především jeho bezpečnost a armádu a další rozhodující politické funkce. Teprve když se s pomocí svých oddaných příslušníků nebo tajných nohsledů státu zmocnili, začali pracovat na „získání mas“. Hned od počátku zařídili vládu komunistické „elity“, a „masy“ postupně podřídili jejímu komunistickému vlivu; tak vznikala „člověk nové epochy“. O demokratické cestě k moci proto nemůže být řeč; konečně v celé východní Evropě se po válce konaly jen dvojce tzv. svobodné volby. Na jaře 1945 v Maďarsku (komunisté propadli) a v květnu 1946 v Československu (komunisté údajně zvítězili, ale ve skutečnosti získali 38 % hlasů). Nikde jinde se ani v náznaku „svobodné“ volby nekonal a samozřejmě ani ve zmíněných zemích se podruhé už nikdy neopakovaly.

Přibližně v létě 1947, kdy se radikálně měnily vztahy SSSR a USA, dvou supervelmocí dělících si svět, radikálně se mění i taktika sovětských bolševiků ve východní Evropě. Komunismus jako vládnoucí politický režim je již nastolen – cílem se stává prosadit do praxe jed-

notlivých východoevropských zemí také sovětský politický systém se všemi důsledky. Výsledkem pak je „věrný“ a pevně podvázaný satelitní stát. Taková je vlastní podstata východoevropského dějinného procesu spjatého s padesátými lety.

Hlavním heslem a také viditelnou praxí této doby je slogan „Se Sovětským svazem na věčné časy!“. Má v každé zemi poněkud jiný obsah; u nás je to například účelově vykládaná historie Mnichova, „zrady“ západních států i popis údajné skutečné činnosti nejvěrnějších spojenců apod. Nezanedbatelnou součástí tohoto procesu je také likvidace všech kontaktů se Západem, ať už se týkají hospodářství, politiky či kultury. Na konci jsou neprůchodné hranice a faktický konec všech kontaktů i styků; znalost či pouhý zájem o dění na Západě jsou nebezpečné a postupně i trestné. Hlavním cílem je ovšem důsledná a naprostá přestavba společnosti dle sovětského modelu, a to ve všech oblastech života i fungování společnosti. V popředí zájmu stojí organizace politického systému sovětského typu (jen s mála odlišnostmi, jako jsou např. některé zbytkové prvky z demokratického systému, například funkce prezidenta apod.), řízené hospodářství opět dle sovětských dispozic, které jen v nepatrných položkách korespondují se skutečnými národními zájmy toho kterého státu. Sovětizována je ovšem i kultura, věda, celé školství atd.

Není účelem tohoto úvodu ke sborníku věnovat se podrobněji otázce nastolení sovětského modelu v konkrétních státech východní Evropy. Jednotlivé odlišnosti, ostatně velmi malé, jen potvrzují pravidlo. Celý proces nastolování sovětského modelu však neprobíhal bez střetů, bez odporu skupin i jednotlivců. Někdy i mezi jeho samotnými aktivními uskutečňovateli. Jistě k tomuto dění napomohla i praxe stranických čistek a procesů, které se všude v jednotlivých zemích uskutečnily také podle známých sovětských modelů z 30. let, včetně nesmyslných obvinění a nepochopitelných přiznání.

Vše, o čem píšeme, bylo záležitostí necelého desetiletí, jistě ovlivněného Stalinovou smrtí v březnu 1953, ale bezesporu také tím, že napodobování a realizace s pomocí poradců zabere podstatně méně času, než vytváření ideálního typu komunismu. Po XX. sjezdu KSSS, na němž Nikita Sergejevič Chruščev přečetl první (a zatím očividně neupřímné) přiznání komunistických chyb, nedostatků a zločinů, byla situace v sovětských satelitních zemích opět jiná. Sověští komunisté chtěli začít jakoby z čistého stolu, ale to už je tematika pro jiný sborník.

Nastolení komunismu v Československu

Z toho, co již bylo uvedeno, vyplývá, že proces nastolení komunismu v jednotlivých východoevropských zemích po druhé světové válce měl v podstatě dvě fáze. Za první dobyti státu komunisty a prosazení ko-

munistické moci do čela státu, včetně zabezpečení jejího upevnění. O době trvání této první fáze rozhodovaly spíše vnější podněty (vzájemné vztahy velmocí apod.), nežli vývoj a situace jednotlivých východoevropských zemí. Dělítkem a zároveň mezníkem bylo léto 1947, kdy Stalin otevřeně přiznal své úmysly a jednoznačně i veřejně prohlásil východní Evropu za komunistickou. Ona už samozřejmě „komunistická“ byla, to jen taktické hledisko nutilo Stalina o tomto faktu veřejně nemluvit.

V Československu byl tímto dělítkem únorový puč v roce 1948, jehož výsledkem byla absolutní komunistická politická vláda, i když se pokusila halit do frází Národní fronty a existence údajně samostatných politických nekomunistických stran.

Druhou fází pak bylo od roku 1948 rychle realizované přetváření systému a celého státu do komunistické podoby sovětského typu, a to po všech stránkách politického, hospodářského a kulturního života. Jak tento proces v podrobnostech u nás probíhal, dokazují a ilustrují jednotlivé práce v tomto sborníku. Zvědavého čtenáře odkazují na další publikace specialistů.²⁾

Jeden problém však nemohu nechat stranou. O období let 1945 až 1948 se často uvádí, že šlo o demokratickou fázi vývoje, a dokonce se naznačuje, že tato doba mohla být vhodným a nosným východiskem k dalšímu vývoji státu. Je to iluze a viditelné či chtěné nechápání skutečné situace. Hned od konce války měli Sověti všechny nitky ovládající jimi osvobozené státy pevně v rukou, popouštěli uzdu či ji přitahovali podle svých představ a zájmů a ohlíželi se nikoli na stav oběti, ale na závazky či dohody se svými bývalými spojenci, samozřejmě se snahou je přelstít a získat víc, než dosud drží v rukou. O jakémsi propuštění Československa ze své zájmové sféry rozhodně neuvažovali, a tak tvrzení, že naši politici dělali vlastní politiku, je trochu nemístnou iluzí. Slovenský historik L. Lipták³⁾ nazývá toto období obdobím „řízené demokracie“ a ve svém srovnávání se samostatným Slovenským státem (1939–1945) jednoznačně dokazuje oslabení demokratického obsahu státního života ve velkém rozsahu. To spočívá v narušení soukromého vlastnictví, v postupné diskreditaci parlamentní demokracie (zákaz některých stran apod.), v systematickém narušování struktur občanské společnosti, v posílení funkcí státu a rozšíření sféry jeho zásahů, v preferenci radikalizace politického myšlení a jednání, v celkovém oslabování středních vrstev jako opory demokracie, ve vědomé kompromitaci tradičních politických seskupení, v prosazení principu kolektivní viny a podobně.

Odboj a odpor proti komunistickému mocenskému nástupu je důležitou součástí historického poznání.⁴⁾ Dosavadní historiografie (mám na mysli komunistický popis událostí) dbala na to, aby představila dobytí moci komunisty jako výsledek přání lidu, veřejnosti, která se užůž nemohla dočkat jejich vlády. O tom, že by se nějaké skupiny či

jednotlivci pokoušeli komunistický nápor zastavit, se vůbec nezmiňovala; většinou soudila, že takové pokusy se vůbec nekonaly a neexistovaly. A přitom jejich zveřejnění je nejen podmínkou pravdivého a objektivního podání, ale také základní povinností historiografie právě proto, aby byla pravdivá. **Společnost musí – i když s velkým zpožděním – poznat, že zdravé síly a demokratické skupiny opravdu v těžkých padesátých letech existovaly a zachraňovaly čest nerozhodných a válkou narušených lidí.**

Ke komunistickému odporu u nás na konci čtyřicátých a na začátku padesátých let můžeme počítat početné manifestace a demonstrace u příležitosti konání XI. všesokolského sletu v Praze v září 1948 a právě tak i manifestace, které se konaly v souvislosti s pohřbem bývalého prezidenta Edvarda Beneše 8. září 1948. Všechny tyto akce měly zjevně protikomunistický ráz a byly jedním velkým protestem československé veřejnosti. K nim můžeme připočítat i orelské slavnosti na Hostýně v létě 1948. Četné a dodnes nespočítané studentské, skautské a katolické kroužky mládeže pořádaly různé letákové akce proti režimu, ale také pomáhaly rodinám již zatčených protikomunistů, lidem ostrakizovaných režimem apod. Tyto a podobné akce a aktivity byly permanentní; sice pomalu slábly ve shodě s tím, jak pohasínaly naděje na změnu politické situace ve světě i u nás, ale byly stále přítomné. Vrcholem této aktivity byly plzeňské demonstrace v roce 1953 – konkrétně proti měnové reformě, ale výsledně také proti režimu, jenž již tehdy prokazatelně neplnil sliby, a dokonce – jako Zápotocký v případě reformy – veřejně lhal.

I odboj, kterým rozumím boj proti režimu se zbraní v ruce se snahou svrhnout ho a potlačit, byl v českých poměrech přítomen. Uvědomíme-li si, že šlo o zápas s totalitním režimem, což znamená přísně organizovaný policejní stát s velkou represivní mašinérií, nemůžeme jinak, než aktivisty tohoto protikomunistického zápasu obdivovat. Prokazatelně se konaly nejméně dva pokusy o vojenský převrat, k odboji však můžeme počítat i vyzbrojování ilegálních skupin s cílem svrhnout režim a koneckonců i sabotáže v průmyslu či v zemědělství, které měly stejný cíl, i když jej plnily vzdáleně a zprostředkovaně. Rovněž tak agenti-chodci plnili stejný úkol a cíl, právě tak jako lidé, kteří organizovali přechody ohrožených lidí do zahraničí aj.

Vrcholem hrdinství byli bezesporu bratři Mašínové, legendární bojovníci s komunismem; nesmíme ovšem zapomenout na jejich nejbližší pomocníky a přátele. Právě na jejich příkladě je dokonale vidět, jak dosavadní komunistická historiografie mate veřejnost a snaží se stále o nespravedlivý obraz Mašínů, který má vlastně i politické důsledky. Avšak mravní zdraví celé společnosti i zdravá budoucnost demokracie vyžadují pravdivé zveřejnění existence odboje a odporu proti komunismu; bez pozitivních tradic je nemožné důsledně nastolit parlamentní demokracii, která má stále tolik nepřátel a vyžaduje perma-

nentní ochranu i obranu za všech podmínek i situací. **Demokratická společnost, která se nedoveďe, či dokonce nechce bránit, má omezené právo na svou existenci, na svobodu občanů a koneckonců na důstojný život.**

Dnes zatím mnohem více víme o represích a komunistickém útlaku, o tom, co všechno zlého policejní ochránci socialismu učinili obháj-cům demokracie v zájmu své vlády, ale obraz skutků, které tito hrdin-ní lidé proti komunismu podnikli, není dodnes zcela zřetelný a jasný. Každá snaha vnést do této oblasti světlo je cenná. Bezesporu můžeme k této aktivitě připočítat i tento předkládaný sborník o represích ze strany ochránců komunistického režimu, a o odboji či odporu na druhé straně. Velká část autorů patří k mladým badatelům, a pevně doufám, že se s výsledky jejich práce setkáme v dalších publikacích knižních i časopiseckých.

VÁCLAV VEBER

(autor působí v Ústavu světových dějin UK)

POZNÁMKY A ODKAZY

- ¹⁾ R. Aron: Historie XX. století, Praha 1999, str. 186.
- ²⁾ První vlašťovkou byla kniha kolektivu autorů V. Moulis, J. Valenta a J. Vykoukal: Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944–1989, Ostrava 1991. Řadu studií v tomto smyslu otiskl časopis Střední Evropa.
- ³⁾ Lubomír Lipták: Storočie dlhšie ako sto rokov, Bratislava 1999, str. 213n. Vlastní studie z roku 1994 má název Vonkajšie a vnútorné faktory formovania politických systémov na Slovensku.
- ⁴⁾ K tematice odboje a odporu viz stať Zory Dvořákové: Třetí odboj – protikomunistický, in: Za svobodu a demokracii I. – odpor proti komunistické moci. Uspořádali J. Cuhra a V. Veber. Praha 1999, str. 27n.

„Případ Dr. Doležel a spol.“ – vazební podmínky osob „Případu Krčmaň“

PROKOP TOMEK

Dne 9. září 1947 se neznámý pachatel pokusil spáchat atentát na tři ministry tehdejší československé vlády: náměstka předsedy vlády PhDr. Petra Zenkla (Československá strana národně-socialistická, dále ČSNS)¹⁾, ministra spravedlnosti JUDr. Prokopa Drtinu (ČSNS)²⁾ a ministra zahraničí dr. h. c. Jana Masaryka (nestraník)³⁾. Tento čin a vše, co po něm následovalo, vešel do naší historie pod několika charakteristickými názvy: „Atentát na tři ministry“, „Krabičkový atentát“, později jako „Případ Krčmaň“ či „Krčmaňská aféra“, úředně pak „Případ Dr. Doležel a spol.“. Tato aféra představovala, jak se později ukázalo, jednu z událostí předznamenávajících únorový puč roku 1948.

Od prvních okamžiků po odhalení atentátnického pokusu se v republice rozvinuly urputné politické diskuse, které po Únoru přešly již jen v silné represe a zločiny Státní bezpečnosti psychicky i fyzicky likvidující nepohodlné politické soupeře a další osoby, které nějakým způsobem přišly s vyšetřováním atentátu do styku.

Nyní, když je možnost čerpat z dříve nedostupných archivních materiálů ministerstva vnitra, například z vyšetřovacího spisu StB ve věci „Dr. Doležel a spol.“, osobních spisů vězňů a některých vězeňských knih, chce autor tohoto příspěvku upozornit na mnohaleté nezákonné martyrium, kterým musely po únoru 1948 projít vězněné osoby z případu „Dr. Doležel a spol.“ Čekali několik let nejprve na obvinění a po dlouhých letech na odsouzení za „napomáhání provokaci národně-socialistické strany namířené proti KSČ“ – jak byl právě představiteli komunistické strany celý případ interpretován.

O atentátu nebylo mnoho publikováno s výjimkou vlny novinových článků v letech 1947–1948. Poměrně rozsáhle se mu ve svých pamětech nazvaných „Československo můj osud“ věnoval Prokop Drtina a rovněž jeho přítel JUDr. Jaroslav Drábek pojednal o kauze v jedné z kapitol své knihy „Z časů dobrých i zlých“.⁴⁾ Zcela je pak případu věnována kniha PhDr. Zory Dvořákové „Smrt pro tři ministry“.⁵⁾ Tyto publikace mohou posloužit k zasazení události do kontextu tehdejší doby. Na druhé straně věnovali atentátu čas od času pozornost dezinterpretátoři ve službách komunistického režimu, za všechny jmenuj-

me historika SNB podplukovníka Otu Holuba, který atentát popsal v knize „Smrt ze zálohy“, v kapitole nazvané „Krabičková aféra“.⁶⁾

Předkládaná práce, i když s poznámkovým aparátem a uvedením přesných pramenů, nemůže spleťtý případ po padesáti letech rozuzlit. Avšak jeho nezanedbatelné aspekty, které pokus o atentát přerostly, chce zveřejnit, ukázat a pojmenovat. Věznění bez soudu – mučení – zkonstruovaná obvinění – konečné nespravedlivé odsouzení – tresty – ztráta cti, práce, zdraví i života – rehabilitace (1968/69) – derehabilitace (1975) – to vše se stalo, a ne samo od sebe. Ani doba po listopadu 1989 dosud nenapravila křivdy spáchané na zúčastněných, kteří jsou sice již všichni mrtvi, ale jejich potomci (a těmi jsme v jistém smyslu my všichni) na pojmenování viníků a stanovení jejich viny a trestu doposud čekají.

Pachatel pokusu o „atentát na tři ministry“ nebyl nikdy vypátrán. Pachatelé zločinů v případě „Dr. Doležal a spol.“ jsou známi...

Připomeňme tedy nejprve ve stručnosti samotný atentát a nejbližší následující události:

Atentát měl být proveden pomocí „pekelných strojů“ označených jako dárkové balíčky s parfémů, odeslaných na adresy úřadů tří politiků dne 9. září 1947 kolem 15. hodiny z pošty v Ostrovní ulici v Praze 1. Adresa odesílatele: K. Malý (v jednom případě A. Malá), parfumerie Praha III, Nerudova 17, byla falešná.⁷⁾

V každé ze tří dřevěných krabiček byly upevněny dvě stogramové nálože trinitrotoluenu s rozbuškou, spojenou provázkem s víčkem, takže při otevření mělo dojít k explozi. Pravděpodobně vinou špatného seřízení šlo víčko otevřít jen obtížně. Proto podržený personál ministrů, manipulujících s balíčky, provázky odstříhl a víčka otevřel bez exploze. Při později provedené zkoušce – řízeném výbuchu kopie krabičky na vojenském cvičišti – byla však funkčnost zařízení a ničivá síla nálože potvrzeny. Výbuch tedy mohl vážně zranit nebo zabít osoby přítomné otevírání krabiček. Skutečnosti, že mechanismus náloží určených ministru Zenklovi a ministru Drtinovi fakticky selhal (balíček určený ministru Janu Masarykovi byl zachycen na poště v Praze-Střešovicích, protože na něm byla uvedena nepřesná adresa) a že s krabičkami pravděpodobně ani nemohli ministři osobně přijít do styku, byly komunistickým tiskem hned od počátku využity k obvinění, že atentáty byly dílem samotné národně-socialistické strany, která si tak údajně chtěla zlepšit pozici v blížících se volbách v roce 1948.⁸⁾

Při vyšetřování události Kriminální ústřednou ministerstva vnitra (dále MV) byly sledovány zprvu dvě stopy. Jedna z nich se odvíjela od identifikace údajného výrobce dřevěných krabiček, obuvníka Stanislava Pilaře z Prahy. Jeho krabičky měl pachatel získat koupí v obchodě, kterému je Pilař dodával. Šetřením nebyla jednoznačně po-

tvrzena ani totožnost Pilařových výrobků s krabičkami použitými při atentátu, ani se nepodařilo identifikovat osobu, která krabičky v obchodě firmy Brázda na Václavském náměstí v Praze zakoupila. Druhou stopou při šetření MV byla krabice s náložemi stejného druhu, jaké byly použity při atentátu, nalezená ve vltavské tůni v Praze-Braníku (běžný druh, „dědictví“ po německé armádě). Po těchto zjištěních uvázlo vyšetřování MV koncem září 1947 na mrtvém bodě.⁹⁾

V říjnu 1947 předala místopředsedkyně poslaneckého klubu Československé strany národně-socialistické (dále ČSNS) Fráňa Zemínová¹⁰⁾ ministru spravedlnosti a místopředsedovi ČSNS JUDr. Prokopu Drtinovi informaci, kterou získala při návštěvě Olomouce od tamního tajemníka ČSNS Františka Kolavy. Kolavu v těch dnech vyhledal rolník Ladislav Loveček (bývalý starosta, dříve agrárník, v roce 1947 lidovec) z obce Krčmaň u Olomouce, aby mu sdělil, že před časem v dílně krčmaňského truhláře Jana Kopky viděl krabičky údajně shodné s krabičkami použitými při pokusech o atentát na ministry československé vlády. Jejich snímky byly totiž publikovány v novinách. Truhlář Kopka se před Lovečkem měl dokonce vyslovit v tom smyslu, že krabičky jsou připraveny „pro atentát na ministry“.¹¹⁾

Generální tajemník ČSNS prof. RNDr. Vladimír Krajina¹²⁾ předal informaci vrchnímu kriminálnímu komisaři JUDr. Aloisu Příkrylovi (členu ČSNS) z Brna, který dne 5. listopadu 1947 oficiálně zahájil šetření. Téhož dne byli v Krčmani zatčeni truhlář Jan Kopka, jeho manželka Božena Kopková a rolník Ladislav Loveček. Ačkoliv se Kopka částečně doznal, byli zatčeni již po čtyřech dnech – 9. listopadu 1947 z vazby propuštění. Stalo se tak na popud JUDr. Josefa Görnera, přednosty Oblastní kriminální ústředny MV v Praze, který argumentoval tím, že výrobce krabiček byl již zjištěn v Praze.

Vedení národně-socialistické strany mělo pochybnosti o vůli úředníků MV prošetřit krčmaňskou stopu (ministrem vnitra byl člen KSČ Václav Nosek)¹³⁾, a proto po poradě vedoucích funkcionářů ČSNS dr. Prokopa Drtiny, dr. Jaroslava Stránského a dr. Jaroslava Drábka podal dr. Vladimír Krajina dne 19. listopadu 1947 u trestního soudu v Olomouci trestní oznámení.

Vyšetřování případu tak bylo svěřeno dosud vesměs nekomunistické justici (ministrem spravedlnosti byl právě JUDr. Prokop Drtina). Do Olomouce pak vyslal dr. Drtina svého podřízeného, ministerského radu JUDr. Zdeňka Marjanka¹⁴⁾, který měl na místě dohlédnout na průběh vyšetřování a pověřit přímým řízením, jako osobu nepolitickou, státního zástupce v Olomouci JUDr. Františka Doležela.¹⁵⁾ Přiděleným vyšetřujícím soudcem byl jmenován JUDr. Jurášek. Do vazby byl dr. Doleželem vzat Jan Kopka s manželkou, Josef Štěpánek (strojvůdce, člen KSČ, od roku 1947 předseda MNV v Krčmani) pro podezření, že do Prahy krabičky odvezl, napsal na balíčky adresy

a podal na poště, a dále Vlasta Kučová (učitelka, členka KSČ), která měla výrobu krabiček Kopkovi zadat.

Vyšetřování vedené orgány ministerstva spravedlnosti začalo potvrzovat hypotézu, podle níž pokus o atentát provedli komunističtí aktivisté z Olomoucka, jmenovitě olomoucký poslanec parlamentu s partyzánskou minulostí Jura Sosnar.¹⁶⁾ Iniciátorem akce měl být předseda Krajského výkonného výboru KSČ v Olomouci Alexej Čepička¹⁷⁾. Poslanec Sosnar se musel v důsledku vyšetřování vzdát poslaneckého mandátu a dne 28. ledna 1948 byl vzat do vyšetřovací vazby Krajského soudu v Olomouci. Začalo proti němu přípravné vyšetřování pro zločin příprav úkladů o republiku podle § 2 a pro zločin tajného ozbrojování podle § 13 odstavce 1, 2 a 3 Zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. (v době vyšetřování bylo totiž navíc odhaleno tajné skladiště zbraní na Krajském sekretariátu KSČ v Olomouci), pro zločin veřejného násilí vydíráním pohrůžkou vraždy podle § 98 a pro zločin kvalifikované krádeže podle § 171 Trestního zákona č. 117/1852 Sb.

Únorem 1948 se ovšem situace ve vyšetřování případu zásadně změnila. Dne 27. února 1948 odjela do Olomouce komise StB MV pověřená vyšetřováním „Případu Krčmaň“ ve složení JUDr. Vojtěch Müller z Ústředny StB a JUDr. Jan Hampek z Oblastní úřadovny StB (dále O StB) v Praze, za účelem zjištění stavu vyšetřování.¹⁸⁾ Ale již tři dny před tím byli orgány ministerstva spravedlnosti ještě zatčeni JUDr. František Doležel a Ladislav Loveček. Dr. Doležel, v době zatčení nemocný, byl převezen nejdříve do nemocnice v Prostějově, a poté přemístěn do vazby Krajského soudu v Olomouci. Ladislav Loveček byl znovu vyslýchán olomouckou StB a ve své výpovědi dne 26. 2. 1948 (!) prohlásil, „...že veškerá obvinění vznesená na Kopku a spol. v souvislosti s atentátem na čsl. ministry si vymyslel a udání učinil z důvodů politických a lstivých“. Ovšem při dalším výslechu trval opět na výpovědi původní.¹⁹⁾

František Kolava, okresní tajemník ČSNS v Olomouci, byl zatčen příslušníky O StB v Olomouci dne 11. března 1948. Podle lékařského dobrozdání MUDr. Františka Neradílka z téhož dne, byl v době zatčení nemocen, téměř neschopen chůze, celkově tělesně slabý, budil dojem nepřičetného, trpěl závratěmi a nebyl schopen jakékoliv cesty.²⁰⁾ S ohledem na jeho zdravotní stav byl umístěn do vězeňské nemocnice Krajského soudu v Olomouci. Bylo na něj podáno předběžné trestní oznámení pro spáchání trestného činu podvodu a krivého svědectví podle § 197 a 199 Tr. zákona č. 117/1852 Sb.; na dr. Doležela pak pro spáchání trestného činu zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 101 Tr. zákona č. 117/1852 Sb., kterého se měl dopustit neobjektivním vedením vyšetřování, a na L. Lovečka pro spáchání trestného činu krivého svědectví podle § 199 Tr. zákona č. 117/1852 Sb. Do

vazby vojenského prokurátora byli vzati rovněž kriminální úředníci (národní socialisté) brněnský vrchní kriminální rada JUDr. Alois Příkryl a rada Kriminální ústředny MV v Praze JUDr. Miloš Šebor. Byli obviněni ze zločinu zneužití pravomoci veřejného činitele podle § 101 a dr. Příkryl navíc z trestného činu brání úplatků podle § 104 Tr. zákona č. 117/1852 Sb.

Dne 9. března 1948 se konala u nového ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky porada, které se dále zúčastnili předseda prezidia ministra spravedlnosti JUDr. Karel Klos, státní zástupce JUDr. Růžička z Olomouce (pověřený šetřením kauzy označované nyní již jako „Případ Krčmaň“), přednosta O StB Olomouc mjr. Stanislav Severin, JUDr. Vojtěch Müller z Ústředny StB a za O StB Praha vrchní policejní komisař JUDr. Jan Hampek. Během této porady byl zrekapitulován dosavadní průběh šetření „Případu Krčmaň“. Podle ministra spravedlnosti Čepičky byl dosavadní způsob vyšetřování nedostačující, takže podle něho: *„...případ musí být vyšetřen znovu od základu tak, aby zejména byla zjištěna iniciativa funkcionářů národně socialistické strany, která se dříve projevovala během vyšetřování soudního, zejména za vedení státního zástupce Dr. Doležela.“* Za tím účelem odjeli druhého dne dr. V. Müller a dr. J. Hampek znovu do Olomouce, kde měli za úkol *„...opět přešetřit všechny okolnosti týkající se kriminálního podkladu celého případu a zároveň se pokusit tuto podstatu uvést v soulad s politickým pozadím této aféry.“*²¹⁾

Na základě příkazu Ústředny StB byli všichni vyšetřovanci z krčmaňského případu dne 2. 3. 1948 eskortováni z Olomouce k O StB Praha, kde byli umístěni do vazby ve věznici Oblastní úřadovny StB v Bartolomějské 4.²²⁾ Dne 21. 3. 1948 byli Kolava, Loveček a Kopka přemístěni do věznice Okresního soudu na Karlově náměstí v Praze, odkud byl F. Kolava převezen do nemocnice věznice Krajského soudu v Praze na Pankráci. Vyšetřování zpočátku vedla O StB Praha, referent dr. Hampek. Dr. Doležel byl do Prahy převezen 25. 3. 1948. Vězni byli vzati do vazby Oblastní úřadovny StB Praha s předpokladem provedení několika výsledků a následného předání soudu.

Rozhodnutím Nejvyššího soudu v Brně ze dne 20. 4. 1948 byla trestní věc „F. Doležel a spol.“ přikázána z důvodu záruky „nestranného projednávání“ Krajskému trestnímu soudu v Praze.²³⁾

Dne 27. srpna 1948 podalo Státní zastupitelství v Praze tamnímu krajskému soudu žalobu na Františka Doležela a spol. (spisová značka St 6441/48). Soudcem ve věci byl ustanoven předseda senátu Krajského soudu trestního v Praze JUDr. Jiří Solnař. K plánovanému soudnímu projednávání určenému na 10. října 1948 ale nedošlo a bylo odloženo na neurčito. K odročení dal údajně pokyn ministr spravedlnosti Čepička a vedení KSČ, u nichž převládl dojem, že případ není zcela připravený k soudnímu projednávání.²⁴⁾

Počátkem února 1949 byl šetřením případu – spolu s úkolem „vyšetření případu Prokopa Drtiny“ – pověřen pověstný JUDr. Bohumil Smola²⁵⁾. Šetření věci „Dr. Doležel a spol.“ tím tedy bylo odebráno Oblastní úřadovně StB Praha a předáno vnitřní StB, krycím názvem „Skupina BAa“ ministerstva vnitra, pravděpodobně jeho pátému sektoru, jehož úkolem byla tzv. realizace (tzn. především zatýkání a vyšetřování). O tomto kroku není ve vyšetřovacím spisu jediný doklad. O předání případu dr. Smolovi se pak hovoří v průvodním dopise přednosta skupiny BAa MV Jindřicha Veselého²⁶⁾ ze dne 10. 6. 1949 ke zprávám dr. Smoly o výsledcích šetření. Tyto zprávy byly předkládány prezidentu Klementu Gottwaldovi. Gottwald vydal Veselému pokyn, aby nechal „...zjistit všechny okolnosti, které by mohly vésti k odhalení pachatele atentátu“.²⁷⁾

Smola se, spolu s prap. Miroslavem Šubrtem, podle svých slov „...dal ve svém volném čase do práce“ s tím, že: „...stále jsme byli pamětlivi Stalinova hesla: *Není pevnosti, které by bolševici nedobyli!*“.²⁸⁾ O šetření případu byli pro jeho politický význam informováni podle Smoly pouze Gottwald, Čepička, Nosek a Veselý.²⁹⁾

Zmíněné zprávy pro Klementa Gottwalda z období dubna až července 1949 dokumentují, že dr. Smola rozvinul šetření velkoryse a s udivující jistotou. Jednoznačně přitom vycházel z již dříve vytyčeného schématu, podle kterého byly atentáty provokací, připravenou národně-socialistickou stranou: Akci měl organizovat generální tajemník ČSNS dr. Vladimír Krajina a provádět ji s pomocí svých spolupracovníků, tvořících podle zjištění StB „zvláštní tajnou zpravodajskou kancelář ČSNS“.³⁰⁾ Další možné hypotézy o motivech atentátu a jeho pachatelích byly rychle odbyty, podle dr. Smoly se osobní msta nejevila jako pravděpodobná a obvinění KSČ bylo zcela nesmyslné.³¹⁾

Dne 24. 2. 1949 nechal proto dr. Smola zatknout bývalého Krajina tajemníka JUDr. Ludvíka Reimana³²⁾ a vyslýchal jej ve Vojenské věznici Praha-Hradčany (tzv. Domeček). Reiman při výsleších nejprve k atentátu uváděl pouze tolik, že se o něm dozvěděl až z denního tisku, neboť byl Krajinou pověřen shromažďovat k případu tiskový materiál. Krajina měl podle Reimana o atentátu prohlásit: „... že to KSČ přijde draho a že to komunistům zlomí vaz.“³³⁾ Reiman také přiznal, že v roce 1947 dr. Krajinu seznámil s JUDr. Wilhelmem Söhnelem³⁴⁾. JUDr. Reiman podle Smolových hlášení své výpovědi dále rozvíjel. Dne 4. května uvedl, že Krajina a Söhnel se stýkali pravidelně, a 24. května pak dokonce doznal, že dr. Söhnel psal průvodky k balíčkům-náložím počátkem září 1947 v bytě dr. Drábka.³⁵⁾

Tak „potvrdil“ JUDr. Reiman znalecký posudek prof. Jaroslava Krouského, soudního znalce při Okresním soudu v Náchodě, ze dne 20. 4. 1949 (JUDr. Smola byl původně v Náchodě soudcem). Podle tohoto posudku byly poštovní průvodky a adresy na balíčcích s náložemi psány právě rukou JUDr. Söhnela.³⁶⁾ Dr. Söhnel byl vypátrán

orgány StB v Salzburku (tedy v americké okupační zóně) a Smola navrhl jeho zatčení. Následně po zatčení i jeho bratra Herberta Söhnela (který měl v případě figurovat jako další přímý vykonavatel žijící v Praze pod jménem „Altman“), měla být zajištěna řada osob, majících v minulosti kontakty s Reimanem, Söhnelovými a dr. Krajinou.³⁷⁾ K tomuto rozsáhlému zatýkání sice nedošlo, ovšem 26. 7. 1950 byl JUDr. Wilhelm Söhnel na dožádání Ministerstva národní bezpečnosti ČSR (dále MNB)³⁸⁾ skutečně zatčen sovětskými úřady při přejezdu do Vídně a „odtransportován“ (tedy fakticky unesen) do Prahy.³⁹⁾ Celá teorie dr. Smoly byla postavena a rozvíjena ve skutečnosti na chatrném základě vynucených výpovědí JUDr. Reimana.

V souvislosti s přípravou procesu s JUDr. Prokopem Drtinou, „Případem Krčmaň“ a tzv. „Mosteckou aférou“⁴⁰⁾ byl po více než ročním vyšetřování na svobodě vzat do vazby dne 21. března 1949 i rada ministerstva spravedlnosti JUDr. Zdeněk Marjanko, který byl poprvé zatčen a po výslechu propuštěn 23. 2. 1948. Dne 11. května 1949 dr. Marjanko (viz poznámka 14) ve vazbě zemřel. Za neobjasněných okolností měl údajně spáchat sebevraždu na zvláštním oddělení StB Věznice v Ruzyni.⁴¹⁾

Podle vyšetřovacího spisu nenastala ve vyšetřování od konce července 1949 až do října 1950 žádná změna. Smolova teorie se postupně zhroutila a někdy v průběhu roku 1950 bylo Smolovi nařídno velitelem StB Osvaldem Závodským předat případ mjr. Milanu Moučkovi⁴²⁾ – veliteli jedné části vyšetřovacího sektoru velitelství StB, později na jaře 1951 označovaného jako sektor VI.B velitelství StB (dále VI.B V StB)⁴³⁾. Až z 11. října 1950 pochází nesignovaná „Zpráva o stavu věci Krčmaň“. Z této zprávy, která je vlastně návrhem obžaloby, vyplývá, že po zlepšení zdravotního stavu tří hlavních obžalovaných – Doležela, Kolavy a Lovečka – dojde k soudnímu projednání. Nedošlo k němu ale ani v roce 1950, ani 1951.⁴⁴⁾

Teprve s datem 3. května 1951 se ve vyšetřovacím spisu krátce objevuje označení sektoru VI.B velitelství StB,⁴⁵⁾ jehož příslušníci předávají tímto dnem případ šestému odboru Krajského velitelství StB (dále KV StB) Praha, do roku 1950 označovaného jako Oblastní úřadovna StB Praha. Případem byli na KV StB Praha pověřeni ppor. Jaroslav Martinů, ppor. Josef Malý a šstržm. Josef Brebera.⁴⁶⁾ Malý byl v září 1951 a Brebera v listopadu 1951 převelen na jiné součásti StB. Na případu pak pracoval ppor. Martinů se stržm. Zdenkem Kremenem. S předáním případu byli do vazby KV StB Praha převzati dne 2. května 1951 i vězni, zanesení do základní knihy stavu vězňů věznice KV StB Praha pod krycími jmény: František Kolava – vězeň č. 230 KUBÍČEK, Ladislav Loveček – č. 232 LOUKA, František Doležel – č. 234 DOBÍÁŠ, Ludvík Reiman – č. 236 RYŠAVÝ a Wilhelm Söhnel – č. 238 SEVERKA. Data narození byla ponechána skutečná.⁴⁷⁾

Ze dne 26. 10. 1951 pochází „*Plán vyšetřování akce Krčmaň*“,

v němž ppor. Martinů podrobně rozepsal, jak výsledky a vyhledáním dalších důkazů doložit podezření, naznačená šetřením dr. Smoly. Konstatuje, že „...Do dnešního dne se však nepodařilo vyšetřujícím orgánům pokus atentátu objasnit...“ Současně se ale objevuje první zpochybnění této hypotézy v informaci, že vyšetřovanec JUDr. Ludvík Reiman svoji původní výpověď po konfrontaci s JUDr. Wilhelmem Söhnelem odvolal. Nyní uvádí, že o pachateli atentátu nic neví a výpověď na něm byla vynucena dr. Smolou a prap. Šubrtem během výsledků v hradčanském „Domečku“ bitím a sliby propuštění, jestliže se dozná: „...jelikož nejde o nic jiného, nežli o to, aby se prokázalo, že atentát připravilo vedení ČSNS“. ⁴⁸⁾ Také JUDr. Doležel „...však i nyní turdošjně popírá jakoukoliv spojitost s Dr. Drtinou a Krajinou v tom směru, že by mu tito dávali instrukce jak vésti vyšetřování.“ ⁴⁹⁾

V „Plánu“ je i stručně zmíněn zdravotní stav vyšetřovanců: Reiman, Loveček a Kolava nejsou schopni výsledků, Doležel pak je dokonce ve stavu kritickém.

Touto zmínkou, která se objevuje ve zprávě vyšetřovatele v říjnu 1951, se dostáváme k vlastnímu tématu práce, k otázce vazebních podmínek obviněných z „Případu Krčmaň“.

Spisy dostalo dne 3. května 1951 KV StB Praha od sektoru VI. B velitelství StB v dosti neúplném stavu. To znamená, že chyběly náležitosti jako: návrhy a příkazy k zatčení, protokoly o osobní a domovní prohlídce a rozhodnutí o uvalení vazby. Vězeňská dokumentace, tj. osobní spisy vězňů, byla založena až krátce před odsouzením v srpnu 1953, tj. po 5 a půl letech věznění a neobsahuje žádné doklady o vazbě před tímto datem. ⁵⁰⁾ Některá hlášení a lékařské zprávy se ale nacházejí ve vyšetřovacím spise.

Zdravotní stav **dr. Františka Doležela** byl od počátku věznění špatný. Podle vyjádření JUDr. Chromce z Krajského soudu v Olomouci ze dne 21. 3. 1948 byl Doležel schopen policejní vazby, ovšem za předpokladu poskytnutí odborné lékařské péče, tj. „...převazu carbunculu, diety a léčení dvanácterníkového vředu“. ⁵¹⁾ Státní bezpečnost poskytování této lékařské péče přislíbila. Jak ovšem dokládají lékařské zprávy, zdravotní stav dr. Doležela se během věznění dále zhoršoval.

Podle lékařského posudku MUDr. Knoblocha a MUDr. Dobíhala z 13. září 1948 trpěl František Doležel poruchou nervové soustavy, žaludečním vředem, krvácením do střev a anginou pectoris. O dalším vývoji jeho zdravotního stavu se dozvídáme až téměř po třech letech. Po převzetí vyšetřování případu KV StB v Praze dne 3. června 1951, konstatoval vyšetřovatel ppor. Martinů, že dr. Doležel není schopen výsledků. Z tohoto důvodu byl 13. listopadu 1951 převezen na léčení do vězeňské nemocnice v Praze-Ruzyni ⁵²⁾ s diagnózou: známky duševní choroby a pokročilá angina pectoris. ⁵³⁾ Ovšem již 9. ledna 1952 byl jako zdravý vrácen zpět do věznice KV StB Praha.

Podle sdělení sekreteriátu velitelství StB ze dne 1. 4. 1952, adresovaného KV StB Praha, se 20. března 1952 dostavila do kanceláře prezidenta republiky Božena Doleželová a žádala o umožnění návštěvy manžela. Na podporu své žádosti uvedla, že od poslední návštěvy před dvěma lety (!) nedostala od manžela žádnou zprávu. Jejich jednadvaletá dcera v reakci na otcovo věznění nervově ochrnula a nebyla schopna chůze.⁵⁴⁾ Ovšem ani po této žádosti jí návštěva povolena nebyla.⁵⁵⁾

Dr. Doležel se i přes svůj vážný zdravotní stav ve vazbě houževnatě bránil, vytrvale odmítal vznesená obvinění, od počátku dubna 1952 opakovaně držel protestní hladovku.⁵⁶⁾ V důsledku toho byl 21. dubna 1952 znovu odvezen na vyšetření do vězeňské nemocnice v Praze-Ruzyni⁵⁷⁾ a odtud, na návrh ruzyňského lékaře MUDr. Josefa Sommera⁵⁸⁾, dne 24. dubna 1952 na Zvláštní oddělení pankrácké vězeňské nemocnice v Praze-Bohnicích (dále ZNO)⁵⁹⁾. I zde v protestních hladovkách pokračoval; podle hlášení ošetřujícího lékaře od 24. dubna 1952 a znovu od 9. srpna 1952.⁶⁰⁾

Dne 16. srpna 1952 napsal JUDr. František Doležel dopis prezidentu Gottwaldovi, a spolu s ním i dopis průvodní, adresovaný předsedovi Národního shromáždění dr. Oldřichu Johnovi. V něm vězeň píše: „...prosím Vás snažně – já již 4 a půl roku nevinně vězněný bez soudu – aby jste tento (příložený) dopis – určený Panu Presidentu laskavě přečetl bedlivě a z něho zjistíte vše potřebné. Prosím buďte tak laskav a odevzdejte jej přímo osobně Presidentu a sdělte mu vše potřebné. Znáte mne osobně a víte jistě, že jsem se nikdy nedopustil tr. činu mne za vinu kladeného a víte, jak jsem byl ve svém úřadě i soukromém životě úzkostlivě přesný. Dnes zde ležím vyčerpán – tělesně i nervově (nevážím ani 50 kg), všemi svými přáteli a známými opuštěn po 16 měsíčním věznění na Kv. St.B. /KV StB Praha – pozn. aut./ Co to znamená – snad víte. Kdysi platil předpis, že parlament vysílal k vyšetřovancům do věznic kontrolní komise k výsledku stížností. Já jsem ji za 4 1/2 roku dosud neviděl. Snad by ji i parlament zajímalo mnohé – co nemohu napsati. ... Přispěte mi prosím na pomoc a neotálejte, aby vzhledem k mému tělesnému stavu nepřišla pozdě. Vždyť již 42 den jsem uměle vyživován...“⁶¹⁾ Tyto dva dopisy nebyly nikdy předány adresátům a zůstaly založeny ve vyšetřovacím spisu...

Žádné pomoci se JUDr. Doležel, bývalý státní zástupce, nedovolal. Jak uvedl primář ZNO Praha-Bohnice MUDr. Karel Hoffmeister ve zprávě pro KV StB Praha ze dne 12. 6. 1953, odmítal dr. Doležel stravu znovu od 27. dubna 1953: „...toto jeho chování jest demonstračním projevem, jímž chce dosáhnout svého cíle, to jest přinejmenším rozmluvy se svým referentem, který mu rozmluvu přislíbil před několika měsíci.“⁶²⁾

Z bohnické izolace byl dr. Doležel převezen až 15. září 1953, tedy po roce a pěti měsících (!). Podle lékařských zpráv z této doby byla pů-

vodně zjištěná duševní choroba pouze reakcí na vazbu. Vážnější podle MUDr. Hoffmeistera bylo odpírání stravy a následný kritický zdravotní stav, komplikovaný srdečním onemocněním. Ovšem opakované žádosti psychiatrů o převezení Doležela na interní oddělení vězeňské nemocnice zůstávaly více než rok bez odezvy.⁶³⁾

Zvláště výrazným byl i osud bývalého tajemníka ČSNS v Olomouci **Františka Kolavy**. Po zatčení a eskortě z Olomouce k Oblastní úřadovně StB Praha dne 3. března 1948 se ještě 26. března 1948 setkal na O StB v pražské Bartolomějské ulici s manželkou. Ovšem jeho stav byl v té době již kritický, nedokázal se sám obléci ani samostatně pohybovat a trpěl hysterickými stavy. Proto byl 27. března 1948 předán z věznice Okresního soudu na Karlově náměstí (kterou využívalo i KV StB Praha) do nemocnice věznice Krajského soudu v Praze-Pankráci.⁶⁴⁾ Příčinu se dozvídáme z hlášení styčného důstojníka StB u Státní prokuratury ze dne 10. 6. 1950: „...Až dosud se nachází ve vězeňské nemocnici s těžkou frakturou lebeční kosti a otřesem mozku.“⁶⁵⁾ To je vše, co se lze k tak vážnému úrazu ze spisů dozvědět. (Mohlo jít i o následky těžkého úrazu lebeční kosti, který F. Kolava urpěl v době války, ovšem formulace uvedeného hlášení tomu neodpovídá.) Dne 11. dubna 1949 žádal MUDr. Josef Sommer (v té době ještě lékař věznice Praha-Pankrác) o intervenci u vyšetřujícího soudce, aby „...v zájmu vyšetřovance nebyly mu povolovány návštěvy manželky, protože ho velmi rozrušují a působí tísnivě i na okolí“.⁶⁶⁾

Od 14. 7. 1950 do 27. 2. 1951 se nalézal František Kolava na „psychiatrickém“ Zvláštním vězeňském oddělení v Praze-Bohnicích. Dne 5. 10. 1950 ho navštívila manželka; její další návštěva se uskutečnila až za 2 roky a 10 měsíců (!). Z Bohnic byl F. Kolava převezen do vězeňské nemocnice na Pankráci a 13. listopadu 1951 byl spolu s vyšetřovanci dr. Doleželem a dr. Reimanem převezen k lékařské prohlídce do vězeňské nemocnice v Praze-Ruzyni. Podle zpráv MUDr. Sommera (v té době už lékaře věznice v Praze-Ruzyni) z 10. a 12. prosince 1951 se Kolava natolik „...vžil do předstírání duševní choroby“, že podle názoru MUDr. Sommera již skutečně duševně zdravý nebyl, (nemluvil, nekoordinoval pohyby). Ve shodě s psychiatrem MUDr. Dobíášem, který externě působil na Ruzyni, ho MUDr. Sommer doporučoval opět umístit na ŽNO do Bohnic, nebo na uzavřené oddělení na Bulovku.⁶⁷⁾ František Kolava byl nakonec 25. dubna 1952 převezen do Bohnic, tedy ve stejné době jako dr. Doležel.⁶⁸⁾

Dne 13. listopadu 1952 byl převezen z Bohnic do Státní nemocnice v Brně – oddělení č. 76 (které bylo uzavřeným oddělením pro léčení vězňů) s diagnózou: oboustranná fraktura krčků stehenních kostí.⁶⁹⁾ Toto vážné zranění měl utrpět 12. listopadu 1952 při léčení v Praze-Bohnicích, konkrétně během aplikace elektrošoků (!). Z Brna byl 12. června 1953 převezen opět do vězeňské nemocnice v Praze-

-Pankráci, kde byl potom hospitalizován až do propuštění na svobodu o více než rok později, dne 24. srpna 1954.

Ve vězeňské nemocnici mohla Františka Kolavu dne 1. srpna 1953 navštívit po 34 měsících manželka s pětiletým synem. Touto návštěvou podmiňoval F. Kolava souhlas s provedením operace kyčelního kloubu.⁷⁰⁾ Dne 19. srpna 1953 pak došlo k operaci, při níž byl „zhřeben“ zlomený krček pravého kyčelního kloubu (na levém se mezitím vytvořil pakloub). Jak se později ukázalo, zákrok nebyl úspěšný, protože vzhledem k nedostatečné výživě kostí nedošlo ke kalcifikaci a srůstu krčku, a hřeb byl vyplaven.

Třetí z vězněných, krčmaňský zemědělec **Ladislav Loveček**, byl od 1. prosince 1950 do 25. dubna 1951, podobně jako jeho spoluobvinění, na ZNO v Praze-Bohnicích, odkud byl pak převezen pravděpodobně do vazby sektoru VI.B velitelství StB v Praze-Ruzyni. Do Bohnic byl umístěn za účelem pozorování duševního stavu; podle závěrečné lékařské zprávy ze dne 25. 4. 1951 trpěl „...reaktivní psychosou z vazby, udával sluchové a zrakové halucinace a choval se zmateně, takže musel být izolován“. Zpráva je zakončena větou „...Přes tyto, nemocným udávané obtíže, které pokládáme za pravděpodobné, své obtíže zveličuje.“⁷¹⁾

Spolu s ostatními vyšetřovanci byl Ladislav Loveček dne 3. května 1951 převzat do vazby Krajským velitelstvím StB Praha. Během dalšího vyšetřování odmítal vypovídat s poukazem na to, že si vůbec nic nepamatuje, má v hlavě prázdno a všechno již vypověděl v roce 1948.

Dne 21. 6. 1953 se Ladislav Loveček v Útvaru výkonu vazby Praha 1 (dále ÚVV, jak zněl úřední název věznice KV StB v Bartolomějské ulici v Praze), pokusil o sebevraždu – rozbil sklo okénka ve dveřích cely a pokusil se střepy sníst. Vězeňskému dozorcí uvedl, že „...toto je jeho zbraň a že to referentovi ukáže...“⁷²⁾. Dne 24. 7. 1953 sděloval zástupce náčelníka ÚVV Praha 1 šstržm. V. Mácha 6. odboru KV StB Praha, že Loveček odmítá brát potravinové přídavky a odmítá i léčení, ačkoli trpí otevřenou TBC.⁷³⁾ Dne 5. srpna 1953 byl vězeň předán do samovazby ve vězeňské nemocnici Praha-Pankrác, kde setrval až do soudního přelíčení v listopadu 1954.

Vraťme se nyní do období, které následovalo po převzetí vyšetřování „Krčmaňského případu“ vyšetřovacím oddělením KV StB Praha. Jak dokládá vcelku otevřeně zpráva vyšetřovatele ppor. Jaroslava Martinů veliteli vyšetřovacího oddělení KV StB Praha ze dne 27. 2. 1952, nevyvíjelo se tehdy vyšetřování „žádoucím“ směrem:

„...Do dnešního dne se však nedalo jmenovaným dokázat, že by měli nějaké bližší vědomosti o provedení atentátu a nebo, že by přímo tento připravovali, nebo věděli, kdo jej připravil. Vyšetřování je ztíženo tím, že orgánové kteří případ zpracovávali, byli odveleni na jiné pracoviště

a dále tím, že zdravotní stav vyšetřovanců nedovoluje v něm pokračovat. Raiman, Doležel a Kolava nejsou t.č. schopni výsledků. Ve vyšetřování případu se však pokračuje podle vyšetřovacího plánu, který byl schválen s. velitelem státní bezpečnosti.“⁷⁴⁾

Další zpráva ppor. Martinů z 19. 11. 1952 shrnula tehdejší stav vyšetřování zhruba takto:

JUDr. Ludvík Reiman, bývalý tajemník RNDr. Vladimíra Krajiny, v plném rozsahu odvolal své původní výpovědi z roku 1948, v nichž označil za pachatele atentátu Herberta Söhnela alias „Altmana“ a Wilhelma Söhnela a jejich spolupracovníky dr. Krajinu a dr. Drábka. Během věznění onemocněl TBC a od 13. listopadu 1951 se nacházel ve vězeňské nemocnici v Ruzyni.

JUDr. Wilhelm Söhnel vytrvale popíral, že by se vůbec osobně znal s dr. Krajinou a o atentátu rovněž nic nevěděl. Nicméně nadále byl držen ve vazbě.

U dalších osob vězněných v souvislosti s „Případem Krčmaň“ uvedl ppor. Martinů v zásadě již jen popsané události: dr. František Doležel popíral jakékoliv spojení s dr. Drtinou a dr. Krajinou. Opakovaně musel být vyšetřován ve vězeňské nemocnici v Praze-Ruzyni a nakonec na zvláštním oddělení v Praze-Bohnicích.

Ladislav Loveček doznal, že podáním svědectví o krčmaňském truhláři Janu Kopkovi chtěl získat odměnu vypsanou ČSNS, ale popřel jakékoliv spojení s tajemníkem ČSNS dr. Krajinou. Přes pobyt v Bohnicích působil Loveček podle ppor. Martinů i nadále dojmem nervové nemocného člověka, tvrdícího, že ztratil paměť.

František Kolava doznal jen skutečnost, že o výrobci krabiček byl informován od Lovečka, a že tuto informaci sdělil dále dr. Krajinovi. Jak uvedl ppor. Martinů, byl Kolava již při přebírání případu KV StB Praha v takovém stavu, že nemluvil srozumitelně, nebyl schopen psaní ani chůze, takže od převzetí případu KV StB Praha nebyl dosud ani jednou vyslýchán. Ppor. Martinů zmiňuje i úraz F. Kolavy, který měl podle jeho informací utrpět „...12. nebo 13. listopadu 1952 při lékařském zákroku.“⁷⁵⁾

Vzhledem k tomu, že se vyšetřování případu neúnosně protahovalo a zdravotní stav většiny zadržených se neustále zhoršoval (nehledě na opakované intervence rodinných příslušníků u úřadů v jejich prospěch), sílil tlak na uzavření případu. Za tím účelem navrhoval ppor. Martinů ve shrnující zprávě ze dne 19. 11. 1952, aby byla věc projednána s náměstkem ministra národní bezpečnosti plk. Antonínem Prchalem⁷⁶⁾ a poté učiněno „nějaké“ rozhodnutí k jejímu zakončení. Podle návrhu ppor. Martinů měl být JUDr. Söhnel vyhoštěn, s dalšími obviněnými pak mělo být zahájeno soudní řízení. Ovšem trestní sazba jimi údajně spáchaných činů nepřesahovala pět let, mimo to se na tyto činy vztahoval jeden rok amnestie, takže již v listopadu 1952 by

podle názoru ppor. Martinů měli trest odpykaný. „...Dále upozorňuji na to, že rodinnými příslušníky jsou podnikány všemožné intervence na propuštění jmenovaných a že musíme stále jejich vazbu odůvodňovat a to především kanceláři prezidenta republiky, intervenčnímu oddělení MNB, avšak pravou podstatu není možno těmito úřadům sdělit.“⁷⁷⁾

Ke stanovisku ppor. Martinů se dne 21. 3. 1953 vyjádřil kromě plk. Prchala i pplk. Milan Moučka, náčelník VI. odboru HS-StB⁷⁸⁾:

„...Zásadně souhlasím s vaším názorem, skončit vyšetřování tohoto případu. Nelze ovšem, když jsme celou věc vzali do vyšetřování, ukončit tak, že DOLEŽELA, LOVEČKA a KOLAVU vrátíme jednoduše do soudní vazby. Doporučuji, abyste proto věc projednali s generální prokuraturou a s ní se dohodli na řešení. U LOVEČKA by bylo nejlépe vyžádat si znalecký posudek ústavu pro duševně choré a to, že je plně zdravý, za čin zodpovědný a nechat jej odsoudit pro podvod a lživé nařčení.

Na SÖHNELA doporučuji podat trestní oznámení pro ilegální útěk z ČSR a soudním výrokem jej nechat vyhostit do Německa.

U REIMANA prozkoumat, zda by nebylo vhodné jej před propuštěním zavázat ke spolupráci a využít k tomu toho, že po dlouhou dobu falešnými výpověďmi klamal orgány státní moci. Zavázáním bychom mohli odstranit zbytečné komplikace, které by mohly vzniknout jeho prostým propuštěním.“⁷⁹⁾

Stanovisko náčelníka VI. odboru HS-StB Moučky patrně není třeba komentovat.

Dne 22. dubna 1953 byla na žádost ppor. Martinů v základní knize vězňů (kniha stavu vězňů) ÚVV Praha 1 opravena krycí jména vězňů na pravá. JUDr. Reiman byl téhož dne propuštěn z vazby; realizace návrhu pplk. Moučky, totiž zavázání Reimana ke spolupráci s StB, nebyla provedena. JUDr. Söhnel byl po propuštění vyhostěn dne 28. května 1953 do Rakouska.⁸⁰⁾

Následuje další zajímavý dokument v případě, kterou je žádost JUDr. Barbaše z Generální prokuratury ze dne 4. 6. 1953. Podle ní měla StB vypracovat a předat pro účely obžaloby zprávu o svých zjištěních, že národně socialističtí funkcionáři „...za účelem usnadnění státního převratu v ČSR nastrojili v roce 1947 tzv. atentát na tři býv. čs. ministry, z něhož hodlali obvinít KSČ a potom sami uchopit moc ve státě“.

Ppor. Martinů pro tento účel skutečně vypracoval odpovídající dokument, s jehož zněním souhlasili jak náčelník KV StB Praha mjr. Svoboda, tak i pplk. Moučka (ten s písemnou poznámkou: „Samozejmě souhlasím“).⁸¹⁾

„Zdejší krajská správa StB má za zjištěno a několika procesy, které proběhly v r. 1948 a 1949 před státním soudem v Praze prokázáno, že čelní představitelé národně socialistické strany se již v r. 1947 připra-

vovali k provedení státního převratu v ČSR. Toto bylo zejména jasně prokázáno v procese HORÁKOVÁ a spol., kde vyšlo najevo, že představitelé národně socialistické strany již vlastně od r. 1945 prováděli všechno možné k tomu, aby v ČSR byla nastolena vláda kapitalistická, tak jak tomu bylo v době první republiky.

Československý lid se však již nedal oklamat a odhaloval prostřednictvím vedoucí strany ve státě t.j. KSČ nepřátelskou politiku těchto reakčních představitelů. Předáci národně socialistické strany se proto uchýlili k tomu, aby tak zvaným případem KRČMAŇ (atentát na 3 býv. čl. ministry) obvinili KSČ z organisování tohoto t. zv. atentátu. Tato provokace měla být pro ně přípravou k svržení vlády lidu a pomoci k tomu, aby se oni sami mohli chopiti moci a v naší republice nastolit kapitalistický předmnichovský režim.“

V polovině roku 1953 se tedy konečně schylovalo k soudnímu přelíčení. Poněkud nekoordinovaně se aktivizovala justice. Okresní prokurátor v Praze vzal 21. 7. 1953 zpět žalobu z léta 1948 a Lidový soud trestní v Praze usnesením ze dne 28. 7. 1953 celé trestní stíhání zastavil. Generální prokurátor podal proti tomuto usnesení stížnost pro porušení zákona. Nejvyšší soud této stížnosti vyhověl, usnesení Lidového soudu trestního zrušil a vrátil věc zpět do stavu vyšetřování.⁸²⁾ Tato procedura, tedy především stažení žaloby, umožňovala StB podle právního řádu formálně případ znovu otevřít a znovu – „s pozměněnými podklady“ – předat věc prokuratuře.

Krajská správa StB Praha ukončila vyšetřování dne 4. srpna 1953 a předala případ „Krčmaň“ Krajské prokuratuře v Praze, do jejíž vazby ve věznici Praha-Pankrác, (nemocniční oddělení) byli současně s tím předáni i tři vyšetřovanci.⁸³⁾

Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 25. 11. 1953 (spisová značka 23 T 25/53) byli František Doležel, František Kolava a Ladislav Loveček odsouzeni pro spáchání trestného činu „příprava úkladů o republiku“ (§ 2 zák. č. 50/1923 Sb.) k trestům odnětí svobody v délce 7 let, 6 a 1/2 roku a 6 let, dále k trestům zabavení poloviny majetku a ztrátě čestných práv občanských na dobu 5 let.⁸⁴⁾ Dr. František Doležel a František Kolava se proti rozsudku odvolali, odvolal se rovněž krajský prokurátor. Nejvyšší soud odvolání obviněných i prokurátora svým rozsudkem ze dne 4. 12. 1953 (spisová značka 5 To 86/53), zamítl a rozsudek Krajského soudu v Praze potvrdil.⁸⁵⁾ Jednání krajského soudu předsedal JUDr. Jiří Hübner, jednání soudu Nejvyššího pak JUDr. Vladimír Podčepický.

O významu soudního přelíčení svědčí fakt, že o něm podával ministr spravedlnosti JUDr. Václav Škoda dne 8. 12. 1953 zprávu politickému sekretariátu ÚV KSČ.⁸⁶⁾

K přelíčení před krajským soudem byl František Kolava přinesen na

nosítkách. Nebyl schopen řeči, takže jeho dřívější výpovědi byly před soudem čteny. Zbytek trestu vykonal v pankrácké vězeňské nemocnici, odkud byl dne 24. srpna 1954 propuštěn a převezen do civilní nemocnice v Přerově. Podle propuštěcí zprávy lékaře z Nemocnice NZ-MV (Nápravného zařízení Ministerstva vnitra) Praha-Pankrác, byl František Kolava předán ve stavu po zlomenině obou krčků kostí stehenních, kde došlo k vytvoření pakloubů, pacient byl nepohyblivý, svalstvo dolních končetin atrofované, pacient trpěl traumatickou neurózou, hysterickou vazební reakcí a byl nekomunikativní. O zlomenině lebeční kosti, popisované v již uvedeném hlášení ze dne 10. 6. 1950, se zpráva nezmiňuje.⁸⁷⁾

Kde vykonával trest dr. František Doležel není bezpečně zjištěno, snad ve věznicí Praha-Pankrác, s výjimkou několika týdnů od 16. února do 10. března 1954, které strávil opět ve Zvláštním oddělení v Praze-Bohnicích. Zpráva náčelníka zdravotní služby Nemocnice NZ-MV Praha-Pankrác pro okresního prokurátora v Praze ze dne 14. 3. 1954 si zaslouží podrobnější citaci. Jasně totiž zobrazuje zdravotní stav JUDr. Františka Doležela po šesti letech věznění:

*„Shora jmenovaný byl k nám dne 10. 3. 1954 dodán z psychiatrického oddělení ústavu Bohnice, ve stavu velmi sešlém a téměř beznadějném. Pacient odmítá veškerou potravu ať tekutou nebo tuhou, nuceně podanou okamžitě zvrací. Pacient se brání krmení a pouze přijímá malé množství vody. Pacient je netečný, na otázky neodpovídá, je spavý, /.../váží 40 kg, je na kost vyhublý. Dne 13. 2. 1954 se jeho stav zkomplikoval růží obličeje, kteréžto onemocnění při tomto velmi sešlém stavu je životu nebezpečné. Pacient je vyživován glukosou a vitamíny pouze cestou žilní a konečníkem. Potravu podanou sondou do žaludku zvrací okamžitě. Za tohoto stavu sešlost pokračuje, stav se rychle zhoršuje a hrozí během jednoho až dvou týdnů smrtí.“*⁸⁸⁾

František Doležel byl propuštěn až po dalším roce, po odpykání celého uloženého trestu, dne 24. února 1955.

O rok dříve, 24. února 1954, byl propuštěn z pankrácké vězeňské nemocnice i Ladislav Loveček.⁸⁹⁾

A jaké byly další osudy odsouzených? V roce 1968 byly rozsudky z roku 1953 Nejvyšším soudem v Praze zrušeny a všichni tři odsouzení rehabilitováni; ovšem v roce 1972 byla jejich rehabilitace zrušena...

JUDr. František Doležel, narozen 5. 8. 1900 v Prostějově, zemřel v Prostějově 10. 9. 1972;

Ladislav Loveček, narozen 21. 3. 1897 v Krčmani, zemřel 5. 4. 1983 ve Velkém Týnci okr. Olomouc;

František Kolava, narozen 3. 11. 1908 v Přerově, zemřel 10. 9. 1968 v Praze 4.

Na doplnění uvedme výňatek z dopisu Františka Kolavy, adresovaného prvnímu tajemníku KSČ Alexandru Dubčekovi, ze dne 31. ledna 1968:

„....Byl jsem v uvedené souvislosti /„Krčmaňská aféra“ – pozn. autora/ dne 24. února 1948 zatčen, uvržen do vězení a jednáno se mnou v soudní vyšetřovací vazbě tak nelidsky, že jsem zmrzačen na doživotí. Ačkoliv – jak uvedeno – již v roce 1948 bylo veřejně známo, že případ byl likvidován, byl jsem po celou dobu soudní vazby od r. 1948 až do r. 1954 neuvěřitelně týrán a mučen, a tak donucován přiznat, co se vůbec nestalo, zejména účast komunistů. Přes varovné upozorňování vězeňskými lékaři od r. 1948, že nejsem vůbec vazby schopen, byl jsem za neuvěřitelných okolností, protizákonně, téměř v bezvědomí a udržován při vědomí pouze injekcemi, přinesen na nosítkách dne 25. 2. 1953 k soudnímu přelíčení u kr. soudu v Praze, a aniž bych věděl proč, byl jsem souzen a odsouzen na 6 a půl roku. Rozsudek o tom podepsal předseda senátu JUDr. Jiří Hübner.“⁹⁰⁾

Pachatel „atentátu na tři ministry“ nebyl nikdy spolehlivě usvědčen, a po více než padesáti letech je šance na jeho nalezení již velmi malá. Faktem ovšem zůstává, že se komunistickému bezpečnostnímu aparátu přes všechno úsilí nepodařilo národním socialistům spáchání atentátu věrohodně dokázat.

Další skutečností pak je, že v souvislosti s „Případem Krčmaň“ byli se souhlasem všech kompetentních orgánů dlouhodobě vězněni nevinní lidé, a to za otřesných podmínek, a že toto věznění mělo vážné a trvalé důsledky pro jejich zdraví, další život i životy jejich rodin. Jejich osudy jsou jasnou obžalobou komunistické nezákonnosti, která zavládla v Československu po únoru 1948.

Příloha 1: Přepis lékařského vysvědčení, osobní spis vězně Františka Kolavy

NEMOCNICE
ÚTVARU NÁPRAVNÝCH ZAŘÍZENÍ
PRAHA

/Vpravo nahoře poznámka rukou:/
Do spisu – Převoz sanitkou
nutný.

Lékařské vysvědčení

Odsouzený čís. 26.624 Kolava František roz. 13. XI. 1908 v nemocnici od 12. VI. 1953 **byl dnes lékařsky prohlédnut.**

Nález: Zlomení krčků stehenních, Traumatická neurosa, Hysterická vazební reakce silně fixovaná, hy mutismus /?/. Bronchopneumonia. Vlevo se jedná o pakloub a zaklínění femoru s dosti dobrou pohyblivostí, zlomenina krčku vpravo probíhá subcapitárně a je dislokace směrem nahoru asi 2 cm. Velmi značná osteoporosa skeletu obou kloubů kyčelních následkem dlouhé inaktivity (4 roky). Dne 19. VIII. 53 provedena operace: zhřebení femoru podle Johansona. Pro velmi špatnou výživu kostí nedošlo ke kalcifikaci a srůstu krčku a hřeb byl vyplaven. Průběh pooperační byl komplikován bronchopneumonií, častým neurotickým zvracením. Dostával penicilin 3,000.0 /?/, transfuze krve skup. B Rh pos., inj. glukosy, vit B+C, analeptika. Perorálně podávané léky odmítá (i vitaminy, glucosu, roborantia). Nyní je pacient v sešlém stavu, je nepohyblivý, upoután na lůžko, v obou kloubech kyč. se vytvořily v místech zlomenin paklouby, značná atrofie svalstva zvláště dol. konč. následkem dlouhé imobilisace, pac. dosud nemluví, dorozumívá se posunky, tělesnou čistotu však zachovává, odmítá veškeré léky jak perorálně tak v injekční formě, po jídle ublinkává (neurotické zvracení), jinak na orgánech dutiny hrudní a břišní je nález normální, obraz krevní jeví mírnou hypochromní anaemii (Er: 4,120.000, IHb 0,89). Pacient je odkázán na cizí pomoc. Nezlepšen – zpět.

V Praze dne 3. 5. 1954

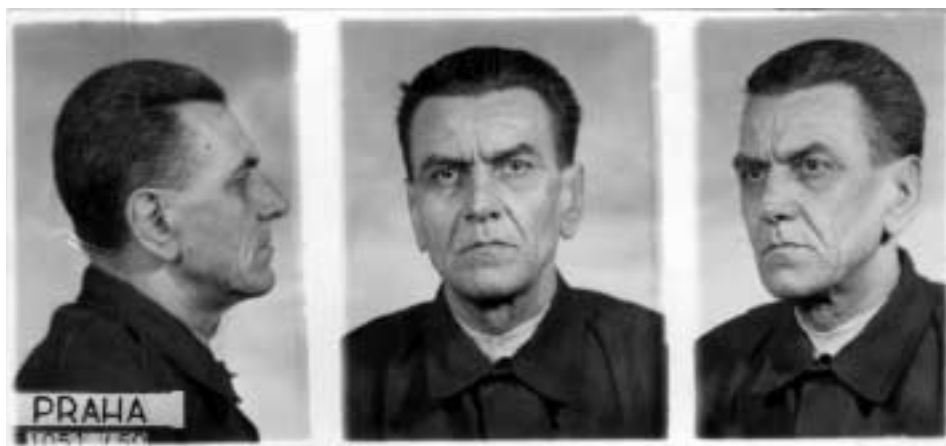
Vězeňský lékař:
/podpis nečitelný/

Příloha 2: Fotografie Františka Kolavy z vyšetřovacího spisu

*Fotografie Františka Kolavy z roku 1951, po více než dvouletém věznění.
Na prvním i druhém snímku je zřetelné, že vězeň nebyl schopen bez opory udržet hlavu zpříma.
Vyšetřovací spis V-1131 MV.*

Příloha 3: Fotografie Františka Lovečka z vyšetřovacího spisu

Fotografie Františka Lovečka z vyšetřovacího spisu V-1131 MV – „Doležel František a spol.“

Krajská prokuratura v Praze	KRAJSKÝ SOUD v PRAZE	231 25153
	Došlo dne 31. VII. 1953	8 SKPt 227/53 - 3.
Krajskému soudu v Praze,	KRÁT	PŘÍLOH
		RUBRIK

11

Ž a l o b a

v trestní věci proti Františku D o l e ž a l o v i , Ladislavu
L o v e č k o v i a Františku K o l a v o v i ,

pro zločin příprav úkladů o republiku podle § 2 zák.č. 50/23 Sb.

Československá buržoazie, která ve své vykořisťovatelské politice pokračovala i za okupace ve spolupráci s nacistickými okupanty a bez rozmyšlení zradila svůj národ, dovedla ještě v r. 1945 maskovat svou snahu o návrat k vykořisťovatelské měšťácké republice frázemi o spojení se Sovětským svazem a o budování lidové demokratického státu. Spojenectví se Sovětským svazem a budování lidové demokratického státu rozuměla po svém. Soustředění reakčních sil převládla od počátku v etapách. První etapa se vyznačovala především mařením retribuce. V tém byli vůdcové soc. listy a tehdejší ministr

Ukázka ze žaloby podané krajským prokurátorem (v zastoupení JUDr. Vrátný) Krajskému soudu v Praze 31. 7. 1953

POZNÁMKY A ODKAZY:

- ¹⁾ PhDr. Petr Zenkl (1884–1975), středoškolský profesor a filolog, 1937–1939 primátor hlavního města Prahy, 1939–1945 vězněn v koncentračním táboře Buchenwald, 1945–1948 předseda ČSNS, 1945–1946 primátor hlavního města Prahy, 1946–1948 náměstek předsedy vlády, v létě 1948 emigroval do USA, od 1949 předsedou výboru Rady svobodného Československa.
- ²⁾ JUDr. Prokop Drtina (1900–1980), 1936–1938 osobní tajemník prezidenta Beneše, 1939–1945 politický tajemník prezidenta Beneše v exilu, 1945–1948 ministr spravedlnosti, 1945–1948 člen předsednictva ČSNS, 28. 2. 1948 se neúspěšně pokusil spáchat sebevraždu, vzápětí byl zatčen a po pěti letech vazby v roce 1953 odsouzen k 15 letům vězení, 1960 amnestován, 1969 rehabilitován, 1971 derehabilitován.
- ³⁾ Dr. h. c. Jan Masaryk (1886–1948), syn T. G. Masaryka, 1925–1938 vyslanec ČSR ve Velké Británii, 1940–1948 ministr zahraničí ČSR, tragicky zemřel za neobjasněných okolností 10. 3. 1948.
- ⁴⁾ Prokop Drtina: Československo můj osud. První vydání v Sixty-Eight Publishers Corp. Toronto 1982, u nás v nakl. Melantrich Praha 1992. JUDr. Jaroslav Drábek: Z časů dobrých i zlých, Naše vojsko, Praha 1992.
- ⁵⁾ PhDr. Zora Dvořáková: Smrt pro tři ministry, vydavatelství Opavsko 1997.
- ⁶⁾ Ota Holub: Smrt ze zálohy, nakl. Panorama, Praha 1978.
- ⁷⁾ Prokop Drtina: Československo můj osud, Melantrich, Praha 1992, sv. II., kniha 2., str. 369–370.
- ⁸⁾ Tamtéž, sv. II., kniha 2., str. 395–396.
- ⁹⁾ Státní ústřední archiv (dále SÚA) fond V. Nosek, sign. 2709/47.
- ¹⁰⁾ Františka Zemínová (1882–1962), 1918–1938 předsedkyně ústředí žen ČSNS, 1918–1939 poslankyně Národního shromáždění, 1945–1948 místopředsedkyně ČSNS, členka předsednictva strany, předsedkyně poslaneckého klubu ČSNS v NS, v procesu s M. Horákovou odsouzena na 20 let vězení, v roce 1960 amnestována.
- ¹¹⁾ Prokop Drtina: Československo můj osud, Melantrich, Praha 1992, sv. II., kniha 2., str. 397–398.
- ¹²⁾ Prof. RNDr. Vladimír Krajina (1905–1993), botanik, 1939–1943 vedoucí organizátor protinacistického odboje (ilegální organizace Politické ústředí, Ústřední vedení odboje domácího), 15. 1. 1943 zatčen gestapem, do konce války vězněn v Praze na Pankráci a v Terezíně, 1945–1948 generální tajemník ČSNS a poslanec Národního shromáždění, 25. února 1948 zatčen, na zákrok E. Beneše propuštěn, poté odešel do exilu, kde se stal místopředsedou Rady svobodného Československa.
- ¹³⁾ Václav Nosek (1892–1955), komunistický funkcionář, 1941–1945 člen exilové čsl. Státní rady v Londýně, 1945–1953 ministr vnitra, jedna z klíčových postav komunistického převzetí moci v únoru 1948, 1953–1955 ministr pracovních sil.
- ¹⁴⁾ JUDr. Zdeněk Marjanko (1894–1949) působil za první republiky v prokuratuře u Státního zastupitelství v Praze (proces proti J. Stříbrnému) a v Litoměřicích. Za války byl aktivní v ilegální skupině P. Šámala. Po válce se stal radou na ministerstvu spravedlnosti, kde vedl retribuční oddělení, od září 1947 do února 1948 pak trestní sekci. Byl členem ČSNS a blízkým spolupracovníkem ministra Drtiny. Po únoru 1948 zatčen, krátce vězněn a propuštěn na zákrok Jana Masaryka. Poté propuštěn z MS, 21. 3. 1949 opět zatčen a 11. 5. 1949 zemřel. Údajně měl ve zvláštním oddělení StB Věznice v Praze-Ruzyni spáchat sebevraždu oběšením.

- 15) Prokop Drtina: Československo můj osud, Melantrich, Praha 1992, sv. II., kniha 2., str. 400–401.
- 16) Tamtéž, str. 402.
- 17) JUDr. Alexej Čepička (1910–1990), od 1929 člen KSČ, 1942–1945 vězněn v nacistickém koncentračním táboře, 1945–1948 ministr vnitřního obchodu, zeť Klementa Gottwalda, 1948–1950 ministr spravedlnosti, 1950–1956 armádní generál a ministr obrany, 1956 předseda Státního úřadu pro vynálezy a normalizaci, 1963 vyloučen z KSČ.
- 18) Archiv Ministerstva vnitra ČR (dále A MV) fond 305, sign. 390, str. 4.
- 19) A MV, vyšetřovací spis StB archivní číslo (dále a. č.) V-1131, podsv. 2, str. 8.
- 20) A MV, sign. S 332, str. 22.
- 21) A MV, sign. S 333-6, sign. S-5-5, str. 49–50.
- 22) A MV, vyšetřovací spis StB a. č. V-1131, podsv. 1, str. 25.
- 23) A MV, vyšetřovací spis StB a. č. V-1131, str. 70.
- 24) A MV, fond 305, sign. 665, str. 1.
SÚA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 67, a. j. 183, bod 25 /Zpráva generálního prokurátora, ministra vnitra a ministra spravedlnosti ze dne 22. 10. 1953 pro Politický sekretariát ÚV KSČ: „Zpráva o soudním případě proti Františku Doležalovi a spol. (Krčmaň)“/.
- 25) JUDr. Bohumil Smola (1909–1979), nar. v Dolsku u Dobrušky. Po absolvování PF UK v Praze v roce 1938 působil do poloviny roku 1948 v různých funkcích vesměs u Okresního soudu v Náchodě. Od 1. 3. 1948 předseda Okresního akčního výboru Národní fronty v Náchodě, od 24. 7. 1948 předsedal Mimořádnému lidovému soudu v Hradci Králové a 1. 11. 1948 přešel k ministerstvu vnitra. Zpočátku byl vedoucím tzv. Náchodské skupiny pro vyslýchání příslušníků gestapa a Sicherheitsdienstu, 1. 1. 1949 převeden k SNB v hodnosti majora. V lednu a únoru 1951 se účastnil vyšetřování tzv. Protistátního spikleneckého centra v Kolodějích (Rudolf Slánský a spol.), od konce února byl zařazen na VI. (vyšetřovací) sektor velitelství StB v Ruzyni, 16. 7. 1951 na IV. sektor Veřejné bezpečnosti a konečně 2. 1. 1952 byl převeden k ministerstvu spravedlnosti.
- 26) Jindřich Veselý (1906–1964), zaměstnanec MV od 10. 10. 1945, přednosta Odboru BA ministerstva vnitra (tedy velitelství StB) od jeho zřízení v roce 1948, v padesátých letech ředitel Ústavu dějin KSČ, 20. 3. 1964 spáchal sebevraždu.
- 27) A MV, vyšetřovací spis StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 1.
- 28) Tamtéž, str. 2, 3.
- 29) SÚA, Archiv ÚV KSČ, fond KÚV II, sv. 2, a. j. 26, str. 33–34.
- 30) Dne 13. 4. 1948 bylo podáno „*Trestní oznámení na řídicí orgány a spolupracovníky vyzvědačské kanceláře dr. Vl. Krajiny v ústředním sekretariátě čsl. strany nár. socialistické v Praze pod č. j. 379/48/taj.-B/A-Mi. Podle tr. oznámení se kancelář „...podílela aktivně na přípravě kontrarevolučního puče v únoru 1948“*“. Krajina a další byli zatčeni, skupina pak souzena Státním soudem. Tento případ měl zdiscreditovat ČSNS a demokratickou opozici vůbec.
- 31) A MV, vyšetřovací spis StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 3.
- 32) JUDr. Ludvík Reiman (1919–1974). V roce 1944 byl zaměstnán jako poradce v Českomoravském filmovém ústředí, v březnu 1946 zvolen zástupcem ústředního tajemníka SČM, odkud ale jako národní socialista záhy vystoupil a stal se členem ÚV mládeže ČSNS, v roce 1947 jeho místopředsdou. Osobním tajemníkem generálního tajemníka ČSNS dr. V. Krajiny se stal na podzim 1946. Dne 23. 2. 1948 zatčen StB a 8. 12. 1948 odsouzen Státním soudem v případě „Krajinovy zpravodajské kanceláře“ k trestu deseti měsíců vězení pro zločin nepřekážení trestného činu. Znovu zatčen orgány StB dne 24. 2. 1949. Hrubým fyzickým násilím během

výslechů v tzv. Domečku byl donucen dr. Smolou k nepravdivým výpovědím, na jejichž základě Smola zkonstruoval hypotézu spiknutí ČSNS v „krabičkovém atentátu“. Své výpovědi v září 1951 odvolal, nicméně propuštěn byl až 22. 4. 1953 – s rozvinutým onemocněním TBC – po pěti letech věznění bez soudu a oficiálně sděleného obvinění. V roce 1969 emigroval do Rakouska, kde roku 1974 zemřel.

- 33) A MV, a. č. V-1146, osobní vyšetřovací spis StB Ludvíka Reimana. V areálu Vojenské věznice v Praze na Hradčanech byla v sousedství kapucinského kláštera v patrovém domku neblaze proslulá věznice „Domeček“, kde především počátkem padesátých let používali příslušníci 5. (zpravodajského) oddělení Hlavního štábu čsl. armády i StB při výsleších hrubého fyzického násilí.
- 34) JUDr. Vilém (Wilhelm) Söhnle, nar. 25. 11. 1909, pocházel ze smíšeného manželství, před válkou se hlásil k německé národnosti. Za války žil v Praze, byl členem NSDAP a zastával významné místo v úřadu říšského protektora jako filmový referent a zástupce říšského protektora u Českomoravského filmového ústředí. Dne 14. 5. 1945 byl zajištěn, ovšem na základě příznivých svědectví dokládajících pomoc českým občanům v době války, byl 20. 12. 1946 definitivně propuštěn. Zaměstnal ho JUDr. Ludvík Reiman, ovšem v únoru 1948 odešel ilegálně do Rakouska, kde bydlel v Salzburku. Při přejezdu hranic mezi sovětskou a americkou okupační zónou byl 26. 7. 1950 na dožádání MNB zatčen sovětskými úřady a odtransportován do Prahy. Propuštěn a vyhoštěn do Rakouska byl dne 28. 5. 1953. Pravděpodobně se nikdy nedozvěděl skutečný důvod svého odvezení z Rakouska, věznění si vysvětloval svou okupační činností.
- 35) A MV, vyšetřovací spis StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 15.
- 36) Tamtéž, str. 5.
- 37) Tamtéž, str. 29.
- 38) Státní bezpečnost byla vládním nařízením z 23. 5. 1950 vyčleněna z rezortu ministerstva vnitra a spolu s Veřejnou bezpečností a Pohraniční stráží reorganizována do samostatného Ministerstva národní bezpečnosti ČSR (MNB). Na podzim 1952 byl k MNB spolu s celým vězeňstvím připojen Sbor vězeňské stráže a reorganizován jako Správa nápravných zařízení. Tak byly centralizovány – s výjimkou armády – všechny ozbrojené sbory ve státě. MNB bylo opět s ministerstvem vnitra sloučeno dne 11. 9. 1953.
- 39) A MV, vyšetřovací svazek StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 37. (Ještě v roce 1951 zastával dr. Smola v otázce atentátu tento názor: Případ byl vyvolán osobami zkompromitovanými kolaborací s Němci, které musely později na nátlak národních socialistů – vlastníků na tyto osoby kompromitující materiály – provést atentát, jehož pozdější šetření mělo vést ke kompromitaci KSČ. Případ by podle Smoly mohl být i v roce 1951 uzavřen za pět neděl. On sám znal i jméno pachatele, který byl právě ve vazbě v Ruzyni, ale odmítal je uvést. – Záznam vyšetřovatele StB Drahoňovského o rozhovoru se Smolou ze dne 17. 7. 1951. A MV, sign. 310-92-4.)
- 40) Tzv. Mostecká špionážní aféra byla jedním z pokusů komunistické StB o diskreditaci ČSNS: Dva úředníci StB, předstírající spojení s vedením ČSNS, „organizovali“ v roce 1947 zpravodajskou síť z protikomunisticky smýšlejících osob.
- 41) Archivní spis Úřadu vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu pod číslem ÚDV-321/Vv-93.
- 42) Milan Moučka (1922), původním povoláním truhlář, vstoupil k SNB 1. 10. 1946, od 1. 4. 1946 působil jako operativce u Zemského odboru bezpečnosti II., v roce 1949 byl zařazen jako velitel KV StB Uherské Hradiště a zástupce krajského velitele StB v Praze. V listopadu 1949 pověřen přípravou procesu s M. Horákovou, 1. 8. 1950 VI.B sektor (vyšetřovací) Velitelství StB. Od 1. 3. 1951 náčelníkem sektoru VI.B, po reorganizaci od 1. 4. 1953 zástupce náčelníka Správy vyšetřování. 23. 4. 1953 udělen „Řád práce“ za účast na přípravě procesu s R. Slánským. 1. 10. 1953 náčelník Správy vyšetřování MV, 1. 4. 1956 odvolán, 16. 6. 1956 propuštěn z MV. Stal

se náměstkem ředitele Uranových dolů, v období 1961–1978 byl zaměstnán v ZPA Praha (nejprve vedoucí střediska zahraničních vztahů, později zástupce vedoucího střediska Ústavu speciální automatizační techniky).

- 43) Sektor VI.B velitelství StB existoval od podzimu 1950 do června 1952, pak jako odbor VI.B HS-StB do vzniku Správy vyšetřování StB v říjnu 1953. Jeho úkolem bylo vyšetřování nejzávažnějších případů tzv. protistátní činnosti. Po celou dobu existence sektoru (odboru) VI.B byl s jeho činností těsně spjat Milan Moučka, A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 2, str. 10. Souběžně existoval sektor VI.A, vedený Bohumilem Doubkem. Ten byl určen převážně pro vyšetřování činnosti tzv. nepřátel ve straně. Sektor VI.B pak pro další případy, např. vyšetřování činnosti příslušníků jiných politických stran a církví. V obou sektorech se ovšem užívaly rafinované způsoby mučení, jako mnohahodinové výslechy, vsazování do temnic, zákazy sezení, neustálé noční buzení, snižování dávek potravin a podobně.
- 44) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 67–68.
- 45) Tamtéž, str. 31.
- 46) Tamtéž, str. 55.
- 47) Tamtéž, str. 64.
- 48) Tamtéž, str. 35–42.
- 49) Tamtéž, str. 37.
- 50) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, hlavní sv., str. 2.
- 51) A MV, sign. S 333-7.
- 52) Ve věznici v Praze-Ruzyni byly jinak dislokovány vyšetřovací sektory VI.A a VI.B velitelství StB.
- 53) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 1., str. 2.
- 54) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 3., str. 6.
- 55) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 3., str. 7.
- 56) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 94.
- 57) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 3., str. 8.
- 58) MUDr. Josef Sommer (1910–1968) 1. 11. 1950 v hodnosti podplukovník jmenován náčelníkem zdravotního oddělení věznice MNB „Dub“ (věznice Praha-Ruzyně), 15. 10. 1954 přemístěn k IX. správě MV, 1. 12. 1962 propuštěn z MV, zbaven hodnosti a v roce 1964 vyloučen z KSČ.
- 59) ZNO – pavilon č. 17 (neoficiálně označován jako pavilon N 5) psychiatrické léčebny v Praze-Bohních byl v průběhu roku 1950 předán ministerstvu spravedlnosti – Velitelství sboru vězeňské stráže – a sloužil jako uzavřené vězeňské zařízení pro zkoumání duševního stavu obviněných ve vazbě a k léčení odsouzených vězňů. Existoval jako psychiatrické oddělení vězeňské nemocnice v Praze-Pankráci až do roku 1997.
- 60) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 3., str. 12, 14–18.
- 61) Tamtéž, str. 125.
- 62) Tamtéž, str. 109.
- 63) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 3., str. 14–18.
- 64) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, skupinový podsv. 1, str. 24.
- 65) Tamtéž, str. 39.
- 66) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 83.
- 67) Tamtéž, str. 84.
- 68) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, skupinový podsv. 1, str. 47.

- 69) Tamtéž, str. 55.
- 70) Tamtéž, str. 67.
- 71) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. 2, str. 10.
- 72) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 87.
- 73) Tamtéž, str. 91.
- 74) Tamtéž, str. 48.
- 75) Tamtéž, str. 55–58.
- 76) Antonín Prchal (1923–1996), před vstupem na Ředitelství národní bezpečnosti student obchodní akademie, 6. 6. 1945 přijat k státněbezpečnostnímu oddělení ŘNB Jihlava, 1. 11. 1945 výkonný orgán Oblastního zpravodajského oddělení (OZO) Jihlava ZOB II. – Brno, 1947 zástupce vedoucího OZO Jihlava, 1948 zvláštní agenturní orgán (RR) skupiny BAa MV, 1948 instruktor krajů skupiny BAa MV. Červenec 1949 zástupce velitele sektoru BAa IV. (zjišťování, sledování, operativní technika) MV, 1950 velitel sektoru BAa IV. MV, 1. 1. 1951 povýšen do hodnosti škpt., únor 1951 zástupce velitele StB, 1. 4. 1951 povýšen do hodnosti mjr., 1951 jmenován do funkce velitele StB, 1. 3. 1952 – plukovník, 12. 2. 1952 jmenován do funkce náměstka MNB, 8. 5. 1956 odvolán z funkce náměstka MV, 30. 6. 1956 propuštěn z MV.
- 77) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 58.
- 78) V červnu 1952 došlo k reorganizaci StB, poté byl název vyšetřovací součásti StB změněn ze sektoru na odbor, číselné označení zůstalo nezměněno, Velitelství StB bylo přejmenováno na Hlavní správu StB.
- 79) A MV vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 63.
- 80) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, oper. podsv., str. 64 a 81.
- 81) Tamtéž, str. 65.
- 82) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, str. 17.
- 83) A MV, vyšetřovací sv. StB a. č. V-1131, podsv. č. 1, str. 9.
- 84) SÚA, fond bývalý Centrální archiv Vězeňské služby ČR, Osobní spis vězně – F. Kolava.
- 85) Tamtéž, str. 18–20.
- 86) SÚA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/5, sv. 70, a. j. 189, bod 17 /Zpráva ministra spravedlnosti dr. Škody ze dne 8. 12. 1953 pro Politický sekretariát ÚV KSČ: „Zpráva o výsledku trestního řízení proti Františku Doleželovi a spol.“/.
- 87) SÚA, fond bývalý Centrální archiv Vězeňské služby ČR, Osobní spis vězně – F. Kolava.
- 88) SÚA, fond bývalý Centrální archiv Vězeňské služby ČR, Osobní spis vězně – F. Doležel, str. 10.
- 89) SÚA, fond bývalý Centrální archiv Vězeňské služby ČR, Osobní spis vězně – L. Loveček.
- 90) Publikace Dokumentační komise K-231. Editoři O. Rambousek, L. Gruber. Vydáno v exilu 1995.

Metamorfóza agenta A. A. Kotouse

aneb Jeden z mnohých

IVO FIEDLER

Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu byl postoupen případ tzv. „protistátní skupiny“, registrované bývalou StB jako kauza „Oskar KRAUSE a spol.“. Skupina působila na Nymbursku v letech 1948/49 a její členové byli odsouzeni roku 1950. Případ byl Úřadem řádně prošetřen a následně odložen, s vyloučením možnosti podání návrhu na zahájení trestního stíhání pro používání nezákonných metod proti vyšetřovaným. **Důvodem odložení byla absence průkazných svědectví.**

Všichni poškození, odsouzení v roce 1950 k dlouholetým trestům, již zemřeli. Osoby, které s nimi přicházely ve zmíněném období do styku, pokud žijí, nesdělily žádné konkrétní skutečnosti. Dosud žijící vyšetřovatelé popírají svůj podíl na užívání fyzického nebo psychického nátlaku a vylučují takový postup i u dalších zúčastněných orgánů MV.

V době šetření (1996) žili pouze dva zúčastnění, kteří byli zatčeni současně s ostatními poškozenými. Jeden z nich byl odsouzen k velmi nízkému trestu na rozdíl od ostatních, proti druhému bylo trestní stíhání zastaveno již ve stadiu vyšetřování. Oba jsou v registru svazků zapsáni jako agenti StB, jeden pod krycím jménem JÍRA, druhý jako LEPŠÍK. Jakoukoliv negativní činnost, pokud ji nelze prokázat písemnými materiály, popírají. Vzhledem k jejich blízkým kontaktům s orgány ministerstva vnitra (dále MV), je jejich jednání pochopitelné.

Po ukončení kauzy „KRAUSE a spol.“ zůstala nezodpovězena jediná, ale velmi závažná otázka: **Kdo byl agentem dosazeným orgány MV, který skupinu řídil a úkoloval tak, aby její členové mohli být odsouzeni jako těžcí zločinci k dlouholetým trestům**, kdo byla osoba, vystupující při spojení se skupinou jako Kamil SVOBODA, chlující se svými kontakty na západní rozvědky? Po náročném šetření jsem zjistil, že velmi aktivním, a jak se později ukázalo, značnému počtu odpůrců komunismu krajně nebezpečným spolupracovníkem StB, byl Adolf Alfons Kotous. V následující stati vás seznámím s jeho původem, činností jako agenta, jeho metamorfózou a neslavným koncem.

Adolf Alfons Kotous se narodil 26. ledna 1914 v Dobroměřicích jako nemanželský syn zemědělské dělnice Blaženy Kotousové. Tento původ a z něho vyplývající pocit méněcennosti zřejmě předznamenal jeho život. Zmíněnou skutečnost se snažil zakrýt lží. Tak např. ve „Zprávě o prošetření ke Kotousovi-Doubkovi“, ze dne 10. ledna 1968 sděluje náčelník KS SNB Praha: „...Rodiče uvádí Františka a Annu Suchou. Na adresu se však přistěhoval s jistou Blaženou Novotnou /roz. Kotousová – pozn. autora/, nar. 29. 10. 1892, která zemřela 1. září 1967, o které se říkalo, že je to jeho matka. On sám však uváděl, že matkou není. Pravděpodobně jej vychovala a byla jeho ne vlastní matka...“

Když bylo Adolfu Alfonsu Kotousovi deset let, provdala se jeho matka za Bedřicha Novotného, a tím se zlepšily životní podmínky pro ni i jejího syna. Po ukončení základního vzdělání se vyučil holičem. Řádná práce však byla pro něho po větší část jeho života něčím druhotným. Jako primární u něho shledáváme, mimo značných sklonů k dobrodružství, stálou touhu po zviditelnění, pramenící z již zmíněného pocitu méněcennosti. Vsemožně se snažil prosadit, a když to nebylo možné osobními kvalitami, dosáhl svého záměru rozsáhlým denuncianstvím. Značného uznání se mu za jeho spolupráci skutečně dostalo od orgánů bývalé StB. Mimo zmíněný charakterový defekt byl jeho život poznamenán též sexuální deviací.

V roce 1945, koncem druhé světové války, se Kotous připojil k partyzánské jednotce. Jeho činnost jako partyzána není z materiálů jasně patrná. Bezprostředně po květnu 1945 se stal členem Svazu československých partyzánů a současně vstoupil do KSČ. V roce 1946 byla jeho partyzánská činnost příslušnými orgány zpochybněna a Kotous vyloučen nejen ze Svazu, ale i z KSČ. Zneuznán a s pocitem křivdy se stal členem Československé strany lidové. V té se výrazněji neprosadil.

Doba jeho zviditelnění a uplatnění nastala až po komunistickém puči v únoru 1948. Z občanů, kteří nesouhlasili s represivní politikou KSČ, založil Kotous v dubnu téhož roku ilegální organizaci, které dal název „**JOPO – Judexova odbojová protikomunistická organizace**“. Sám se postavil do jejího čela. V době zatčení členů skupiny tvořili její převážnou část volynští Češi – v počtu pětáctýřiceti, čtrnáct bylo Čechů, jeden Polák a jeden Kotous. Tedy (mimo Kotouse) šedesát odpůrců režimu, které očekávala, díky Kotousovi, nezáviděníhodná budoucnost – viz dále v textu.

Zda jmenovaný založil skupinu již s určitým záměrem jejího odhalení, nelze prokázat ani vyvrátit. Jedno je ale zcela jasné. Čtyři měsíce po vzniku skupiny, v srpnu 1948, byl Kotous po svém zatčení za nevyjasněných okolností od skupiny „odloučen“¹⁾ a následně získán pro spolupráci s orgány StB. Zpravodajský slib – vlastnoručně napsaný – podepsal dne 14. září 1948.²⁾ Jako své krycí jméno použil jména ne-

vlastního otce Bedřicha Novotného. Vzhledem k délce jména bylo následně orgány MV zkráceno na „Béda“. ³⁾ ¹⁴⁾

Činnost skupiny, nebo spíše volné společnosti odpůrců komunismu, spočívala do příchodu Kotouse pouze v politickém odporu a distribuci letáků. Teprve on vytvořil organizovanou skupinu, kterou jako její vedoucí záměrně úkoloval tak, aby měla dle tehdejších kritérií protistátní charakter. V protokolu o výpovědi, sepsaném dne 30. srpna 1948 s Kotousem (viz spis a. č. 3131/Ústí n. L.), jmenovaný uvádí, že: „...pokud je mi známo, skupina žádné zbraně nemá...“ Získávání zbraní, nových členů a další činnost, která mohla být hodnocena dokonce jako teroristická, byla iniciována a řízena Kotousem dle pokynů orgánů MV. Agent Kotous se ve zmíněném protokolu staví do nejlepšího světla. Vyzdvihuje svůj proletářský původ, činnost za 2. světové války, své poškození jako neuznaného a ukřivděného partyzána a člena strany. Současně poukazuje na členství své matky v KSČ od roku 1927 a příslušnost k odboji nevlastního otce – komunisty – Bedřicha Novotného.

Kotous prokazoval od počátku spolupráce značnou aktivitu. Dle pokynů orgánů StB řídil činnost i několika skupin současně (např. „**Zd. Slavík a spol.**“, „**Stočes – Černé komando**“). Spolupracoval i s dalšími konfidenty StB. Vzhledem k rozsahu činnosti byl řízen především Antonínem LIŠKOU, který ho půjčoval pro různé akce, prokazatelně i orgánům VKR. ⁴⁾ Kotousova účast v ilegálních skupinách směřovala vždy ke stejnému cíli, a to aby činnost skupiny mohla být orgány StB a následně orgány činnými v trestním řízení hodnocena jako ohrožující republiku nebo teroristická. ⁵⁾ Tímto stereotypním způsobem postupuje Kotous ve všech svěřených případech. Nabádal členy skupin k získávání dalších účastníků, aby jejich počet byl co nejvyšší. Dával pokyny k získávání zbraní, traskavin, vysílaček a rozhodoval o tom, jak bude navázáno spojení se západními rozvědkami. Pro tyto požadoval seznamy členů skupin, které pak předával orgánům StB jako podklad pro jejich „realizaci“ – tj. zatčení.

Jako příklad neomezené moci orgánů StB uvádím tragikomický případ „zjevování se Kotouse“, a to právě v období zatýkání a následného odsouzení členů skupiny „JOPO“, kterou sám založil! Můžeme si jistě představit zděšení oddaného člena KSČ, holičského pomocníka Jaroslava K. (...) z Loun, který byl vyslán do Prahy na politické školení a potkal zde známého A. A. Kotouse, hledaného bezpečnostními orgány jako uprchlíka ⁶⁾. „Stíhaný“ Kotous byl oblečen v uniformě majora ČSA. Uvědomělý J. K. jej s pomocí příslušníka SNB zadržel a předal bezpečnostním orgánům. Za týden, při téže příležitosti, potkal Kotouse znovu. S pomocí „orgána“ ho předvedl na stanici SNB v Bartolomějské ulici. Po návratu z Prahy požádal (zřejmě z důvodů určitého podezření) vedoucího II. oddělení OV NB v Lounech o zapsání

svého sdělení ke zmíněným skutečnostem. Hlášení strážmistra Kudrny, odeslané KV NB v Ústí n. L., končí konstatováním: „...Kotous, dle udání J. K., se při předvedení legitimoval průkazem, znějícím na jiné jméno, a přestože J. K. uvedl tam přítomným orgánům, že jakákoliv záměna je rozhodně vyloučena, má obavy, aby Kotous nebyl opět nějakým jeho podvodným jednáním propuštěn. Dle zjištění VKS je Kotous hledán O StB Most pod č. 2167/48/V 21280, 7239/48 k zatčení. Zprávu podává stržm. Karel Kudrna.“⁷⁾

Dalším důkazem, jak byl Kotous tehdejší „zákonem“ chráněn, je hlášení OV NB Praha 14 (tehdy Michle) o výhrůžných dopisech, posílaných Kotousem paní Marii H. (nar. 1930 v Lounech). Jmenovaný jí vyhrožoval zabitím a v roce 1947 ji napadl, a byl proto vyšetřován. „Dne 18. 4. 1950 uviděla oznamující Kotouse na náměstí brí. Synků v Nuslích před svým bytem, a tento mluvil ještě se dvěma muži.“ Její známý požádal o zásah SNB, ale Kotous mezitím zmizel. Závěrem hlášení je uvedeno, že „...jmenovaný je hledán Okresním soudem v Děčíně k odpykání trestu a třikrát StB Most... Byl vyhlášen ve věstníku kriminální služby k zatčení...“⁸⁾

Oba uvedené případy nepotřebují dalšího komentáře.

Nyní se opět vracím k činnosti agenta A. A. Kotouse. Již jeho majoritní podíl na odhalení a zatčení členů jím založené skupiny „JOPO“ měl neblahé následky. Pokus o ilegální výjezd jednoho z členů skupiny – antikomunisty polské národnosti Vladimíra Pliska – do BRD byl Kotousem iniciován a jím současně ohlášen bezpečnostním orgánům, takže Plisko byl dne 18. 11. 1948 zadržen na hranicích. Na základě u něho nalezených materiálů a Kotousova udání bylo mezi 19. a 24. listopadem 1948 zatčeno všech 60 členů skupiny „JOPO“. Vladimír Plisko byl následně odsouzen Státním soudem ČSR k dvaceti letům těžkého žaláře, právě tak jako jiný odpůrce totality, Jiří Kořán. Dalším 33 odsouzeným byly vyměřeny tresty v úhrnné výši 214 let (!), což je průměr 6 let a 6 měsíců.

Skupina „JOPO“ byla v Kotousově činnosti výjimkou, neboť zpočátku byl jejím zakladatelem a vedoucím. Pod jeho pravým jménem s ním přicházeli do styku především Plisko a Kořán. O působení Kotouse jako agenta-provokatéra se zmiňuje jeho poslední řídicí orgán Jaroslav LACHOUT. Ve svém sdělení pro náměstka ministra vnitra Josefa Kudrnu hodnotí úlohu Kotouse při výše zmiňovaném Pliskově ilegálním přechodu hranic.⁹⁾ Jelikož v době zatčení a odsouzení členů skupiny „JOPO“ byl již „její vedoucí“ Kotous spolupracovníkem orgánů MV, byla jeho nepřítomnost mezi zatčenými zdůvodněna tím, že uprchl do zahraničí. Dokonce po něm bylo vyhlášeno fingované celostátní pátrání.¹⁰⁾

Po likvidaci skupiny „JOPO“ je identita jejího zakladatele zamlžena a později zcela zaniká. Začala éra výkonného agenta StB, který pra-

coval pod různými krycími jmény. Jeho další rozsáhlá činnost měla téměř stereotypní charakter. Kotous je zpravidla nasazován orgány StB jako „západní agent“, který byl buď vyslán, nebo má přímé spojení se západními kontrarozvědnými orgány. V některých případech, například „**Zd. Slavík a spol.**“, byl nasazen za skutečného agenta, který byl zlikvidován orgány MV.

Po infiltraci do tzv. protistátních skupin postupoval podle pokynů orgánů StB a zčásti i z vlastní iniciativy. Především požadoval, aby byli v co nejvyšším počtu získáváni noví členové. Následně žádal předání seznamu těch, kteří byli ve skupině zapojeni. Své počínání zdůvodňoval například tím, že jim přidělí krycí jména, nebo že je od něho požaduje zahraniční centrála. Dále členům skupiny ukládal, aby rozesílali výhružné dopisy a letáky, obstarávali zbraně, třaskaviny a případně vysílačky. Jak již bylo uvedeno, záměrně vždy úkoloval skupinu tak, aby mohla být následně hodnocena jako protistátní nebo teroristická. Tím byly dány „úspěchy“ jeho chleboďarců na jedné straně a výše trestů poškozených na straně druhé.

Upozorňuji na skutečnost, že prakticky žádná ze skupin řízených Kotousem, neměla do jeho příchodu agresivní charakter. Jejich činnost byla zaměřena na politicko-ideologický protikomunistický odpor, který vyústil maximálně ve shromažďování ilegálních tiskovin, případně rozšiřování letáků kritizujících totalitní režim. To potvrzuje i závazná „Závěrečná zpráva“, napsaná dne 23. ledna 1950 orgánem StB Jiřím VYMĚTALEM k případu členů nymburského Sokola, vedeného ve spisech jako „**Krause Oskar a spol.**“¹¹⁾. Ze zprávy cituji následující:

„...Dne 21. října bylo přikročeno na základě n e d o s t a t e č n ě h o realizačního příkazu k likvidaci nymburské ilegální skupiny. Bylo zatčeno deset osob, u kterých byly provedeny domovní prohlídky b e z kladného výsledku, a které byly předány do zdejší vazby...“
/KS StB Praha – pozn. autora/.

Na straně 2 zpráva pokračuje: „Jednalo se o nedostatečně organizovanou skupinku reakčně zaměřených osob, většinou z jezdeckého oddílu Sokola v Nymburce, všech členů strany nár. soc., kde zastávali různé funkce /.../ Skupina však započala se svou činností až po napojení se operativního orgána /Kotouse – pozn. aut./, čímž se též více stmelila, takže by byla schopna později provozovati rozvratnickou činnost.“

Dále pokračuje na straně 3: „...Jak již bylo podotknuto, jednalo se o nedostatečně organizovanou skupinu, neschopnou provozovat rozvratnickou činnost ve větším rozsahu... Přestože případ nebyl dostatečně operativně podchycen, takže údaje o jednotlivých osobách a jejich činnosti byly značně přehnány a byly zatýkány osoby, které s činností této skupiny neměly nic společného, jest nutno konstatovati, že byla zachována konspirační pravidla při postupu, takže s tímto bylo možno operovati v trestním oznámení, a což bude mít značný vliv na výměru trestu jednotlivým osobám...“

Z vyšetřovacího i soudního spisu zmíněné „illegální nymburské“ skupiny je jasné, že jediný, kdo mohl být tehdy trestně stíhán – a to podle zpřísněných kritérií – byl Oskar Krause. U ostatních šlo pouze o ničím neprokázané úmysly a činy, nemající charakter trestné činnosti. Tak například Bohumil Novák nikdy žádné traskaviny nezajistil, ani nebyly na základě jeho informací získány. Václav Vozáb byl zemědělec, který u sokolského jezdeckého oddílu konal funkci dobrovolného správce, a mimo kritiky poměrů neměl o ilegální práci ponětí. Také Jiří Janda nikdy vysílačku neměl a ani ji nesestavil. Během výkonu trestu měli někteří spoluodsouzení možnost se spolu dohovorit a osvětlit si zásadní souvislosti. Vzájemným sdělením osobních poznatků dospěli k závěru, že tzv. „západní agent“ vystupující pod jménem KAMIL SVOBODA byl spolupracovníkem StB. Jeho pravé jméno – Adolf Alfons Kotous – ovšem neznali a nikdy nepoznali.

Na činnost agenta se například roku 1956 odvolává Vlastimil Krejčí (trest: doživotí) ve své žádosti o obnovu soudního řízení¹²⁾ adresované Nejvyššímu soudu a ÚV KSČ. Rozsudkem zvláštního senátu Krajského soudu v Praze, č. j. Tr 256/68 ze dne 13. května 1968, byla všechna původní rozhodnutí Státního soudu z roku 1950 zrušena. Na straně 5 je zmíněna výpověď Vlastimila Krejčího, ve které hovoří o působení Kamila SVOBODY (tj. Kotouse), který od členů skupiny požadoval aktivity, směřující až k teroristické činnosti. Na straně 9 zmíněného rozsudku z roku 1968 je uvedeno: „...*Má tedy soud uvedenými zjištěními prokázané, že činnost všech obviněných /.../ byla zcela vědomě a záměrně vyprovokována a řízena pracovníky ministerstva vnitra, zejména orgánem pod pseudonymem Kamil Svoboda.*“

Kotousovým úkolem bylo uměle vytvořit z těchto občanů nebezpečné protistátní skupiny řízené orgány MV a následně protiprávně stíhané, jejichž likvidace ospravedlňovala vysoký počet pracovníků StB a upevňovala jejich pozice. **Proto byli všichni členové skupin „JOPO“ a „Oskar Krause a spol.“ nakonec odsouzeni na základě vesměs nedokonaných záměrů, imputovaných jim agentem Kotousem, a následně vykonstruovaným obviněním orgány MV a MS.**

Nejintenzivněji spolupracuje Kotous koncem čtyřicátých a v první polovině padesátých let. Vystupuje pod různými krycími jmény. Přímá účast nebo úzká spolupráce Kotouse s dalšími agenty pomohla StB k „odhalení“ dlouhé řady poškozených. Výsledky jeho „záslužné práce“ se staly osudnými pro členy ilegálních skupin „**Světлана**“¹³⁾ rozdělené na několik samostatných celků, dále skupin vedených tehdejší StB pod označeními: „**Hořejší Josef a spol.**“, „**Černé komando – Ladislav Stočes**“, „**Sýkora Vlastislav a spol.**“, „**Maděra Stanislav**“, „**Slavík Zdeněk a spol.**“, „**Foltýn František**“ a „**Vaigl Otakar**“, „**Košumberský Miroslav**“ a „**Vlk Miloslav**“ (ve dvou posledních případech

jde o podskupiny „**Krause Oskar a spol.**“). Je též nesporná Kotousova účast na odhalení akce „**Babice**“.¹⁴⁾

Prostřednictvím Jarmily BAUEROVÉ, spolupracovnice tehdejší StB, byl Kotous zapojen též do likvidace skupiny „**Procházka Karel a spol.**“¹⁵⁾ Tato pak přímo navazovala na nejčastěji zmiňovaný případ z počátku padesátých let – **případ „protistátní činností krajně nebezpečný a podřývajícím samotnou podstatu socialistického státu“ – na kauzu Milady Horákové.**

Účast Kotouse v mnoha skupinách jím přímo iniciovaných, nebo na ně navazujících, jsem nemohl dosud průkazně stanovit s ohledem na značně široký časový prostor, který by tato práce vyžadovala. Přesto je výsledek jeho dosud zjištěné spolupráce otřesný. **V těchto případech bylo totiž odsouzeno 297 osob (!). Z tohoto počtu devět k absolutnímu trestu (!), patnáct na doživotí a 273 k různým trestům odnětí svobody, v průměru na jednoho poškozeného – jedenáct let a jedenáct měsíců těžkého žaláře...**

Znovu opakuji, že tato čísla nejsou konečná a neobsahují údaje o těch, kteří byli jeho jednáním poškozeni existenčně nebo jiným způsobem. Jde totiž „jen“ o případy, které byly „realizovány“ a souzeny v letech 1948–1953, tj. v období působnosti Státního soudu. Přesto je Kotous využíván orgány StB ještě několik dalších let. Z důvodů možné dekonspirace, a aby byl ještě použitelný, přikročily orgány k zásadnímu opatření. Adolf Alfons Kotous jednoduše zmizel a nikdy se již neobjevil. Na jeho místo nastoupila zcela nová osoba s jiným datem narození, novým rodným číslem a občanským průkazem – **Bedřich DOUBEK**. Pod tímto jménem již vystupoval i po své emigraci v roce 1967, až do konce života.¹⁶⁾

Konec padesátých let je ústupem Kotouse-Doubka ze slávy. Nejen z důvodů stále menší upotřebitelnosti, ale také pro několik let již prokazatelně trvající sexuální deviace, za kterou byl konečně v roce 1959 odsouzen. Týkala se jeho „zaměření“ na děvčata do patnácti let věku. Přímý pohlavní styk nebyl sice Kotousovi-Doubkovi prokázán, ale šlo o trestnou činnost, za kterou byl odsouzen k nepodmíněnému trestu v trvání 12 měsíců (vzat do vazby v květnu 1959). Dne 8. září 1959 navrhuje Ř. O. (tj. „řídící orgán“, v tomto případě Jaroslav Lachout) agenta Kotouse-Doubka uložit jeho osobní spis z důvodu pohlavní úchyvky.¹⁷⁾ Po zmíněném datu již nebyla Doubkova spolupráce s orgány MV zjištěna.

Tentýž den napsal řídící orgán Jaroslav Lachout vlastní závěrečnou „Zprávu o hodnocení činnosti agenta Bedřicha Doubka“. Vzhledem ke špatně čitelné kopii¹⁸⁾ cituji z této zprávy její nejpodstatnější části:

„...byl používán do mnoha akcí hlavně na rozpracování ilegálních teroristických skupin, do kterých byl nasazován. Za jeho pomoci bylo likvidováno mnoho osob protistátně činných. Ve spolupráci s bezpeč-

ností projevoval se vždy jako schopný a nebojácný pracovník. Do května 1959 s ním bylo uskutečněno na 500 schůzek, na kterých podal neméně tolik zpráv...“. Dále se ve zprávě uvádí již zmíněný fakt, že po schválení „vedením“ MV bylo Kotousovi změněno jméno na DOUBEK. Závěrem Lachout konstatuje, že „...další spolupráce s agentem není vhodná, vzhledem k jeho pohlavní úchylce, která byla prokázána ve třech různých případech...“

Zmíněnou zprávu chci ještě doplnit o následující závažnou skutečnost. Víme, že odměny vyplácené vnitřním spolupracovníkům StB nebyly většinou nikterak vysoké. Šlo většinou o malé částky vydané za „pohoštění“ při schůzkách, nebo nevelký počet převážně věcných darů za věrné služby. Přesto bylo Kotousovi-Doubkovi vyplaceno na odměnách 301 491,- Kčs ve staré a 2680,- Kčs v nové měně (po měnové reformě v roce 1953).¹⁹⁾

Jak jsem již uvedl, byl Kotous-Doubek odsouzen 22. 7. 1959 trestním soudem v Praze za mravnostní delikt k jednomu roku vězení.²⁰⁾ Po podmíněném propuštění dne 23. 12. 1959 byl zaměstnán v ČKD a následně v bývalém n. p. Sigma. V roce 1967 získal povolení k účasti na turistickém zájezdu do Jugoslávie, kam emigroval²¹⁾, a po krátkém pobytu odešel do Rakouska. Ubytoval se ve Vídni, Dornbacherstrasse (...).

Jelikož bylo orgány MV zjištěno, že Doubek má na rakouský pas navštívit tehdejší ČSSR (1969), vznikla možnost případného **obnovení spolupráce pro jeho využití v Rakousku**. Proto na něho byl založen signální svazek pod heslem „DUBEN“.²²⁾ V té době již Doubek změnil bydliště a žil ve Vídni, Geblergasse (...). Jeho předpokládaný výjezd do ČSSR na pas rakouského státního příslušníka Rudolfa Kaisera se neuskutečnil. Týž pracovník, který navrhl založení signálního svazku, dal návrh na jeho uložení do archivu MV. V něm je obsaženo zajímavé vyjádření majora Antonína Svobody k činnosti Kotouse-Doubka:

„...Šlo o bývalého spolupracovníka MV, který v 50. letech vyvíjel jako spolupracovník aktivní činnost, při které se dopouštěl provokací. Agenturní cestou bylo zjištěno, že za svého pobytu ve Vídni navštívil několikrát západoněmecké a americké vyslanectví, kde jim nabízel spolupráci. Dále bylo zjištěno, že při příjezdu našich občanů do Vídne provádí jejich „vytěžování“ /získávání informací – pozn. aut./ . Pro tuto činnost používal více jmen a adres, jako Petr Dub, Alex Zoubek, Fridrich Koubek.“²³⁾

Zmíněná činnost vycházela pouze z Doubkovy (Kotousovy) vlastní iniciativy. Snažil se tak vzbudit dojem, že pracuje pro západní zpravodajské služby.

Udržoval též písemný styk s některými občany bývalé ČSSR. Konkrétně jsou doloženy dva případy, a to korespondence s jeho nevlastním synovcem M. N. z Prahy-Smíchova a jeho bývalou pražskou sousedkou, paní A. M. Dopisy jí adresované byly odeslány z Prahy, proto

nebyly cenzurovány. Bezpečnostním orgánům je předala sama adresátka, která se obávala (důvodně!), že se jedná o provokaci.²⁴⁾ Obsah těchto dopisů svědčí o Doubkové obratu o 180°. S nezměrnou drzostí se snaží vystupovat jako čestný občan, na kterém bylo za jeho postoj spácháno bezpráví. Snaží se tak zakrýt skutečnost, že svou udavačskou činností má na svědomí životy, zdraví a existenci svých spoluobčanů. Z obsahu těchto jeho dopisů cituji:

„Milá paní M. Zasílám Vám vroucí pozdrav z krásné a svobodné země, Vám trpícím v bolševickém teroru od bandy nevzdělanců, která se zmocnila vlády lstí /.../ Všechna čest Vám, která jste se nenechala bolševickou hydrou srazit na kolena /.../ Jsem přesvědčen, že i Vy se neskloníte před bolševickou persekucí a nadále povedete hrdě zápas proti bezzákonosti /.../ který nakonec zvítězí – Masaryk ‚Pravda vítězí‘ /.../ Dle možnosti pište vše, co se týká porušování zákonnosti, teroru, persekuce, obohacování se komunistů a jejich podvodů /.../“

Závěrem z těchto dopisů uvádím to nejlepší: „/.../ To se týká obzvláště jejich /tzn. komunistických – pozn. aut./ spolupracovníků – kolaborantů – kteří jim za jidášský peníz slouží, udávají a podílejí se na persekuci.“

Jak výstižně popsal Adolf Alfons Kotous-Doubek sám sebe...

To, že Kotous byl agentem-provokatérem a konfidentem bývalé StB, poznala většina poškozených již během výkonu trestu; například členové nymburské skupiny Oskara Krauseho. O agentu-provokatérově, vystupujícím pod jménem Kamil SVOBODA, se zmiňuje (jak jsem již uvedl) ve své žádosti o obnovu soudního řízení Vlastimil Krejčí.²⁵⁾

Téměř nikdo z dlouhé řady jeho obětí ho však neznal pravým jménem. Pouze ve skupině „JOPO“ přicházel jako Kotous do styku s předními členy, Pliskem a Kořánem. Jiří Kořán se po svém propuštění koncem šedesátých let snažil Kotouse nalézt. K jeho osobě sdělil zajímavé poznatky ve vysvětlení podaném ÚDV.²⁶⁾ Z něj uvádím některé podstatné části:

„S Adolfem Kotousem jsem se seznámil v červnu 1948, kdy mě s mým souhlasem zapojil do jím založené ilegální skupiny /JOPO – pozn. aut./...To, že Kotous byl spolupracovníkem orgánů MV, konkrétně StB, jsem zjistil asi týden po našem zatčení. Dostali jsme do vězení ‚černou‘ zprávu, že matka spoluzatčeného Jiřího Fišera, která Kotouse dobře znala, ho potkala v Žatci. To bylo již v době, kdy po něm bylo vyhlášeno celostátní pátrání /fingované – pozn. aut./. Přitom ale s námi nebyl souzen a StB nás přesvědčovala, že uprchl za hranice. Vzpomínám si také, že několikrát sebou přivedl dalšího ‚odbojáře‘, kterému říkali ‚Franta-letec‘²⁷⁾, který byl také agentem StB.“

Na otázku, zda se o Kotouse zajímal po svém propuštění z výkonu trestu, Jiří Kořán odpověděl: „...Až v roce 1968 zjistil jeden lounský právník – na jméno si již nevzpomenu – že Kotous byl v Rakousku /.../

Také moje teta, která tam v roce 1968 navštívila své příbuzné, tvrdila, že ve vlaku potkala Kotouse /.../ Počátkem roku 1969 jsem emigroval do Rakouska. Zde jsem se snažil získat jakékoliv informace o Kotousovi v místech, kde se údajně vyskytoval. Zjistil jsem jen, že je nezvěstný /To je vzhledem ke změně identity pochopitelné – pozn. aut./ Pak jsem odešel do USA, kde jsem žil až do roku 1990.“

Z vysvětlení podaném na ÚDV posledním žijícím příbuzným Kotouse-Doubka, nevlastním synovcem M. N.²⁸⁾, cituji: „Ve čtyřech letech jsem osířel a vychovávala mě pouze babička /Blažena Kotousová-Novotná – pozn. aut./...Na strýce si vzpomínám z pozdější doby, t. j. v šedesátých letech. Pak jsem se s ním setkal několikrát v Praze a jednu dobu jsme u něho s babičkou také bydleli. Bylo to na Smíchově, říká se tam Na Budánkách. /.../ Když se mu pak před rokem 1968 podařilo uprchnout /.../ do Rakouska, také jsem ho tam navštívil.“

K otázce, zda ho překvapilo, že jeho strýc se jmenoval Kotous a pak najednou Doubek, M. N. sdělil: „...Já jsem vlastně strýce poznal jako Doubka. Vím, že se několikrát hovořilo o strýci tak, abych to neslyšel. I později mi o něm nebylo vše jasné. Jako dospělý jsem ale neměl už možnost s někým z příbuzných o strýci hovořit. Moje babička a její sestra už zemřely, a přímo s ním mi to bylo trapné.“ Dále pokračuje: „Strýce jsem navštívil v Rakousku dvakrát /.../ O žádném styku s Čechy strýc nikdy nehovořil. Stýkal se pouze s panem Valentou, který s ním bydlel ve stejném domě. V ČSSR už vlastně žádného příbuzného mimo mne neměl. Žil sám a velmi skromně. Pokud vím, tak byl zaměstnán jako topič /.../ Chtěl jsem ho navštívit hned po listopadu /1989 – pozn. aut./, ale pan Valenta, který měl telefon, mi řekl, že strýc zemřel. Datum úmrtí nevím, jen že to bylo v roce 1988.“

Tím končí „životní kariéra“ Adolfa Alfonse Kotouse – Bedřicha Doubka, kterému 22. 1. 1979 bylo odňato státní občanství ČSSR.²⁹⁾ Podle sdělení jeho synovce žil ve velice skromných, na tamní poměry až nuzných podmínkách.

Zemřel ve Vídni, Hermannsgasse 4/39 – Josefstadt.³⁰⁾

76

Zpravidajský list.

[illegible]

Wm. Lloyd Garrison

100000 - BERRICH NOUOTNY'

Příloha 5: Zpravodajský slib – přepis

Praha 14. září 1948

Zpravodajský slib.

Zavazuji se tímto prohlášením, že budu dobrovolně pracovati pro zpravodajskou službu Československa.

Jsem si vědom toho, že o své činnosti nesmím s nikým mluvit, ani se svými přáteli nebo rodinnými příslušníky.

Pokyny budu přijímati pouze od osoby, která se prokáže služebním odznakem číslo nebo a získané poznatky budu předávati jen těmto orgánům. Změnu v tomto opatření mohou stanovit jen uvedené orgány.

Nebudu nikdy pátrati po důvodu, proč jsem pověřen nějakým úkolem, ani v tom případě, že mi bude nepochopitelný, protože jsem si vědom toho, že účelem této práce je zajistiti bezpečnost národa.

Jako občan československé republiky jsem si vědom toho, že porušením tohoto slibu, dopustil bych se zrady, neboť bych prozradil skutečnosti, které v zájmu bezpečnosti státu mají zůstat utajeny a vím také, že prozrazení tohoto ujednání se trestá podle zákona na ochranu republiky.

Zprávy budu podepisovati krycím jménem Bedřich

Novotný a při práci budu se řídit podle ústních pokynů.

S vědomím plné zodpovědnosti potvrzuji svým podpisem, že budu vždy a za všech okolností jednat podle tohoto prohlášení.

Alfons Adolf Kotous

**Příloha 6: Sdělení pro náměstka ministra vnitra
plk. Kudrna s návrhem na legalizaci
falešného Kotousova jména a příjmení**

MINISTERSTVO VNITRA

POŠTOVNÍ ÚRAD PRAHA

62

C. A/3-00123067/350-Lt-54
Při odpovědi uvést: "Tak tuto činu jasně"

V PRAZE dne 4. května 1957

Náměstek ministra vnitra

s. plk. Kudrna

Legalisace spolupracovníka - sdělení.

Jde o spolupracovníka pravým jménem Alfons KOTOUS, který byl vázán ke spolupráci v roce 1948. Protože měl velkou důvěru u Volyňských Čechů, s nimiž z počátku ilegálně pracoval, byl vybrán jako vhodný typ k rozpracování velké ilegální skupiny Volyňských Čechů, sídlících na Zatecku, kraj Ostří nad Labem. Tato skupina byla vojensky organizována, z počátku se zabývala psaním a rozšiřováním letáků na cyklostylu, později navazovaly spojení se zahraničím pomocí vysílanky a spojení s jinými ilegálními organizacemi na Moravě, konkrétně v Beskydách. Další činnost spočívala v opatrování si zbraní, za účelem organizování teroristických akcí. Veškerá činnost této skupiny byla přenesena kontrolována uvedeným spolupracovníkem. Než došlo k realizaci skupiny, bylo nutno legalisovat našeho spolupracovníka jednak před soudem a dále před členy skupiny, kteří měli malou trestnou činnost a zůstali na svobodě. To bylo provedeno tím způsobem, že byl náš spolupracovník jako člen skupiny vyslán touto ilegálně do zahraničí a odsouzen v nepřítomnosti. Aby pak mohl dále pracovat s orgány MV, byl mu vystaven falešný krycí průkaz.

Po realizaci skupiny Volyňských Čechů, byl potom jako schopný a prověřený spolupracovník nasazován do různých teroristických skupin, hlavně ve skupinách "SVĚTLANY", která působila hlavně na Moravě a svojí činností byla velmi nebezpečná.

63

Protože měl velmi dobré navazovací schopnosti, byl půjčován i pro orgány VKR k rozpracovávání ilegálních skupin v ČSA.

Aby nedošlo k jeho dekonspiraci, byl mu falešný průkaz vystavován až do nynější doby. Pod falešným jménem také normálně byl hlášen jak v místě bydliště, tak i v zaměstnání a současně na všech úřadech.

Aby se neopakovalo stále vydávání falešného občanského průkazu, navrhuji po dohodě s IX. správou MV zlegalizovat jeho falešné jméno na pravé. /Bedřich DOUBEK/.

Rídícím orgánem je kpt. Lachout Jaroslav, z 5.odboru III. správy MV.

Náčelník III.správy MV:

*Dotazovaný
mjr. Zvěř.*

**Příloha 7: Jedno z četných kladných hodnocení
agenta Kotouse; 11. 9. 1964³¹⁾**

68

Návrh opatření V Praze dne 11. 9. 1964.

Agent se během spolupráce projevil jako spolupracovník iniciativní, někdy až moc, a podařilo se proto s jeho pomocí rozpracovat a dokumentovat řadu nepřátelských elementů a skupin, především na úseku ileg. organizací a teroru. Jiné poznatky k němu evidovány nejsou. Výlohy činí celkem 301.491,05 Kčs ve staré a 2.680 Kčs v nové měně.

Doporučuji ponechat v úloži MV trvale včetně VZ (t. j. podsvazky č. 2 až 10).

kpt. Neuhoř

Návrh opatření /přepis/

V Praze dne 11. 9. 1964.

Agent se během spolupráce projevil jako spolupracovník iniciativní, někdy až moc, a podařilo se proto s jeho pomocí rozpracovat a dokumentovat řadu nepřátelských elementů a skupin, především na úseku ileg. organizací a teroru. Jiné poznatky k němu evidovány nejsou. Výlohy činí celkem 301.491,05 Kčs ve staré a 2.680 Kčs v nové měně.

Doporučuji ponechat v úloži MV trvale, včetně VZ (t. j. podsvazky č. 2 až 10).

kpt. Neuhoř

Příloha 8: Ze závěrečné zprávy o výsledku šetření ČVS: ÚDV-240/Vv-K95

/.../Tyto skutečnosti byly pak podnětem k nasazení agenta StB, který převzal iniciativu a ze členů jezdeckého oddílu Sokola v Nymburku vytvořil tzv. protistátní skupinu. Nejprve navštívil O. KRAUSEHO a V. KREJČÍHO, sdělil jim heslo a některá fakta, se kterými se seznámil z vyšetřovacích spisů – především Josefa PLZÁKA. Představil se jako agent západní rozvědky a později sdělil i své „jméno“ KAMIL SVOBODA. Jednalo se o agenta StB Adolfa KOTOUSE (pravé občanské jméno). Další vývoj jeho činnosti byl pak obdobný jako u řady tzv. protistátních skupin, řízených orgány MV. Nejprve žádal, aby bylo získáno co nejvíce členů skupiny a tak mohla být prováděna účinná podvratná činnost. Z iniciativy Kamila SVOBODY pak bylo požadováno, aby skupina získala vysílačku, zbraně a výbušniny pro destruktivní činnost. Je nutné konstatovat, že do příchodu agenta KAMILA SVOBODY mezi členy jím vytvořené skupiny tyto tendence neexistovaly.

V důsledku působení a nátlaku agenta byl obstarán menší počet střelných zbraní, 5–10 kg donaritu (údaje se rozcházejí) a s ohledem na utajení zcela bezcenné (a dokonce i zveřejněné) snímky nymburského nádraží. Člen „protistátní skupiny“ Bohumil NOVÁK slíbené vyloupení skladu trhavin stavební firmy, u které pracoval, neprovedl. Jiří JANDA zhotovení vysílačky odmítl. Činnost skupiny „OSKAR KRAUSE a spol.“ byla i za těchto okolností vykonstruována, jelikož jejím výsledkem nebyly žádné ztráty na životech, újmy na zdraví nebo škody na majetku.

K zatčení členů skupiny došlo dne 21. 10. 1949. Rozsudek Státního soudu v Praze byl vynesen 14. června 1949 v Nymburce po dvou dnech trvajícím procesu. Členové skupiny byli odsouzeni podle zák. č. 231/48 Sb., především § 1 a § 5 (velezrada a špionáž), k dlouholetým trestům:

KRAUSE OSKAR, nar. 2. 11. 1900,
doživotí, změněno na 25 let. Zemřel 6. 1. 1977.

KREJČÍ VLASTIMIL, nar. 24. 1. 1926,
doživotí, změněno na 25 let. Zemřel 27. 9. 1974.

DUCHAN MILOŠ, nar. 8. 11. 1923,
18 let. Zemřel 19. 12. 1993.

VODHÁNIL Josef, nar. 21. 3. 1896,
16 let. Zemřel 15. 3. 1983.

NOVÁK Bohumil, nar. 25. 2. 1927,
12 let. Zemřel 14. 6. 1958.

KRAUSEOVÁ ZDENKA, nar. 29. 9. 1903,
18 let. Zemřela 3. 3. 1996.

ČAPEK RUDOLF, nar. 17. 7. 1925,
10 let. Zemřel 24. 5. 1992.

VOZÁB VÁCLAV, nar. 30. 8. 1897,
16 let. Zemřel 17. 10. 1980.

JANDA Jiří, nar. 1925,
18 měsíců – agent s krycím jménem „JÍRA“,
podal vysvětlení (svazek 2, list 217–220).

/.../

Z vyšetřovatelů byli identifikováni (spis V-5404):

MRZENA RUDOLF, nar. /.../ 1923
SYROVÁTKA JIŘÍ, nar. /.../ 1921, zemřel 1989
VYMĚTAL JIŘÍ, nar. /.../ 1928

/.../

Vysvětlení podali: MRZENA Rudolf (svazek 2, list 203, 204), VYMĚTAL Jiří (svazek 2, list 206–209), MARTINŮ Jaroslav (svazek 2, list 257–260).

Podle očekávání všichni uvedení vyšetřovatelé popřeli používání nezákonných metod při vyšetřování. Přestože rozsudek k přezkumnému řízení z r. 1968 a rehabilitační rozhodnutí – o kterých se následně blíže zmíním – obsahují konstatování o používání fyzického násilí a psychického nátlaku během vyšetřování, nejsou uvedeny konkrétní osoby a tvrzení je pouze obecného charakteru. Jelikož všichni poškození zemřeli, není možné zajistit potřebná svědectví, a proto je vyloučeno podání návrhu na trestné stíhání konkrétního pachatele. /.../

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) Mikrofiše a. č. 491 832 MV, str. 30. Vázací návrh ze dne 30. 1. 1949.
- 2) Kotousem napsaný zpravodajský slib ze dne 14. 9. 1948. Viz mikrofiše a. č. 491 832 MV, str. 26. Příloha 4
- 3) Sedmnáct listů z operativního podsvazku a. č. V-5404 počínaje str. 25. Obsahuje jedenáct záznamů o schůzkách se členy nymburské skupiny označené StB jako „Oskar Krause a spol.“. Viz též pozn. 13) a 14).
- 4) Viz mikrofiše a. č. 491 832 MV – Legalizace spolupracovníka – sdělení č. A/3-0012307/350-Lt-54, ze dne 4. 5. 1957, str. 13, ze které cituji: „Protože měl velmi dobré navazovací schopnosti, byl půjčován i pro orgány VKR k rozpracování ilegálních skupin v ČSA.“ Příloha 6
- 5) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Sdělení ze dne 4. 5. 1957 náměstkovi MV plk. Kudrnovi č. A/3-0012307/350-Lt-54, ve kterém je mimo jiné uvedeno: „...Další činnost skupiny spočívala v opatřování si zbraní za účelem teroristických akcí. Veškerá činnost této skupiny byla přesně kontrolována uvedeným spolupracovníkem.“ /Kotous – pozn. aut./ Příloha 6
- 6) Dne 23. 10. 1950 podal velitel stanice NB Děčín I trestní oznámení Státní prokuratuře v Děčíně, č. j. 7/85/1950. Mikrofiše a. č. 491 832 MV.
- 7) Mikrofiše a. č. 491 832 MV – Hlášení OV NB Louny pro KV NB Ústí nad Labem zapsané vedoucím II. odd., stržm. Kudrnou.
- 8) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Hlášení OV NB Praha 14 (Michle), ze dne 19. 4. 1950, č. j. 14-1578/50-II pro KV StB Praha.
- 9) Sdělení pro náměstka MV Kudrnu, č. j. A/3-0012307/350-Lt-54, ze dne 4. 5. 1957, str. 12, mikrofiše a. č. 491 832 MV. /Náměstek Josef Kudrna přezdívaný „Pepa Kudrnatý“ – pozn. aut./
- 10) Podsvazek, list 26.
- 11) Spis a. č. V-5404 MV – Závěrečná zpráva č. j. 62161/613407-49-5/2-h ze dne 23. ledna 1950. Předmět: Akce Nymburk. Zprávu napsal referent StB Jan Vymětal pro 2. odd. KS StB Praha.
- 12) Spis a. č. V-5404 MV. Dopisy Vlastimila Krejčího ze dne 27. 8. 1956 adresované Nejvyššímu soudu v Praze a Komisi stranické kontroly při ÚV KSČ.
- 13) Mikrofiše a. č. 491 832 MV str. 12 „Legalizace spolupracovníka“ – sdělení, č. j. A/3-0012307/350-Lt-54 ze dne 4. května 1957. Svazek „Světлана“, záznam pro MV Inspekci ministra, č. j. I M-085/55 ze dne 17. ledna 1956 /podpisy npor. Václav Pospíšil a Miloslav Dobiáš/.
- 14) Tamtéž – Protokol o výslechu Vladimíra Baudyše, státního zaměstnance, ze dne 1. 11. 1965, sepsán pro Inspekci ministra vnitřní k č. j. I M-0535/10-65, kpt. Jiří Valenta a mjr. Josef Toupal: „...Bylo využito tajnopisného spojení Staříka (Vávry) s jeho lidmi v ČSR k napojení našeho spolupracovníka krycím jménem 'Běda'.“ /Jde o likvidaci skupin „Světлана“, a především „Markyta“ a „Jarmila“ – pozn. aut./
- 15) Viz jmenný seznam odsouzených bývalým Státním soudem v Praze, rok 1950, str. 231, 232, číslo případu 00065. V úvodu figurují jména manželů Bauerových. Jmenovitě s Jarmilou Bauerovou – agentkou StB – spolupracoval Kotous-Doubek již v chebském případě „Zámečnicková“.
- 16) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Dopis náčelníka III. správy MV mjr. Beneše náměstkovi MV plk. Kudrnovi ze dne 17. 4. 1957, č. j. A/3-0012307/350-Lt-54 a dopis téže osobě, pod stejným č. j. ze dne 4. května 1957. Z tohoto dopisu cituji: „...Jde

o spolupracovníka pravým jménem Adolf Alfons Kotous, který byl vázán ke spolupráci v r. 1948. ...Aby se neopakovalo stále vydávání falešného občanského průkazu, navrhuji po dohodě s IX. správou MV zlegalizovat jeho falešné jméno za pravé – Bedřich Doubek, nar. 20. května 1915.“ Současně A. A. Kotousovi byl vydán nový občanský průkaz s příslušným rodným číslem.

- 17) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Dožádání ze dne 9. září 1959, kterým Kotousův poslední řídicí orgán kpt. Jaroslav Lachout, zástupce náčelníka 5. odboru 3. správy MV, zjistil na základě materiálů k osobě agenta Kotouse-Doubka: „...že spolupracovník se stal pohlavně úchylný (stalo se tak ve třech případech), za což byl odsouzen na rok vězení... a vzhledem k tomu, že se nedá po této stránce udržet, žádám osobní svazek č. 553 agenta Bedřicha Doubka uložit do archivu MV natrvalo.“
- 18) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Zpráva o hodnocení spolupracovníka Bedřicha Doubka ze dne 8. září 1959.
- 19) Návrh opatření obsažený ve zmíněných mikrofiších, sepsaný dne 11. září 1964 (vlastní rukou) kpt. Jaroslavem Lachoutem. Rozhodnutí ze dne 3. října 1984, popsané ppor. Adamírou o ponechání písemností, uložených pod a. č. 491 832 MV v archivní úloži natrvalo, str. 171.
- 20) Bedřich Doubek – výpis z rejstříku trestů, založený ve spisu č. V-9315, str. 8: 22. 7. 1959, 8 T 134/59, § 259/1 tr. zák. z roku 1950/Sb., 1 rok odnětí svobody nepodminěně. Kotous-Doubek byl podmíněně propuštěn 23. 12. 1959 na zkušební dobu do 23. 12. 1961, osvědčil se 24. 4. 1962.
- 21) Hlášení Krajské správy SNB Praha, odbor pasů a víz pro Krajskou správu StB Praha, ze dne 16. 1. 1967, č. j. PV-3923/3-67. Bedřich Doubek, nar. 20. 5. 1915 v Praze, zaměstnán jako údržbář n. p. Sigma Praha, se zdržuje bez povolení čs. úřadů v cizině od 5. 11. 1967.
- 22) Mikrofiše a. č. 491 832 MV, str. 173. Návrh na založení signálního svazku na Bedřicha Doubka, ze dne 20. října 1969, vypracovaný mj. Antonínem Svobodou.
- 23) Mikrofiše a. č. 491 832 MV, str. 177, 178. Návrh ze dne 20. října 1970 na uložení signálního svazku č. 1500 do archivu MV na dobu pěti let. Akce DUBEN, Doubek Bedřich (dříve Kotous Adolf).
- 24) Svazek a. č. V-5404 MV, str. 9, 10 a 13. Kopie dopisů, odeslaných Kotousem-Doubkem paní Anně M. /.../, Praha 5, Smíchov.
- 25) Svazek a. č. V-5404 MV, str. 67. Žádost Vlastimila Krejčího o obnovu soudního řízení ze dne 27. srpna 1956, odeslaná Nejvyššímu soudu v Praze. Mezi jiným uvádí: „...Celý můj případ byl konspirován agent-provokátorskou akcí StB, tzv. agentem Kamilem Svobodou.“
- 26) Spis č. j. ÚDV-240/VvK-95, Oskar Krause, podsvazek, str. 32–34. Úřední záznam vysvětlení podaného dne 7. 10. 1996 panem Jiřím Kořánem /Poškozený z procesu se „skupinou JOPO“ – pozn. aut./.
- 27) Spis č. j. ÚDV-240/VvK-95, podsvazek, str. 32.
- 28) Spis č. j. ÚDV-240/VvK-95, Oskar Krause, podsvazek, str. 39–41. Úřední záznam vysvětlení, podaného dne 20. 11. 1996 nevlastním synovcem Kotouse, jediného žijícího příbuzného.
- 29) Spis a. č. V-5404 MV, str. 13. Krajský odbor pasů a víz - hlášení ze dne 12. 6. 1980 č. j. PC 10/2-1811/80.
- 30) Spis č. j. ÚDV-240/VvK-95. Zpráva pana Aloise Macka, člena KPV, k úmrtí Kotouse-Doubka.
- 31) Mikrofiše a. č. 491 832 MV. Spis a. č. V-5404 MV.

Nástin organizace a činnosti ozbrojených pohraničních složek v letech 1948–1951

MARTIN PULEC

Úvodem:

Následující text byl sestaven především na základě studia archivních pramenů ve fondech PS v A MV Praha a v A MV Brno. Tyto archivní fondy jsou rozsáhlé a neuspořádané, v A MV Praha v současné době údajně zpracovávání fondu PS probíhá, proto nebylo mnohdy možné uvést uspokojivou citaci dokumentů.

Studium podobných fondů je velice obtížné, archivní šetření se provádělo a provádí prozatím za jiným účelem, než aby vyčerpávajícím způsobem byly shromáždovány a zpracovávány údaje o organizaci a činnosti ozbrojených pohraničních složek.

Nicméně absence pojednání zabývajících se touto tematikou mě přiměla sestavit alepoň následující nástin organizace tak významného komunistického represivního aparátu, jakým ozbrojené pohraniční složky bezesporu byly.

Důsledky poúnorových perzekucí, které následovaly téměř vzápětí po doznění oslavných fanfár, dolehly na široké vrstvy obyvatelstva. Před každým občanem stálo rozhodnutí, jaký způsob soužití s novým totalitním režimem zvolí. Vedle těch, kteří se rozhodli pro kolaboraci, přizpůsobení, pasivní rezistenci či odboj, byla řada lidí, kteří přijali úděl uprchlíků. Jejich útěk před zvráceným režimem vedl nejčastěji přes hranice s americkou okupační zónou v Německu (Bavorsku) nebo Rakouskem. Jen málokdy měl charakter legální cesty do zahraničí, protože zásahem ministerstva vnitra (dále MV) ze dne 23. 2. 1948 pozbyly platnost veškeré dosavadní cestovní pasy, ke kterým nebylo vydáno zvláštní povolení.

Cesty za svobodou měly tedy většinou charakter ilegálních přechodů hranic a brzy se na nich začala podílet celá řada převaděčů. Motiv převaděčů byl dílem idealistický a dílem ziskový; s jejich pomocí nebo bez ní, opustilo od února do června 1948 republiku údajně 3000 osob.¹⁾

Z řad exulantů se později formovaly zahraniční odbojové skupiny,

kteře většinou pod patronací západních tajných služeb vysílaly zpět do Československa své agenty plnit různé odbojové, tj. zpravodajské, organizační a kurýrní úkoly. Kromě nich přicházely ze zahraničí do republiky osoby, které pod vlivem tíživých materiálních poměrů v utečeneckých táborech provozovaly podlounictví, nebo se vracely pro své blízké, či pro části svého majetku.

Pro komunistický režim, který se maximální měrou snažil omezit základní občanské svobody a potřít veškeré opoziční snahy, vyvstala potřeba učinit hranice Československa s „nepřátelskou cizinou“ neprostupnými. Proto upřel svoji pozornost na ozbrojené pohraniční složky.

Pohraniční ozbrojené složky a jejich organizace

Na počátku roku 1948 působily v pohraničí vedle stálých stanic SNB ještě pohraniční útvary SNB, Finanční stráž (dále FS) a vojenské asistenční oddíly. Později se pohraniční služby účastnily také osadní oddíly Lidových milic. Ty poskytovaly pomoc při větších pohraničních akcích, a milicionáři se tak stali základem informátorského a důvěrnického aparátu ozbrojených pohraničních složek.

První tři uvedené složky byly zorganizovány do společné sestavy; jejich příslušníci vykonávali službu ve třech sledech. První sled tvořily Pohraniční útvary SNB a FS, druhý a třetí sled stálé útvary SNB a vojenské jednotky. Tyto jednotky nebyly orgnizovány územně podle politické správy jako složky MV, ale podle struktury vojenských velitelství.

Všeobecným úkolem pro síly účastníci se ostrahy našeho pohraničního území bylo:

- 1/ Střežit státní hranice a zabránit jakémukoli jejich ilegálnímu přechodu. Za tím účelem měli být zjištěni, zadrženi a při odporu zneškodněni jednotlivci nebo skupiny vniknuvší na československé území.
- 2/ Napadnout větší, případně organizované skupiny, které neoprávněně vnikly na uzemí ČSR nebo je (v krajním případě) lokalizovat do příchodu posil.
- 3/ Zajistit veřejný pořádek a bezpečnost v pohraničním území a zakročit podle platných předpisů proti každé podezřelé osobě.
- 4/ Zadržet podlouníky nebo osoby podezřelé z porušení celních předpisů a případně odevzdat je i se zabaveným zbožím orgánu FS, nejsou-li podezřelé též z jiného přestoupení zákona.
- 5/ Vykonávat zpravodajskou službu a zabránit nepřátelské zpravodajské činnosti (hlavně pohraniční útvary SNB a vojenské asistenční jednotky).
- 6/ Střežit vojenské a jiné důležité objekty a zařízení určené vojenským velitelstvím a spolupůsobit při vojenské obraně. O zakročovacích prá-

vech a právu užití zbraně platily pro zmíněné složky rezortní předpisy.²⁾

Konkrétní úkoly Pohraničních oddílů SNB a FS byly v podstatě totožné.

Finanční stráž vykonávala pochůzkovou hraniční strážní činnost, se zaměřením na odhalování trestné činnosti hospodářského charakteru, přičemž si podle potřeb dožádávala asistenci od pohraničních útvarů SNB.³⁾

Pohraniční útvary SNB prováděly střežení státní hranice vysíláním hlídek do celého prostoru celního pásma, svým hlídkováním „zahušťovaly“ sestavu FS. Té rovněž poskytovaly požadovanou pomoc a účastnily se výkonu bezpečnostní služby stálých útvarů SNB.

Stanice stálých útvarů SNB vykonávaly běžnou rezortní službu a spolupracovaly s pohraničními oddíly SNB. Výkon jejich služby spočíval především v hlídkování na silničních výjezdech z obcí, komunikačních uzlech, celních přechodech a podobných důležitých místech.

Vojenské jednotky poskytovaly pomoc v takových případech, kdy výše uvedené složky nestačily vlastními prostředky na dané úkoly, popřípadě posilovaly hlídky. Na vojenské velitelství se zpravidla obracel velitel pohraničního útvaru SNB.

Základním úsekem, v němž uvedené složky prováděly ostrahu hranic, byl úsek čtyř pohraničního útvaru SNB. Osádka úseku, tzn. četa pohraničního útvaru SNB, oddělení FS a stálé stanice SNB, podléhala veliteli čtyř pohraničního útvaru SNB, který koordinoval činnost složek v příslušném úseku. Asistenční jednotky vojska plnily úkoly pod vlastním velením, ovšem na základě požadavků osádky úseku.⁴⁾

Činnost osádky čtyř pohraničního útvaru se omezovala na území od hranic do vnitrozemí v prostoru stanoveného celního pásma.

Četu pohraničního útvaru SNB tvořilo velitelství (velitel, jeho zástupce, řidič a spojka) a 3 družstva. V každém družstvu sloužilo, kromě velitele, 9 příslušníků SNB.

Vyšším článkem velení byla **pohraniční rota SNB**, která měla rovněž velitelství (velitel a jeho zástupce, řidič a spojka) a velela 3 až 5 četám. Velitel roty spolupracoval při zajištění pohraničního území s okresním velitelstvím SNB, inspektorem FS a velením příslušného vojenského asistenčního oddílu.

Pohraniční prapor SNB skládající se z velitelství (velitel, zástupce velitele, pobočník) a pomocného družstva, zajišťoval činnost 2 až 7 pohraničních rot SNB a pohraniční jezdecké čety SNB.

Jezdeckou četu tvořilo velitelství (velitel, manipulant, řidič a spojka), pomocné družstvo ošetřovatelů koní a 2 až 4 jezdecká družstva.

Velení praporů zajišťovaly **3 pohraniční pluky SNB**, které sídlily

v Liberci, Plzni a Brně. Pluku v Liberci podléhaly prapory SNB v Lito-
měřicích, Liberci a Hradci Králové, pluku v Plzni prapory v Českých
Budějovicích, Plzni a Karlových Varech, brněnskému pluku prapory
v Olomouci, Frýdku-Místku a Znojmě.

Vrchní velení a štáb pohraničních jednotek byl v Praze pod ozna-
čením **SNB útvar 9600**.

Na Slovensku střežil pohraniční území pohotovostní prapor SNB
o síle 3 pohraničních rot. Velitelství praporu sídlilo v Prešově, velitel-
ství rot v Humenném, Prešově a v Dolném Kubíně. Velení pohotovost-
ního praporu zajišťovalo **Zemské velitelství SNB V Bratislavě**.⁵⁾

Po únorovém převratu, kterého se příslušníci SNB útvaru 9600 ak-
tivně účastnili hlídkováním na důležitých místech v Praze, bylo při-
stoupeno k reorganizacím pohraničních jednotek. V březnu 1948 byla
velitelství pohraničních pluků jako přebytná zrušena⁶⁾ a v srpnu
téhož roku byly zřízeny nové pohraniční prapory SNB. Šlo o pohraniční
prapory Bratislava,⁷⁾ Písek,⁸⁾ a Brno⁹⁾. Změnila se organizační sestava
plzeňského¹⁰⁾ a znojemského praporu¹¹⁾. Po této reorganizaci byly po-
hraniční útvary SNB organizovány do 12 praporů pod centrálním ve-
lením útvaru 9600 v Praze.¹²⁾

Po první polovině roku 1948 se pohraniční služby nadále účastnily
souběžně FS a pohraniční útvary SNB. Naopak vojenské asistenční
jednotky, jejichž příslušníci posilovali hlídky, (v ní byl vždy jeden pří-
slušník SNB a jeden nebo dva vojáci) byly k 14. 7. 1948 z příhranič-
ního pásma odveleny.¹³⁾

Finanční stráž, ve které sloužilo velké množství prvorepublikových
příslušníků, byla hodnocena jako politicky nespolehlivá a nehodila se
do sestavy jednotek umístěných v „západním úseku“ (tzn. hranice
s Rakouskem a americkou okupační zónou v Německu). Tyto jednotky
měly být pověřeny novými úkoly. Kromě hlídkové činnosti na hrani-
cích a celní ochrany jim přibyl úkol vykonávat tzv. hloubkovou
ostrahu hranic. To znamenalo plnit ve svém úseku také bezpečnostní
úkoly, včetně kontroly místního obyvatelstva. Realizace tohoto zá-
měru se plánovala až po novém kádrovém obsazení pohraničních slo-
žek, po reorganizaci střežení hranic a po „odvolání všech slabých a ne-
dostatečně vyspělých příslušníků do vnitrozemí“.¹⁴⁾

Zmiňovanou reorganizaci přinesl zákon č. 275/48 z 2.12. 1948 Sb.
Tento zákon zrušil FS a její působnost přenesl na pohraniční útvary
SNB, s výjimkou výkonu pomocné služby u celních úřadů. Ve smy-
slu tohoto zákona se převzetím prověřených příslušníků zrušené FS vy-
tvořila nová složka – **Pohraniční stráž sboru národní bezpečnosti**
(dále PS), v níž sloužili i vojáci základní služby. Působnost PS byla
stanovena na pohraniční pásmo celé republiky a její úkoly bez ohledu
na to, které hranice střeží, byly stanoveny takto:

1. provést státněbezpečnostní zajištění hranice,
2. zajistit vojenskou ostrahu hranice,
3. provádět celní ochranu a spolupůsobit při bezpečnostní a pořádkové službě v místě působení.¹⁵⁾

Veškeré československé hranice byly rozděleny na dva úseky:

Pásmo I – zahrnující hranici se Saskem (od Nisy Zhořelecké), s Bavorskem, Rakouskem, a částečně s Maďarskem (po Štúrovo).

Pásmo II – hranice s Polskem, SSSR a zbývající hranice s Maďarskem.

Organizace, početní stavy a výzbroj jednotek PS v obou hraničních pásmech se od sebe odlišovaly.¹⁶⁾

V pásmu II byla PS organizována do sestavy čítající 6 praporů, 31 rot a 279 stanic. Stanice ve struktuře nahradily čety, dislokace PS zde navázala na dřívější oddělení FS, se snahou o umístění co nejbližší k hranici.¹⁷⁾ Na stanici PS sloužil velitel, jeho zástupce (u stanic nad 10 mužů) a různý počet příslušníků; systemizace byla stanovena různě pro každou stanici podle služebních a terénních potřeb.¹⁸⁾

V pásmu I byla PS v sestavě vojenské, navazující na sestavu pohraničních útvarů SNB. Zahrnovala 8 praporů, 40 rot a 143 čet. Úseky čet neměly být delší než 10 km, jejich sídla byla umístěna 2–3 km od hranic. **(Příloha 12 – Organizační a dislokační mapa z roku 1949 volně vložená do publikace)**

Četu PS řídilo velitelství, které tvořili velitel, jeho zástupce, osvětový pomocník a manipulát a 3 družstva po 10 mužích. V každém družstvu se počítalo se zařazením příslušníka s řidičským, ženijním, kuchařským a spojovacím výcvikem. Byla snaha umístit čet pohromadě, ovšem z taktických důvodů mohla být dislokována jednotlivá družstva samostatně.

Rota PS v pásmu I měla své velitelství, tzn. velitele, zástupce velitele a osvětového referenta. Dále sem patřilo pomocné družstvo, které tvořil manipulát, 2 řidiči a 4 radiotelegrafisté. Rota zajišťovala velení 2 až 6 čet.

Velitelství roty v pásmu II se skládalo z velitele, osvětového zástupce, manipulanta, řidiče a 4 radiotelegrafistů (za předpokladu existence radiotelegrafní sítě). Měla zajišťovat velení pro různý počet stanic.

Úseky rot byly v pásmu I určeny podle dislokace vojenských jednotek, se kterými měla PS spolupracovat při vojenské obraně hranice; v pásmu II byly úseky stanic stanoveny podle okresního územního členění.¹⁹⁾

Vyšší organizační jednotkou **PS** byl **prapor**. V pásmu I byl tvořen velitelstvím – velitel, jeho zástupce, osvětový důstojník, pobočník, ZPÚ důstojník (zajištění pohraničního území, zřejmě tzv. styčný orgán; měl

na starosti koordinaci bezpečnostních složek působících v pohraničí) a pomocným družstvem. V pomocném družstvu byl autoreferent, spojovací referent, pomocník osvětového důstojníka, zbrojír, 6 manipulanti, 4 řidiči, 4 radiotelegrafisté 2 telefonisté a spojka. Prapor velel 2 až 7 rotám PS.

V pásmu II se velitelství praporu skládalo z velitele, pobočníka, osvětového důstojníka, materielního důstojníka a pomocného družstva, ve kterém byli pomocník osvětového důstojníka, 3 manipulanti, 2 řidiči a 4 radiotelegrafisté. Prapor velel 2 až 7 rotám PS.

Prapor ani rota nedisponovaly vlastními záložními jednotkami a na střežení hranic se podílely jako koordinační a administrativně hospodářské celky.²⁰⁾

Nejvyšší jednotkou velení PS bylo **velitelství PS**. Bylo tvořeno velitelem, náčelníkem štábu a pobočnickou kanceláří. K té patřili 2 pobočníci, 2 písaři pomocného úřadu a pomocná rota. Velitelství bylo dále tvořeno 4 odděleními, a to organizačním, výkonným, osobním a materiálním. Později (na konci roku 1949) bylo velitelství PS rozšířeno o instituci důstojník kázně (o něm více v dalším textu) a na počátku roku 1950 o oddělení Z, čili zpravodajské.²¹⁾

V pojetí tehdejších velitelů nabývalo veškeré narušování nově zaváděných pořádků v západním úseku hranic povahy trestných činů namířených proti bezpečnosti státu.²²⁾ Řada hraničních přechodů byla zrušena, na stávajících celních vykonávali celní správu celní úředníci příslušného okresního národního výboru a příslušníci PS zde vykonávali strážní službu.²³⁾

Rozdílné zaměření jednotek dle místa působení se organizačně projevilo v červenci 1949. Jednotky sloužící **na východním úseku** byly včleněny do krajských velitelství SNB, a tím přešly do působnosti odboru veřejné bezpečnosti ministerstva vnitra.²⁴⁾ Zde sloužili převážně bývalí příslušníci FS a ostatních prvorepublikových či protektorátních bezpečnostních sborů.²⁵⁾ **Na západním úseku** státních hranic, který byl stanoven v prostoru Jáchymov – hranice s Bavorskem a Rakouskem, vykonávala PS službu jako samostatně organizovaná složka podléhající velitelství PS, kde velitel PS podléhal náměstkovi ministra vnitra. Organizována byla do 6 praporů, 34 rot, 121 čet a 9 družstev.²⁶⁾

Přes uvedené reorganizace se nepodařilo západní hranice úplně uzavřít. Problém byl zejména v nízkých početních stavech PS. Na počátku roku 1949 sloužilo v PS celkem 6272 mužů, včetně 3165 bývalých příslušníků FS,²⁷⁾ přičemž velitelský kádr měli tvořit bývalí příslušníci pohraničních útvarů SNB.²⁸⁾

V západním úseku dlouhém 930 km sloužilo 2949 příslušníků, tj. na 1 km střeženého úseku připadalo 3,16 muže.

Na východním úseku dlouhém 2620 km sloužilo 3323 mužů, tj. průměrně na 1 km hranic 1,29 muže. Problém nízkého početního stavu se snažilo MV vyřešit společně s MNO.

V říjnu 1949 nastoupilo k PS 1910 strážmistrů, kterým byla o půl roku zkrácena základní vojenská služba, od října téhož roku se u výcvikových praporů²⁹⁾ připravovalo 4700 vojáků jako doplněk stavu PS. Z nich mělo 700 mužů přestoupit od armády k SNB a 4000 vojáků základní služby pak mělo dokončit tuto službu u PS. Obě skupiny posílily stavy PS 1. 4. 1950.³⁰⁾

Na straně druhé byla PS (vzhledem k personálnímu složení příslušníků) využívána jako kádrová rezerva pro StB a speciální útvary SNB. Odliv příslušníků PS nastal také z důvodů zdravotních, sociálních a v některých případech kádrově-politických.³¹⁾

Avšak ani zvýšené početní stavy, ani stávající organizační schema nepřinášely očekávaný výsledek. **Pohyb osob přes hranice nadále trval, vzrůstal i počet osob zastřelených pohraniční stráží.** Nespokojenost stranických špiček se brzy projevila v další reorganizaci a zvýšení početního stavu PS. Tyto změny byly provedeny na konci roku 1950, opět ve spolupráci s armádou.

Do stavu PS byla 23. 10. 1950 včleněna armádní 13. divize. Její jednotky byly rozděleny a rozmístěny do prostorů budoucích působišť, tj. do Chebu, Plané, Poběžovic, Sušice a Volar. Tyto jednotky byly zorganizovány ve výcviková střediska, pokračovalo se ve výcviku nováčků, který byl rozšířen o výcvik pohraniční. Současně se vybírali velitelé a strážmistři, jejichž školení proběhlo ve výcvikovém středisku v Bystrici v Čechách. Noví velitelé poskytli velitelství, po průzkumu šířky a hloubky svých úseků, podklady pro stanovení míst působnosti jednotek a pro výstavbu nebo adaptaci potřebných budov.³²⁾

V úseku Ašský výběžek – Trístoličnick, tzn. na hranicích s americkou okupační zónou v Německu, byla PS organizována do brigád a jejich velitelství sídlila v Chebu, Plané, Poběžovicích, Sušici a Volarech. Velitelé uvedených brigád převzali své úseky hranic, na kterých dosud fungovala stará sestava jednotek, dne 10. 12. 1950. Nově organizované jednotky, které vznikly sloučením jednotek staré pohraniční stráže a jednotek 13. divize, pak nastoupily službu podle nové dislokace k 1. 1. 1951.

Stejným způsobem byla v listopadu a prosinci 1950 provedena reorganizace PS v úseku hranic od Ašského výběžku po Vejprty (hranice ČSR se sovětskou okupační zónou v Německu; zde působila PS též jako součást ostrahy uranových dolů) a na hranicích s Rakouskem. V těchto úsecích byly jednotky zorganizovány do oddílů PS (od brigády se oddíl lišil mj. nižším početním stavem a nedisponoval záložním praporem). Podle nové dislokace zde byly jednotky PS rozmístěny

26. 1. 1951 a 1. 2. 1951 pak doplněny mužstvem základní vojenské služby, tj. odvedenci.

Nově vzniklé brigády byly později označeny: 5. chebská, 12. plánská, 9. poběžovická, 7. sušická a 10. volarská.

Oddíly PS byly označeny jako 3. karlovarský, 1. českobudějovický, 4. znojemský a 11. bratislavský.³³⁾

Touto poslední zmíněnou reorganizací stanula na našich „západních“ hranicích vojensky organizovaná síla, pro jejíž velení byla vybudována rozsáhlá velitelská mašinérie.

V čele PS stál velitel se svými zástupci, pobočníkem a sekretariátem, vlastní chod služby zajišťoval štáb PS, v jehož čele stál náčelník štábu se zástupcem a pobočníkem. **Štáb** se členil na:

sektor operační (zajišťující organizaci systému střežení hranic),

sektor zpravodajský (získávající informace související se střežením hranic a organizující agenturně-operativní činnost podřízených jednotek – za tím účelem těsně spolupracoval s StB a ostatními represivními složkami),

sektor školský (plánující výcvik a vojenská školení příslušníků PS),

sektor organizační (zajišťující mj. doplňování početních stavů PS),

sektor spojovací a **sektor šifrovací**.

Souběžně na velitelství působil rozsáhlý **politický aparát** a dále **týlová složka** v čele se zástupcem velitele pro tyl. Týlová složka zajišťovala dopravní službu, zásobování, zdravotní službu, výstroj, výzbroj apod. Vedle nich fungoval ještě **sektor finanční** a **kádrový**. Velitelství PS byly přímo podřízeny jednotky: velitelská rota, spojovací rota, dílny, garáže a sklady.³⁴⁾

Brigáda (oddíl) jako samostatný útvar PS se skládala podobně jako velitelství PS z velitelství (velitel s aparátem), ze štábu (oddělení operační, zpravodajské a školské), z jednotek přímo podřízených velitelství brigády a z politického a týlového sektoru. Brigáda dále disponovala záložním praporem, který byl nasazován při větších pohraničních operacích.³⁵⁾

Brigádě (oddílu) podléhal **prapor PS**, v jehož velitelství působili velitel a jeho zástupci, štáb, politický aparát a týlová složka. Vlastní činnost zajišťovali zástupce velitele pro politické věci, zástupce velitele pro tyl a náčelník štábu. Tomu podléhali zástupce náčelníka štábu pro zpravodajství, zástupce náčelníka štábu pro výkon služby, zástupce náčelníka štábu pro školení, vedoucí kanceláře a záložní četa, která fungovala podobně jako záložní prapor brigády, a spojovací četa.³⁶⁾

Nejnižší organizační jednotkou PS byla **rota**, která prováděla vlastní střežení hranic. V jejím čele stáli velitel, zástupce velitele pro službu,

zástupce velitele pro politické věci (tato funkce byla z počátku pro nedostatek příslušníků PS z povolání obsazována vojáky základní služby se statutem pomocník velitele). Dále sem patřil staršina roty, který zajišťoval materiální stránku služby. Pro pohraniční službu se počítalo se 3 pěšími družstvy po 13 mužích, s kulometným družstvem (5 mužů) a s družstvem služebních psů (4 muži). I s velitelským a hospodářským družstvem měla mít rota 61 mužů a 3 obranné a 1 pátracího psa,³⁷⁾ avšak v roce 1951 se plánované stavy podařilo naplnit zhruba z poloviny.

Provedeným organizačním změnám v PS byla dána zákonná forma zákonem č. 69/1951 Sb. ze dne 11. 7. 1951 – O ochraně státních hranic. K zákonu byly vydány prováděcí předpisy:

1. Ustanovení o pohraničním území – zakázané a hraniční pásmo a udržování zvláštního režimu v něm
2. Směrnice o hraničním pásmu Jáchymov a o uzavřeném území Slavkov
3. Směrnice o povolení vstupu příslušníků SNB a SVS do hraničního a zakázaného pásma
4. Seznam obcí v zakázaném a hraničním pásmu
5. Směrnice o přemístění obyvatelstva ze zakázaného pásma a nespolehlivých osob z hraničního pásma

Ministerstvo národní bezpečnosti, pod které PS patřila v letech 1950–1953, vydalo v návaznosti na zákon 69/51 **nařízení o právu příslušníků použít zbraň**.

V únoru 1951 byl při nově vzniklé Vojenské akademii PS³⁸⁾ zřízen cvičný oddíl.³⁹⁾

V témže roce byly u PS zrušeny strážmistrovské hodnosti. Příslušníci těchto hodností byli podle vzoru armády převedeni do důstojnických nebo poddůstojnických hodností.

Početní stav PS (bez cvičného oddílu) k 1. 3. 1951 čítal 364 důstojníků, 2651 strážmistrů a 14 588 vojáků základní služby. Celkem sloužilo u PS 17 603 příslušníků, na každé pohraniční rotě v průměru 42 příslušníků včetně velitelů. Jejich početní stavy byly v dalším období doplňovány pravidelnými odvody branců. Koncem roku 1951 si PS začala zřizovat vlastní poddůstojnické školy, jako samostatné organizační jednotky podléhající velitelství brigády.⁴⁰⁾

Způsob střežení hranic

V celém sledovaném období (od roku 1948 do roku 1951), včetně poslední zmíněné reorganizace na konci roku 1950, spočívalo těžiště ochrany hranic a celního příhraničního pásma ČSR v pochůzkovém hlídkování. Hlídkování prováděly převážně hlídky pohyblivé nebo

hlídky s pevným stanovištěm. Byli do nich určováni převážně dva muži (po vzniku brigád kvůli častým dezercím tři muži) vyzbrojeni puškami, samopaly, případně ručními granáty, pistolemi a služebním psem.⁴¹⁾ Vícečlenné hlídky byly stavěny v mimořádných případech.

Pohyblivé hlídky měly většinou za úkol zkontrolovat během obchůzky určitá vytypovaná místa. Jejich úkol byl často spojen s „čekanou“, tj. hlídkováním na možných přechodových trasách, u příhraničních samot, které mohly sloužit jako úkryt pro pašeráky či převaděče, apod. Hlídky prováděly také „střežení“, tj. hlídkování přibližně v okruhu jednoho kilometru, opět kolem vytypovaného bodu. Pohyblivé hlídky měly být vysílány podle možností nepravidelně a jejich složení se řídilo možnostmi a potřebami; mnohdy sloužili společně příslušníci FS s příslušníky pohraničních útvarů SNB a příslušníci SNB s vojáky.

Vedle uvedených hlídek byly stavěny tzv. **kontrolní hlídky**, které měly kontrolovat výkon služby hlídek podřízených. Jejich postup hraničním územím k nim byl volen tak, aby zároveň kontrolovaly neobsazené území.

Po zrušení FS a odvolání vojenských asistenčních jednotek vykonávali hlídkovou službu výhradně příslušníci PS. Strážní služba se opět prováděla obchůzkami, čekanou a střežením, hlídky s pevným stanovištěm plnily své úkoly na vytypovaných bodech, zejména na těch, odkud mohly ve dne přehlédnout co největší část stanoveného úseku. V noci měly na komunikacích stanoviště tzv. „**naslouchací hlídky**“. Vedle toho PS spolupůsobila v případě potřeby jako asistenční síla k zabezpečení úředních úkonů místních úřadů.⁴²⁾

Později (v roce 1950) se PS snažila zorganizovat **více pásem střežení**:

1. pásmo střežily čtyři umístěné v blízkosti hranic,
2. pásmo měly střežit nově zorganizované záložní čtyři rot na vnitřní hranici hraničního pásma. Jejich hlavní činnost měla být tzv. preventivní.
3. sled, který tvořily jednotky osadních milicí, místní stanice SNB, popř. jednotky armády, byl aktivován při pohraničních operacích, které se snažily uzavřít co největší pohraniční území, např. při pátracích akcích.

Tímto způsobem se snažili velitelé PS ustoupit od lineárního způsobu ostrahy hranic. Stanice SNB umístěné v pohraničních obcích dále konaly svou běžnou službu, s důrazem na hlídkování výjezdů z obcí. Zrušení vojenských asistenčních oddílů mělo být kompenzováno intenzivnější pochůzkovou činností. Hlídkování ve dvou sledech se však pro nízké početní stavy nepodařilo v tomto období zavést.⁴³⁾

S touto reorganizací zaváděla PS podle sovětského vzoru tzv. **vojsovou ochranu hranic**. Oproti dřívějšímu způsobu pochůzek, čekané ap. se zaváděla nepřetržitá denní i noční služba skrytých a pozorovacích hlídek.⁴⁴⁾ **Skryté hlídky** vykonávaly službu z maskovaných stanovišť (klamné metry dřeva, podzemní bunkry apod.). **Pozorovací hlídky** střežily terén z různých provizorních posedů, popř. terénních bodů a dřevěných pozorovaten, které byly v průběhu roku 1951 postaveny na čáře střežení i v týlu jednotek. Místa skrytých i pozorovacích hlídek se různě kombinovala a měnila. O výstavbu a údržbu těchto zařízení se staraly **technické hlídky**. Do týlu jednotek byly vysílány **prověřovací hlídky** pěší a na jezdeckých koních. Ke stíhání „narušitelů“ a k řešení jiných nepředvídatelných událostí byly zřízeny **poplachové hlídky**. Rovněž se v té době začaly používat tzv. clony – blokování částí terénu s přepokládaným pohybem stíhaných osob.⁴⁵⁾

Pro usnadnění střežení hranic republiky se již v roce 1947 počítalo s **terénními úpravami příhraničního území**.⁴⁶⁾ S budováním průseků a kontrolních pásů se však započalo až v roce 1951. Lesní průseky zpřehledňovaly střežené území, **kontrolní pásy země** (v zimě sněhové a v létě zorané a uvláčené) několik metrů široké a vedoucí rovnoběžně s hranicí, sloužily k tomu, aby na nich případný „narušitel“ zanechal stopy a hlídka ho podle jejich směru mohla snadněji pronásledovat. Současně se zaváděním těchto kontrolních pásů se započalo s vysíláním hlídek, jejichž úkolem bylo tyto pásy kontrolovat.

Rok 1951 přinesl i výstavbu bunkrů a pozorovaten, stanoviště hlídek byla postupně vybavována telefony. Příslušníci PS dále překopali nebo zavodnili nepoužívané komunikace, budovali vnitřní obrany rot (tj. střelecké okopy apod.) a rovněž započali s instalováním nízko-klopýtných drátěných překážek. Plán také počítal se zřízením 1–2 pozorovacích věží na rotu a po „zkušebním provozu“ byla zavedena sériová výroba nástražných osvěcovadel – zařízení, která při dotyku osoby s nástraženým drátem odpálila světlici a upozornila tak hlídku.

Při výkonu své služby byli příslušníci ozbrojených pohraničních složek **oprávněni použít zbraně**. O jejich rozhodnosti, se kterou po Únoru vedli svůj „třídní boj“, svědčí množství usmrcených osob. Zbraněmi ozbrojených pohraničních složek končili na hranicích své životy nejen „agenti cizích rozvědek“ (tímto označením se komunistické represivní orgány snažily označit téměř každého „narušitele“), ale i prchající a neozbrojení muži, ženy a v několika případech i děti. K použití zbraně pohraniční hlídkou stačilo, „... *jestliže se osoba /v celním pohraničním pásmu – pozn. aut./ po opětovné výzvě nezastaví, snaží se uniknout a nemůže být jinak zadržena*.“⁴⁷⁾

Mnoho uprchlíků přišlo o život tak, že vystrašení pohraničníci bez varování stříleli, aniž by věděli, na co stílí. Osoby prchající přes hra-

nice bývaly označovány jako „ty, které provádějí protistátní činnost“, a mohlo být proti nim užito zbraní jako proti nebezpečným zločincům.

Odpovědnost za dlouhou řadu zmařených životů, za to, že bylo stříleno po lidech, kteří se rozhodli žít mimo dosah další totality, nesou – vedle politických špiček a zákonodárců, kteří přijali zákonné normy umožňující střelbu na hranici – také velitelé PS všech stupňů a všichni příslušníci PS, kteří se nechali svést ďábelskými tezemi o nesmiřitelném třídním boji. Tezemi, které z lidí žijících podle odlišných politických názorů činí lidi méněcenné, a naopak osobám jednajícím ve jménu těchto tezí dávají oprávnění jiné utiskovat, popř. je ve jménu komunistického učení připravit o život. Svou roli zde sehrál také strach vojáků pramenící z jejich každodenního „zpracovávání“ veliteli a osvětovými, později politickými, důstojníky.

Aby se pohyb obyvatelstva v blízkosti hranic maximálně omezil, a tím se usnadnilo i hlídkování PS, byly pohraniční okresy Kadaň, Jáchymov, Kraslice, Aš, Cheb, Mariánské Lázně, Tachov, Horšovský Týn, Domažlice, Klatovy, Sušice, Vimperk, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Dačice, Moravské Budějovice, Znojmo, Mikulov, Břeclav, Skalica, Malacky, Bratislava-venkov, Bratislava-město, Šamorín, Dunajská Streda a Čalovo **prohlášeny v roce 1951 pohraničním územím**. Ta se dělila na tři pásma: zakázané, hraniční a pohraniční.⁴⁸⁾

Vnější hranice zakázaného pásma probíhala přibližně dva kilometry od státní hranice. **Zakázané pásmo** určoval velitel PS, vyhlašoval je příslušný okresní národní výbor. Toto pásmo bylo vysídleno, pohyb v něm byl povolen pouze příslušníkům PS; vstup jiných osob (např. na lesní práce apod.) byl povolován velitelem jednotky PS a v doprovodu příslušníka PS.

Hraniční pásmo opět určoval velitel PS a vyhlašoval okresní národní výbor. Jeho vnitřní hranice místy sahala až 12 kilometrů do vnitrozemí. Vstup do tohoto pásma byl možný jen na zvláštní povolení; povolení pro trvalý nebo přechodný pobyt vydával oddíl StB v sídle příslušného pohraničního okresu. Osobám zdržujícím se v hraničním pásmu bylo zakázáno zdržovat se bez povolení od setmění do svítání mimo veřejné cesty a silnice. Přibližně do hloubky 8 kilometrů byly z komunikací odstraněny veškeré orientační tabulky a pomůcky. Dále byli z hraničního pásma vysídleni „nespolehliví“ obyvatelé, kteří nesměli přesídlit ani do pohraničních okresů, s výjimkou okresů Chomutov, Litvínov, Duchcov, Teplice, Ústí n. L., Děčín, Nový Bor a Rumburk. „Spolehlivost“ tamních obyvatel určovala komise při příslušném okresním národním výboru, ve které rozhodovali předseda ONV, příslušný úředník ONV, okresní velitel národní bezpečnosti, popřípadě další zástupci.⁴⁹⁾ Komise byly v přímém kontaktu se zástupci PS, kteří svými požadavky spolupůsobili při určování osob k vystěhování.⁵⁰⁾

Vysídlení ze zakázaného pásma postihlo přibližně 800 rodin, což je zhruba 2500 osob. K přesídlení z hraničního pásma bylo určeno asi 600 rodin, což je přibližně 1600 „nespolehlivých osob“. V zakázaném pásmu zůstalo opuštěno přibližně 3151 obytných budov a asi 120 000 hektarů zemědělské nebo lesní půdy.⁵¹⁾

V pohraničním pásmu nebyla zvláštní omezení pro obyvatelstvo stanovena, toto území bylo určeno jako operační prostor pro PS.⁵²⁾

Pohraniční stráž se tak stala v zakázaném a hraničním pásmu rozhodující složkou, která si osobovala právo „udržovat pořádek“, prověřovat a kontrolovat osoby zde žijící.

Důraz byl rovněž kladen na **zpravodajskou stránku výkonu služby**. Složky zajišťující pohraniční území, především pohraniční útvary SNB, byly zpravodajsky úkolovány ofenzivně, tj. do pohraničního území sousední země, a kontrarozvědně, tj. do vlastního pohraničního území. Samotné shromažďování informací se dělo pozorováním a získáváním zpráv od spolupracovníků, výsledky pak byly hlášeny ve strukturované podobě služebním postupem na velitelství do Prahy.⁵³⁾ Předpokládala se rovněž zpravodajská spolupráce s ostatními zpravodajskými útvary a s příslušným územním velitelstvím SNB.

Úkoly **ofenzivního zpravodajství** byly na konci roku 1947 stanoveny takto:

„Dokonale znát pohraniční území našich sousedů po stránce:

- a/ umístění, síly, organizace, výzbroje a činnosti všech branných složek (armáda, bezpečnostní finanční stráž, spolky provádějící ilegálně vojenský výcvik nebo propagandu a pod. činnost proti našemu státu)
- b/ tvoření band (jejich výzbroj, místa shromáždění, jejich poměr k nepřátelským ozbrojeným sborům a vládě)
- c/ příprav na mobilisaci nebo válku (povolávání záložníků neb i jiné neobvyklé shromažďování vojensky vycvičených osob, shromažďování nebo rozdělování voj. materiálu a dopravních prostředků, zostření pohraniční kontroly, zesílení pohraničních orgánů, opevňovací a zákopové práce, stavba neb zesilování nových komunikací)
- d/ chystaných nebo prováděných útoků na naše území (umístění, síly, organizace a výzbroj bojových jednotek nebo skupin, činnost a způsob boje těchto jednotek na směrech)
- e/ politických poměrů a smýšlení obyvatelstva v pohraničí
- f/ hospodářských poměrů (vyživovací situace, výroba válečného materiálu se zvláštním zřetelem k zvláštním bojovým prostředkům).“⁵⁴⁾

Souběžně byly stanoveny i úkoly pro **kontrarozvědnou práci** v celním příhraničním území:

- „1. **Dokonale znát vlastní pohraniční území**, zajistit vlastní, vojenské a státní tajemství a organizovati dohled nad vlastními a cizími státními příslušníky, pokud jsou v podezření z protistátní činnosti.
2. Zabránit cizímu zpravodajství získávat poznatky v našem pohraničí.
3. Pátrat po způsobech a prostředcích cizího zpravodajství, zvláště po organizacích výzvědných sítí. Sledovat všechny akce rázu sabotážního ve státní i veřejné správě, podnicích důležitých pro obranu země apod.
4. Všimati si všech zjevů, které mohou ohrozit jakýmkoliv způsobem bezpečnost a obranu státu.
5. Výcvik a výchova udržení vojenského tajemství.“⁵⁵⁾

Kromě výše popsaných způsobů byly zpravodajské informace získávány také výsledky zadržených osob.

Se změnou politické situace v roce 1948 se mění i zaměření činnosti pohraničních ozbrojených složek. Se vsí tvrdostí a krutostí se snaží zabráňovat ilegálním útekům a přechodům, z nově vzniklé PS se stává útvar plnicí i některé úkoly StB.

Zpravodajská činnost příslušníků pohraničních útvarů SNB se zaměřuje na odhalování přechodových kanálů a převaděčských skupin, sledování mezinárodních přepravních společností, sledování osob pohybujících se ke hranicím po vedlejších komunikacích atd. Takto získané informace měly směřovat „nedostatečné“ síly PS k cíleným zásahům i proti potencionálním „narušitelům“.

Zpravodajskou práci (tzn. získávání informací) vykonávali u pohraničních útvarů SNB tzv. styční orgánové, umístění na velitelstvích praporů a podléhající přímo velitelům praporů. U rot a čet byli pověřeni vést zpravodajský protokol velitelé těchto jednotek nebo pověřeni příslušníci. **Veškerou zpravodajskou činnost u pohraničních útvarů SNB řídilo III. oddělení velitelství útvaru 9600.**⁵⁶⁾

Pro shromažďování a vyhodnocování zpravodajských informací byl v roce 1950 ustanoven tzv. **orgán preventivní služby** (dále OPS) – příslušník PS, který byl zároveň zástupcem velitele pro věci preventivní služby. Tito funkcionáři podléhali zpravodajskému sektoru velitelství PS, zřízenému rovněž v roce 1950.⁵⁷⁾ Úkolem OPS bylo také maximálně prohloubit spolupráci s civilním obyvatelstvem a budovat síť spolupracovníků PS. Dále spoluprací s StB a cílenými výsledky osob zjišťovat informace pocházející i mimo hraniční pásmo.

Dalším zpravodajským úkolem bylo sledovat a odhalovat „nepřátele nového zřízení“, jako například bývalé továrníky, statkáře a jiné osoby, které se stavěly proti znárodnění, dále osoby stíhané podle retribučního dekretu, osoby žijící nad poměry, repatriované cizince a Němce žijící v pohraničí. Cílem zpravodajských orgánů pohraničních ozbrojených složek bylo kontrolovat veškeré obyvatelstvo žijící v blízkosti hranic a „nespolehlivé“ obyvatele z hraničního pásma vystěhovat.⁵⁸⁾

Úkoly ofenzivního zpravodajství (tedy do pohraničního území sousední země) zůstaly v podstatě tak, jak byly uvedeny výše na straně 67.

Funkce OPS byla zrušena zřízením sestavy brigád a oddílů PS. Na velitelství PS a na velitelstvích jednotlivých brigád a oddílů převzala zpravodajské úkoly oddělení (na velitelství PS sektory) se značením I/2, která podléhala příslušným náčelníkům štábů. Stejně tak byla organizována zpravodajská služba na úrovni praporů PS.

Oddělení I/2 mělo svůj výzvědný a obranný referát.

Pro referát výzvědný byly stanoveny tyto úkoly:

1. Zkoumat pohraniční pásmo protivníka. (Pásmo zájmu PS končilo zhruba 60 km za hranicí na cizím území).
2. Zjišťovat dislokaci pohraničních jednotek, vojenských útvarů a policejních orgánů v pohraničním pásmu nepřítel.
3. Odhalovat zpravodajské orgány sousedního státu a jejich činnost proti ČSR.
4. Odhalovat dosazené cizí agentury, zjišťovat jejich spojení v pohraničním pásmu a ve vnitrozemí.
5. Podávat zprávy o operativní situaci za hranicemi.
6. Rozpracovávat opatření zaměřená k zamezení činnosti cizích zpravodajů proti našemu území.
7. Vypracovávat plán vojenského pozorování protilehlého území.
8. Vypracovávat zpravodajskou svodku a vést zpravodajskou mapu.

Úkoly pro referát obranný:

1. Zkoumat všeobecný politický stav obyvatelstva pohraničního úseku.
2. Odhalovat všechny živly zabývající se zpravodajskou a podvratnou činností a případy zpracovávat.
3. Vést boj proti ilegálnímu narušování hranic agenturními cestami s konečným úkolem preventivního zamezení tohoto narušování.
4. Odhalovat kanály, kterými pronikají do pohraničí agentury cizího zpravodajství.
5. Zjišťovat ilegální spojení místního obyvatelstva do zahraničí.
6. Vypracovávat operace směřující k likvidaci zjištěných škůdců. Na-

sazovat agenturní síť jak v hraničním pásmu, tak i do hloubky pohraničního okresu.

7. Vyměňovat si s místními orgány StB materiál mající význam pro jejich operativní zájmy.
8. Vyslýchat zadržené osoby a vést preventivní vyšetřování.
9. Provádět nařízená pátrání.
10. Poskytovat pomoc zpravodajským orgánům praporů a dohlížet na jejich práci.
11. Zabývat se setříděním narušitelů hranic podle motivů vedoucích k narušení.
12. Dohlížet, aby informace a agenturní materiál od praporů byly včas doručeny.
13. Včasné podávat zprávy štábu PS podle seznamu periodického hlášení, jakož i nově došlé zprávy mající operativní význam.
14. Podávat zprávy o operativní situaci celého pohraničního pásma, aby velitel brigády mohl učinit řešení k ochraně hranic.
15. Vést mapu kontrarozvědky.
16. Vypracovávat protišpionážní svodky.⁵⁹⁾

Je nutné však dodat, že dokonalé zpravodajské rozpracování a podchycení stanoveného prostoru zůstalo, z důvodů omezených prostředků a neodbornosti kádrů, spíše jen přáním velitelů a úkolem pro další období.⁶⁰⁾

Vlastní kontrarozvědnou „ochranu“ příslušníků PS prováděl u jednotek PS tzv. důstojník kázně. Tato „ochrana“ spočívala ve sbírání informací o všech příslušnících PS – s využitím svých spolupracovníků. Takto získané informace sloužily k prevenci zběhnutí vojáků, k odhalování „nepřátelských živlů“ a k celkovému utužení kázně a postavení velitelského personálu.

V roce 1951 přešel výkon „kontrarozvědné ochrany“ příslušníků PS do kompetencí **IV. sektoru velitelství StB**.

Telefonní spojení mezi velitelstvím PS a prapory bylo v letech 1948–1950 před poslední reorganizací PS zajišťováno sítí a ústřednami SNB. Dokonce s jedním praporem bylo možné telefonovat pouze přes poštovní telefonní linky, přičemž kvalita spojení byla údajně velice špatná. Od praporů k rotám bylo nataženo vlastní telefonní spojení, s výjimkou 31 rot, se kterými bylo telefonní spojení možné opět pouze prostřednictvím poštovních linek. Od rot k četám bylo zavedeno spojení tzv. kořistným polním kabelem, avšak pro nedostatek materiálu byly některé čtyři spojení „za sebou“.

Rádiové spojení bylo zavedeno od velitelství ke všem 6 praporům a od praporů ke všem rotám, přičemž pro spojení nebylo používáno stejných typů rádiových stanic.

Dálnopisné spojení mezi velitelstvím a prapory se uskutečňovalo

prostřednictvím dálnopisů umístěných na krajských velitelstvích NB, popř. na krajských velitelstvích StB, odkud se na velitelství praporů PS donášely kurýrní službou. Jinak nebyla **kurýrní služba** PS útvary vůbec používána.

Po reorganizaci v roce 1951 bylo zavedeno **telefonní spojení** ke všem brigádám a oddílům po linkách a ústřednách SNB. Od nich byly pak k praporům nataženy krajskými správami spoju vlastní permanentní linky napojené pouze na ústředny útvarů PS. Od praporů k rotám vedlo telefonní spojení opět pomocí polních kabelů, které byly svinuty ze staré sestavy PS nebo dodány armádou.

Rádiové spojení fungovalo mezi velitelstvím PS a brigádami, popř. mezi oddíly, a dále mezi brigádami (oddíly) a prapory; **dálnopisné spojení** pak mezi velitelstvím a brigádami.

Kurýrní služba z velitelství PS k velitelství brigád a oddílů pracovala pomocí kurýrů MNB do příslušných krajských měst. V jednotlivých krajích pak předání na brigády zajišťoval krajský velitel NB, popř. StB. Z brigád a oddílů organizoval kurýrní poštu na podřízené jednotky velitel brigády, popř. oddílu.⁶¹⁾

Závěrem

K zajištění svého neklidného pohraničí přistoupilo poválečné Československo již v roce 1945. Službu zde vykonávaly rotý Pohotovostního pluku 1. NB a oddělení obnovené FS. Jejich úlohou bylo, kromě celní ochrany a ochrany hranice před nelegálními přechody, také zajištění klidu při odsunu Němců a při dosídlování vyklidněného pohraničí.

Pohraniční úkoly rot Pohotovostního pluku převzaly v červenci 1946 Pohraniční útvary SNB – útvaru SNB 9600. Válka se pomalu stávala minulostí a poměry v pohraničí se uklidňovaly. Nelegální překročení hranic (pokud nebylo spojeno s porušením celních zákonů) bylo posuzováno jako přestupek, činnost ozbrojených pohraničních složek byla v té době zaměřena na potírání podludnictví a majetkových trestných činů.

Situace se podstatně mění únorem 1948, kdy komunistický režim vyhlásil boj třídním nepřátelům a v československo-německém a v československo-rakouském pohraničí vytvořil podivný a nebezpečný stav. Z území sousedního státu se stalo území nepřátelské. Z osob, které se ještě donedávna nelegálním překročením hranic dopouštěly pouze přestupků, se stali „narušitelé“ páchající trestnou činností namířenou proti bezpečnosti státu. Proti stále narůstajícímu počtu uprchlíků a proti osobám, které se z různých důvodů vracely, byla zformována Pohraniční stráž, která byla již posílena o vojáky základní služby. Vytvořený zvláštní pohraniční režim pak završil úpadek „zá-

padního“ pohraničí, PS začala v pohraničním území působit i jako represivní a zpravodajská složka.

Vyvoláním válečného stavu (ne náhodou byl v rétorice velitelů a politických pracovníků skloňován boj ve všech pádech) připravily ozbrojené pohraniční složky o život mnoho bezbranných lidí; – Příloha 13.

Skutečná bojová střetnutí, tj. použití zbraní oběma stranami, nebyla zdaleka tak častá, jak komunistická propaganda hlásala. Hlášení o použití zbraně byla mnohokrát vyšetřujícími veliteli manipulována ve prospěch příslušníků ozbrojených složek a uvedena tak do souladu s komunistickými zákony.

Nesprávná a neoprávněná použití zbraně pohraničními složkami, při kterých zahynuli nevinní lidé, tak nebyla a již nebudou potrestána.

Příloha 9: Organizace a dislokace Pohraničních útvarů SNB k 2. 9. 1948⁶²⁾

Velitelství pohraničních útvarů SNB – SNB-útvár 9600 Praha

I. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8176 České Budějovice

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7176 Nová Bystřice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Staré Město
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nová Bystřice

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7276 Suchdol n. Luž.

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Mirochov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Františkov
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár České Velenice

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7376 Malonty

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Stropnice
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Pohoří
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Rychnov n. Malší
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Horní Dvořiště

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7476 Frymburk

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Vyšší Brod
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Loučovice
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Rychnov u Frymburku

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7576 Horní Planá

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Kyselov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Josefův Důl
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nová Pec

Pohraniční jezdecká četa SNB – SNB-útvár 6176 České Budějovice

1. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Nové Hradky
2. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Rožmberk
3. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Horní Planá

II. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8175 Písek

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7675 Horní Vltavice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Stožec
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár České Žleby

3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Kunžvart

4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bučina

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7775 Prášíly

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Vchynice-Tetov

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Srní

3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Prášíly

4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Železná Ruda-Alžbětín

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7875 Nýrsko

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Hamry

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Svatá Kateřina

III. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8186 Plzeň

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7986 Kdyně

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Všeruby

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Maxov

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7386 Babylon

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Prenet

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bystřice, okr. Domažlice

3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Capartice

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7086 Bělá n./Radbuzou

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nemanice

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Rybník

3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Eisendorf

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7186 Přimda

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Rozvadov

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Jedlina

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7286 Tachov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Pavlův Studenec

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Halže

3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Broumov, okr. Planá

4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Tři Sekery

Pohraniční jezdecká četa SNB – SNB-útvár 6186 Trhanov

1. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Nýrsko

2. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Trhanov

3. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Hostouň

4. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Tachov-Světce

IV. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvary 8174 Karlovy Vary

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7274 Lázně Kynžvart

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Vysoká
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Palič

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7374 Cheb

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Starý Hroznatov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Cheb
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Libá
4. pohran. četa SNB – SNB-útvary Hazlov

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7474 Aš

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Aš
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Hranice
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Dolní Paseky

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7574 Kraslice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Plesná
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Luby
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Kraslice

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7674 Nové Hamry

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Přebuz
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Potůčky
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Rýžovna
4. pohran. četa SNB – SNB-útvary Boží Dar
5. pohran. četa SNB – SNB-útvary Loučná, okr. Jáchymov

Pohraniční jezdecká četa SNB – SNB-útvary 6174 Karlovy Vary

1. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvary Cheb
2. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvary Kraslice
3. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvary Vejprty

V. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvary 8184 Litoměřice

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7784 Přísečnice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Šmídeberk
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Vejprty
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Kryštofovy Hamry

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7884 Hora Sv. Šebestiána

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Hora Sv. Šebestiána
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Kalek

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7984 Mikulovice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Brandov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nová Ves v Horách
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Klíny

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7084 Bystřice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Fláje
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Moldava
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Cínvald

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7184 Horní Grunt

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Adolfov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Petrovice
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Sněžník
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Maxičky
5. pohran. četa SNB – SNB-útvár Mezná
6. pohran. četa SNB – SNB-útvár Vysoká Lípa

VI. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8185 Liberec1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7585 Šluknov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Mikulášovice
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Lobendava
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Šluknov

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7685 Rumburk

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Jiříkov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Rumburk
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Varnsdorf
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Krompach

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7785 Chrastava

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Hrádek n. Nisou
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Horní Vítkov

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7885 Frýdlant v Čechách

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Víška
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Loučná, okr. Frýdlant v Č.
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bulovka

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7985 Nové Město pod Smrkem

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Jindřichovice
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nové Město p. Smrkem
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Jizerka

VII. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8195 Hradec Králové

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7095 Horní Rokytnice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Harrachov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Dolní Mísečky
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Daftovy Boudy

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7195 Bobr

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Horní Malá Úpa
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bobr
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bernartice

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7295 Broumov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Horní Adršpach
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Vížňov
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Broumov
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Božanov

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7395 Náchod

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Hronov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Náchod
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Olešnice
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Deštné

5. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7595 Mladkov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Kunštát
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bartošovice
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Mladkov
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Králíky

VIII. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8167 Brno

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7067 Břeclav

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Lanžhot
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Břeclav
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Valtice

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7167 Mikulov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Mikulov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Prátlšbrun
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Novosedly

IX. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvary 8177 Znojmo**1. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7077 Hrušovany**

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Šanov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Hevlín
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Jaroslavice

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7177 Znojmo

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Strachotice
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Hatě
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Šatov

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7277 Vranov n. Dyjí

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Lukov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Vranov n. Dyjí
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Starý Petřín

4. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7377 Jemnice

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Uherčice
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Nové Sady
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Slavonice

X. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvary 8187 Olomouc**1. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7687 Jeseník**

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Staré Město p. Sněžkou
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Nýznerov
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Javorník
4. pohran. četa SNB – SNB-útvary Vidnava
5. pohran. četa SNB – SNB-útvary Cukmantl

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7787 Krnov

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Jindřichov
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Osoblaha
3. pohran. četa SNB – SNB-útvary Albrechtice
4. pohran. četa SNB – SNB-útvary Krnov

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7887 Opava

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Opava
2. pohran. četa SNB – SNB-útvary Chuchelná

XI. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvary 8197 Frýdek**1. pohraniční rota SNB – SNB-útvary 7997 Nový Bohumín**

1. pohran. četa SNB – SNB-útvary Šilhéřovice

2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Nový Bohumín
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Fryštát

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7097 Český Těšín

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Český Těšín
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Třinec
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Bystřice, okr. Český Těšín
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Jablunkov

XII. Pohraniční prapor SNB – SNB-útvár 8178 Bratislava

1. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7078 Bratislava

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Čunovo
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Petržalka
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Karlova Ves
4. pohran. četa SNB – SNB-útvár Devinská Nová Ves

2. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7178 Vysoká pri Morave

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Stupava
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Vysoká pri Morave
3. pohran. četa SNB – SNB-útvár Záhorská Ves

3. pohraniční rota SNB – SNB-útvár 7278 Moravský Sv. Ján

1. pohran. četa SNB – SNB-útvár Gajary
2. pohran. četa SNB – SNB-útvár Moravský Sv. Ján

Pohraniční jezdecká četa SNB – SNB-útvár 6178 Bratislava

1. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Rusovce
2. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Dúbrava
3. jezd. družstvo SNB – SNB-jezd. útvár Moravský Sv. Ján

**Příloha 10: Seznam otevřených hraničních přechodů
k 10. 3. 1949⁶³⁾**

1. Praha-Ruzyně	– letiště
2. Česká Kubice	– železniční přechod
3. Folmava	– silniční přechod (dnem 1. 4. 1949
zrušen, výnos ministra vnitra
z 21. 9. 1949,
Rozvadov – zřízen dnem 1. 4. 1949)
4. Cheb	– železniční přechod
5. Vojtanov	– železniční a silniční přechod
6. Podmokly	– železniční přechod
7. Hřensko	– silniční a říční přechod
8. Černousy	– železniční přechod
9. Habartice	– silniční přechod
10. Nový Svět	– silniční přechod (pouze pro malý
pohraniční styk, zrušen dnem
15. 4. 1949)
11. Královec	– silniční přechod
12. Meziměstí	– železniční přechod
13. Běloves	– silniční přechod
14. Lichkov	– železniční přechod
15. Bernartice ve Slezsku	– silniční přechod
16. Cukmantl	– železniční přechod (pouze pro malý
pohraniční styk, zrušen dnem
15. 4. 1949)
17. Krnov	– silniční přechod
18. Píšť	– silniční přechod
19. Hať	– silniční přechod (pouze pro malý
pohraniční styk, zrušen dnem
15. 4. 1949)
20. Šilheřovice	– silniční přechod (pouze pro malý
pohraniční styk, zrušen dnem
15. 4. 1949)
21. Bohumín (Vrbice)	– železniční a silniční přechod
22. Petrovice u Bohumína	– železniční a silniční přechod
23. Ráj u Fryštátu	– silniční přechod
24. Český Těšín	– silniční a železniční přechod
25. Trstená	– silniční přechod
26. Suchá Hora	– železniční přechod

-
27. Mníšek nad Popradem	– silniční přechod
28. Orlov – Olaveč	– železniční přechod
29. Čierná nad Tisou	– železniční přechod
30. Slovenské Nové Mesto	– železniční a silniční přechod
31. Seňa	– železniční přechod
32. Milhošť	– silniční přechod
33. Lenartovce	– železniční a silniční přechod
34. Filakovo	– železniční přechod
35. Kalonda	– železniční přechod
36. Ráošpusta	– silniční přechod
37. Slovenské Ďarmoty	– silniční přechod
38. Šahy	– silniční přechod
39. Štúrovo	– železniční přechod
40. Komárno	– silniční přechod
41. Medvedov	– silniční přechod
42. Rusovce	– silniční přechod
43. Petržalka – Berg	– silniční přechod
44. Bratislava – Vajnory	– letiště
45. Devínska Nová Ves	– železniční přechod
46. Břeclav	– železniční přechod
47. Mikulov	– silniční přechod
48. Hatě u Znojma	– silniční přechod
49. Halámky	– silniční přechod
50. České Velenice	– železniční přechod
51. Horní Dvoriště	– železniční přechod
52. Javorina, okr. Kežmarok	– neuvedeno

Příloha 11: Organizace a dislokace PS k 1. 1. 1951⁶⁵⁾ (geografické řazení od východu k západu)

Velitelství PS: velitel PS: plk. Hlavačka Ludvík
NŠ PS: brig. gen. Šmoldas Miroslav

11. oddíl PS Bratislava

vel.: mjr. Kršák
(od 1. 6. 1951)
škpt. Čambál Florian
NŠ: npor. Petrov Štefan

1. prps MALACKY

1. rps Moravský sv. Ján
2. rps Malé Leváre
3. rps Gajary
4. rps Suchorad
5. rps Záhorská Ves

2. prps STUPAVA

6. rps Vysoká pri Morave
7. rps Devínské jezero
8. rps Devínská Nová Ves
9. rps Devín
10. rps Karlova Ves

3. prps BRATISLAVA

11. rps Petržalka
12. rps Jarovce
13. rps Rusovce
14. rps Čunovo

4. oddíl PS Znojmo

vel.: kpt. Štěch František
por. Bahounek Oldřich
NŠ: kpt. Schreiner Josef

1. prps JEMNICE

1. rps Slavonice
2. rps Písečná

3. rps Rancířov
4. rps Podhradí
5. rps Šafov

2. prps ZNOJMO

6. rps Čížov
7. rps Lukov
8. rps Devět Mlýnů
9. rps Hatě
10. rps Ječmeniště

3. prps HRUŠOVANY N. JEV.

11. rps Jaroslavice
12. rps Hevlín
13. rps Hrabětice
14. rps Novosedly
15. rps Mikulov

vel.: por. Maděra Tomáš

4. prps BŘECLAV

16. rps Sedlec
17. rps Valtice
18. rps Boří Dvůr
19. rps Lány
20. rps Ruské Domy

15. oddíl PS České Budějovice

vel.: por. Průša Karel
 NŠ: por. Švorc
 Kodým Stanislav

1. prps VYŠŠÍ BROD

1. rps Dolní Vltavice
2. rps Rychnůvek
3. rps Přední Výtoň
4. rps Loučovice (Spáleniště)
5. rps Mnichovice (Vyšší Brod)
6. rps Mlýnce

vel.: por. Pokorný Stanislav

2. prps KAPLICE

7. rps Český Heršlák
8. rps Dolní Rychnůvek
9. rps Cetviny
10. rps Pohoří (Dolní Příbrání)
11. rps Terčí Ves
12. rps Žofín

3. prps SUCHDOL NAD LUŽNICÍ

- 13. rps Šejby (Stropnice)
- 14. rps Nové Hrady
- 15. rps České Velenice
- 16. rps Krabonoš
- 17. rps Františkov

4. prps NOVÁ BYSTRICE

- 18. rps Chlum u Třeboně
- 19. rps Peršlák
- 20. rps Artoleč
- 21. rps Romava
- 22. rps Staré Město

10. brigáda PS Volary

vel.: mjr. Galus Antonín
NŠ: por. Diviš Karel
škpt. Vinš

záložní prapor:

vel.: npor. Mikuš Josef
NŠ: npor. Šmída Jan

1. prps KVILDA

- 1. rps Švele
- 2. rps Prameny Vltavy
- 3. rps Bučina
- 4. rps Kota
- 5 rps Knížecí Pláně

vel.: /?/ Davidenko Jiří
por. Baloun Miroslav
NŠ: por. Proft Bedřich
por. Votruba

2. prps KUNŽVART

- 6. rps Žďárek
- 8. rps Horní Silnice
- 9. rps Dolní Silnice
- 10. rps České Žleby

vel.: por. Málek Miroslav
NŠ: por. Elis Richard

3. prps STOŽEC

- 11. rps Krásná Hora
- 12. rps Nové Údolí
- 13. rps Stoka
- 14. rps Třístoličník
- 15. rps Plešné jezero

vel.: por. Koudela Vladimír
NŠ: /?/ Donát Jindřich

4. prps HORNÍ PLANÁ

- 16. rps Planina

vel.: por. Kocourek Ladislav
NŠ: por. Konfršt František

17. rps Smrčina
18. rps Zvonková
19. rps Račín
20. rps Celnice

7. brigáda PS Sušice

záložní prapor:

1. prps NÝRSKO

1. rps Červené Dřevo
2. rps Svatá Kateřina
3. rps Kóta nad Chodskou Úhlavou
4. rps Zadní Chalupy
5. rps Přední Hamry

2. prps ŽELEZNÁ RUDA

6. rps Pod Ostrým
7. rps Černé jezero
8. rps Svárožná
9. rps Alžbětín
10. rps Debrník
11. rps Polom

3. prps PRÁŠILY

12. rps Plešné jezero
13. rps Gsenget
14. rps Prášilské jezero
15. rps Poledník

4. prps MODRAVA

16. rps Javoří Pila
17. rps Weitfeltova Slat'
18. rps Roklan
19. rps Platenská Huť
20. rps Březník

9. brigáda PS Poběžovice

vel.: škpt. Slavík Josef
NŠ: por. Krčmář Miroslav

vel.: škpt. Gaboda
NŠ: por. Belani

vel.: por. Platil Oldřich
NŠ: por. Kočica

vel.: por. Zoubek Josef
por. Šafrata
NŠ: por. Dohnal

vel.: por. Selement
por. Majtner
NŠ: por. Adamec

vel.: por. Kroh
por. Dohnal
NŠ: por. Říman Karel

vel.: mjr. Herian Josef
por. Peprný Karel
(od 1. 5. 1951)
npor. Kroh Lubomír

záložní prapor:

1. prps BĚLÁ NAD RADBUZOU

1. rps Diana
2. rps Eisendorf
3. rps Eisendorfská Huť
4. rps Pleš
5. rps Václav

2. prps PIVOŇ

6. rps Rybník(y)
7. rps Dianin Dvůr
8. rps Paadorf
9. rps Grafenried
10. rps Nemanice

3. prps TRHANOV

11. rps Černá Řeka
12. rps Čerchov
13. rps Zámeček
14. rps Bystřice
15. rps Folmava

4. prps KOUT NA ŠUMAVĚ

16. rps Lesní Louka
17. rps Spálenec
18. rps Maxov
19. rps Všeruby
20. rps Sruby

12. brigáda PS Planá

záložní prapor:

1. prps DOLNÍ ŽANDOV

1. rps Oldřichov

por. Šubrt František
NŠ: npor. Načejovský Josef
(od 5. 12. 1950)

vel.: por. Maršálek Josef
NŠ: /?/ Pavlíček Lumír
(od 1950)

vel.: por. Bek František
NŠ: por. Nevida František
/?/ Tichý Jaroslav

vel.: /?/ Hrkal František
NŠ: por. Ledvina Zdeněk

vel.: por. Huml Josef
NŠ: /?/ Klapště Josef

vel.: /?/ Egermajer Jaroslav
NŠ: por. Weber Augustín
por. Šindelář Antonín

vel.: kpt. Hromádko Oldřich
por. Šubrt František
NŠ: por. Janout Břetislav
por. Janů Jaroslav

vel.: kpt. Položinec Nikolaj

vel.: por. Kovařík Vojtěch
NŠ: por. Hořovský Václav

2. rps Dyleň
3. rps Mohelmo
4. rps bezejmenná
5. rps Slatina

por. Janů Jaroslav

2. prps HALŽE

6. rps Broumov
7. rps Tišina
8. rps Branka
9. rps Hraniční kóta 712
10. rps Pavlův Studenec

vel.: por. Dienstbier Václav
NŠ: por. Páříčka Julius

3. prps LESNÁ

11. rps Pavlova Huť
12. rps Vašíček
13. rps Zlatý Potok
14. rps bezejmenná
15. rps Pochr

vel.: por. Ctibor Josef
NŠ: por. Mikula Metod
por. Chan

4. prps ROZVADOV

16. rps Jedlina
17. rps Hraničky
18. rps Rozvadov
19. rps Nový Dvůr
20. rps Kóta 512

vel.: por. Motyka Václav
NŠ: /?/ Antáš Josef

3. oddíl PS Karlovy Vary

vel.: por. Tůma František

1. prps KOVÁŘSKÁ

1. rps Prostřední Mlýn
2. rps Vejprty
3. rps České Hamry
4. rps Loučná
5. rps Boží Dar

2. prps NEJDEK

6. rps Rýžovna
7. rps Podlesí
8. rps Potůčky
9. rps Jelení
10. rps Rolava

3. prps HORNÍ LUBY

11. rps Bublava

- 12. rps Kraslice
- 13. rps Kámen
- 14. rps Vackov
- 15. rps Plesná

5. brigáda PS CHEB

záložní prapor:

vel.: mjr. Okrouhlík František
kpt. Marcij Ilja
npor. Peprný Karel
NŠ: por. Švorc Jiří
npor. Pokorný Vladimír
vel.: kpt. Marcij Ilja
NŠ: por. Fialka
npor. Kopečný

vel.: por. Eichler Miroslav
NŠ: por. Šenkyřík Josef

1. prps HRANICE

- 1. rps Trojmezí I
- 2. rps Trojmezí II
- 3. rps Pastviny
- 4. rps Újezd
- 5. rps Štítary
- 6. rps Krásňany
- 7. rps Celnice (Ebmath)

2. prps AŠ

- 8. rps Krásná
- 9. rps Selbská
- 10. rps Nový Žďár
- 11. rps Polná
- 12. rps Hájovna Pata
- 13. rps Vojtanov
- 14. rps Dolní Paseky

vel.: por. Zejmon Ervín
por. Hrabě František
npor. Trojáček František
NŠ: por. Šedivý Andrej
por. Smetánka Jarmil

3. prps CHEB

- 15. rps Doubrava
- 16. rps Dubina
- 17. rps Pomezná
- 18. rps Pomezí
- 19. rps Horní Kunreuth
- 20. rps Svatá Anna

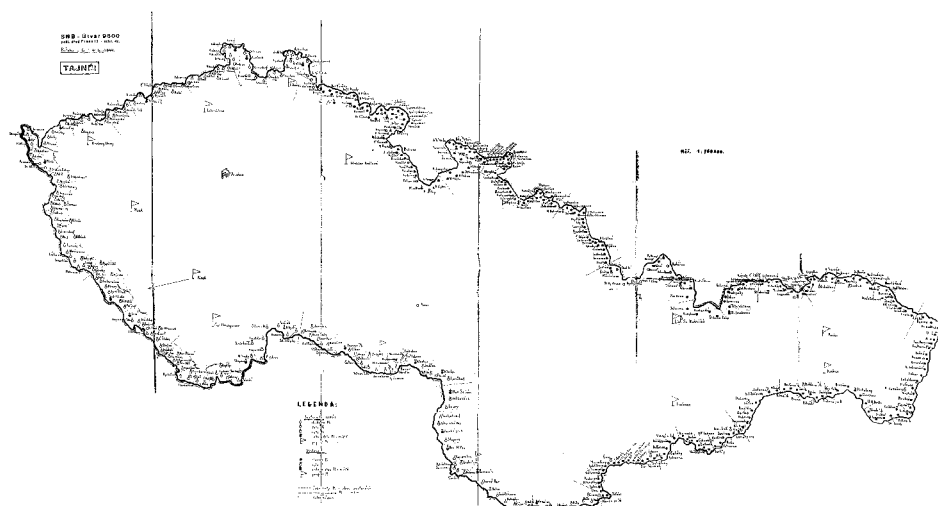
vel.: por. Potužník Stanislav
NŠ: por. Kotěra Josef

4. prps CHEB

- 21. rps Svatý Kříž
- 22. rps Šlapany
- 23. rps Starý Hrozňatov
- 24. rps Kozly
- 25. rps Mýtina

vel.: por. Trojáček František
por. Novák Jaroslav
NŠ: por. Vykoupil Vladimír

Příloha 12: Organizační a dislokační mapa Pohraniční stráže v roce 1949

Zvětšená mapa volně vložená do publikace

Příloha 13: Počet osob usmrčených Pohraniční stráží v roce 1951⁶⁶⁾

	zadrženo osob při přechodu hranic	usmrčeno osob při přechodu hranic
1951		
leden	86	1
únor	113	0
březen	nezjištěno	
duben		4
květen		3
červen		2
červenec		1
srpen	122	1
září	175	2
říjen	155	0
listopad	162	1
prosinec	98	1
CELKEM	1670	16

V celém sledovaném období, tj. v letech 1948–1951 bylo na československých hranicích usmrčeno ozbrojenými pohraničními složkami 105 osob.

Tento počet byl zjištěn pracovníky ÚDV studiem archivních fondů A MV. Studium však nebylo dosud ukončeno, je tedy vysoce pravděpodobné, že toto číslo není konečné...

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) Vývoj Sboru národní bezpečnosti a vojsk ministerstva vnitra v letech 1948–1960, Praha 1978, str. 28.
- 2) A MV Praha, fond PS, dle Výnosu MV č. I-828 dův. 1946-Va/3 ze dne 1. 7. 1946 a nařízení vydaného k tomuto výnosu č. I-270 taj. 1947 ze dne 26. 9. 1947.
- 3) Tamtéž.
- 4) A MV Praha, fond PS, Pohraniční útvary SNB – úhrnná zpráva.
- 5) Tamtéž. Početní stavy pohraničních útvarů SNB k 26. 4. 1948:

SNB útvar:	8174 Karlovy Vary	587 příslušníků SNB
	8184 Litoměřice	194
	8185 Liberec	142
	8195 Hradec Králové	86
	8176 České Budějovice	554
	8186 Plzeň	899
	8177 Znojmo	294
	8187 Olomouc	105
	8197 Frýdek	93
	Prešov – velitelství	6
	1. rota Humenné	103
	2. rota Prešov	102
	3. rota Dolný Kubín	102
	Štáb útvaru SNB 9600	
	včetně hospodářské	
	správy	246
- 6) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. 112 taj./48-III/2 ze dne 20. 3. 1948.
- 7) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. B-684 taj./48-III/8 ze dne 9. 8. 1948.
- 8) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. B-1028 taj./48-III/8 ze dne 14. 8. 1948.
- 9) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. B-956 taj./48-III/8 ze dne 14. 8. 1948.
- 10) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. B-1114 taj./48-III/8 ze dne 26. 8. 1948.
- 11) A MV Praha, fond PS, Výnos MV č. B-1155 taj./48-II/8 ze dne 27. 8. 1948.
- 12) A MV Praha, fond PS, Organizační a dislokační přehled č. j. I-130 ZPÚ/1948.
Příloha 9
- 13) A MV Brno, fond A 14, i. j. 693.
- 14) A MV Praha, fond PS, Návrh na usnesení bezpečnostní pětky.
- 15) A MV Praha, fond PS, Zatimní služební instrukce PS, č. j. 900 taj./1949-III, 1. 7. 1949, str. 1.
- 16) A MV Praha, fond PS, I-41 taj. /1949 Věc: PS zřízení.
- 17) A MV Praha, fond PS, i. j. 139, č. j. 465, PS SNB – návrh na reorganizaci z 31. 3. 1949, str. 3.
- 18) Tamtéž. A MV Praha, fond PS, I-41 taj. /1949 Věc: PS zřízení.
- 19) A MV Praha, fond PS, I-41 taj. /1949 Věc: PS zřízení.
- 20) Tamtéž.

21) Působnost jednotlivých oddělení:

organizační: návrhy na organizaci podřízených útvarů, návrhy na dislokaci a krycí označení, plány ZPÚ a jiná obranná opatření hranice ve spolupráci s vojenskými útvary, osadní milice (obecní dobrovolnické jednotky z řad členů KSČ), návrhy na systematizaci útvarů, topografické práce;

výkonné: všeobecné řízení služby, přehlídková služba, výcvik školení, střelba, návrhy služebních předpisů, užití zbraně, stížnosti věcného rázu, situační zprávy, zranění a úmrtí členů SNB, hesla, kázeň, statistika služební činnosti, služební psi – evidence, jezdecko;

osobní: osobní věci členů PS, evidence, povyšování, ustanovování, sňatky, dovolené, stížnosti osobního rázu, superarbitrace, přemísťování – přechodné přidělování, kvalifikační řízení – kádrování, právní záležitosti, kárná řízení;

materiální: věcné – dopravní služba, zbrojní služba, spojovací služba, zdravotní služba, ženíjní služba, sklad. hospodářské – účetní služba, hospodářská služba.

22) A MV Praha, fond PS, Zápis o poradě z 22. 12. 1949 u odd.BP/6: „Vše co se děje v 1. pásmu /tj. západní úsek hranic – pozn. aut./, je povahy státně-bezpečnostní, i podloudnictví apod. je spojeno s překročením státních hranic a maskuje často činnost protistátní, proto nebudou /jednotky sloužící v tomto úseku - pozn. aut./ konat blokové a pořádkové řízení, na legálních přechodech fungují celní orgány.“

23) A MV Praha, fond PS, č. j. 594 taj./49-II, 30.4.1949. „...aby nedošlo ke zbytečnému odčerpávání sil PS, byla řada celníšť zrušena, ... strážní službu celníšť provádí hlídka PS (ve dne jeden, v noci dva muži s dlouhými zbraněmi), ...pasovou kontrolu provádí příslušníci StB.“ Příloha 10

24) A MV Praha, fond PS, Zápis o poradě z 22. 12. 1949 u odd. BP/6.

25) A MV Praha, fond PS, 465 taj./1949-I-PS SNB, Návrh na reorganizaci, duben 1949.

26) A MV Praha, fond PS, Č. j. 1835 taj./1950 rozdělovník. Příloha 12 – vložená mapa

27) A MV Praha, fond PS, 465 taj./1949-I-PS SNB, Návrh na reorganizaci, duben 1949.

28) A MV Praha, fond PS, Č. III-508 taj./1949 12. 4. 1949:

„Velitelem (zástupcem velitele rot) může být příslušník PS politicky na výši, na-prosto spolehlivý a oddaný lidově-demokratickému zřízení, který splňuje nejnutnější požadavky pro odbornou kvalifikaci, ve výjimečných případech může jít o člena FS, který splňuje bod 1. a 2.“

29) A MV, fond PS, 285 taj./49-BP/6, Výcvikové prapory SNB – organizace a zřízení. Bylo zřízeno 8 výcvikových praporů, umístěných v Děčíně (545 příslušníků), Krnově (524 příslušníků), Dolním Kubíně (524), Kremnici (544), Rimavské Sobotě (708), Levoči (677), Humenném (373), Bardejově (262) a Jeseníku (700). Posledně jmenovaný prapor sloužil ke školení dobrovolníků přihlášených ke službě v SNB. Celkový výcvikový čas se věnoval z 20 % politické výchově, z 10 % tělesné výchově a ze 70 % vojenskému odbornému výcviku, který zahrnoval:

a/ výcvik ve střelbě (puška, samopal, lehký kulomet), výcvik v boji zblízka (hod granátem, boj bodákem, letmá střelba od boku, boj nožem, sebeobrana),

b/ nauka o terénu a užívání mapy,

c/ výcvik ve spojení (pěší, motocykl, obsluha a oprava telefonního přístroje),

d/ znalost trhavin a jejich použití.

Jednotlivci byli cvičeni jako strážný, pozorovatel, spojka a pátrač. Skupiny pak jako zajišťovací hlídka, přezkoušení styku, průzkumná hlídka, v boji proti osamocenému domu, proti výsadkovým jednotkám a proti záškodníkům, dále jako polní stráž, v rychlém zaujetí obrany a úpravě terénu, v obraně v lese a v obraně osady.

30) Vývoj SNB a vojsk MV v letech 1948–1960, Praha 1978, str.56.

31) Tamtéž, str. 28.

32) A MV Brno, fond 2357 Praha, k. 7, Situační zpráva štábu velitelství PS, str. 4.

- 33) Tamtéž a Příloha 11. Původní označení bylo:
1. brigáda Cheb
 2. brigáda Planá
 3. brigáda Poběžovice
 4. brigáda Sušice
 5. brigáda Volary
1. oddíl Karlovy Vary
 2. oddíl České Budějovice
 3. oddíl Znojmo
 4. oddíl Bratislava
- 34) A MV Brno, fond A 2/1, i. j. 26, Bezpečnostní kolegium konané 11. 11. 1950, str. 31–67. V tomto návrhu se počítá s 97členným štábem PS, celkem s 216 příslušníky PS sloužících na velitelství PS a s 291 příslušníky pomocných jednotek.
- 35) A MV Praha, fond PS, č. j. PS- 00948/14-OS-1951, z 5. 3. 1951, Působnost brigády (oddílu) PS. A MV Brno, A 2/1, i. j. 26, Bezpečnostní kolegium konané 11. 11. 1950; do velitelství brigády bylo navrhováno 133 příslušníků.
- 36) A MV Brno, fond A 2/1, i. j. 26, Bezpečnostní kolegium konané 11. 11. 1950, str. 63; pro velitelství praporu byl navrhován početní stav 34 příslušníků.
- 37) A MV Brno, fond A 2/1, i. j. 26, Bezpečnostní kolegium konané 11. 11. 1950, str. 67.
- 38) Vojenská akademie PS v červenci 1951 vyřadila 176 poručíků, do nového běhu bylo zařazeno 250 frekventantů.
- 39) A MV Brno, fond 2357 Praha, k. 7, 1951, Situační zpráva štábu velitelství pohraniční stráže, str. 4: „Cvičný oddíl, který byl umístěn v pražském klášteře Salesián, byl složen z průzkumné roty, ženijní čtyry, spojovací čtyry, pěší roty, tankové roty (10 tanků T 34), baterie kanonů (4 kusy), automobilní rota včetně dílen.“ Celkový početní stav oddílu byl 554 vojáků.
- 40) Tamtéž, str. 4–5. Tabulkový počet míst pro PS byl v roce 1951 stanoven na 2137 důstojníků, 1853 strážmistrů, 13 968 vojáků základní služby. Skutečný početní stav PS před převzetím 13. divize byl 151 důstojníků, 2733 strážmistrů, 3216 vojáků základní služby. Od 13. divize bylo převzato 268 důstojníků a 7315 vojáků základní služby, od ostatních jednotek armády převzato 440 vojáků základní služby; celkový stav PS (včetně cvičného oddílu) k 1. 3. 1951 byl tedy 413 důstojníků, 2651 strážmistrů, 14 093 mužstva základní služby.
- 41) A MV Brno, fond 2357 Praha, k. 7, 1951, Situační zpráva štábu velitelství PS, str. 7. Na začátku roku 1951 měla PS k dispozici 210 služebních psů.
- 42) A MV Praha, fond PS, č. j. 900 taj./1949-III, Zatímní služební instrukce PS SNB.
- 43) A MV Praha, fond PS, č. j. 1949 taj./1950, 21. 7. 1950.
- 44) A MV Brno, fond A 2/1, i. j. 79. Ve zprávě pro kolegium MV z 20. 3. 1952 o situaci v PS je obsaženo zajímavé hodnocení, které umožní utvořit si o tehdejší situaci v PS ucelenější obraz. Je třeba však mít neustále v patrnosti velké množství nevinně zastřelených osob, které toto období přineslo:
- „Na jaře roku 1949 ...měla na výkon služby špatný vliv nesprávně položená otázka vedoucí úlohy strany v ozbrojených složkách, zvláště v PS. Velitelé nesměli vydat žádný rozkaz bez předchozího schválení útvarovou organizací nebo stranickým vedením. O rozkazech se mnohde hlasovalo a velitelé nemohli navštěvovat podřízené útvary jako velitelé, ale jako funkcionáři strany. Tím byla /dána – pozn. autor/ možnost kritizovat vydané rozkazy, útvarová organizace hlasovala i o ustanovení velitele do funkce, bylo využíváno strany k ochraně jednotlivců proti náročním velitelům.*
- Velitelé se báli zakročovat a vyžadovat a udržovat kázeň a plnění povinností v obavách před stálými stížnostmi na stranických schůzích a z obav, že by útvarová*

organizace mohla odhlasovat jejich odvolání. Předpisy a řády nebyly uznávány, jejich vyžadování bylo označováno za tajtrlíkování, byrokratismus, přežitek a potírání demokracie. Nově zaváděné řády ČSA po vzoru Rudé armády byly odmítány, že se pro čs. PS nehodí a že je třeba vytvořit nové.

Byl nízký morálně-politický stav. Všem mladým příslušníkům PS bylo stále zdůrazňováno, že jsou mladá a čistá krev, která má nahradit staré příslušníky, kteří sloužili od r. 1945 čtyřem politickým stranám a v mnohých případech ještě dříve. Prosazované rovnostářství vyústilo až v nenávist vůči vyšším hodnostem, každé povyšování bylo politicky znevažováno a bylo hodnoceno jako odchylka od zásad strany. Hodnost mladšího strážmistra se stala hodností privilegovanou, v níž si mohli příslušníci dovolit téměř vše. Čerství absolventi akademie v hodnosti poručíků byli stranickými rozhodnutími podržováni mladším strážmistřím, nebezpečí izolace po nabytí hodnosti odrazovalo od studia s tím, že pro výkon služby v PS stačí uvědomění a politická spolehlivost.

Na vedoucí místa ve velitelství PS byli prosazováni lidé z okruhu gen. Pavla, kteří tento styl prosazovali v celé PS. Z těchto skutečností vyplýval i výkon služby u PS. Výkon služby nebyl řízen podle přesných řádů a předpisů. PS v té době představovala polocivilní složku, pohraničníci sami sebe nepokládali za vojáky, nýbrž za operativní pracovníky, kteří samostatně plní úkol ochrany hranic. PS prapory, rotý a čety byly spíše celky hospodářskými poskytující hromadné ubytování a stravování, než celky s vojenskou kázní a jednotným velením. Každé přiblížení k ČSA bylo odmítáno. Kázeň byla na nízkém stupni, bojová příprava nebyla prováděna, ochrana SH /státní hranice/ byla prováděna systémem pochůzkové služby, kdy jednotliví pohraničníci samostatně podle rozvrhu nastupovali službu.

Mimoslužební doba nebyla plánovitě využívána, nebylo centrální řízení a kontrola výkonu služby, záleželo splnění úkolu jedině od uvědomění a osobní zodpovědnosti jednotlivce a jeho názoru na výkon služby.

Strážmistři staré sestavy byli převedeni do nové sestavy, kde byl zaveden vojenský zp. /způsob/ výkonu služby, velení řízení a kontrola výkonu služby a vyžadována vojenská kázeň.

Strážmistři v nové sestavě počali veřejně projevovat nespokojenost a neplnit úkoly s cílem převelení k VB. Jejich familiérnost, falešné kamarádství, neúcta k nadřízeným a naprostá nekázeň způsobila /způsobily – pozn. red./ úplný rozvrat, jehož stopy se nepodařilo zahladit ani do dnešního dne. ...Byly zjištěny případy, že se vojáci volně pohybovali po přilehlých územích Bavorska, kde navštěvovali hostince, lovem si opatrovali množství zvěřiny, nakupovali velké množství alkoholu, zvali si z Plzně i odjinud skupiny žen ap., službu vykonávali podle vlastního uvážení ...“ /odstavce autor/.

45) A MV Brno, fond 2342, k. 634, i. j. 1419.

46) A MV Praha, fond 304-62-1, Zajištění pohraničního území, č. 270 taj.1947-Va/33, 26.září 1947, str. 6.

47) Zákon 286/1948 Sb. ze dne 21. 12. 1948 O národní bezpečnosti, § 10, písmeno f, podepsán Gottwald, John, Zápotocký, Nosek.

48) A MV Praha, PS, č. j. 15/1 taj. 1950, Ustanovení o pohraničním území.

49) A MV Praha, PS, č. j. 475-Taj.-1951/sekr. Podle těchto směrnic bylo přesídlování prováděno individuálně, aby nedošlo k poruchám v plnění plánu:

„...nejprve se přestěhují nespolehlivé osoby z hraničního pásma, aby v uprázdněných bytech se mohly ubytovat spolehlivé osoby opouštějící zakázané pásmo, které nehodlají přesídlit do vnitrozemí...“

Státní orgány se zavazovaly poskytnout odškodnění za zanechaný majetek a za jistění zaměstnání a nového bydliště. Osoby nespolehlivé měly být přemístěny tak, aby se přerušily jejich vazby na dřívější bydliště. Přesídlenci měli být zaměstnáni

v důležitých odvětvích hospodářství, popř. na „stavbách socialismu“. Zanechaná zemědělská půda měla být svěřena státním statkům, JZD nebo zalesněna.

50) A MV Praha, fond PS, č. j. PS 010169/11-OS-52.

51) A MV Praha, fond PS, č. j. S-5547/40-taj-51.

52) Tamtéž.

53) A MV Praha, fond PS, Týdenní situační hlášení.

Zpravodajská hlášení od velitelů čet a rot se shromažďovala u zpravodajských důstojníků praporů, tzv. styčných orgánů, ve formě týdenních a měsíčních situačních hlášení a týkala se následujících oblastí:

1. politická situace (činnost politických stran, závadné články v časopisech, plnění plánu, poslušání rozhlasu obyvatelstvem, stav trhu, ohlasy na vnitropolitickou situaci, hlášení o demonstracích, stávkách a existenci ilegálních skupin),
2. obyvatelstvo (jeho složení a struktura),
3. úřady (chod veřejné služby, bytová otázka, stavební otázka, stav lékařské a veterinární péče, stav školství, kněží, učitelé, živnostenská otázka, sociální péče, lázeňská místa a rekreační střediska,
4. zásobování (ceny, potraviny, textil, obuv, pohonné hmoty, pneumatiky, tabák, topivo, nedostatky v zásobování),
5. bezpečnostní otázka (trestné činy, výskyt infekčních chorob),
6. zemědělství (činnost družtev, výkup, lesní a vodní hospodářství, krmiva),
7. průmysl,
8. doprava,
9. různé.

Zpravodajsky byl úkolován každý příslušník pohraničního útvaru SNB. Zprávy předával příslušnému veliteli čtyři nebo roty, velitelé čet a rot předávali hlášení na velitelství praporů. Zpravodajská služba neměla valnou úroveň a týdenní situační hlášení se prakticky opisovala. Byla proto zrušena (u plzeňského praporu k 1. 1. 1948) s úkolem hlásit mimořádné události případ od případu; zachována zůstala pouze měsíční situační hlášení.

54) A MV Praha, fond 304-62-1, Zajištění pohraničního území, č. 270 taj. 1947-Va/33, 26. září 1947.

55) Tamtéž.

56) A MV Praha, fond PS, č. j. II-1095 taj./1948, 7. 12. 1948, Zpravodajský rozkaz pro pohraniční útvary SNB – vydání.

57) A MV Brno, fond 2357, k. 7, 1951, Zabezpečení OSH, str. 35.

V květnu 1950 proběhlo školení pro orgány preventivní služby, ze 146 jich úspěšně ukončilo školení 128, ti byli pak zařazeni na jednotky.

58) A MV Praha, PS, č. j. 1095 taj./48, Zpravodajské rozkazy pro pohraniční útvary – vydání, str. 10: „...*Konečně jest si všímati veškerého obyvatelstva usídleného v pohraničí ať již národnosti české, slovenské, německé nebo jiné. Zejména jest si všímati jeho smýšlení, chování, nálady k současným poměrům, činnosti apod.*“

Tyto složky měly mapovat i činnosti místních národních výborů.

59) A MV Praha, fond PS, č. j. PS-00948/14-OS-1951.

60) A MV Brno, fond 2357, k. 7, 1951, Zabezpečení OSH, str. 36.

Zpravodajští pracovníci byli většinou „dělnické kádry“, které nebyli schopni pracovat ani v operativě, ani v administrativě. Z 323 příslušníků dokončilo zpravodajské školení alespoň uspokojivě 156 příslušníků, ti byli pak zařazeni se zpravodajskou odborností na útvary. Důstojníci vojenského zpravodajství, kteří přešli do stavu PS společně s 13. divizí, přešli v roce 1951 kvůli častým dezercím příslušníků PS do ciziny pod IV. sektor velitelství StB, který prováděl u PS „ochranu kádrů“. Zpravodajský sektor velitelství PS měl v roce 1951 v zahraničí 3 agenty.

61) A MV Brno, fond 2357 Praha, k. 7, 1951, Zabezpečení OSH, str. 38–39.

- ⁶²⁾ A MV Praha, PS, č. j. I-130 ZPÚ/1948.
- ⁶³⁾ A MV Praha, PS, č. j. 343/1949-I, Snížení počtu PKS-SNB a jejich organizační začlenění do státní bezpečnosti.
- ⁶⁴⁾ A MV Praha, fond PS, Dislokace a organizace jednotek PS.
- ⁶⁵⁾ A MV Brno, Schema organizace PS MV od 1. 1. 1951 do 31. 12. 1965, pomůcka. Kádrové obsazení brigád k roku 1951 je postupně rekonstruováno z dochovaných kronik brigád PS, uložených v A MV Brno, a z dosud studovaných archivních materiálů PS.
- ⁶⁶⁾ A MV Brno, fond 2357, k. 7., 1951, Výkazy činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice za jednotlivé měsíce roku 1951.
Výkazy byly zpracovávány jednotnou formou od dubna 1951. Podle rozkazu velitele PS č. j.: PS-001009/14-OS-51 ze dne 19. 3. 1951 o hlášené službě PS, předkládali velitelé brigád a oddílů tato hlášení každého 5. dne v měsíci.
„Cíle:
1. Ukázat v souhrnu výsledek činnosti a výkonu služby k ochraně státní hranice.
2. Shromáždění statistických dat a čísel přehledu o činnosti PS, tj. podklady k provádění analýzy výkonu služby jednotlivých brigád a oddílů PS.
3. Zjistit slabá místa v činnosti a výkonu služby a učinit opatření.“

Tento materiál přísně tajného charakteru sestavovalo I/1 oddělení štábu útvaru. Údaje za leden a únor byly získány ze souhrnných zpráv jednotlivých útvarů.

Podpisové akce „za mír“ 1950 a 1951

BORIS TITZL

V letech 1950 a 1951 organizoval u nás komunistický režim dvě podpisové kampaně, ve kterých se obyvatelstvo celé republiky mělo v masovém měřítku přihlásit „k boji za mír“. Obě akce měly svůj mezinárodně politický impulz a kontext, ale především byly vystupňovanou formou oficiální domácí propagandy, která v nich obratně využívala válečných reminiscencí k podpoře vlastních cílů. Vyskytli se však lidé, kteří pokrytectví celého záměru nejen prohlédli, ale měli i odvahu svůj postoj demonstrovat.

Tím, že se k těmto podpisovým akcím odmítli připojit, vyjádřili odpor vůči vládnoucímu politickému systému, a ať už byly motivy jejich jednání jakékoliv, tito lidé si zaslouží aspoň dodatečné uznání a morální satisfakci.

* * *

I. Podpisová akce na podporu rezoluce Stálého výboru Světového kongresu obránců míru v roce 1950

Ve Stockholmu se ve dnech 16.–20. března 1950 konalo třetí zasedání tzv. Stálého výboru světového kongresu obránců míru. Z tohoto jednání vzešla 19. 3. rezoluce známá jako Stockholmská výzva, která byla adresována parlamentům celého světa. Rezoluce byla formulována jako výzva k podpisové akci. Podnět k zahájení této akce u nás dal Československý výbor obránců míru¹⁾ dne 21. dubna 1950. V tomto smyslu byla informována veřejnost.

Již 12. dubna 1950 projednal politický sekretariát ÚV KSČ (dále SÚV KSČ) předběžný návrh plánu této kampaně. Plán obsahuje znění rezoluce, která měla být podepisována občany této země:

„Žádáme absolutní zákaz atomové zbraně, zbraně hrůzy a hromadného vyhlazování obyvatelstva.

Žádáme zřízení přísné mezinárodní kontroly, aby byl dodržován tento zákaz.

Prohlašujeme, že vláda, která by první použila atomové zbraně proti kterémukoliv zemi, dopustila by se zločinu proti lidskosti a měla by být souzena jako válečný zločinec.

Vyzýváme všechny lidi dobré vůle, aby podepsali tuto výzvu.“²⁾

Uvedené znění se jen nepatrně formulačně lišilo od verze, která byla posléze zveřejněna a v masovém měřítku rozšířena.

Bylo rozhodnuto, že podepisování rezoluce proběhne jako všenárodní plebiscit pod hlavičkou Československého výboru obránců míru za spoluúčasti všech složek Národní fronty, při čemž se v přípravné fázi mělo využít i jiných aktuálně se nabízejících příležitostí, např.: hudebního festivalu Pražské jaro 1950, ale i dožinkových slavností a hlavně pak oslav 1. máje. Rámcový termín podpisové akce a její cíl: „Sebrat zhruba tolik podpisů, kolik přinesla stalinská podpisová akce.“³⁾

O věci jednal tentýž orgán – SÚV KSČ – 18. května 1950, kdy už akce byla v běhu, a stanovil úkol získat 75 % podpisů z počtu veškerého obyvatelstva republiky dle statistických dat z roku 1949. Jako srovnatelné měřítko byly stvrzeny krajské úhrny podpisů na zdravici k 70. narozeninám J. V. Stalina získané v předchozím roce. Tehdy se výkazy podepsaných osob v jednotlivých krajích pohybovaly v rozmezí mezi 63,7 % až 77,6 % z celkového počtu obyvatel.⁴⁾

Podle těchto výsledků byl úkol na jednotlivé kraje rozepsán takto:

Kraj	Počet obyvatel	Nejnižší předpoklad podpisů
Praha	2 014 938	1 511 500
České Budějovice	493 730	370 400
Plzeň	549 913	412 500
Karlovy Vary	299 625	224 700
Ústí nad Labem	622 747	467 200
Liberec	479 974	360 000
Hradec Králové	552 780	414 700
Pardubice	422 950	317 300
Jihlava	422 533	317 000
Brno	934 437	701 000
Olomouc	584 973	438 900
Gottwaldov	593 576	445 300
Ostrava	790 285	592 800
úhrnem České země	8 762 361	6 573 300
úhrnem Slovensko	3 434 369	2 576 700
úhrnem ČSR	12 196 730	9 150 000

Konečnou podobu zásad na provedení podpisové kampaně včetně návazných akcí připravil generální sekretariát aparátu ÚV KSČ. V nedatovaném materiálu,⁵⁾ který se stal podkladem pro závazné směrnice, bylo konstatováno:

- Podpisovou akci uskutečnit ve dnech 14. – 30. 5. 1950 ve městech, na vesnicích, v závodech i ve školách.
- Organizační centrum zřídit na Ústředním akčním výboru Národní fronty (dále ÚAV NF).
- Kampaň rozšířit o organizování mírových pracovních směn a také založit Fond míru k úhradě aktivit mezinárodní solidarity.

Z dokumentů vyplývá, že zodpovědným činitelem za celou kampaň byl Bedřich Geminder (viz Poznámka 3, str. 249; Jiří Bašta: Propagandistické využití kauzy...), který stál v čele „operační komise“.

Následné směrnice⁶⁾ vydané a distribuované po linii akčních výborů Národní fronty obsahovaly znění rezoluce, které bylo tištěno na podpisové archy:

„Žádáme bezpodmínečný zákaz atomové zbraně jako nástroje zastrasování a hromadného vyhlazování obyvatelstva.

Žádáme ustavení přísné mezinárodní kontroly nad plněním tohoto zákazu.

Máme za to, že vláda, která první použije atomové zbraně proti kterékoliv zemi, spáchá zločin proti lidstvu a musí být považována za válečného zločince.

Vyzýváme všechny lidi dobré vůle na celém světě, aby podepsali tuto výzvu.“

Směrnice dále stanovily, že podpisová akce započne na Den matek 14. května vyložením podpisových archů na národních výborech a na frekventovaných místech v obcích. Dne 15. května po slavnostních schůzích závodních rad měla podpisová akce pokračovat na závodech. Po společných schůzích místních akčních výborů Národní fronty a místních národních výborů pak i v obcích a ve školách. Za nejdůležitější fázi celé kampaně se považoval týden od 21. do 28. května, kdy všechny občany obcí a měst měly navštívit dvojice složené z funkcionářů a členů složek Národní fronty a po diskusi jim předložit archy k podpisu. Na tuto osobní agitaci byl pak v průběhu kampaně kladen zesilující důraz.

Své vlastní směrnice vydaly i ústřední orgány složek Národní fronty a kompetentní ministerstva.

Pojetí onoho „boje za mír“ lze ilustrovat na dikci a literě pokynů ministerstva školství, věd a umění, podle nichž pedagogové měli nejen seznamovat děti a mládež s úkoly mírového hnutí, ale dbát i na to, aby „žactvo hovořilo o této věci doma a zejména se využilo působení dětí na

matky“. I po jednotlivých školách se požadovalo uzavírání pracovních závazků a organizování brigád, kupř. k vysazování „alejí míru“ a úpravám „dětských hřišť míru“. K podpisu měli být vyzváni všichni žáci a studenti, počínaje 5. postupným ročníkem národní školy. Za „přesné provedení“ odpovídali školští referenti a okresní školní inspektoři.⁷⁾

Oč skutečně šlo, vyplývá z materiálu předsednictva ÚV KSČ (dále PÚV KSČ) ze dne 20. 5. 1950: vrcholným zájmem bylo přesvědčit občany, aby uvěřili, že jejich pracovní úsilí je součástí boje za mír, který garantuje především Sovětský svaz.⁸⁾

Ovšem jako nejpersvědčivější agitační prostředek působily samotné formulace Stockholmské výzvy. V té době, teprve pět let od skončení druhé světové války, totiž už svět dospěl do období studené války, a tak úsilí za odvrácení války horké bylo kladně přijímáno nejen na Východě, ale i na Západě.

U nás pozitivní odezvu obyvatelstva ještě zesilovaly dvě okolnosti:

1. Propaganda účinně interpretovala americkou politiku zadržování komunismu jako přípravu USA a NATO na intervenční válku proti sovětskému bloku (v tehdejší terminologii – „proti táboru míru“).
2. Silně působilo i tvrzení, že se Spojené státy americké a Velká Británie snaží obnovit německý fašismus a ochránit válečné zločince z druhé světové války. (Taková vyjádření obsahovaly i oficiální státní dokumenty, viz třeba Mírová rezoluce Národního shromáždění ČSR z 20. února 1950 dle znění zveřejněného v Rudém právu č. 46 dne 23. února 1950.)

Nicméně tak masová akce musela mít – a také měla – své problémy. Nejvyšším místům nejvíce vadil formální přístup okresních a místních funkcionářů, který se projevoval někde zpožděním a zaostáváním za předepsanými úkoly (kraje Plzeň a Karlovy Vary), jinde nežádoucí horlivostí (například kraj Liberec už 18. května – tedy pouhé čtyři dny od začátku akce – hlásil dosažení určené kvóty, kterou v konečném výsledku splnil na 104 %.) Proti obojímu zasahovali instruktoři vyslaní z ústředí, krajů a posléze i z okresů.

Hlášení z obcí, závodů a škol se denně sumarizovala a přes okresní a krajské výbory Národní fronty se dostávala do ústředí. Od začátku se zaznamenávaly i „rušivé zjevy“. Kromě jednotlivých případů odmítnutí se „ve svodkách“ vyskytují i stížnosti na málo agilní a „nedostatečně politicky“ myslící funkcionáře – dokonce z řad KSČ. Na Ostravsku byl start kampaně poznamenán vážnější komplikací. Dodatečně tu bylo nutno vytisknout dvojazyčné archy česko-polské, „...poněvadž Poláci podepisovali s nedůvěrou archy pouze s polským textem“⁹⁾ – obávali se totiž, že jde o soupis obyvatel hlásících se k polské národnosti.

Na Ústředním akčním výboru Národní fronty se vypracovávala denní „zpravodajství o průběhu mírové podpisové akce“. Je z nich patrné, že kampaň se přes veškerá opatření rozbíhala pomalu a komplikovaně. A objevují se i denunce.¹⁰⁾
Z těchto zpráv vybíráme:

14. května 1950

– Gottvaldov, okr. Holešov: Akce nebyla dobře připravena, „...ačkoliv mohla být vhodně spojena s mírovou manifestací na Hostýně – čili nebylo využito přitažlivosti tradičního poutního místa.

– Brno, okr. Tišnov: Odmítnuto hlasování v několika lidoveckých obcích.

17. května

– Karlovy Vary, okr. Aš: Odmítli někteří z Němců, „...kteří podali žádost o odsun“.

18. května

– Olomouc, okr. Prostějov: Ve Smržicích jeden občan odmítl, neboť „...čeká již na to, aby Američané byli na hranicích“.

22. května

– Olomouc, okr. Bruntál: Odmítlo 7 zbožných žen s odůvodněním, že „o válce rozhoduje Bůh“. Zpravodaj dodal, že nepodepsaly ani zdravici k narozeninám J. V. Stalina.

– Hradec Králové, okr. Litomyšl: V Litomyšli prohlásil jistý farář z kazatelny, že „...dostal příkaz, aby vyzval občany k podepisování“ – přitom pouze jedna z místních žen ho požádala, aby vhodnou formou o hlasování promluvil.

– Karlovy Vary, okr. Nejdek: Odmítlo 17 reemigrantů.

– V okrese Kraslice vyvstala opačná komplikace, když 80 Němců přijalo po shromáždění v obci Kostelní toto provolání:

„My, občané německé národnosti obcí Kostelní, Kámen, Počátky a Valtěrov shromáždění na veřejné schůzi konané dne 18. 5. 1950 v Kostelní, přijímáme prohlášení Světového výboru obránců míru a odsuzujeme válečné štváče, kteří se znovu pokouší vyvolat novou strašlivou válku, a tím znemožnit vybudování šťastné budoucnosti.

Již nechceme být nikdy potravou pro děla kapitalistických vykořisťovatelů, ale chceme po boku všech mírumilovných národů vybudovati lepší a nový řád, to je socialismus.

Vyzýváme proto všechny občany německé národnosti v kraslickém okrese a v karlovarském kraji, aby ani jediný nezůstal mimo boj za mír a ještě usilovnější práci dokázal svoji vůli mír vybudovati. A dále vyzýváme všechny obce k soutěži, aby ani jediný občan německé národnosti nestál mimo boj za uhájení míru.“

Podepsaní žádali zveřejnění své výzvy v Rudém právu, avšak jejich provolání bylo zadrženo a nebylo nikdy v žádné formě publikováno.

27. – 29. května

– Plzeň: Kritizováno velké zdržení v rámci celého kraje, které podle hodnotící zprávy bylo způsobeno tím, že funkcionáři se soustředili na organizování veřejných mírových projevů, místo na osobní agitaci a sbírání podpisů.

– Karlovy Vary: „Jáchymovské doly při podpisové akci selhaly.“ Zárok ústředních orgánů se jeví jako nutný, neboť doly „...brzdí téměř každou akci“.

– Liberec: Tu bylo naopak proorganizování takové, „...že řada občanů podepsala mírové resoluce několikrát“.

– Pardubice: „V několika případech došlo ze strany vesnických boháčů k odmítnutí podpisu.“ Na nejmenovaném místě někdo na desky s podpisovými archy připsal „Smrt komunistům!“.

– Gottwaldov: „Nedostatky byly hlavně v obcích s převážnou většinou býv. příslušníků strany lidové, kteří byli zhusta ovlivněni místními faráři.“ Tak například hromadné odmítání podpisu v obci Hluk (okr. Uherské Hradiště) bylo přičítáno vlivu faráře Černíka.

* * *

Ucelenější obraz o místních situacích by bylo možno si učinit ze souhrnných zpráv krajských akčních výborů Národní fronty sepsovaných po uzavření hlasování. Bohužel, zatím byly nalezeny jen omezené informační zdroje. Kromě toho se některé číselné údaje krajských článků Národní fronty dosti liší od toho, jak je ÚAV NF vykazoval ve svém souhrnu, který byl před zveřejněním stejně ještě korigován směrem dolů.

Nejpodrobnější informaci z krajů poskytuje nedatovaná „**Zpráva o zajištění a průběhu mírové podpisové akce v kraji českobudějovickém**“¹¹⁾:

Zde z celkového počtu 486 369 obyvatel podepsalo rezoluci 88,2 %, tj. 429 002 osob. Musely tu podpisovat i děti mladší než bylo předepsáno. Zpráva uvádí doslova:

„...Po odečtení dětí do 6 let, neschopných k podpisu, zbývá 433 358 obyvatel. Z tohoto počtu schopných k podpisu bylo docíleno 98,53 %“ – podepsat odmítlo 501 občanů. Mezi nimi byli dva duchovní (zapojení osob kněžského stavu se zvlášť sledovalo), ale i lidé vážněji nemocní či pokročilého věku.

Větší odpor zaznamenali v okrese Strakonice, který podle pisatelů zprávy byl organizován. Hromadně odmítli občané z obce Třešovice, kde z celé vesnice bylo získáno jen 37 podpisů. Tato skutečnost byla

zdůvodněna tím, že v obci, která je obydlena velkými zemědělci, není organizace KSČ, a tak tu mají rozhodující vliv kulaci. Projevilo se to prý i tím, že v roce 1948 ve volbách do parlamentu tu bylo odevzdáno 80 % bílých lístků. V kraji se také poznovu šíří zprávy o blížícím se převratu, které mají údajně původ v okrese Blatná.

Naopak vyzdvížena byla střední škola ve Chvalšínách (okr. Český Krumlov), kde „...děti denně podávaly zprávy svým učitelům, zda již jejich rodiče mírovou resoluci podepsali.“

Funkcionáři z okresu Třeboň se zase pochlubili tím, „...že v obcích podepisovali všichni podpisu schopní občané bez ohledu na to, jsou-li podepsáni ve škole neb v závodě.“ Tím zamezili výmluvám, že někdo podepsal již jinde.

Jmenovitě závěrečná zpráva uvádí tyto odmítnuvší občany:

Okres Vimperk: důchodce Matěj Poulík ze Šumavských Hoštic a farář Mikeš z Čestic. Okres Trhové Sviny: zemědělec Zákostelský z Nových Hradů, bývalý autodopravce Rošek s manželkou a tchánem (místo bydliště neudáno) a zemědělec Adolf Kalista z Dobrkovské Lhoty.

Z dalších krajů byly hlášeny následující údaje.¹²⁾ Ty stojí zato porovnat s čísly, ke kterým dospěl ÚAV NF a která jsou odlišná. (Viz str. 105 a 106.)

Kraj Plzeň

Získáno 402 430 podpisů, tedy 75,23 % z celkového počtu 534 912 obyvatel.

Jako příklad exemplárního řešení je uveden případ nejmenované učitelky ze Sušice, která „...byla na živelný nátlak občanstva zbavena místa“. Úhrnný počet odmítnuvších neuveden.

Kraj Karlovy Vary

Získáno 237 554 podpisů, tedy 81 % z celkového počtu 293 915 obyvatel. Úhrnný počet odmítnuvších neuveden.

Kraj Ústí nad Labem

Získáno 461 618 podpisů, tedy 74,8 % z celkového počtu 617 900 obyvatel. Úhrnný počet odmítnuvších neuveden.

Zato bylo kladně kvitováno, „...že děti nižších postupných ročníků národní školy samy žádaly, aby směly podepsat resoluci... Ovšem někteří učitelé, ať už z byrokratismu, či z jiného důvodu, nechtěli těmto dětem dovolit podepisovat akci, opírajíce se suchopárně o instrukce MŠVU.“ Proto okresní školní inspektor zařídil, aby děti podepisovat mohly.

Kraj Liberec

Souhrnné údaje neuvedeny.

Za zmínku ale stojí ojedinělé odmítnutí předsedy MNV z obce Modli-bohy v okrese Turnov, který tak učinil na protest proti svému odvolání z funkce.

V Jetřichovicích v okrese Nový Bor „...děti z řeckého domova prohlásily, že podepisují za své rodiče.“

Kraj Hradec Králové

Získáno 474 525 podpisů, tedy 85,84 % veškerého obyvatelstva. Celkem odmítlo 209 občanů.

„Na poli římskokatolického duchovenstva bylo docíleno v této akci rovněž zdostatek úspěchů, které silně kontrastují s výsledky podpisové akce k narozeninám generalissima Stalina. I když politicky vy-cítíme z tohoto postoje jasnou chameleonštinu zejména katolických duchovních, vidíme, že je zde zřejmý tlak našeho občanstva, který nutí duchovní, aby nestáli mimo lid...“ Nicméně faráři na Vrchlabsku podepsat odmítli: „Stojí za mírem, budou pro mír bojovat, ale nepodepíší se.“

Kraj Pardubice

Souhrnné a jmenovité údaje neuvedeny.

Již zmíněný nápis „Smrt komunistům!“ byl dle této zprávy napsán na desky vyložené na JNV Pardubice.

Kraj Jihlava

Získáno 345 234 podpisů, tedy 81,7 % veškerého obyvatelstva.

Kraj Olomouc

Získáno 473 714 podpisů, tedy 80,98 % z celkového počtu 584 974 obyvatel. Celkem odmítlo 319 osob.

Nejvíce odmítnutí zaznamenali na okrese Litovel (108) „pro nábožen-skou fanatičnost“. Jinak důvody ostatních byly kvalifikovány jako ma-licherné, jen na Prostějovsku „...se ukázalo několik vyložených nepřá-tel míru“.

Velmi důležité sdělení: „Okresní akční výbory mají jmenovitý seznam osob, které nepodepsaly i s uvedením důvodů.“ V této zprávě se ale jména odmítnuvších osob uvádějí jen u okresu Kojetín: p. Jelínek, Kojetín, Blanická ul. a Bedřich Uher, rolník, Kojetín, Zborovská ul. Byly i případy „taky podepsání“, jako např. v obci Vitčice, (okr. Koje-tín): „...jeden reakcionář podepsal, ale připsal, že podepisuje mír, ale chce svobodu.“

Kraj Gottwaldov

Získáno 484 313 podpisů, tedy 81,6 % veškerého obyvatelstva. Počet odmítnuvších vykázan není.

Ze zprávy se lze jen dozvědět, že odmítlo sedm kněží a dále jmenovitě „pí. Ptáčková ze Střelné“.

Kraj Ostrava

Získáno 667 919 podpisů, tedy 84,5 % z celkového počtu 790 285 obyvatel. Počet odmítnuvších uveden není.

Podpis odmítl farář z Lichnova v okrese Krnov.

V podkladech, které měl autor této stati k dispozici, nebyly zprávy z krajů Praha a Brno.

* * *

Vykazování odevzdaných podpisů činilo po celou dobu trvání kampaně potíže. Zpočátku je nejvíce kritizována nesvědomitost v denním předávání číselných souhrnů na okresy a kraje. S blížícím se termínem ukončení podpisové akce začíná být evidentní, že počet podpisů byl nadsazován, byť nepochybně v důsledku tlaku někteří občané jistě podepsali dvakrát, třeba v závodě a v místě bydliště. Ještě v průběhu kampaně byl „...všem krajům dán příkaz neuveřejňovat žádné číselné výsledky podpisové akce“. Závěrečná hlášení došla do 31. května měla být zachycena jen pro vnitřní potřebu.¹³⁾ Nepochybně proto přestalo Rudé právo od čtvrtka 25. května 1950 zveřejňovat průběžné součty získaných podpisů a v tisku se objevil až závěrečný korigovaný souhrn ve středu 31. května 1950.¹⁴⁾

Nejdříve však byly na PÚV KSČ 30. května 1950 předloženy tyto výsledky.¹⁵⁾

Kraj	Počet podpisů	% splnění (vzhled. k celkovému počtu obyvatel)
Praha	1 703 870	84,5
České Budějovice	420 918	85,2
Plzeň	342 965	62,3
Karlovy Vary	227 815	76,0
Ústí nad Labem	461 618	74,0
Liberec	498 012	104,0
Hradec Králové	480 751	86,9
Pardubice	358 504	84,7
Jihlava	335 599	79,4
Brno	760 706	81,4
Olomouc	461 809	78,9
Gottwaldov	474 657	79,4

Ostrava	664 198	84,0
úhrnem České země	7 191 422	
úhrnem Slovensko	2 781 316	
úhrnem ČSR	9 972 738	

Výše uvedené úhrnné součty podepsaných byly korigovány:¹⁶⁾

úhrnem České země	6 761 422
úhrnem Slovensko	2 721 316
úhrnem ČSR	9 482 738

Vzhledem k těmto administrativním úpravám nebyla u krajů opravována absolutní čísla, ale počet účastníků podpisové akce byl stanoven v procentech z celkového počtu obyvatel daného kraje.¹⁷⁾

Výsledek manipulace s čísly byl následující:

Kraj	Procentní výsledek
1. Liberec	86,4
2. Hradec Králové	85,2
3. České Budějovice	84,6
4. Pardubice	82,7
5. Praha	82,5
6. Ostrava	82,0
7. Brno	81,4
8. Gottwaldov	79,9
9. Jihlava	79,4
10. Olomouc	78,9
11. Karlovy Vary	76,0
12. Ústí nad Labem	74,0
13. Plzeň	62,3

Tyto upravené výsledky byly prezentovány občanstvu v tisku, a aby jim bylo dodáno patřičného lesku, „stvrdil vůli lidu“ Klement Gottwald, který se údajně 30. května 1950 podepsal pod mírovou rezoluci jako poslední.

Na to, jak tuto vůli lidu hodnotilo PÚV KSČ, odpovídá Bedřich Geminder:¹⁸⁾

– Odpírání podpisů bylo vcelku nepatrné, nižší výsledky v některých místech svědčí spíš o nedostacích v organizaci kampaně – /dodejme: nežli o odmítavých postojích obyvatelstva, pozn. aut./.

- Obavy před zneužitím podpisů, pokud se vyskytly, měly konkrétní pozadí. Např. v kraji Gottwaldov – že podpis by mohl být brán jako souhlas se vstupem do JZD.
- V kraji Gottwaldov mohlo být odmítnutí podpisu též protestem proti přestěhování kněží.

Celkově však převládala poměrně vysoká spokojenost s průběhem i výsledkem kampaně.

Pokusme se o vlastní shrnutí:

Dobová atmosféra ve všech vrstvách společnosti byla vysloveně protiválečná. Přesto aspoň nekomunisticky orientovaní občané si museli být vědomi, že podpisy „pro mír“ se zároveň posiluje komunistický režim; ovšem postavit se jakoby na válečnickou stranu, to už byl ochoten udělat málokdo.

Pokud někdo podepsat odmítl, byl agitkami navštěvován i vícekrát, nejméně dvakrát-třikrát. Setrval-li na svém stanovisku i pak, záleželo na místních funkcionářích, jak jeho jednání zhodnotili. Ze zpráv (aspoň z těch, které byly autorovi dostupné) nevyplývá, že se vždy hledal politický či názorový důvod odmítnutí. Většinou to bylo vysoké stáří či duševní nemoc, pro které dotyčný nepřipojil svůj podpis. Dokonce překvapuje, jak malý počet jmen, resp. bližších osobních údajů odmítajících, je ve zprávách uváděn. Toto svádí k různým dedukcím (např. že denuncianti se teprve zacvičovali, že asi nebylo moc dobré přiznat neschopnost účinněji agitovat atp.) Patrné však je, že obecní a okresní funkcionáři museli více respektovat místní poměry než funkcionáři krajští.

Soupisy odmítnuvších se dělaly jen na některých okresech. Lze s vysokou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že ani po linii Národní fronty, ani po linii stranické nebyly takové přehledy shromažďovány. Jestliže se tyto seznamy někde (kromě vnitřně?) dochovaly, může to být spíš mezi písemnostmi okresního významu.

Získání přehledu o odmítnuvších ztěžoval i zvolený způsob hlasování: občané se podepisovali na archy formátu A4 pod předtištěnou rezoluci; jen luštění podpisů ex post musel být problém.

Kampaň provázely administrativními zmatky. Největší nedostatky se ukázaly v evidenci obyvatelstva, takže když nebyly k dispozici aktualizované seznamy občanů, pomáhali si místní organizátoři například soupisy vydaných potravinových lístků.

Toto vše probíhalo v době, kdy si komunistická moc teprve upevňovala pozice. Proto do obrazu padesátých let patří i zřízení ministerstva národní bezpečnosti (MNB) 23. května 1950 a samozřejmě – politické procesy. A tak ti, kteří nejen odmítli podepsat, ale zároveň i demon-

strovali odpor vůči režimu, měli již možnost odhadnout, jak by jejich postoj mohl být nejen interpretován, ale dokonce obrácen proti nim.

V den vyhlášení výsledků mírového hlasování, tj. 31. května 1950, byl zahájen proces s JUDr. Miladou Horákovou a dalšími dvanácti obžalovanými. Na vrub režie „obranu míru“ je nutno přičíst i způsob, jakým byl tento proces veden, a jak jej dovedla využít – viz Rudé právo z 1. 6. 1950¹⁹⁾:

Prokurátor: „Počítala jste s válkou? Počítala jste i se zásahem Prahy?“

Horáková: „V každém případě, když je válka, musíme počítat se zasažením všech cílů.“

Rudé právo: „Ano. Horáková počítala i s tím, že by v zájmu návratu hrstky kapitalistů do továren byla bombardována i Praha, byly usmrcovány ženy a děti.“

S odstupem času se jeví jako logické, že domácí „boj za mír“ musel vyústit do nějaké zákonné normy, která by se dala použít proti odpůrcům režimu. Stalo se tak přijetím zákona č. 165/1950 Sb. –

Zákona ze dne 20. prosince 1950 na ochranu míru.²⁰⁾

Právní rada na základě dřívějšího usnesení předsednictva ÚV KSČ jednak připravila příslušné prohlášení Národního shromáždění Československé republiky, jednak formulovala osnovu zákona na ochranu míru. Obojí bylo předmětem jednání PÚV KSČ 18. prosince 1950.

Posun v nahlížení na mezinárodní i vnitřní politickou situaci odráží článek III prohlášení:

„U vědomí, že světový mír a pokojné soužití národů jsou v této době vážně ohrožovány imperialistickou politikou USA, agresí amerických ozbrojených sil v Koreji, v Číně, novým vyzbrojováním Německa, Japonska i šílenými vyhrůžkami o použití atomových zbraní, Národní shromáždění republiky Československé jako zákonný mluvčí českého a slovenského lidu slavnostně prohlašuje,“ že všechny jeho orgány „...budou ještě důsledněji odhalovati a zneškodňovati útočné snahy podněcovatelů nové války a jejich přísluhovačů.“

Podle důvodové zprávy připojené k zákonu mohl být za tohoto přísluhovače považován každý, „...kdo se jakkoli pokusí narušit mírové soužití národů,...kdo napomáhá zločinným válečným snahám světového imperialismu, nejúhlavnějšího nepřítele všeho pracujícího lidu...“ – tzn. každý, kdo by byl za tohoto nepřítele prohlášen.

Text prohlášení dále konstatuje, že „...je jasné, kdo dnes o válku usiluje“, takže uzákoněním této normy „bude ještě účinněji ochráněna... republika, její socialistická výstavba“ atd. Dikce samotného

zákona byla natolik volná, že umožňovala trestat odnětím svobody v rozsahu od jednoho do dvaceti pěti let!

Když byl mír u nás doma takto pojištěn, dalo se očekávat, že při nejbližší příležitosti „boje za jeho upevnění“ tlak na občany ještě více zesílí a evidence a kontrola případných odpůrců bude propracovanější. Tato příležitost se naskytla hned v příštím roce 1951.

* * *

II. Lidové hlasování o uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi a proti ozbrojení západního Německa v roce 1951

Rudé právo uveřejnilo 23. ledna 1951 Provolání I. sjezdu Československého výboru obránců míru (konal se 20. – 22. ledna 1951 v Praze), v němž jsou občané vyzýváni k vyjádření rozhodného protestu „proti znovuvyzbrojení západního Německa“. V apelu se sděluje, že za tím účelem má být připravena všenárodní protestní akce „proti obnově nacistické armády v západním Německu“.²¹⁾

Co dalo podnět k takovým formulacím? V září 1950 se v New Yorku uskutečnila porada ministrů zahraničních věcí USA, Velké Británie a Francie, na niž byla Německé spolkové republiky mj. povolena motorizace policejních jednotek, zvýšen limit vývozu oceli, zrušen zákaz stavby lodí. Otevřela se zde i otázka zapojení NSR do společné obrany západní Evropy. Dne 9. ledna 1951 pak došlo ke konkrétnímu jednání v této věci.

Ze sledu událostí, které následovaly zejména na diplomatickém poli, poznamenejme, že text protestní nóty ČSR proti tomuto vývoji poměrů v Německu byl ve vládě projednáván 7. února 1951. Postup vlád tří západních mocností je v nótě posuzován jako aktivní ožívování nacistických a neonacistických skupin včetně přípravy nové německé agrese, při níž „...západní mocnosti zneužívají skupin Němců vysídlených z Československa a Polska“. A sice tím, že jim znemožňují, aby se hospodářsky a sociálně začlenili do nového prostředí a stali se rovnocennými občany Německa. V poslední době prý také západní mocnosti do svých plánů začleňují a organizují vlastizrádce „– utečence z Československa, kteří se ve své nenávisti spojují s bývalými nacistickými zotročovateli Československa“.²²⁾

Tomuto obsahovému a formulačnímu pojetí daného problému zcela odpovídá první návrh otázek pro zamýšlené lidové hlasování. Návrh těchto otázek byl obsažen v dopise Gustava Bareše (komunistického politika, novináře a publicisty s nemalým podílem na přípravě politických monstrprocesů) Klementu Gottwaldovi ze 17. ledna 1951²³⁾:

„1. Souhlasíš s tím, aby každý pokus amerických válečných štváčů o obnovení nacistické armády byl prohlášen za nejhorší zločin proti míru?“

2. Souhlasíš s tím, aby každý odpadlík a utečenec, který v tom pomáhá, smlouvá se s nacisty a chce návrat Němců a ničivou válku proti své zemi, byl prohlášen za zločince a zrádce vlasti?“

Jenže takřka souběžně, 25. února 1951, vydala nově utvořená reprezentace mírového hnutí, Světová rada míru (dále SRM), vlastní výzvu k uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi²⁴⁾:

„Aby byly splněny tužby milionů lidí na celém světě, ať již je jejich názor na příčiny nebezpečí světové války jakýkoliv, aby byl upevněn mír a zajištěna mezinárodní bezpečnost, žádáme uzavření mírového paktu mezi pěti velmocemi: Spojenými státy americkými, Sovětským svazem, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií.

Odmítnutí účasti na schůzi, která má sloužit k tomuto účelu, vládou jedné z pěti velmocí, budeme považovat za důkaz, že tato vláda má útočné úmysly.

Vyzýváme všechny mírumilovné národy, aby podporovaly požadavek uzavření mírového paktu. Všechny státy mají mít možnost připojit se k tomuto paktu. Podepisujeme tuto výzvu a vyzýváme zároveň všechny muže a ženy dobré vůle, všechny organizace, usilující o zajištění míru, aby připojili své podpisy.“

Původní československá iniciativa byla tedy samozřejmě propojena s tímto záměrem. Totiž vzápětí, po přijetí zákona na ochranu míru v tehdejší SSSR (12. 3. 1951), jednalo 19. března 1951 i PÚV KSČ o úkolech mírového hnutí v Československu.²⁵⁾ Gottwald se zde vyjádřil v tom smyslu, že boj za mír je nutno vést konkrétněji než dosud. A tak se tehdy rozhodlo o spojení akce za podepsání paktu pěti velmocí a plebiscitu k německé otázce. V podstatě byl přijat model mírové kampaně z předchozího roku, včetně využití již připravovaných akcí politických (sjezdu Československého Červeného kříže, Mezinárodního dne solidarity osvobozených politických vězňů), hospodářských (Pražského vzorkového veletrhu) i kulturních (mezinárodního festivalu Pražské jaro, Filmového jara na vesnici). Nicméně bylo evidentní, že celá věc bude mnohem proorganizovanější nežli akce předchozí, zejména direktivním zapojením státní správy a ve směru k občanům užitím průkaznější formy hlasování.

* * *

Ovlivňování veřejného mínění v rámci této kampaně bylo ještě důraznější než v předchozím roce. Organizovaně započalo vlastně už 8. březnem 1951 (Mezinárodní den žen), a pak už všechny výroční schůze a konference organizací Národní fronty, všechna veřejná shromáždění, a hlavně tzv. Pochod míru probíhající od 1. do 17. dubna, se musely konat „v rámci boje za mír“.

Následující březnové a dubnové dny se upřesňovala konkrétní řešení a organizace jednotlivých návrhů. Tak 18. dubna 1951 odešly z ÚAV NF na ÚV KSČ k rukám B. Gemindera dva návrhy na hlasování. Podle první varianty se mělo hlasovat jen v obcích – výhodou se jevilo organizační zjednodušení, nevýhodou by ovšem byla absence závazků ze závodů.

Druhá varianta uvažovala řešení, které pak bylo i přijato: administrativně a evidenčně zvládnuté hlasování v závodech, úřadech, školách a obcích, což dávalo možnosti pro slavnostní zahájení v institucích a závodech, i pro uzavírání pracovních závazků při této příležitosti.

Mimo to se nabízela varianta třetí, kterou navrhoval Československý výbor obránců míru (dále ČSVOM) – jednorázový plebiscit. Tento návrh se však politickému vedení zdál nejméně přijatelný, protože by podvázal možnost déletrvající agitační kampaně.²⁶⁾

Jednotný názor nebyl zpočátku ani na termín celé akce. Též se muselo ujasnit, že z hlasování mají být vyňaty instituce jako věznice a pracovní tábory.

Největší problém však činilo rozhodnout, co vlastně mají občané popopisovat. Nejdříve to měly být odpovědi na dvě otázky, tak říkájící domácí provenience, ze 17. ledna. Pak nejméně do 23. dubna se předpokládalo vyjádření souhlasu s výzvou Světové rady míru, načež kolem 5. května se dospělo ke třem tezím, které obsahově vycházely nejen z výzvy SRM, ale i z našich dvou původně zamýšlených otázek.

Dne 23. dubna 1951 projednávalo PÚV KSČ podrobný návrh, jak bude hlasování provedeno. Výsledkem byla směrnice, která doznala jedinou, zato závažnou změnu – tou byl právě text hlasovacího lístku. Ještě 5. května po zasedání SÚV KSČ zaslal totiž Rudolf Slánský Klementu Gottwaldovi tři přeformulované body hlasovacího prohlášení, a teprve ty se po další úpravě objevily na hlasovacích lístcích. Ministerstvo vnitra vydalo 10. května úřední cestou své pokyny pro národní výbory a souběžně s tím i ÚAV NF rozeslal podrobné směrnice po své linii. Na základě těchto rámcových pokynů byly zavázány složky Národní fronty (mezi nimi i tehdy ještě existující Československá obec sokolská) a některá ministerstva k vydání konkretizovaných směrnic vlastních.²⁷⁾

Okamžitě započala série porad ústředních orgánů těchto organizací Národní fronty a jednání zainteresovaných ministerstev.

Ke kampani byl 7. května 1951 vydán seznam 50 hesel. Například jedno z nich znělo: **„Nechceme, aby naše domy byly proměněny v trosky a pole zničena tanky – hlasujme za pakt míru a proti remilitarisaci západního Německa.“**

V doporučené osnově referátu pro veřejné schůze se mj. vypisovalo, co „má lid vyjádřit“: víru ve vítězství míru, solidaritu s bojovníky za mír (míněna Korea a hnutí v koloniích) a – úctu a lásku k Sovět-

skému svazu a J. V. Stalinovi. Způsobem odpovídajícím dobové frazeologii se tu též definoval „americký způsob života“ a „západní civilizace“. Nebylo opomenuto ani „odsouzení zločinného jednání zrádné emigrace, která ve spolupráci s fašisty spekuluje na válku proti našemu lidu“.²⁸⁾

Po organizační stránce bylo lidové hlasování naplánováno tímto způsobem:

Časový rozvrh

- 23. 5. 1951 na společném zasedání ÚAV NF a Československého výboru obránců míru v Bratislavě vyhlášení výzvy k zahájení hlasování.
- 26. 5.–4. 6. 1951 hlasování v závodech, úřadech a školách. Pokud jde o školy, tentokrát se hlasování týkalo jen škol III. stupně (tzn., že účastníky hlasování měly být osoby starší patnácti let).
- 5.–16. 6. 1951 hlasování v obcích.

Hlasovací lístky

Na přední straně v horní části hlasovacího lístku byl umístěn text:

„Ve jménu míru, svobody a štěstí našeho lidu

1. souhlasím s výzvou Světové rady míru, aby byl uzavřen mírový pakt (smlouva) mezi pěti velmocemi: Sovětským svazem, Spojenými státy americkými, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií,

2. žádám, aby bylo okamžitě zastaveno vyzbrojování západního Německa americkými imperialisty a aby velmoci společně mírovým způsobem rozřešily otázku Německa,

3. odsuzují zrádnou reakci, která podněcuje k válce proti vlastní zemi a ve spolku s nepřáteli republiky, s esesáckými vrahy, usiluje o nový Mnichov, o rozčlenění a zničení republiky.“

Na zadní straně hlasovacího lístku bylo v této horní části místo pro potvrzení účasti na hlasování.

V dolní části lístku se na přední straně nacházely linky pro podpis a adresu hlasujícího, na zadní straně se opakoval tříbodový text.

Po podpisu hlasujícího se měl lístek rozstříhnout, aby jeho horní část s potvrzením dostal občan jako doklad o účasti, a spodní část s jeho podpisem převzala agitační dvojice.

Těchto lístků formátu A5 bylo vytištěno 11 milionů kusů.

Provedení hlasování

- Zahájení hlasování na závodech, úřadech a školách konat slavnostním způsobem.
- Příslušníci armády a SNB měli hlasovat odděleně, podle interních pokynů těchto složek.

- Hlasování v léčebných a podobných ústavech se mělo také konat zvlášť, po dohodě s vedením těchto ústavů.
- Za rozhodující při samotném hlasovacím aktu se považoval styk s občany. Proto bylo cílem ustanovit tolik agitačních dvojic, aby jedna připadla asi na 15 rodin. Ve větších obcích pak utvořit cca na 1000 obyvatel zvláštní úsekové sbory. Na jednotlivých stupních správy měly vše řídit komise pro lidové hlasování.
- Novinkou oproti roku 1950 bylo zřízení agitačních středisek, v nichž službu konající pracovníci měli agitační činnost organizovat. K tomu sloužil propagační materiál vydaný v masovém nákladu, a sice:
 - dva typy textových plakátů,
 - obrazový plakát,
 - brožura pro potřeby agitačních dvojic,
 - hesla ke kampani,
 - osnova referátu pro schůze.
- Velmi žádoucí bylo oživení závazkového hnutí.

* * *

Takto monstrózně připravovaná akce měla zjevný i skrytý smysl.

Ten zjevný je nejzřetelnější ve směrnici Ministerstva národní obrany ČSR z května 1951:

„Jestliže v civilním životě je agitace za podpis spojována s výzvami k zvyšování produktivity práce, tak v armádě není účelem zabývat se malováním holubiček míru, nýbrž zdokonalovat si vojenskou zdatnost a lépe si osvojit zkušenosti Sovětské armády.“²⁹⁾

Skrytý cíl spočíval v odhalování sil neztotožňujících se s politickým režimem. Proto byl obraz nepřítele neustále doplňován i novými soudními procesy. Už počáteční uvažování o formě protestu proti „znovu-vyzbrojení západního Německa“ v době sjezdu Československého výboru obránců míru (ČsVOM) v lednu 1951 bylo předznamenáno vynešením rozsudku nad třemi biskupy (15. 1. 1951), a vzápětí po uzávěrce hlasování byl opět vynesena rozsudek (22. 6. 1951) – tentokrát nad jedenáctičlennou skupinou „špiónů ve službách francouzského konzulátu“ v Bratislavě – se dvěma tresty smrti:

Juraj Dlouhý a Vladimír Velecký. Rozsudek vykonán 8. 11. 1951.³⁰⁾

Dnes je již známo, že celá tato okázalá a přitom agresivní „ochrana světového míru“ byla kamufláží cílů zcela opačných.

V lednu 1951 na tajné poradě v Kremlu, které se za naši republiku zúčastnili generální tajemník KSČ Rudolf Slánský a ministr národní obrany Alexej Čepička, vyhlásil Stalin zásady nové sovětské politiky v Evropě. Na základě publikovaných informací lze závěry tajné rady vyjádřit asi takto:

1. Převahu SSSR v Evropě nelze zajistit ekonomicky ani politicky.
2. Sovětský svaz má převahu jedině v oblasti vojenské. To však potrvá jen krátce, pak by se síly měly vyrovnat.
3. Této vojenské převahy je nutno využít, neboť je to poslední příležitost. (Armády sovětského bloku měly být připraveny k přechodu na válečný stav do 31. 12. 1952!)

O úkolech vyplývajících pro Československo z následných tajných protokolů věděli pouze Gottwald a Čepička. Důsledky však zasahovaly celé národní hospodářství, všechny sféry společnosti, neboť militarizace byla všeobecná.

V roce 1952 se vojenská výroba u nás podílela na veškeré strojírenské produkci už 30 % a pro armádu bylo určeno 90 % výroby přesného strojírenství. Do průmyslu bylo nutno převést 400 000 nových pracovních sil. Odvětvová ministerstva musela přednostně zajišťovat požadavky ministerstva národní obrany, například výstavbu spojových a dopravních sítí. Nadměrné prostředky plynuly do geologického průzkumu surovinových zdrojů. K tomu musíme připočítat těžbu našeho uranu, kterého jsme Sovětskému svazu dodávali ročně za 200 milionů rublů.³¹⁾

Rozbor postupu a důsledků militarizace našeho národního hospodářství nepochybně osvětluje z jiného úhlu pohledu jak jednorázové akce uskutečňované v té době (např. převod 77 500 pracovníků z administrativy do průmyslu), tak i dlouhodobě působící tendence (industrializace Slovenska), a dokonce i časté školské reformy.

Vskutku jsme zbrojili jako nikdy předtím. Mírové apely však burcovaly proti vyzbrojování západního Německa.

* * *

Nejvyšší grémia KSČ sledovala průběh lidového hlasování s mimořádnou pozorností.

Generální sekretariát aparátu ÚV KSČ se průběhem akce (soudě podle archivních zpráv, které jsou k dispozici) zabýval minimálně pětkrát.

První zpráva má datum 29. 5. 1951, další pak 30. 5., 4. 6., 12. 6. a 17. 6. 1951. Všechny zprávy podával B. Geminder; obsahovaly především součty průběžných výsledků hlasování, ale i reference o některých případech odmítnutí a o zjištěných nedostacích. Všechny podklady mají charakter strohé informace, kromě zprávy závěrečné. Ta obsahuje i stručná hodnocení.

V agendě generálního sekretariátu se nalézají dva dokumenty napsané „1.“ resp. „2. zpráva o osobách, které odmítly podepsat hlasovací lístek, a o důvodech, které uváděly“. Jsou datovány 6. června a 13. června 1951. Jejich původní znění, které v některých případech

obsahovalo podrobnější osobní údaje, bylo poněkud upraveno. Zprávy v této upravené podobě byly zatím nalezeny jen v osobním fondu Klementa Gottwalda, byť (podle údaje ve 2. zprávě) byly asi oba dokumenty zhotoveny v patnácti výtiscích. Tuto 2. zprávu prokazatelně podával Bedřich Geminder a Rudolf Slánský ji 14. června 1951 odeslal Gottwaldovi na Hrad k informaci.³²⁾

(Pro ilustraci jiných časových relací dodejme: Slánský byl 27. 11. 1951 zatčen a za rok spolu s Geminderem odsouzen k smrti.)

Shrneme-li oba dokumenty, lze z nich vyvodit následující údaje a závěry:

V českých zemích odmítlo před 14. červnem 1951 „všelidový“ hlasovací lístek podepsat 553 občanů a 5 dalších se na seznamy dostalo proto, že sice podepsali, ale vyjádřili s hlasováním nesouhlas. Z těchto 558 občanů je jich jen 128 uvedeno jmenovitě, ostatních 430 má připojeno nejčastěji místo zaměstnání, eventuelně místo bydliště.

Tento výčet odmítajících je nepochybně předběžný. Jelikož víme, že některé okresní orgány avizovaly ve svých průběžných hlášeníh ještě dodatečné zaslání seznamů odmítnuvších (a tyto seznamy s různou mírou důkladnosti skutečně vypracovány byly), vzniká otázka, proč Gottwald dostal jen torzo těchto rozsáhlých soupisů? Vysvětlení, proč se tak stalo, leží zatím – dle mínění autora – ve sféře dedukcí.

Míra preciznosti (či snaživosti denuncovat spoluobčany?) při sestavování obou seznamů byla v jednotlivých krajích různá. Za Prahu jsou uvedena pouze dvě jména těch, kteří odmítli, naproti tomu za Plzeň je tu jmen dvacet sedm. Za Karlovy Vary je šestnáct občanů neoznačeno jménem a jen sedm jich je vypsáno jmenovitě. Řádové sestry nejsou jmenovitě uváděny nikde.

* * *

Důvodů odmítnutí, pokud byly uvedeny, si všimněme podrobněji:

– Kromě 368 řádových sester pracujících při ošetřování nemocných či manuálně, u nichž lze **náboženské** důvody předpokládat, nepodepsalo dalších 28 občanů buď výslovně z náboženských důvodů, anebo tyto důvody byly patrně hlavním motivem odmítnutí. Odmítnutí byla v některých případech jednoznačná a důrazná. Příslušníci sekt se naopak nechávali dlouhé hodiny přesvědčovat, aby pak stejně odmítli. Nejlapidárnějším vyjádřením náboženského postoje, je zapsaný důvod jedné věřící: nemůže podepsat, „protože je věřící“.

– U další skupiny 37 občanů mají důvody odmítnutí **národnostní** opodstatnění či aspoň národnostní podtext. U 20 z nich a také u 17 řádových sester je výslovně zapsána národnost německá. Tito lidé uvádějí, že chtěli nebo chtějí být odsunuti do Západního Německa, případně že podepsání by jim tam mohlo škodit. Stěžují si na špatné

zacházení, odebrání majetku, zbavení volebního práva. Nebo je zapísán nesouhlas s režimem. Jako fašista je označen jediný odmítnuvší.

Do skupiny národnostně resp. **národnostně-politicky motivovaných** patří i Volyňští Češi, reemigranti ze Zakarpatské Ukrajiny, ale i z Rumunska, dva z Francie, dokonce jeden bývalý americký farmář.

Konkrétní důvod k odmítnutí měli nepochybně jedna občanka, jejíž rodiče byli v té době vězněni na Sibiři a jeden (nejspíš) Čech, který se obával, aby to s ním po podpisu nedopadlo podobně jako s těmi, co v roce 1938 v pohraničí optovali pro republiku.

– Důvody **politické**, případně **sociálně-politické**, vyjadřovali kupř. ti, co byli sami (nebo jejich rodinní příslušníci) již nějak režimem postiženi – zemědělci odsouzení za nedodávky, příbuzní odsouzených do táborů nucených prací, tzv. vyakčnění po únoru 1948 atp.

Některá zdůvodnění si zaslouží doslovné uvedení:

„Nevěřím, že by jen kapitalismus způsobil válku a socialismus mír. Příčiny války jsou hlubší než kapitalismus.“

„Dotyčný žádá důkaz o tom, že se ve východním Německu nezbíjí. Dále prohlásil, že mu kvůli komunistům manželka zemřela v koncentráku.“

„Fabrikantům jste vzali fabriky, sedlákům rozoráváte meze a já mám malý domek a ten mně také vezmete. Nepodepíši!“

„...vůbec nevěřil, že existují vesničtí boháči, že je nějaká reakce a vyjádřil se, že nevěří prostě ničemu, co se dnes říká a slibuje. Dvojice se pokusí poslat k němu faráře, aby mu celou věc vysvětlil.“

„Zásadně prý nesouhlasí, má lepší informace z Hlasu Ameriky.“

Bez dalšího komentáře: *„Ať žije Amerika, Truman a Zenkl!“*

(Byli takoví, kteří reagovali rozhořčeně:)

„Když bude muset být válka, bude i s vašimi podpisy. Nebudu ze sebe dělat kašpara.“

(Někdo unikl do ironie či jinam:)

„Nepotřebujeme hlasovat pro mír, když máme všeho dost a jsme silní tak, že když Američané začnou válku, tak je porazíme.“

„Jeden šestihektarový pantáta se na to šel posílit do hospody a dvojice se ho už nedočkala.“

Nejvíce vadil 3. bod – o odsuzování zrádné reakce, která se chce spolčovat s esesáckými vrahy.

Byla odmítnutí víceméně logická, kupříkladu na protest proti odebrání majetku, a byla i překvapení, když odmítli dobří pracovníci, jako např. ten, co podepsal socialistický závazek. Přesvědčení a pocity mnohých asi nejvýstižněji vyjádřil občan, který prohlásil, že to podepíše každý, protože kdo by nepodepsal, dostal by se v krátkém čase pod zámek.

Obě výše citované zprávy o osobách, které odmítly podepsat hlasovací lístek, evidovaly tyto občany:

kraj příjmení a jméno	bydliště	zaměstnavatel, ev. profese, národnost jiná než česká, ev. reemigrant
----------------------------------	-----------------	---

PRAHA

Šícha	Suchdol	Libčické cihelny
Urbánek	Praha	Gymnázium Karlín, student

ČESKÉ BUDĚJOVICE

Binder	České Budějovice	?, německá
Doležal	?	Motor-Union, svářeč
Fuchs	?	Jihočeské konzervárny, německá
Khunt	?	Motor-Union II, dělník
Kříž František	?	Český nábytek Vimperk
Pavličková	?	Jihočeské konzervárny, německá
Reichel J.	?	?
Steckbauer	?	Jihočeské konzervárny, německá
Vaniš Alois	České Budějovice	hodinář
1 občanka	?	Motor-Union II, dělnice, rumunská
5 občanů	okr. Vimperk	?

PLZEŇ

Babka J.	?	?, bývalý úředník
Bořík Václav s manželkou	Dolce	samostatný zemědělec
Broučka František	Hoděmyšl	výměnkář
Caprata Vojtěch	Chanovice	?
Cvachousek Josef	Poděvousy	?
Dusíková Anna	Kvičovice	manželka zemědělce
Esner	?	závod Bílá Cerekev
Fišer	Břasy	?, dělník, německá
Hájek J.	Trnčí	samostatný zemědělec
Hájek Josef	Zemětice	výměnkář
Hlaváč	Maňovice	zemědělec
s manželkou		
Kokošková J.	Lukavice	rolnice
Komorous J.	Mochlín	?
Loučková Anna	Hoděmyšl	výměnkářka

Piková Arnoštka	Plzeň	?
Pítrovi J. a A.	Poděvousy	zemědělci
Smrčková A.	Radkovice	?
Straková Kateřina	Smrkovec	výměnkářka
Šesták Pavel	?	samostatný zemědělec
s manželkou		
Šmíd Karel	Nýrsko	zaměstnanec ČSSS
Šmídek	?	ČSAD Merklín
Vágner Antonín	Kvíčovice	?, dělník
Vinický M.	Hejtná	?, dělník

KARLOVY VARY

Budín	?, okr. M. Lázně	samostatný zemědělec
Handbálek	Očichovec	zemědělec
s družkou		
Kratochvíl	?, okr. Jáchymov	Lesní správa, brigádník
Lelek	Rambovice	?, Volyňský Čech
Michl	?	Západočeské mlýny, úředník
Misztbecker	?	?, horník
a 2 další		
Tepl A.	Drahotice (?)	?, horník
1 občan	Chodov	?, Volyňský Čech
1 občan	?	Dřevozpracující závody
7 občanů	?	Nejdecké česárny vlny
4 občané	?	závod Perut, dělníci

ÚSTÍ n. LABEM

Adámkovi	Sušany	?
Físer F.	?	Důl Barbora, německá
Chmelíková Jiřina	Sušany	?
Marcon	Krupka	?, Volyňští Češi
s manželkou		
Štorc	?	Komunální podnik Duchcov
Willer A.	?	?, německá
Zajac	Krupka	?, Volyňští Češi
s manželkou		
2 občané	Hrob	horníci, reemigranti z Francie

LIBEREC

Antonín	?, okr. Doksy	zemědělec
Halse	?	závod Topes Šluknov, německá
Holubovi	?, okr. Doksy	?, smíšené manželství
tříčlenná rodina		

Šámal	?	závod Floratex
1 občan	?	závod Novana Frýdlant
17 občanů	?	nemocnice Tanvald, řádové sestry, německá

HRADEC KRÁLOVÉ

Kábrt	?	závod Papcik, skladník
Souček Josef	Roudnice u Nech.	ČSD, výtopna Hradec Králové
1 občan	Kunčice	ČSD, výpravčí vlaku
307 občanů	?	Veba Olivětín a Velká Ves, řádové sestry

PARDUBICE

Balcarová	Lanškroun	?
Fikejs Václav	Slatina	výměnkář
Hanzl	okr. Vys. Mýto	výměnkář
Horák Jindřich	Dašice	?
Krátká Františka	Horní Heřmanice	rolnice
Maixner	?	správce Strojíren Maixner, německá
Stehlík Jan	Mravín	zemědělec
Vernerová Anna	Horní Heřmanice	?, reemigrantka ze Zakarpatské Ukrajiny
1 občan	Česká Třebová	ČSD
1 občanka	Pardubice	?
1 občan	Vraclav	výměnkář
Musil Jan	Hluboká	?, podepsal, ač nesouhlasil
Šesták Josef	Dašice	?, záznam nejasný, podepsal
Šustová	okr. Čáslav	?, podepsala, ne z přesvědčení
Wolf	okr. Lanškroun	?, podepsal, ale s písemnou výhradou
Zita František	?	?, zapsán za slovní vyjádření

JIHLAVA

Bartlová J.	Polná	?
Bureš Stanislav	Velké Meziříčí	?, student
Caha Jaroslav	?	Gottwaldovy závody Třebíč
Hadraba J.	Zlatenka	?
Holubová Aloisie	okr. Havl. Brod	?
Jonáš	Jihlava	?, zřízenec v nemocnici
s manželkou		a dělnice
Kubová Marie	Krahulec	rolnice
Osová J.	okr. Ledec n. S.	?
Pech Ferdinand	okr. Pacov	?, učeň
Pumpa	okr. Dačice	zemědělec

Řeháček J.	okr. Žďár n. S.	?, dělník
Svěrák J.	Krahulec	zemědělec
Vrzáková Ludmila	?	Modeta 01 Jihlava, dělnice
Zelníček	Hoštakov	?
s manželkou		
11 občanů	?	Státní statek Ledeč n. Sázavou, německá

BRNO

Bankovič Michal	Brno, Špitálky 33	Pozem. stavby, slovenská
Blaková Josefa	Brno, Hybešova 11	?
Čech Josef	Znojmo, Kuchařova	STS
Harcová Olga	Brno, Francouzská	MHD, průvodčí
Charvát Leopold	Horní Heršpice	?
Kadidlo Jaroslav	?	Keramostroj Blansko
s manželkou		
Klimešová Klára	Komárov, Kšírova	?
Kouba J.	Brno, Křenová	?, dělník
Milionová J.	Řečkovice	?
Neumanová Edita	Brno Francouzská	v domácnosti
Rejsková Antonie	?	Vigona 03 Svitavy, dělnice
Stejskal Otto	Znojmo, Coufalova	Stavební komunální podnik
Tic Osvald	Líšeň	?
Turečková Julie	Chrastová	?
Zrounek Karel	Brno, Gorajdova	?, (rakouský občan?)
2 občané	?	závod A. Zápotockého, Líšeň

OLOMOUC

Barešová	okr. Přerov	?
Böhm	Malá Děska	?
s manželkou		
5 občanů	Kojetínsko	?, řádové sestry
6 občanů	?	závod Vigona Zábřeh n. Mor.

GOTTWALDOV

Běliček	Všeminy	?, dělník
Fousek Josef	Smolina	hostinský a trafikant
Hronková J.	Zádvěrice	rolnice
Kružela	?	MEZ Brumov
Kučerová B.	Všeminy	rolnice
Maliňák	Všeminy	?
s manželkou		
Nedbalová Josefa	Bystřice p. Host.	?

Peška J.	Gottwaldov	?
Petríková J.	Smolina	rolnice
Snášelová	Gottwaldov	?
Scholasta Rostisl.	Želechovice	bez zaměstnání
Sucháček	Smolina	zemědělci
s manželkou		
Ševčíkovi,	Lípa	?
tříčlenná rodina		
3 občané	Žlutany	?

OSTRAVA

40 občanů	?	Vítkovické železářny a závodní nemocnice, řádové sestry
3 občané	Hlučínsko	dělníci
3 občané	?	?, (sekta Sabatistů)

* * *

V souvislosti s hlasováním se musíme zmínit ještě o jedné záludné formě **odhalování vnitřního nepřítele**. Byla to upozornění na skupinové postoje, ale i na výroky konkrétních osob, zasílaná jako **dopisy dělnických a vesnických dopisovatelů Rudému právu**. Zprávy těchto aktivistů, které jsou jednoznačným dokladem snaživosti jejich pisatelů, se dostaly až do agendy generálního sekretariátu ÚV KSČ.³³⁾

Charakteristické příklady iniciativně zasílaných zpráv

A/ Informace aktivistů o rezolutních odmítnutích podpisu, protirežimních postojích a protestech:

– F. Z., Olomouc: „Podepsalo až na několik desítek /lidí/. Mám dojem, že jde o organizovanou akci proti míru a republice.“

– M. B., Frenštát p. R.: „V závodě na kameninové nádoby 6 lidí z 15 nehlasovalo s odůvodněním, že kdyby listinu podepsali a pak sem přišli Američané, že by je pověsili.“

– R. M., Mříčná, Jilemnice: „J. V. z Mříčné nepodepsal a dodal, že ,vždy jedná čestně a nesmlouvavě a všichni rozumní lidé musí toto jednání schválit‘.“

– B. T., Košťanská sklárna: „Nepodepsal R. L., ...který se ptal, zda je to nucené. Soudruzi mu vysvětlili význam a zdůraznili, že nikoho nenučíme, ale také mu řekli, že kdo nejde s námi, jde proti nám.“

– J. K., Agrostroj Roudnice: /Nepodepsal zaměstnanec, který zde byl za dřívějšího soukromého majitele mistrem. – pozn. aut./ „Snad sni

o starých mistrovských časech anebo ze sebe dělá mučedníka pro pány imperialisty.“

– K. K., Dubňany: „Bývalý učitel L., ...který musel být odvolán z učitelského místa, protože byl schopen vychovávat naše děti proti vlastnímu národu, řekl, že nepodepíše a že žádá, aby mu bylo umožněno odjet za hranice.“

B/ Sdělení o odmítajících, kteří byli motivováni špatnými existenčními poměry či majetkovými záboři:

– V. B., Lanškroun: „F. K., žena rolníka 13,47 ha odmítla: „Ještě nikdy jsem se tak špatně neměla jako teď. A jména hloupých na všech sloupích, tak moje tam nemusí být.““

– F. Z., Moravský Krumlov: „Kulak F. Š. nepodepsal, že mu odebrali traktor.“

C/ Zprávy o pochybovačích:

– F. B., Krnov: „Dva dělníci...jsou stále toho domnění, že hlasovací lístek je jen cár papíru, který nakonec přijde do koše.“

D/ Upozornění na lidi, kteří sice podepsali, ale zřejmě ne v souladu se svým přesvědčením:

– M. P., Karlovice, Bruntál: /Nepěkný dojem měla agitační dvojice v domě, jehož majitel právě poslouchal rádio. – pozn. aut./ „Všimnou si poslechu, a on to Londýn ohlupuje lidi.“

– F. G., Tesla Praha 2, Karlovo nám.: „Technici sice podepsali, ale lpějí tvrdošíjně na západní technické literatuře.“

E/ Kritika formálního přístupu jiných a demonstrace vlastní agility:

– J. R., Buštěhrad: „Pracovníci Čsl. státního filmu filmovali havíře hned po vyfárání, aniž by bylo znát, že by předem dvojice provedla agitaci. Takový záběr dává argumenty reakci.“

– J. L., učitel marx-leninského kroužku, Boletice n. Labem, si písemně stěžoval na instruktora H., že jen letmo mluvil o mezinárodní situaci a na dvojici, která v jeho případě neprovedla agitaci. Dokonce si mu dovolili říci: „Jsi dost chytrý, abychom ti něco povídali.“

F/ Některé zprávy by bylo možno považovat až za kuriózní, kdyby nebyly nebezpečné:

– A. H., Litoměřice: „Na veřejných záchodech se často objevují nápisy „Smrt KSČ“ a jiné nápisy, které nemohu opakovat. Podařilo se mi tomu nyní zabránit.“

Dne 4. června 1951 si zprávu o průběhu hlasování nechalo předložit PÚV KSČ.³⁴⁾ Poměrně překvapuje, že úhrnná čísla získaných podpisů dosažená do tohoto termínu nejsou nijak oslnivá.

K 11. hodině dopolední dne 4. 6. 1951 vykázaly:

Čechy a Morava	1 747 377 podpisů
Slovensko	629 466 podpisů
celkem ČSR	2 376 843 podpisů

Z jednotlivých bodů zprávy „příkladujících“ aktivitu občanů (autentický termín) ovšem vystupuje něco důležitějšího, co se obzvlášť sledovalo:

Poměr kněží k hlasování a významnější případy odmítnutí:

„V Děčíně se římsko-katolický kněz zavázal, že bude přesvědčovat ostatní kněze, aby svá kázání zaměřili na podporu hlasování. Biskup Trochta vyzval všechny duchovní k mírovému kázání a vysvětlil všem, proč podepsal slib republiky. Uvedl, že byli vysokou církevní hierarchií nesprávně vedeni. V Brně byl získán podpis biskupa Skoupého, který dosud nesložil slib republiky.“

Ze zvláštních případů odmítnutí je ve zprávě zmínka o dělníkovi H. ze závodu Otavan v Mnichově Hradišti, který prohlásil, „...že je Benešovcem z přesvědčení a že nepodepíše“. Až do této zprávy pro PÚV KSČ se dostal v jiných podkladech podrobně popsán případ zde nejmenovaného odmítnuvšího vychovatele z Kynšperka, okr. Sokolov. Podpisy prý odmítaly Němky, manželky válečných zajatců a členové sekty Svědkové Jehovovi.

* * *

Velmi důležitá byla dvě jednání sekretariátu ÚV KSČ.³⁵⁾

Dne 5. 6. 1951 se SÚV KSČ usnesl mj.: „...Sbírat argumenty těch osob, které odmítly podepsat, dát je k informaci členům politického sekretariátu a sekretariátu ÚV a kulturně propagačnímu oddělení, které je má použít pro agitační práci.“

Nemluví se tu sice explicitně o evidování odmítnuvších osob, ale patrně toto byl formální podklad pro takovou činnost. Kdo o evidenci tehdy osobně rozhodl? Byli to Rudolf Slánský, Josef Frank, Štefan Baššovský, Bruno Köhler, Bedřich Geminder, Miroslav Pastyřík.

O režii zakončení hlasování se jednalo 12. 6. 1951. Tehdy bylo rozhodnuto načasovat vyhlášení radostných výsledků na 22. 6., v den výročí přepadení Sovětského svazu Německem. Proto se po zbývající dobu kampaně měl nejen vyzdvihovat osvoboditelský ráz boje Sovětského svazu, ale ukazovat i na obrovský nárůst jeho síly.

Oficiální zakončení akce bylo sice stanoveno na sobotu 16. června, ale ÚAV NF a ČsVOM dají „vnitřní cestou pokyn, aby neděle 17. t. m. byla využita pro práci tam, kde ještě nejsou zachyceni všichni občané pro hlasování“.

Dále bylo rozhodnuto:

- Definitivní výsledky zpracovat v ÚAV NF do 19. 6.
- Delegace ČsVOM navštíví 21. 6. prezidenta Gottwalda a podá mu hlášení. Do delegace byli určeni: A. Hodinová-Spurná, předsedkyně ČsVOM; profesor J. Mukařovský, rektor UK; profesor J. Hromádka, děkan Husovy bohoslovecké fakulty; dr. A. Šlechtová za Čsl. stranu socialistickou; ministr J. Plojhar za Čsl. stranu lidovou; dr. A. Horák, povereník pošt; V. Bouček, úderník ze závodů Škoda Plzeň a J. Zatlkaj, ředitel závodu Kovosmalt z Petřalky.

Při této příležitosti Klement a Marta Gottwaldovi podepíší jako poslední hlasující a K. Gottwald tím i stvrdí „vůli lidu“.

Po celou dobu hlasovací kampaně, byl její průběh sledován v denních zprávách, které se zpracovávaly v sekretariátu ÚAV NF. ³⁶⁾

Tyto zprávy poskytovaly přehled o situaci v jednotlivých krajích. Byl přesnost a úplnost informací, které se formou hlášení dostávaly z míst do okresů a odtud výš, nebyla na předpokládané úrovni, pro zásahy shora dolů byla víc než dostačující. Z těchto zpráv také musela být vybírána jména pro dokladování charakteristických, pozitivních i negativních, reakcí lidí. Právě tyto informace byly zpravidla nejpodrobnější, a je zajímavé sledovat, jak se další cestou ředí, či jak se z nich vyrábějí exemplární případy.

Těchto zpráv bylo celkem patnáct, některé měly dvoudenní interval. Elaborát ze 4. června (tedy ještě před usnesením SÚV o sbírání argumentů odmítajících) slibuje vypracování samostatné zprávy o případech odmítnutí. Že by bezprostředním podnětem bylo to, že jedna rodina v Karlových Varech „znečistila kliku u dveří krémem na obuv a uzamkla se v bytě“? Oficiální pokyn sledovat tyto a podobné případy však byl zaznamenán až ve zprávě za dny 9. až 10. 6.: „...Orgánům lidového hlasování v místech bylo doporučeno vésti evidenci případů odmítnutí podpisu a vyčerpat všechny možnosti přesvědčování.“ (Všimněme si významového posunu oproti usnesení SÚV KSČ z 5. 6. 1951, viz str. 123 – „sbírat argumenty“ – „vésti evidenci“!)

Teprve v druhé půli kampaně začal počet odevzdaných kladných hlasů výrazněji narůstat. Odráží se to i v souhrnných zprávách ÚAV NF a ČsVOM určených pro tisk. Jenže 13. června se počet hlasů zarazil na cifře 7 852 109. Poté byl tento výsledek jako předběžný opakován 17. června zastrčený v úvodníku Rudého práva. Už jen proto těžko můžeme věřit závěrečné bilanci z 19. 6. 1951, kterou jako „Předběžné shrnutí“ odeslal ÚAV NF Bedřichu Geminderovi na ÚV KSČ. Čísla jsou za celou republiku včetně Slovenska:

- Maximální počet dosažitelných hlasů dle sčítání lidu z března roku 1950 – 9 230 740.
- Celkem hlasovalo 9 081 421 občanů, tj. 98,38 % z možného počtu.
- V celé republice bylo odevzdáno 9 020 522 kladných hlasů, tj. 99,33 % z počtu hlasujících.
- Odmítlo podepsat 60 899 občanů, tj. 0,67 % z počtu hlasujících.

Tyto údaje se opakovaly ve zprávě generálního sekretariátu ÚV KSČ i v závěrečné zprávě ÚAV NF.³⁷⁾

Poté byla na ÚAV NF zpracována **Závěrečná zpráva o lidovém hlasování. Bohužel je nedatovaná. Obsahuje velmi závažná sdělení:**

- „Agitační dvojice musely reagovat na různé pochybnosti, jako zda nějaký podpis může zabránit válce, že páni si udělají stejně, co chtějí. V religiozních krajích, že o válce a míru rozhoduje Bůh, je vhodnější se modlit než podepisovat hlasovací lístek.“
- „V četných případech se stávalo, že občané spojovali svůj podpis se žádostí o vyřešení svých osobních problémů nebo s vyřešením poměrů v obci.“
- Určitou (blíže neurčenou) část lidí se podařilo přesvědčit během několika návštěv. Tím pisatelé vysvětlují kolísavé počty případů odmítnutí.

Mezi odmítnuvšími byla údajně většina občanů, jejichž důvody byly povahy náboženské, a mezi nimi hlavně řádové sestry a členové sekty Svědkové Jehovovi. A mezi jehovisty to zase údajně byli nejčastěji občané německé národnosti. Další velkou skupinu tvořili lidé „nemocní a přestárlí nebo duševně choří“.

- Jenže! „...Je nutno však počítat s tím, že skuteční a prohnání nepřátelé našeho lidově demokratického zřízení se za podpis na hlasovacím lístku skryli!“

Během celé této podpisové akce se vyskytla i otevřená ohniska odporu:

Byly to dvě obce, a to „Březová v okrese Uherský Brod a Lačnov v okrese Valašské Klobouky, kde byl odpor proti podepisování organizován reakcí. V Březové odmítlo 180 občanů, přesvědčováním krajských a okresních funkcionářů se stav snížil na 78. V Lačnově bylo asi 100 případů, ale po třídních návštěvách funkcionářů z kraje a okresů se stav snížil na 40 nepodepsaných hlasovacích lístků.“

„Na Podbořansku a Toužimsku byl v průběhu lidového hlasování odhalen třídní nepřítel – vesnický boháč přímo v některých funkcionářích JZD a MNV.“

„Na Olomoucku byla odhalena protistátní skupina bývalého továrníka Josefa Reinhorda ze Skorošic, okr. Jeseník.“

Výše uvedená „odhalení“ jsou typická pro politikum tehdejší doby. Byla však učiněna i odhalení, která není třeba dávat do uvozovek, jako

například nepořádky v evidenci obyvatel a ve vydávání potravinových lístků. Závěrečná zpráva výslovně přiznává i nacionalismus českého obyvatelstva v místech, kde žijí občané německé národnosti.

* * *

Jakýsi kontrolní rozměr pro naše zkoumání poskytuje ještě jeden typ hlášení, a to závěrečné zprávy Krajských akčních výborů Národní fronty (dále KAV NF) zasílané na ÚAV NF hned po skončení hlasování. Jsou nadepisovány

„Zpráva o průběhu lidového hlasování za pakt míru a proti znovuvyzbrojení západního Německa.“³⁸⁾

V těchto zprávách nalézáme zase jiné podrobnosti, čísla o splnění předepsaného úkolu a někdy i rozpisy okresních plnění, včetně počtů občanů, kteří odmítli podepsat. Bohužel, pisatelé zpráv nedodržovali jejich jednotné schema.

PRAHA

Směrné číslo = 1 627 793.

Počet kladných hlasů v Praze i na venkově = 1 549 539.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 368.

V Benešově byly na ulicích rozhozeny jako letáky přetištěné hlasovací lístky. Zjistilo se, že jedině v podniku Čsl. státní statky chybí přes 260 lístků. V Brandýse n. Labem byl zadržen zase občan, který měl plnou aktovku letáků proti hlasování, ale sám měl potvrzení, že hlasoval. „...Na okrese Rakovník v souvislosti s vylepováním letáků proti hlasování byla odhalena ilegální skupina. Všechny případy se vyšetřují.“

ČESKÉ BUDĚJOVICE

Směrné číslo neuvedeno.

Počet kladných hlasů = 363 184.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 211.

Počty odmítajících dle okresů: České Budějovice 30, Český Krumlov 35, Jindřichův Hradec 8, Kaplice 12, Milevsko 6, Písek 7, Prachatice 6, Soběslav 10, Strakonice 15, Tábor 8, Trhové Sviny 26, Třeboň 10, Týn nad Vltavou 6, Vimperk 25, Vodňany 7.

Aparát národních výborů dal k dispozici seznamy, „...na kterých figurovali lidé dávno zemřelí, odstěhovaní“.

Nejspíš proto, aby byl odmítající znevážen, objevuje se i u lidí normálně zaměstnaných charakteristika: „choromyslný“.

PLZEŇ

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 395 925.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 234.

Počty odmítajících dle okresů: Blatná 27, Blovice 11, Domažlice 24, Horažďovice 14, Horšovský Týn 13, Klatovy 41, Plasy 3, Plzeň 41,

Preštice 5, Rokycany 12, Stod neuvedeno, Stříbro neuvedeno, Sušice 18, Tachov 10.

Na adresu okresních a místních výborů KSČ bylo řečeno: „Vedoucí složka, od které se očekávala největší pomoc, vcelku zklamala.“

A také totálně selhalo fungování agitačních středisek. Z 1250 míst jich jen 94 byla hodnocena jako dobrá.

KARLOVY VARY

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 197 217.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 330.

Počty odmítajících dle okresů: Aš 3, Cheb 44, Jáchymov 32, Kadaň 5, Karlovy Vary 151, Kraslice 4, Mariánské Lázně 4, Podbořany 2, Sokolov 83, Toužim 2.

Největší problémy zde byly s občany německé národnosti. Dle zprávy „...jen skutečně po všech stránkách přímo nabitý soudruh argumenty a ovládající dostatečně německý jazyk může mít u těchto lidí úspěch.“

Němci se cítili diskriminováni národnostně a hlavně jazykově. Proto například na dole Gustav (okr. Sokolov) pomohl ke změně postojů až slib vydávání odborářského tisku v německém jazyce. Předtím celá pracoviště odmítala podepsat. Podle písemné informace jednoho instruktora vyslaného do tohoto kraje „...některé závodní rady vydaly Němcům prohlášení, že hlasování nemá co společného s možností pozdějšího odsunu.“

ÚSTÍ nad Labem

Směrné číslo = 455 000.

Počet kladných hlasů = 429 714.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = asi 132 (nejsou tu ale zahrnuty řádové sestry, o nichž se zpráva zmiňuje).

Počet odmítajících dle okresů: Bílina 8, Děčín 4, Duchcov 11, Chomutov 15, Litoměřice 1, Litvínov 5, Louny 19, Lovosice 0, Most 37, Roudnice n. L. 1, Teplice 15, Ústí n. L. 13, Žatec 3.

LIBEREC

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 332 886.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 150.

Počet odmítajících dle okresů: Česká Lípa 8, Doksy 6, Frýdlant 1, Jablonec n. N. 35, Jilemnice 4, Liberec 30, Mnichovo Hradiště 14, Nový Bor 22, Rumburk 13, Semily 5, Turnov 12.

HRADEC KRÁLOVÉ

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 417 540.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat, je vykázan rozporně: v textu vlastní zprávy je to 553 osob, v připojené tabulce dle okresů jen 363 osob.

Počet odmítajících dle okresů: Broumov 164, Dobruška 8, Dvůr Krá-

lové 9, Hořice 4, Hradec Králové 21, Jaroměř 7, Jičín 22, Náchod 19, Nová Paka 10, Nový Bydžov 38, Rychnov n. Kn. 20, Trutnov 13, Vrchlabí 6, Žamberk 22.

Pisatel zprávy kritizuje nějaký netaktický zásah vůči řádovým sestrám v broumovském klášteře. Jinak se ostatní odmítnutí týkají prý osob „...většinou úchylných a chorých, někdy svedených, jindy pak osob duševně úchylných a chorých, od kterých nebylo žádoucí podpis žádat.“

PARDUBICE

Směrné číslo = 333 020 (dle okresů však jen 316 175).

Počet odevzdaných hlasů = 312 487.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 162 (podle okresů je však tento počet zhruba poloviční).

Poprvé se tu setkáváme s pojmem „okresní akční čtyřky“ jakožto organizačního řídicího centra.

V kraji byla údajně šířena šuška, že na základě hlasování má být ČSR přičleněna k Sovětskému svazu, a že se toto hlasování „hodí komunistům také proto, aby se lidem dostali do bytů“.

JIHLAVA

Směrné číslo = 312 751 z celkového počtu 423 169 obyvatel.

Počet odevzdaných hlasů = 315 566 /!?!/

Počet občanů, kteří nepodepsali = 246, z nich 145 odmítlo zásadně.

BRNO

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 700 087.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 295.

Počet odmítajících dle okresů: Blansko 7, Boskovice 13, Brno-město 71, Brno-venkov 4, Břeclav 11, Bučovice 4, Bystrice n. P. 13, Hustopeče 34, Mikulov 16, Moravská Třebová 6, Moravský Krumlov 32, Rosice 4, Slavkov 32, Svitavy 11, Tišnov 0, Velká Bíteš 1, Vyškov 6, Znojmo 26, Židlochovice 4.

Ti, co definitivně odmítli, jsou

– občané, „...kteří mají tvrdošíjně zarputilý odpor proti dnešnímu zřízení, a když nemohou argumentovat, tvrdošíjně mlčí a odmítají podepsat“;

– náboženští fanatikové, kteří tím někdy zakrývají nepřátelství k politickému zřízení doma;

– „...lidé debilní, slabomyslní, hysteričtí, psychopatická individua“.

Připojena je i kritika Československé obce sokolské: „Jako složka neudělal Sokol nic.“

OLOMOUC

Směrné číslo = 419 009 z celkového počtu 591 692 obyvatel.

Počet odevzdaných hlasů = 407 273.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 371.

Počet odmítajících dle okresů: Bruntál 5, Hranice 51, Jeseník 78,

Kojetín 14, Litovel 26, Olomouc 73, Prostějov 25, Přerov 20, Šternberk 30, Šumperk 27, Zábřeh n. Mor. 14.

Činnost již dříve zmíněné protistátní skupiny Josefa Reinhorda ze Skorošic v okrese Jeseník spočívala podle této zprávy v tom, že do-
tyčný vyvolal odmítavé postoje mezi Němci a hrubě osobně napadl
starého komunistu německé národnosti.

GOTTWALDOV

Směrné číslo neuvedeno.

Počet odevzdaných hlasů = 412 530.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 436.

Počet odmítajících dle okresů: Gottwaldov 34, Hodonín 21, Holešov 9,
Kroměříž 5, Kyjov 33, Uherské Hradiště 50, Uherský Brod 92, Valaš-
ské Klobouky 78, Valašské Meziříčí 16, Veselí 88, Vsetín 19.

Ve zprávě zdejšího KAV NF je mj. podrobně vysvětlována situace v obci
Lačnov u Horní Lidče (okr. Valašské Klobouky) a v obci Březová (okr.
Uherský Brod):

– Lačnov je horská obec, kde lidé bydlí ve starých chaloupkách,
v nichž některé děti spí i na zemi. Nízkou životní úroveň způsobuje
špatná bonita půdy, drobné zemědělce velmi zatěžuje rozpis dodávek.
Obyvatele obce pobouřil zásah místního ředitele národní školy, který
oznámil, že bude zrušena modlitba před a po vyučování a ze tříd bu-
dou odstraněny kříže. (Vedle tohoto podání situace se v jiné zprávě
objevuje hodnocení podstatně ostřejší:) V obci se proti hlasování po-
stupuje organizovaně, v čele je vedoucí „III. řádu nějakého svatého...
která po přesvědčování sama nanášela, že dneska je zle, a že kdyby
neměla rodinu v USA, že by se ani neoblékla“.

Sociální poměry činí zdejší obyvatele zatrpklými: „...Přesto však jim
bylo vysvětlováno, že je nutno ještě dnes vydržet i tyto obtíže, pokud si
nevybudujeme náš těžký průmysl, který bude zárukou rychlého růstu
v budování socialismu naší vlasti a že pak bude přikročeno k výstavbě
našich obcí.“

– Březová je obec zámožná, „...obyvatelé, tak zv. kořenáři jsou lidé
prošli světem bez jakýchkoliv mravních skrupulí“. Protože ráznými
opatřeními byla učiněna přítrž pašování koření (z Jugoslaviie přes Ma-
ďarsko), dokonce prý chtějí válku, neboť tehdy se měli líp. Několik
mladých lidí z obce je uvězněno a jejich rodiče říkají, že válka jim syny
nevzala, zato je pozbyli v míru. Zpočátku nechťelo podepsat více jak
400 lidí, na konci kampaně setrvalo při svém rozhodnutí 78 lidí.

OSTRAVA

Směrné číslo = 598 532.

Počet odevzdaných hlasů = 609 498.

Počet občanů, kteří odmítli podepsat = 851.

Počet odmítajících dle okresů: Bílovec 43, Český Těšín 172, Frenštát
p. R. 62, Hlučín 83, Karviná 115, Krnov 16, Místek 75, Nový Jičín 89,
Opava 75, Ostrava 107, Vítkov 14.

Na Ostravsku se asi nejvíce projevil nesouhlas se třetím bodem hlasovacího lístku odsuzujícím zrádnou reakci. Jinak byly důvody odmítnutí povahy národnostní (Němci, Poláci), náboženské (jehovisté, adventisté) i osobní (nesouhlas s jednáním obecních funkcionářů). A prolínaly se tu tak, jako v žádném jiném kraji. Možná také pro tolik komplikované společenské podmínky jsou podklady ze zdejšího kraje zpracovány nejdůkladněji.

* * *

Namísto závěru zařazuji popis jednoho případu, který byl řešen exemplárním potrestáním.

Student maturitního ročníku střední školy v Praze-Karlíně Ivan Urbánek odmítl podepsat hlasovací lístek. Na jeho názorový vývoj měla vliv rodina, skautský oddíl a sbor Českobratrské církve evangelické. Vůči spolužákům a profesorům se choval slušně až zdvořile, dobře se učil, zajímal se o grafickou tvorbu.

Jenže „...z vážných důvodů a pro chyby, které vidí“, nesouhlasil s politickým zřízením. Své názory neskrýval, například v hodinách dějepisu mu vadilo, že je do historie „vpašována“ politika.

Ten, kdo byl pověřen provést šetření jeho postojů, si vyžádal stanoviska ředitele školy, třídního profesora, profesora filosofie a dvou spolužáků. Rozhodovalo se totiž o tom, zda studentu Urbánkovi bude dovoleno skládat maturitní zkoušku. Poněvadž to, „zda žák bude připuštěn“, stanovila maturitní komise na základě zvážení jeho:

„...1. kázně, 2. prospěchu a 3. poměru k lidově demokratickému zřízení“. Dle shodného mínění všech, kteří tento případ posuzovali, student Urbánek nevyhovoval podmínce třetí. Komise proto došla k závěru, že „...není možno připustiti jej k maturitě“. Komise se dále domnívá, že „...tělesná práce a styk s pracujícími může mu pomoci, aby si uvědomil, jak jest jeho postoj nesprávný. Cesta k dalšímu studiu se mu tím nikterak neuzavírá, jestliže prokáže svoji práci a chováním kladný postoj k lid. dem. zřízení.**“**

Osmnáctiletý Ivan Urbánek toto rozhodnutí nesl nejen statečně, ale i hrdě. Jak se však utvářel jeho další životní osud?

A jak se utvářely životní osudy všech ostatních, kteří tenkrát nepodepsali?

Příloha 14: Hlasovací lístek za Pakt míru z roku 1951

Hlasovací lístek za Pakt míru

**Ve jménu míru, svobody a štěstí
našeho lidu**

1. souhlasím s výzvou Světové rady míru, aby byl uzavřen mírový pakt (smlouva) mezi pěti velmocemi: Sovětským svazem, Spojenými státy americkými, Čínskou lidovou republikou, Velkou Británií a Francií;
2. žádám, aby bylo okamžitě zastaveno vyzbrojování západního Německa americkými imperialisty a aby velmoci společně mírovým způsobem rozřešily otázku Německa;
3. odsuzuji zrádnou reakci, která podněcuje k válce proti vlastní zemi a ve spolku s nepříteli republiky, s cizáckými vrahy, usiluje o nový Maichov, o rozčlenění a zničení republiky.

(Zde oddělit)

**LIDOVÉ HLASOVÁNÍ
NA OBRANU MÍRU**
26. V. — 16. VI. 1951

Na důkaz svého odhodlání bránit mír připojuji svůj podpis:

Podpis: _____

Adresa: _____

Potvrzení

Občan _____

se zúčastnil lidového hlasování na obranu míru.

(podpis musí dvojice NF)

Příloha 15: První zpráva o osobách, které odmítly podepsat hlasovací lístek a o důvodech, které uváděly

1. zpráva o osobách, které odmítly podepsat hlasovací lístek, a o důvodech, které uváděly.

Kraj PRAHA:

- 1./ V Suchdole bývalý hostinský Šícha /rybní zaměstnán v libčických cihelnách/ odmítl podepsat s odůvodněním: "Nepodepíši, protože nechci být zavřen jako kolaborant, až to praskne."
- 2./ V gymnasiu v Karlíně odmítl podepsat student Urbánek. Jde o chlapce z evangelické rodiny, který tvrdošíjně projevuje naprosto negativní poměr k lidově demokratickému zřízení. Jeho postojem se již mnohokrát zabývala skupina ČSM a profesorský sbor. Jeho rodiče jsou z jeho chování nešťastní.
Na základě odmítnutí podpisu nepřipustila komise Urbánka k maturitě, kterou měl v těchto dnech skládat.

ČESKÉ BUDĚJOVICE:

- 1./ V Č. Budějovicích nepodepsal dělník Binder, německé národnosti. Žádal o odsun z ČSR a nikomu prý nebude nic podepisovat.
- 2./ Svářeč Doležal ze závodu Motor-Union nepodepsal, prý z náboženských důvodů. Pravidelně poslouchá zahraniční rozhlas /zejména Vatikán/.
- 3./ Dělnice ze závodu Motor Union II, nepodepsala /není duševně zcela zdráva./
- 4./ Dělník Khunt z Motor-Union II. a J.Reichel nepodepsali, protože jsou příslušníky náboženské sekty, jež učí nebrat zbraň do ruky a také nic nepodepisovat. /Reichel musel být propuštěn z vojenské přesenní služby, protože nechtěl vzít zbraň do ruky./ Oba prohlašují, že jsou proti válce, ale hlasovací lístek nepodepíší. Jsou dobrými pracovníky v závodě a nikdy nevedou reakční řeči.

-2-

PLZEŇ:

- 1./ Dělník německé národnosti Fišer z Břas /okres Rokycany/ odmítl podepsat, ač již uzavřel socialistický závazek. Tvrdí, že všichni ubližují Němcům. Odbyl dvojici s tím, že nevěří Rusům ani Američanům. Je pod vlivem otce, zarytého nacisty.
- 2./ V obci Hejná odmítl podepsat dělník M.Vinický.
- 3./ A. Smrčková z Radkovic /okres Přeštice/ odmítla podepsat, poněvadž prý mají doma hlad, že jim MNV nepovolí zabít atd. /Její manžel podepsal a přijal závazek, že zvýší dodávku o 50 kg obilí./
- 4./ V obci Dolce Václav Bořík, 6 ha zemědělec, říká, že on nic nepodepíše, ať si to mezi sebou rozřeší ti, co chtějí válku. Také jeho manželka nepodepsala.
- 5./ Zemědělec /21 ha/ a hostinský P. Šesták a jeho manželka /69 let/ odmítli podepsat. Říkali, že jim to nestojí za to, že jsou jednou nohou v hrobě. Také prý se měli dříve mnohem lepší než dnes.
- 6./ J.Hájek /20 ha zemědělec/ z Trnčí /okr.Klatovy/ odmítl s tím, že je lepší se nechat zabít než žít.
- 7./ J.Komorous z Mochlína byl dříve zaměstnán u ONP. V r. 1948 byl vyekčněn.
- 8./ V závodě Bílá Cerkev odmítl podepsat bývalý učitel Esner, postižený únorovou očistou.

KARLOVY VARY:

- 1./ V obci Očichovec /okr.Podbořany/ odmítl podepsat zemědělec A. Hanbálek a jeho družka.
- 2./ V chodově volyňská Češka /náboženská fanatička/ odmítla podepsat, protože prý je ta zbytečná.
- 3./ V Rambovicích odmítl podepsat volyňský Čech Lelek, který byl trestán pokutou pro nedodávku.
- 4./ V okrese Mariánské Lázně odmítl podepsat bývalý americký farmář Budín /13 ha zemědělec/. Prohlásil, že se v Americe měl lépe a že kdyby přišli Američané, zavřeli by ho za tento podpis.

-3-

- 5./ V okrese Jáchymov nepodepsal brigádník u lesní správy Kratochvíl. Neudal důvody.
- 6./ Dále vyslovený fašista Mistzbecker, horník, který organizoval skupinu 9 lidí, kteří též nepodepsali. Po druhé návštěvě 6 z nich podepsalo.
- 7./ A. Tepl, horník z Drahotic /okr.K.Vary/, odmítl podepsat, protože je prý málo placen.
- 8./ Úředník Západočeských mlýnů Michl kategoricky odmítl. Dvojici při druhé návštěvě řekl, aby mu všichni dali pokoj.
- 9./ V nejdeckých česárnách vlny odmítlo podepsat 7 dělníků. V závodě Perut 4 dělníci.
V dřevozpracujících závodech jedna fanatická katolička.

ÚSTÍ N. LABEM:

- 1./ V Hrobě u Duchcova odmítli podepsat dva anarchisté-havíři, reemigranti z Francie. Tvrdili, že jedině válka rozhodne o lepším zítřku dělníků.
- 2./ F.Fišer, doktor chemie německé národnosti, který pracuje na dole Barbora, odmítl podepsat, poněvadž má zažádáno o povolení k odjezdu do západního Německa a obává se, že by mu tam z toho vzešly nepříjemnosti. O přesvědčování řekl, že je ta propaganda.
- 3./ A.Willer, německé národnosti, prohlásil, že válku nechce, podepsat však také ne.
- 4./ Zaměstnanec komunálního podniku v Duchcově Štorc, německé národnosti, který byl zbaven volebního práva na 2 roky, prohlásil, že když nemá volební právo, nepodepíše.

LIBEREC:

- 1./17 německých jeptišek v nemocnici v Tanvaldě odmítlo podepsat.

-4-

- 2./ V závodě Otavan v M.Hradišti prohlásil dělník Havelka, že jako "Benešovec" z přesvědčení nepodepíše. Při návštěvě druhé dvojice sice podepsal, ale prohlásil, že stejně s výzvou nesouhlasí.
- 3./ V závodě Floratex prohlásil dělník Šámal, že je pro válku a nepodepíše. /Má řadu trestních deliktů a nepodepsal ani Stockholmskou resoluci./
- 4./ V závodě Topes ve Šluknavě nepodepsal dělník Halše německé národnosti.
- 5./ V závodě Novana ve Frýdlantě odmítl podepsat jeden dělník.

HRADEC KRÁLOVÉ:

- 1./ V závodě Papcik, odmítl skladník Kábrt s ironickou poznámkou: "Nepotřebujeme hlasovat pro mír, když máme všeho dost a jsme silní tak, že když Američané začnou válku, tak je porazíme.
- 2./ V Kunčicích odmítl podepsat výpravčí vlaku.

PARDUBICE:

- 1./ V okrese Čáslav odmítla podepsat jakási Šustavá a pravila: "Raději nám řekněte, odkud to bude padat, to bude lepší." Po delší debatě však podepsala, ale ne z přesvědčení.
- 2./ V okrese Vysoké Mýto 65 letý výměnkář Hanzl, hluboce nábožensky založený, vůbec nevěřil, že existují vesničtí boháči, že je nějaká reakce a vyjádřil se, že nevěří prostě ničemu, co se dnes říká a slibuje. Ani po delší debatě nepodepsal. Dvojice se pokusí poslat k němu faráře, aby mu celou věc vysvětlil.
- 3./ V okrese Lanškroun dělník Wolf podepsal s výhradou, že připiše na hlasovací lístek: "Nevěřím, že by jen kapitalismus způsobil válku a socialismus mír. Příčiny války jsou hlubší než kapitalismus!"
- 4./ Správce n.p. Strojírny Maxner, německé národnosti, nepodepíše prý dříve, dokud nedostane zpět svůj majetek.

-5-

- 5./ V Lanškrouně prohlásila pí Balcarová, "že takový mír nepodepíše, protože její manžel dostal 20 let pro protistátní činnost."
- 6./ V České Třebové nepodepsal bývalý člen SNB, zaměstnaný u ČSD.
- 7./ V Pardubicích nepodepsalo 19 leté děvče, protože prý jí to nedovoluje její náboženské cítění.

JIHLAVA:

- 1./ V okrese Dačice, odmítl podepsat střední rolník Pumpa.

OLOMOUČ:

- 1./ V závodě Vigona v Zábřehu nepodepsalo 6 úředníků, m. j. i úředník označovaný za nejlepšího pracovníka.
- 2./ V klášteře na Kojetínsku odmítly podepsat 4 jeptišky.
- 3./ V závodě Arandar v Jeseníku odmítla 5 zaměstnanců.

GOTTWALDOV:

- 1./ V závodě MEZ-Broumov odmítl dělník Kružela. Zásadně prý nesouhlasí, má lepší informace z Hlasu Ameriky.
- 2./ Paní Snášelová z Gottwaldova odmítla, za mír se prý bude jenom modlit. Její muž a dcera podepsali.
- 3./ V obci Všemíně v okrese Gottwaldov, odmítla podepsat B. Kučerová, proto, "že prý má bídu". Je to majitelka l2 ha usedlosti. Její manžel podepsal.
- 4./ V téže obci manželé Malínkovi odmítli podepsat z náboženských důvodů. Mají dvě dcery jeptiškami.
- 5./ Dělník Bělíček, notorický opilec z téže obce, prohlásil, že "je mu jedno, zda bude válka nebo mír."
- 6./ Ve Žlutanech /okres Gottwaldov/ odmítly 3 osoby z náboženských důvodů.

OSTRAVA:

- 1./ V závodní nemocnici Vítkových železáren odmítlo podepsat 40 jeptišek.
- 2./ 3 dělníci z Hlučinska odmítli podepsat s poznámkou: "Dnes podepíšeme a zítra nás Američané pověsí".
- 3./ 3 dělníci, příslušníci církevní sekty Sabatisté, nepodepsali z náboženských důvodů. Jde při tom o dobré pracovníky.

Příloha 16: Druhá zpráva o osobách, které odmítly podepsat hlasovací lístek a o důvodech, které uváděly (podává soudruh Geminder)

Počet výtisků: 15

Výtisk číslo:

2. zpráva o osobách, které od-
mítly podepsat hlasovací lístek
a o důvodech, které uváděly.

/Podává soudr. Geminder/

České Budějovice:

- 1/ 3 Němci /Fuchs, Steckbauer, Pavlíčková, zaměstnanci Jiho českých konserváren, okres Vimperk/ odmítli podepsat proto, že prý chtěli být odsunuti a že s nimi bylo špatně zacházeno.
- 2/ 5 Rumunů, reemigrantů v okrese Vimperk, prohlásilo, že jim je jedno, zda je mír nebo válka.
- 3/ Dělník František Kříž, zaměstnaný v nár. pod. Český nábytek, okres Vimperk, žádá důkaz o tom, že se ve východním Německu nezbrojí. Dále prohlásil, že mu k vůli komunistům zemřela manželka v koncentráku.
- 4/ Alois Vaniš, hodinář, Č. Budějovice, odmítl hlasovat proto, že prý už hlasoval. Celá záležitost je vyšetřována.

Plzeň:

- 1/ Občan Šmídek, zaměstnanec ČSAD, Merklín, okres Stod, odmítl podepsat asi z toho důvodu, že byl postižen v únorových událostech /byl přeložen z Plzně do Merklína./
- 2/ Cvach^ušek Josef, obec Poděvousy, syn velkého rolníka. Důvody nejsou udány.
- 3/ Manželé Anna a Josef Pítrovi, v zemědělství, Poděvousy č. 3, odmítli z důvodu, že byli potrestáni pro nedodávky.
- 4/ Dusíková Anna, manželka zemědělce, Kvíčovice, odmítla proto, že její manžel byl potrestán pro nesplnění dodávek.
- 5/ Vágner Antonín, dělník, Kvíčovice. Jeho bratr utekl za hranice.

-2-

- 6/ Hájek Josef, 80 letý výměnkář, Zemětice. Byla mu vykoupěna ONV mlátička /podle zák.č.55/
- 7/ Manželé Hlaváčovi, zemědělci, Maňovice, okres Horažďovice, vlastní přes 20 ha půdy /důvody nejsou uvedeny/.
- 8/ Caprata Vojtěch, Chanovice, že prý je na smrtelném lůžku.
- 9/ Straková Kateřina, 85 letá výměnkářka, Smrkovec, z neznámého důvodu.
- 10/ Karel Šmíd, zaměstnanec ČSSS, Nýrsko, okres Klatovy, proto, že prý mu padli 3 synové ve válce a že mu je jedno, zda bude válka.
- 11/ Babka J., bývalý úředník nár.pod.TOSA, nyní z politických důvodů přeřazen na manuální práci.
- 12/ Manželé Berkovi, zemědělci /2lha/, Vřeškovice, okres Přeštice, nesouhlasí s 3-bodem na hlasovacím lístku /odsouzení zrádné reakce./
- 13/ J.Kokošková, rolnice, Lukavice, válku nechce, ale také nepodepíše.
- 14/ Broučka František, výměnkář, Hoděmýšl, okres Blatná, protože nedostal důchod.
- 15/ Loučková Anna, výměnkářka, Hoděmýšl, okres Blatná, protože nedostala důchod.
- 16/ Piková Arnoštka, manželka bývalého soc.dem. vedoucího v Plzni, bývalého starosty města Plzně Luďka Pika, prohlásila: " Já mám jiný názor, já jsem jiného přesvědčení a já to nepodepíši." /Bydlí Plzeň, Resslova 3./

Ústí nad Labem:

- 1/ Manželé Marconovi, rodina Zajacova, Krupka, okres Teplice, volynští Češi, odmítají proto, že prý jim to Bůh zakázal. Pan Marconov prohlásil, že mu vláda nic nedala a že proto nedá on nic vládě.
- 2/ Jiřina Chmelíková, Sušany, Chomutov, uvádí, že se bojí, aby to nedopadlo jako v roce 1938 a těmi, kteří v pohraničí optovali pro republiku.

-3-

- 3/ Rodina Adámkova, Sušany, okres Chomutov, Prohlásili:
 "Když bude muset být válka, bude i s vašimi podpisy.
 Nebudu ze sebe dělat kašpara."

Liberec:

- 1/ Rodina dělníka Holuba / 3 členové/, okres Doksy. Odmítá
 proto, že prý nemá hlasovací právo /smíšené manželství/.
- 2/ Rolník Antonín, okres Doksy, byl často trestán.

Hradec Králové:

- 1/ Souček Josef, pomocný dělník, ČSD výtopena Hradec Králové,
 bytem Roudnice u Nechanic, 62 letý, odmítl podepsat s
 poznámkou: "Fabrikantům jste vzali fabriky, sedlákům rozo-
 ráváte meze a já mám malý domek a ten mně také vezmete.
 Nepodepíši." /Prý je duševně nemocný/.
- 2/ 307 řádových sester, pracujících v závodech VEBA Olivětin
 a VEBA Velká ves, okres Broumov.

Pardubice:

- 1/ Františka Krátká, rolnice, Horní Heřmanice, okres Lanškroun,
 prohlásila, že se nikdy ještě tak špatně neměla jako dnes
 a že "jména hloupých stojí na všech sloupích" a proto že
 nepodepíše.
- 2/ Vernerová Anna, žena železničního zřízence, Horní Heřmani-
 ce, okres Lanškroun, řekla, že babička ji upozornila, aby
 nic nepodepisovala, že by jí to mohlo jednou škodit. Tato
 žena nepodepsala ani Stockholmskou výzvu. Pochází ze Za-
 karpatské Ukrajiny, kde měli majetek. Její rodiče jsou
 prý vězněni na Sibiři.
- 3/ Stehlík Jan, rolník /4,30 ha/, Mravín, okres Vysoké Mýto.
 Je známý svojí brutalitou a neurvalostí. Nebyla mu vydána
 šatenka a proto nechce podepsat. V minulém roce byl potře-
 stán za napadení a urážku újezdního tajemníka a některých
 funkcionářů.

-4-

- 4/ Fikejs Václav, výměnkář, 71 let starý, Slatina, okres Vysoké Mýto, kategoricky odmítl s tím, že žádný si válku nepřeje, podpisy však nemají cenu a tak to nebude podepisovat.
- 5/ Musil Jan, Hluboká, okres Chotěboř, prohlásil, že to podepíše každý, protože kdo by nepodepsal, dostal by se v krátkém čase "pod zámek".
- 6/ Zita František, 83 let, řekl, že podpisování je samý podfuk. Pro mír je.
- 7/ V obci Vraclavi, okres Vysoké Mýto, nepodepsal výměnkář 66 let starý, drobný rolník, hluboce nábožensky založený.
- 8/ Šesták Josef, 30 let, Dašice, okres Holice, chtěl na dvojici dokumenty, zda má právo si vyžádat průkaz a hlasování.
- 9/ Horák Jindřich, zemědělec, Dašice, okres Holice, se schoval před dvojicí a přesto, že byl vyzván, aby přišel do střediska, nedostavil se.

Brno:

- 1/ Zrounek Karel, Brno, Gorajdova 2, rakouský příslušník. Tvrdí, že je v diplomatické službě a že u nás nic nebude podepisovat. Pojede prý do Rakouska a co tam bude dělat, po tom prý nám nic není.
- 2/ V závodě Antonína Zápotockého v Líšni odmítli podepsat dva zaměstnanci. Na hlasovací lístky připsal jeden "Pravda vítězí" a druhý "Mír jen na křesťanských zásadách".
- 3/ Stejskal Otto, Znojmo, Coufalova ul., zaměstnanec Stavebních komunálních podniků, odmítl udat důvod.
- 4/ Čech Josef, Znojmo, Kuchařová ul., zaměstnanec STS, neudal důvod.
- 5/ Harcová Olga, Brno, Francouzská ul. 89, 22 letá průvodčí pouliční dráhy, prohlásila, že je jí jedno, zda bude válka nebo ne.
- 6/ Neumanová Edita, Brno, Francouzská 67, v domácnosti. Má syna zavřeného v TNP a nechce udat další důvody.

-5-

- 7/ J. Milionová, Řečkovice, Maříkova 20, má syna v TNP, dvojici nepřijala.
- 8/ Blaková Josefa, Hybešova ulice 11, Brno, Dvojici nepustila dovnitř a prohlásila, že dvakrát hlasovala na závodě a po třetí že hlasovat nebude a přibouchla dveře.
- 9/ J. Králíčková, Kloboučky, okres Bučovice, podepsala teprve po třetí návštěvě s poznámkou: Když o to tak stojíte, podepíší. Jeden z jejích příbuzných utekl do zahraničí.
- 10/ J. Kouba, dělník, Brno, Křenová ulice, nepodepsal a vyjádřil se, že se nenechá oběsit, kdyby něco přišlo.
- 11/ Bankovič Michal, Brno, Špitálky 33, slovenské národnosti, dělník pozemní stavby, Neudal důvod.
- 12/ Tic Oswald, Líšeň. Bývalý úředník ministerstva, bývalý příslušník západní zahraniční armády, je prý osobou nepřátelskou lidově demokratickému zřízení. Nyní se živí náhodnými kancelářskými pracemi. Uvedl, že nesouhlasí s první otázkou /uzavření paktu pěti velmocí/, protože prý se nebude paktovat se žádnými "gangstery" /myslel tím západní kapitalistické státy/.
- 13/ Klimešova Klára, Komárov, Kšírova 8. Odmítla podepsat a tvrzením, že jedině Bůh může zabránit válce, že se za mír denně modlí. Válku si nepřeje, ale nepodepíše.
- 14/ Charvát Leopold, Horní Heršpice, Řebíkova 5. Neměl potvrzení ze závodu a říkal, že je to akce dobrovolná, v závodě že podepsal, ale že si potvrzení nedal vystavit.
- 15/ Rajska Antonie, Svitavy, závod Vigona 03, dělnice, napsala na lístek "Ať žije Amerika, Truman a Zenkl".
- 16/ Kadičilo Jaroslav, zaměstnan v závodě Keramostroj v Blansku, jeho manželka rovněž odmítla. Jsou členy Jehovovy náboženské sekty a říkají: "Všechno je v rukou božích, tedy i válka a proto nepodepíší".
- 17/ Turečková Julie, Chrástová, okres Blansko. Žádá o odsun do západního Německa, a řekla, že by jí to tam mohlo škodit.

Jihlava:

- 1/ Vrzáková Ludmila, dělnice, 32 let, v závodě Modeta Ol. Jihlava, příslušnice Jehovovy sekty, nepodepsala přes čtyřhodinovou diskusi, které se zúčastnili funkcionáři krajského akčního výboru NF.
- 2/ Manželé Jonášovi, muž je zřizencem oblastní nemocnice, manželka je dělnicí, z Jihlavy, jsou vyznavači Jehovovy sekty. Byla s nimi vedena tříhodinová diskuse.
- 3/ Višňovský Jan, závod Gustava Klimenta, okres Třebíč, nesouhlasí s třetí otázkou na hlasovacím lístku. Jmenovaný byl přistižen při pokusu o útěk za hranice.
- 4/ Čaha Jaroslav, řidič, Gottwaldovy závody, Třebíč, odmítl podepsat Stockholmskou výzvu, zdravici k narozeninám generalissima Stalina a nyní výzvu Světové rady míru.
- 5/ Manželé Zelničkoví, Haštakov, okres Třebíč, byli odsouzeni pro nesplnění dodávek.
- 6 /Bureš Stanislav, student, Velké Meziříčí, byl odsouzen na tři měsíce podmíněčně pro rozšiřování protistátních řečí. Nebyl připuštěn k maturitě na RG. Pochází z kulacké rodiny. Jeho otec byl rovněž potrestán za protistátní činnost.
- 7/ J. Svěrák, rolník, Krahulec, důvody nejsou známy. Bude ještě navštíven.
- 8/ Kubová Marie, rolnice, Krahulec. Bude ještě navštívena.
- 9/ Pech Ferdinand, učeďník, 19 let, okres Pacov, prohlašuje, že válku nechce, ale podpisem prý jí nezabrání. Má prý jiné zájmy. Jeho otec měl pojišťovný podnik.
- 10/ J. Haďraba, Zlatenka. Dvojici se vymlouval, že už jednou podepsal.
- 11/ Holubová Aloisie, okres Hlvtlíčkův Brod, odmítla mluvit s dvojicí.
- 12/ J. Bartlová, Polná, okres Havlíčkův Brod, utekla před agitací dvojicí.
- 13/ Na státním statku v okrese Ledec nad Sázavou nepodepsalo 11 Němců, protože nesouhlasí s režimem.

-7-

- 14/ J.Osová, manželka dělníka, okres Ledeč nad Sázavou, nepodepsala bez udání důvodů. Její manžel v závodě podepsal, avšak řekl, že nesouhlasí a že podepisuje jen proto, aby nebyl označen za rebelanta.
- 15/ J. Řeháček, dělník, okres Žďár, je nábožensky hluboce založený, válku nechce, je pro mír, ale podepsat nechce. Jmenovaný dlouho sloužil u sedláka.

Olomouc:

- 1/ J. Barešová, okres Přerov, nevěří, že to má nějaký smysl.
- 2/ Manželé Böhmovi, Malá Děska, okres Přerov, podceňují akci, říkají, že se o tom mluví šest roků a že se ještě nic nevyřešilo. Je to silně lidovecká rodina, jejich syn, inženýr, profesor, byl po únoru propuštěn ze školy.

Gottwaldov:

- 1/ Fousek Josef, Smolina, okres Valašské Klobouky, hostinský a trafikant, byl prý prohlášen za vesnického boháče a jeho podpis proto nic neznamenal. Ironicky dodal, aby ještě někdo ho zkusil přesvědčit.
- 2/ Rodina Sucháčková, Smolina č.l26, okres Valašské Klobouky, majitelé 6 ha půdy. Když je dvojice navštívila, vyjádřil se "pantáta" že se na to musí jít do hospody posilnit. Odešel a dvojice se ho už nedočkala.
- 3/ J.Petříková, rolnice, Smolina, okres Valašské Klobouky, jako důvod uvádí, že nemůže dostat poukaz na ložní prádlo a na šrot.
- 4/ Rodina Ševčíkova, Lípa, okres Gottwaldov, rodiče nepodepsali, dcera podepsala s poznámkou, že chce válku, která by změnila poměry u nás.
- 5/ Scholasta Rostislav, Želechovice, okres Gottwaldov, vyhýbá se práci, v současné době nepracuje a tvrdí, že lidé umírají hladem. Živí svou 80 letou matku.

-8-

- 6/ J.Hronková, Zádvěřice, okres Gottwaldov, rolnice, chce se poradit s MNV, zda má podepsat.
- 7/ J.Peška z Gottwaldova, nepodepíše proto, že mu odebrali autodopravu /živnost/.
- 8/ Nedbalová Josefa, Bystřice pod Hostýnem, nemůže podepsat, protože prý je křesťanka.

**Příloha 17: Ukázka z centrální evidence osob,
které odepřely podepsat hlasovací lístek,
sumarizované na ÚAV NF v Praze 1951⁴⁰⁾**

Kraj : P r a h a

P r a h a I.

- Bláhová H., Rybná ul. 15, odmítla hlasovat, ač je zaměstnána v n.p.
Narpa, udánlivě nemá čs. státní občanství, takže by
pro hlasování nepřicházela v úvahu.
- Böhm, ul.El.Krásnohorské 5,nemá kladný poměr k lid. dem. zřízení.
Býv. kapitalistický podnikatel a vykořisťovatel.
- Manželé Dvořákoví,Všehrdoва ul.17,oba jsou hluchoněmi, dvojice se
s nimi nemohla ani písemně dorozuměti.
- Hrabáková M., Pařížská 19, duševně méněcenná.
- Jeřábek, ul. El.Krásnohorské 5,odmítl ukázat potvrzení, že hla-
sovaljiž jinde, duševně méněcenný.
- Jušková, Jánský vršek 310, prý z důvodů náboženských,duševně méněcenná.
- Kačer Václav, Kožná 2, raněn mrtvicí a duševně méněcenný.
- Kněženková-Girolánová,ul.El.Krásnohorské 5,omylem zapsaná cizí
státní příslušnice.
- V.Kočí, Templová 17, býv.velkoobchodník, nemá kladný poměr k lid,
dem. zřízení.
- Lipková, Praha I.,Pařížská 11,buržoasní nacionalismus, tvrdila ovšem
že je v Praze dočasně a bude hlasovat jinde.
- Musil František, Nerudova 39,byl třikrát navštíven,byla munechána
výzva, aby se dostavil na středisko a nevyhověl.
- Pelantová Jarmila,Malostranské nám.200,kategoricky odmítla, nezdů-
vodnila,duševně méněcenná.
- Polák O., Masná 15, býv. majitel továrničky, nemá kladný poměr k lid
dem. zřízení.
- Praha Stanislav, Kožná ul. 1.,číšník, který si zřejmě dříve vydělal
hodně peněz, nemá kladný poměr k lid. dem. zřízení.
- Reznér, ul. Karoliny Světlé 18, ppkoj 18,bydlí v t.zv.Domově pro
pracující /býv.útulek Armády spásy/,je infikován
myšlenkami šířenými býv. Armádou spásy,nepřátelskými
budování socialismu -kosmopolitismus,odrůda buržoasní-
ho nacionalismu.
- Saibort Jaroslav, Týnskául. 6,zap, ministerstva spravedlnosti, ne-
dostal prý puokaz na cíchy, anž na dřevo na chatu,
nemá se prý dobře, duševně méněcenný.
- Smrčková, Rybná 13, majitelka činžáku,nemá,kladný poměr k lid. dem.

zřízení.

Steppanová T., Vlašská 15, buržoasní nacionalismus, nepochopení německé otázky.

Trnková, Mostecká 3, býv. majitelka obchodu, nemá kladný poměr k lid. dem. zřízení.

Vacková Růžena, Malostranské nám. 1, - nepodepíše a ikdybych soahlasila, na hradě nemáme arcibiskupa, duševně méněcenná.

Zdeněk Vegner, Haštalská 6, asi 21 letý syn domovnice, dělník, svedený špatnou společností, typ potápky, vyhýbá se práci potřeboval by pevné vedení /půjde prý teď na vojnu./

Vošta Jiří, Týnská ul. 3, nedal se přesvědčit, odmítnutí nedůvodnil, zřejmě duševně méněcenný.

2 řádové sestry řádu Boromejského /nemoenice pod Petřínem/, udánlivě jim nadřízení řádu zakázali hlasovat pro mír.

Manželé, správce domu, Dlouhá tř. 36, přes všechno úsilí se nepodeřilo vypátrat nic bližšího, než to, že jde o lidi nově do okresu se přistěhované.

P r a h a II.

Hanáková Anna, Jugoslávská 11, žena zam. ČSD, odmítla z hlouposti.

Bělinová Emilie, Legerova 47, maj. domu, starší, nepřátelský postoj vůči každé akci.

Manželé Rouskovi Frant. a Anna, Plavecká 11, buržoasní rodina, nemá kladný poměr.

Uher Jaroslav, Vyšehradská 9, nepracuje, podezřelý.

Chramosta Čestmír, soukr. zlatník, utrácí na nákupech velké obnosy, dvojici vyhodil a za dveřmi říkal, že je to stále obtěžování občanů. Druhý den ochotný, ale chtěl vědět zda celá rodina je v seznamu, na otázku proč to chce vědět odpověděl, abychom ve vězení seděli vedle sebe. Tato rodina bydlí Vyšehradská 13.

P r a h a III.

Koplas Č., Praha II., Václavské nám. 27, - prý hlasoval, ale odmítl

ukázati lístek.

Veverka Josef, Praha II., Těšnov 3, - vedl nepřipustná řeči.

Zahrádka Jan, Praha II., Petráská 7. - podepíše tehdy, až mu bude vráceno, co mu bylo vzato.

Hájková Marie, Praha II., Klimentská 3, - zabránila své 86 leté matce podpisu, udávaje, že je příliš stará.

Dušek Pavel, Pod Viaduktem 7. - odmítl podpis právě proto, že sobě přeje mír a vykázal dvojici z bytu.

Pöschlová Anna, Sokolovská 67/69 85 let mdlého rozumu.

Saidling Vilém, č.82 - prý je zbaven vplebního a hlasovacího práva s dnešním režimem nesouhlasí.

Barecká Ludmila, Březinova 13, - manželka ing. Bareckého, přednosty ČKD.

Sima, Urxova 2, - nrukázal hlasovací lístek, potvrzený v závodě a pravil, že nevěří, že to pomůže.

P r a h a 4

Jan Krhák, Nepomucká 61, odmítl hlasovat, ač jeho zeť Josef Janata a jeho decra Zdenka hlasovali. Dle šetření v okolí bydlíště je uváděno, že jde o náboženského poblouznivce. Údajně byl v ústavu choromyslných, jinak je to dobrý neškodný člověk.

Tichý Ferdinand, Jinonice, Souběžná 368, pracuje Stát, uhelné sklady na Smíchovské, kde bude nutno přestěhovat zde-li se^{ne} zúčastnil hlasování zde. Vůči dvojici NF byl sprostý a choval se hrubě.

Občan Langer, stáří kolem 42 let, bytem nouzové domky u školy v Jinoncích. Odmítl podpis při lidovém hlasování. Již delší čas nepracuje. Je osobou štitící se práce. V březnu letošního roku koupil motorku za 30.000 Kčs a je záhadou kde získává peníze. Dále je známo, že kupoval od nějakého Ryse dopravní auto. K dokreslení jeho charakteru je třeba uvést, že se jeho syn v r.1946 zúčastnil na Vinici v Praze 16 vlpupání do bytu, při čemž byl postřelen.

Šlechta Alois, vdovec, Praha-Motol. U Hrušky 73, v době okupace zdržoval se ve Francii. Po revoluci se vrátil do ČSR a nastěhoval se do své rodinné vilky v Motole. Oba manželé bývalí velmi aktivně zapojeni v býv. nár. soc. straně. V jejich vile se scházeli známá nár.soc.esa.

Nejčastěji br. Tichý z Motola, který je v souvislosti s případem Horákové ve vězení.

P r a h a 5

Koudelka, zam. KNV Jihlava, bytem Bělohorská 1011. projevil nechuť k hľadování otevřeným způsobem. Tvrdil nejprve, že hlasoval v úřadě a podruhé si hlasovací lístek od dvojice vzal, že ho donese. Lístek nepřinesl. Jeho manželka podepsala a uzavřela závazek na 10 hod. brigády.

Macek Lad., U ládronky 1023

Strach Mirek, student vys. školy /technika/, bytem Bělohorská 1217. odmítl ukázat potvrzení.

Valášek, bytem Břevnov č. 510

Švehlová, " " "

Behenský Milán, studující fil.fak.I., Bělohorská 1217, nehlasoval, na závodě se hlasování. vyhnul a nejdříve tvrdul, že lístek ztratil.

P r a h a 6

Borková, Terronská 46, žena úř.min. zahr, věcí na nekolikere pokusy dvojice vůbec neotevřela.

Schückmeisterová, Terronská 54, sice otevřela, ale chovala se arogantně a odmítla podepsat.

Kopecký, Žaléná ul., důchodce MNO, nepodepíše do té doby, dokud mu nebude upraven důchod.

Pivovarská, Koullova ul. 10, nevpustila nikoho do bytu, což jest jejím zvykem ve všech podobných případech.

1 žena /jméno není zjištěno/ - je prý duševně chorá.

Holandský příslušník ve Zvonické ulici, zaměstnanec vyslanectví poděkoval za přátelství a prohlásil, že věc ho nezajímá a na dotaz nemá-li zákázáno podepsat, neodpověděl.

Eker, Nad Šárkou 1690, nevpustil dvojici do domu.

Vozka B., Soborská 8, neotevřel.

Reisingerová, Na Pískách, neotevřela.

Botanda, Podbebe, který se léčil před časem v Bohnicích oznámil při první návštěvě dvojici, že mu v Bohnicích poradili, aby takové věci podpisoval třináctého, když ho dvojice v tento den navštívila, nbyl doma.

1. Žena ve Vokovicích / jména nezjištěno/ odmítla s tím, že nikdy nic nepodepsala a nepodepíše proto ani toto.
 Sardelová, Veleslavín, Pod Petřínami 201, odmítla podpis přes několik návštěv s odůvodněním, že má v bytě vodu.
 Indický státní příslušník, zaměstnanec vyslanectví prohlásil, že nemůže, podepsat, protože by byl propuštěn ze zaměstnání.

P r a h a 8

Šmakalová, Srbova 360, - prohlásila: budu hlasovat pro mír až budu mít mír v domácnosti.
 Pazdera Josef, Trojmezí 1531, řekl, že je proti válce a pro mír, ale nic podepisovat nebude.
 Sedláčková Antonie, Sřížkov 163, přestárlá.
 Poláčková, Josefa, Sřížkov 76, přestárlá.
 Ruthová Barbora, Čimická 491, přestárlá.
 Neuraiter Jiří, Přemýšlenská 590, výrok: nebudu hlasovat, to je mé poslední slovo.
 Tobiášová Zdena nehlasovala na příkaz R.Chaloupkové, obě bydlí Přemýšlenská 313.
 Nechanská A., učinila výrok, když ji dvojice navštívila :kdybyste šli raději něco dělat.
 Falčíkov, Davídkova ul., přes veškeré přesvědčování dvojice se tohoto nepodařilo přesvědčit o významu hlasování.
 Naopak trval na svých malných názorech a prohlásil, že podnikané kroky jsou úplně bezcenné a že je třeba přesvědčit Američany a vůbec proč by hlasoval, když není naším státním příslušníkem.

P r a h a 10

Hanke J., Nad Primskou 24, býv, obchodník textiliemi, odepřel ukázat potvrzení o hlasování a odůvodňoval to tím, že dvojice není k tomu oprávněna a že se dělají všelijaké, lumpárny a že potvrzení neukáže.
 Rodina Hála J. st., Hála J. ml., Hálová Veronika a Hálová Božena, všichni bytem za Poštou 896/2.

Kneip Mir. a Novotná Marie, bytem Kralická 2383. Odmítli hlasovat. Kneip je roztrpčen, že před únorem 1948 byl účetním dobře placeným a nyní zastává podřadnější místo méně placené a nedovínil ani své družce Marie Novotné, aby podepsala.

Miščerjakov Michal, nar. 1898, bytem v Předpolí 126, přesto, že mu dvojice vysvětlovala půl hodiny význam podpisu, vyjádřil se, že mu do toho nic není, co v Československu děláme, že on není naším státním občanem. Že prý on svým tělem válku nezastaví. Dále se tázal, kdo pověřil dvojici k tomu, aby sbírala podpisy a že si vše nechá vysvětlit advokátem. Jmenovaný je dělníkem v závodě Mitas.

Rodina Volákov, manželka a syn, u kterých byla dvojice po dvakráte a nezastihla nikoho doma, po třetí se jí podařilo p. Voláka zastihnout na schodech, ale tento odmítl podepsat s tím, že podpisovat nic nebude, že komunisté jsou váleční štváči a že lituje, že se dvojice dala do takové služby. On že je odjakživa socialista a že jím zůstane, že tím chrání mír, ale že hlasovací lístek je cár papíru a že to, podepisovat nebude. Na dotaz zda toto podepíše manželka a syn odpověděl, že tito snad podepsali, ale dvojici dále do bytu nepustil, aby se přesvědčila, zda manželka a syn hlasovali a zabouchl jim dveře. Celá tato rodina jest ve svém okolí známá ~~svým~~ svým špatným poměrem k dnešnímu zřízení.

P r a h a 11

Koller Otto, tvrdil, dvojici, že v závodě ještě nebylo hlasováno a na požádání, aby hlasoval v místě, vůbec neodpověděl. Podle tvrzení 3 podepsaných svědků jedná se o rodinu nepřátelsky zaměřenou.

Krajčík, Krásova 99, odmítl otevřít a tím dal najevo svůj postoj k lidem, hlasování.

Boháč, Husinecká 22, prohlásil, že hlasování je tajná věc a že se nevude nikomu zpovídat. Je to živnostník.

Frank Jan, Husinecká 5, prohlásil, že bude volit v závodě a několikrát návštěvě dvojic byt vůbec neotevřel. Potvrzení o hlasování v závodě nepředložil ač v závodech už bylo ^{po} hlasování.

~~Kásek Jan, Návesova 11, odmítl podepsat s tím, že už hlasoval~~

Kásek Jan, Nákvasova 11., odmítl podepsat s tím, že už hlasoval, ale nedostal potvrzení. Když dvojice k němu přišla po druhé, jeho manželka se neslušně o lid. hlasování vyjádřila.

Culíková, která zastupuje dův. lid. správy okrsku 8. odjela z Prahy a nehlasovala. Když byla požádána prostřednictvím správcové domu, sprostě sprostě se o hlasování vyjádřila a hlasovat odmítla.

Jelínková Růžena, Biskupcova 38, odepřela hlasovat s prohlášením, že už podepsala třikrát.

Manželé Pácal Vlast. a Anna, Biskupcova 37, odmítli s odůvodněním, že věří v Boha všemohoucího.

Rodina Rýznar Rud., Rýznar R. ml., Rýznarová Anna, Koněvova 2154, hrubě odbyli dvojici a odmítli ukázat potvrzení, že již mají odhlasováno jak tvrdili. Druhá dvojice, která tuto rodinu navštívila, byla ještě hruběji odmítnuta. R. Rýznar st. je zaměstnán v n.p. Avia Čakovice jako úředník, odkud bylo oznámeno, že ani v továrně nahlasoval. Je stále nemocný. Občané, kteří tuto rodinu znají upozorňují na to, že jejich chování je podivné mimo jiné tím, že nikoho do bytu nepustí, ani zřízence el.podniků - Rýznar st. chodí stále s fotoaparátem a občanům je podivné, co stále fotografuje.

V 15 případech se jedná o případy, kdy občané odmítli předložit potvrzení o hlasování v závodě, po pž. o některé jiné závady, které budou přešetřeny a podána o nich zpráva.

P r a h a 12

Kheilová H., Londýnská 58, odmítla hlasovat - potvrzení také odmítla ukázat.

Březina J., Máchova 23, - důvod zatím nezjištěn.

Hromádková H., Šumavská 7. - nervově chorá.

Heligerová L., Polská 60, -výstřední a hysterická žena.

Vedralová J., Slezská 144, - 2x mala výmluvu, po třetí odmítla.

Bayerová J., Benešovská 4, - dvojicí po 3x nepustila do bytu.

Hubáčková, Slezská 63 /70 let/ důvod zatím nezjištěn.

Rodina 4 členná Skohoutil Skohputilová, Šoltasová, Wasermannová,
Praha 12., Libická 11., /Sakta Boží lidé/ odpověděli.

- že válka je od Bpha a proti tomu nelze nic dělat.

Nevšimalová, Na Švihance 3, řím. kat. katechetak.

Vacková H., Krkonošská 6., zam. ital. vyslaněctví.

Beránková H., Římská 9, - nikdy niz nepodepsala, za mír se
modlí.

Holzbach Václav, Šumavská 21., prokázal se sice s lístkem, který
byl dvojici podezřelý, proto byl dotázám jeho závod,
Pragoděv Praha X. a sděleno, že potvrzení bez razít-
ka nedávali a osoba, která je na lístku podepsána,
v závodě je, ale nic nepodepisovala.

Nevšimalová Inge; Korunní 101, Odmítla ve vin. nemocnicě.

Divišková Jarm., ul. bří. Čapků. -- --

Sovová A., Italská 12, /služebná/ duševně méněcenná, odmítla, že
nemá čas.

Vránová J., Mánesova 40., nemocná, nechápala význam, nepodařilo
se jí přesvědčit.

Bornová M., Mánesova 44, nemocná, duševně méněcenná.

Matěj. Polská 6, odmítl, má zlomenou pravou ruku.

Kurellová M., Mánesova 27, odmítla, že je nemocná a chovala se
pak k dvojici, že musela být napomenuta svým sy-
nem k slušnému jednání.

Štok Slavoj, Mánesova 28, choval se zamítavě a ironicky, nehla-
soval, ani neukázal potvrzení, manželka podepsala.

P r a h a 13

Gabriel, Smolenská 78/3, odmítl s prohlášením "válku nezastavíme,
vltze mi s tím na záda".

Straus Jar., Leninova 439, stavitel, odmítl podepsat. Má zavře-
ného bratra pro protistátní činnost.

Strausová Helena, manželka výše jmenovaného.

Hrouda Stanislav, udělal tři křížky a prohlásil, že neumí psát.

Kočová, Severní I.č.1534, odmítla. Je náboženský fanatik, prohlá-
sila, že za mír se bude modlit, ale lístek nepodepíše.

Karas Bernard, Spořilov 767, odmítl. Bal v r.1945 č.měs. zajištěn

9

vznikla prý mu škoda 10.000 Kčs, která mu má být dříve nahrazena a potom teprve bude hlasovat. Okolí jeho bydliště se na něho dívá jako na blázan.

Kožel Miloslav, Na Louži 3, odmítl, že budou hlasovat v závodě kolektivně. Po upozornění dvjicí, že akce v závodě je již skončena, prohlásil, že hlasovat nebude.

Manželé Kadlec Jan a Marie, tř, SNB 19, odmítl s poznámkou, že je mu to jedno, zda válka bude nebo nebude, politiku nezná, nic nepodepíše, hlavní politikou je u něho když má peníze v kapse. Dvojidi dál do bytu k ženě nepustil, že ona je téhož názoru jako on.

Manželé Blažek František a Anna, Krymská 238, nechtěli podepsat a neudali důvodů.

P r a h a 14

65 osob odmítlo, dosud jsme nedostali zprávu.

P r a h a 15

Kulková Anna, Hodkovičky, odepřela, nenormální.

Gross, stavitel, U Háje 36, byl opilý, hrubý, odmítl ukázat potvrzení.

Růžicka K., Pod Děkanou 19, odmítl ukázat potvrzení.

Frogner Zdeněk, Podlí, choval se hrubě a odmítl.

Sauer Jan, Bráník 135/64, odmítl v podnapilém stavu.

Ptáková Anna, V Rovínách 399, duševně nemocná, odmítla.

Sláma, Bráník, 404/2. ačkoliv byl doma, neotevřel, nehlasoval.

Jahodová Barbora, Výchozí 6, odmítla, duševně chorá.

P r a h a 16

Paňočka Václav, nábož. založen, s třetím bodem nesouhlasí, říká, že s třemi ďábli nelza podepisovat úmluvu, na otázku koho myslí těmi ďábly, řekl Amerika, Anglie a Francie a že ty musí potrestat Bůh.

Jonáš Petr, udal důvod, že nemá čl státní příslušnost, která mu byla odmítnuta a povolen jen pobyt -původem Jugoslávec.

Manželé Fumfárovi odmítli, občané, kteří dělají neshody mazi obyvateli.

Papoušková Marie, Hlubočepy, prohlásila, že má hlad a že je jí všechno jedno, že stejně umře je jí 75 roků.
 Körperová Marie, Závěrka 2474. Odmítla hlasovat, že jí bylo odebráno hlas. právo v r. 1948.
 Hrdličková Růžena, služebná u dr. Djukova, Na Václavce 44, prohlásila, že nechce a zavřela před dvojicí dveře.
 Kvardová Julie - duševně chorá.
 Simandlová Marie, odmítla, že prý už hlasovala, potvrzení ulázat nechtěla, že prý do toho nikomu nic není.

B e n e š o v

Šišková Marie, Živohošť - Ústí, - choromyslná.
 Tůma Václav, Zahradka, Dlouhá Ihota - choromyslný.
 Neumayorová, Samechov, - ochrnutá.
 Maňák Václav, Netvořice - slabomyslný.
 Stejskalová Růžena, Netvořice, -"-
 Pistulka Václav, Nespeky, -"- přestárlý.
 Žák Frant., -"- -"-
 Ucová Marie, -"- -"-
 Musilová Marie, Čakov, -"- -"-
 Balíková Anna, Nespeky, -"- -"-
 Tošner Ant., Krchleby, je otcem Ant. Tošnera, redaktora čs. stran lidové před únorem, který spolu s Koželuhovou prováděl protistátní akce v únoru 48. Je stále zaměřen proti dnešnímu zřízení. Jeho manželka podepsala.

B e r o u n

Kučera František, Malé Přílepy, nepodepsal - nic se mu nelíbí, vzpomíná na staré zlaté časy na Beranovy vlády, je to vesnický boháč.
 Proházka Václav, Trubín - vesnický boháč, nepodepsal.
 Říha, Skuhrov - šmelinář, byl potrestán pokutou a vězením.
 Mejstřík Boh., Lhotka, zaměstnan v záv. Frigera II, Beroun.
 Ačkoliv byl přizván, aby předložil potvrzení, nečiní tak a hlasovat odmítl.
 Volánová Marie, Trněný Újezd, odmítla hlasovat, že je souzena pro savotáž.

Černý František, Beroun II., Na Podole 723, odmítl bez udání důvodu.

2 občané z obce Liteň, jména nejsou známa.

Brandýs N/L.

Beránek J., kočí na ČSSS Polerady, jako důvod uvedl, že jeho podpis mír nezachrání a že válka ~~stájně~~ bude. Dvojice která jej navštívila, hlásala tento případ vedoucím ČSSS a tento jej znovu navštívil a řádně mu vysvětlil účel lid, hlasování. Byl též odmítnut.

Václav Jahoda a jeho družka, Jiryn, Jahoda byl před válkou několikrát trestaný a za okupace pracoval v Německu, odkud si přinesl odmítavé chování k lid, dem. zřízení. Jeho družka je německé nár., byla po okupaci zajištěna a má také odmítavé chování,

Bělíková Kristína, Přezletice, je duševně chorá.

Vochvestová Marie, žena, stavitele, býv. statkářka, odmítla, že jí bylo v r.1948 odejmuto volební právo.

1 občan bez udání jména odmítl, dokud prý budeme držet armádu a on bude vojákem, nemůže hlasovat pro mír.

Urban Alois, Všetaty, uvedl, že se stejně válčí a že jeho podpis válku nezastaví. Tanto občan není myšlenkově zdráv.

Dostálová Marie, Čelakovice, odmítla, že byla zbavena hlasovacího práva. Má hysterické sklony.

Polák Antonín, odmítl s tím, že hlasoval v závodě, avšak potvrzení neukázal.

Rulíčková, Čelakovice, 82 roků, odmítla, že mír svým podpisem nezachrání.

Č e s k ý B r o d

Nevrátil J., Kostelec, zemědělec, je mu 70 roků, kontingent plní, prohlásil, že válku nechce ale podepisovat nic nebude. Jeho manželka podepsala.

Polák Alois, Č.Voděřady, prohlásil, že pro válku není, ale je proti všem funkcionářům v obci a proto nepodepíše. Je to podivín.

Manželé Kabertovi, hospodáři asi na 3 ha, byli šlehy lidové strany do února, po únoru je již nezapojili. Nemají

kladný poměr k dnešnímu zřízení, politicky jim to nemyslí.

Manželé Červený, Zelenka, zemědělci, oba jsou proti dnešnímu zřízení, mají sklony ke krádeži. Červený byl již několikrát trestán.

Mařsková E., Bříství, nepodepsala proto, že jí byl azamitnuta žádost o důchod. Její manžel podepsal.

Král Fr., Mochov, důchodce, byl pro krádež zbaven občanské cti a proto odmítl podepsat.

1 občan z Úval, jména nezjištěno.

2 občané z Č.Brodu, jména nezjištěna.

D o b ř í š

Rodina Tomanová 3 členná, Čím, jmenovaný Toman je nepřítetný, celá obec o něm tvrdí, že je chatrý blázen. Při rozhovoru s dvojicí tvrdil, že uznává jen spravedlivé zákony. Zakázal i své rodině, aby podepsala, že prý jejich podpisy stejně o míru nerozhodnou a nemají žádnou cenu.

H o ř o v í c e

Novák Jan, Zdice, býv. taj. Unie žel. zam.soc.dem., odmítl s poukazem na to, že prý mu bylo vzato jiné hlasovací a rozhodovací právo. Je to 75 letý muž na sklonku svého života, zaměření silně do prava. Návrat starých časů by mu jistě zdravotně prospěl.

Mašková Marie, Drozdov, prohlásila, že hlasování je stájně volovina a že by bylo lépe dáti to dětem na učební knížky. Při rozhovoru o pomoci na řepě jako mírový závazek prohlásila se velmi nezdvořile ku dvojici, mimo jiné prohlásila, že jim všechno ukradli a teď aby na nich nechtěli práci. Druhého dne přišel manžel uvedený na MNV a chtěl zde lístky odevzdat, ze seba i za manželku. Mašková je silně zaměřena proti socialisaci vesnice.

Manželé Sakslovi, rplník, odmítl podepsat s poukazem na to, že již nic podepisovat nebudou. U Saksla lze předpokládat duševní méněcennost, Saksel je z obce Jivina.

1 občan z obce Chaloupky, odmítl, který je duševně chorý.

K l a d n o

Rohan Jan, býv. živnostník, Kladno, Nezvalova ul. 1321, který prohlásil, že jde o papírování a z toho důvodu odmítl podepsat.

Mazalová Růžena, Kladno, Kominická ul. 348, je z úřednické rodiny je pravděpodobně hysterická a ohání se tím, že ve válce ztratila muže a proto odmítla podepsat.

Moskalová /Slovenka/ Kladno, Kúbek, je příslušníci sekty Jehovovy, která jím nedovoluje podepisovat jakékoliv resoluce.

Vokounová Zofie, učitelka, Kročehlavy, nepodepsala proto, že je to zbytečné papírování. Ve volbách r. 1948 provokativně volila býlí lístek.

2 sestra Vlčkovy, Kladno, Máňova ul, dcery býv. obch., obě odmítly podepsat proto, že jsou nacistky a na válku že čekají.

Bachorský, Braškov, býv. živnostník, nábož. fanatik, odmítl podepsat, protože jim to jejich víra nedovazuje a válku že řídí Bůh.

Manželé Chaloupkovi, Švermov, majitelé kolotoče, odmítli podepsat proto, že s prvníma dvěma body na hlasovacím lístku souhlasí, ale se třetím ne a to proto, že tento bod se týká také jejich dcery, která utekla do zahraničí a že jejich syn se už také pokusil dvakrát o přechod hranic. Proto nepodepsali.

K o l í n

Hůdová, žena živnostníka, který je zavřen na základě nepoctivého jednání v obchodě.

Urbánková, která neudala důvod, tato žena však není normální.

1 občan v obci Krychnov, jméno nezjištěno, občan jest duševně chorý.

Manželé Formánkovi, nehlasovali proto, poněvadž byli dáni do novin, jako lidi, kteří nemají kladný postoj k lid. dem. zřízení.

Skopová, Nová Ves, žena řidičino učitele, prohlásila, že se za mír modlí a že to stačí.

Macháček, Lošany, vesnický boháč, který prohlásil, že nic nepodepíše, poněvadž je starý.

4 osoby, jejich jména nebyla zjištěna.

K r a l u p y n/Vlt.

Kasalický Frant., bytem Cgvatěruby, lidové hlasování nepodepsal ani po opátné návštěvě předsedy MNV, členů okresní komise pro lidové hlasování. Jedná se o člověka, který je ostře zaměřen proti lid, dem. zřízení, nepracuje a jeho výroky urážejí funkcionáře při styku s ním. Při jeho přesvědčování mimo jiné urážky funkcionářů a lid. dem. zřízení řekl: "Že my funkcionáři jsme nastrčení figury a že on může jít okamžitě agitovat do záp. Německa a že se nebojí těch našich strašáků a povídaček".

M a n ž e l é

Manželé Šarboch Karel a Emilie, bytem Chržín jsou výkonnými zemědělci, kteří hospodaří na výměře 17.50 ha. Své výrobní a dodávkové povinnosti neplní a jejich hospodářství není správně vedeno!

4 Nemci, pracující na ČSSS v Dušníkách. Hlasovací lístky nepodepsali a žádají o odsun do záp. Německa. To jasně ukazuje jejich smýšlení.

4 sestry, Starševičová Anna, Růžena Marie a Františka, bytem Černuc, při návštěvě agit. dvojice uváděly všechny 4 /slečny od 47 - 60 let/, že hlasovat nebudou, neb jim v r. 1946 nebylo přiznáno volební právo. Jejich poměr k lid. dem. zřízení možno počítati za nepřátelský, neb svým jednáním přehlíží členy MNV a dávají jim vinu, že členové jejich rodiny byli potrestáni velkým dekretem. Jejich bratr byl konfidentem gestapa a jejich rodina měla dobrý styk s Němci.

Pražáková Olga, Kralupy I, č. 617, nervově nemocná.

Varvažovský Josef, Kralupy I. č. 645, 84 let, špatně vidí.

Varvažovská Marie, Kralupy, 84 let, slepá.

Váňová Růžena, Kralupy III. č. 371, nebylo možno ji přesvědčit.

Rampová Anna, Kralupy II., 4. 300, duševně chorá.

K u t n á H o r a

Výborný Václav, býv. maj. prodejny uhlí, Kutná Hora, Zahradní 581, 80 let, Jmenovaný je založen proti dnešnímu lid. dem. zřízení, ale dle zpráv nechoval se ani dříve jako obchodník dobře k lidem a k podobným akcím neměl ani dříve kladného postoje. Dvojice, která jej navštívila, byla odmítnuta tím, že pro podobné věci nemá čas.

Orlická Emilie, žena podomního správkaře nádobí, bytem Kutná Hora, Vrchlice 1, dvojicě odnítla s tím, že má práci a proto podepisovat nebude. Nemá kladný poměr k budování socialismu, jenespolehlivá po stránce politické, nemá ani dobrou pověst po stránce osobní. Odmítnutí nastalo pravděpodobně proto, že její muž, se kterým nežije v dobrém poměru, byl rovněž ve dvojici, i když nebyl právě u ní.

Němec Josef, býv.majitel hrnčírny, bytem Kutná Hora, Rudní 430, Dvojici prohlásil: "Jsem pro mír, proti válce, ale podepisovat nic nebudu." Je silně nábož. založen, jako býv.majitel nemá rád lid. dem. zřízení.

M ě l n í k

Halsbach Josef, Bosyně, prohlásil, že svým podpisem mír nevyhraje.

Pavel Frantě, Byšice, -"- -"- -"-

Procházka, Velký Borek, -"- -"- -"-

Tomášek, Vysoká, -"- -"- -"-

Slezáková, Kly, -"- -"- -"-

Imbr, Mělník, -"- -"- -"-

Šimek, " -"- -"- -"-

Čechák, " -"- -"- -"-

Holan, Měl. Vtelno, býv. autodopravce, prohlásil, že blbosti nepodepisuje.

10 občanů německé národnosti, jména nejsou přesně zjištěna.

M l a d á B o l e s l a v

Krcková Emilie, Sedlec 36, 90 roků stará.

Kohputová Františka, Sedlec 35, 75 roků stará.

Kohputová Marie, Sedlec 35, 46 roků stará.

Jedná se podivíny, do domu je možno se dostat pouze za asistence SNB. Dvojice nepoužila tohoto způsobu, 3 x se pokoušela se jmenovanými hovořit, ale nepodařilo se! to.

N o v é S t r a š e c í

Hrbková Marie, Mšec 86, 72 let, válku nechce, ale jakékoliv podepisování odmítá, je to hašteřivá, nesnášenlivá stará osoba.

Charvátová Anna, Mšec 148, 70 let, také válku nechce, ale popo-
 depisovat také ne, stejné osobní vlastnosti. Obě použily
 stejného výroku při návštěvě dvojic: "Jděte mi s očí".
 Chuchmák Haroslav, Žehrovice 4, u zemědědce Josefa Káry, 70 let,
 jest méněcenný, odmítl podepsat.
 Fürstová Marie, Hradečno, 71. let, odmítla pospsat s osobní
 zaujatostí vůči funkcionářům MNV, kteří prý jsou
 proti ní zaujeti. Prohlásila, že doma bude mít mrzutosti
 s manželem a dcerou, ale přesto že nepodepíše.
 Růžička Václav, zaměstn. na dole Anna, bytem Rynholec, 50 let,
 povahy vznětlivé, nestálé a hašteřivé. Při podepsávání
 prohlásil "Zvyšte mi plat a já budu hlasovat".
 Bareš Čestmír, brigádník, na dole Anna, býv. trestanec, trestaný
 za protistátní činnost, trest má již odpykán.

N y m b u r k

Manželé Jan a Marie Rylichovi, Straky 105, výměnkáři, asi 12 ha
 hospodářství, stáří 75-78 let, byli 4x nvyštívěni a
 odmítli s poukazem na to, že nepodepíší proto, že jim b
 ublíženo odejmutím velníku a naftového motoru a v závě-
 ru prohlásili, že si sice válku nepřejí, ale nepodepíší.
 Kromě toho je navštívila ščlenná komise složená z taj.
 OaV NF, osvět inspektora a taj. kult. prop. OV KSČ, ale
 ani po 2 hod. rozhovoru nedokázali je přesvědčit.
 Ryšánek Jindř., Kostomlaty, zam. ČSSS, negramotný, duševně méně-
 cenný. 26 let.
 Vítek Vojtěch, Čachovice, 70 let, býv. živnostník, právě v trest-
 ním řízení pro šmelinu a syslování, nepřipustil vůbec
 žádnou rozmluvu.
 Hájek Josef, Hrubý Jeseník, č. 43, 40 let, rozvedený, trestaný,
 alkoholik, šmelinář, živel práce se štitíci, prohlásil,
 že mír si přeje, ale nic nepodepíše.
 Kurka Václav, Hrubý Jeseník, 72 let, výměnkář, mrzutý stařec,
 přes domlouvání a se strany svých dětí prohlásil,
 že pro mír je, ale nic nepodepíše.
 Manželé Frant. a Marie Resslovi, Podlužany, 80 let, odmítli
 podepsat, že na nich již nezáleží, že jsou staří,
 chovají se apaticky ke všemu dění.

P o d ě b r a d y

Bendl, Leo, nar. 1897, Městec Králové.

Bendllová Ema, 1899, -"-

Rodina Karel Meister, Alžběta a Greta, .

Gsarzke Benedikt, nar. 1899, a jeho manželka

Gsarzková Alžběta.

Manželé Ernst Ant. a Marie,

Frídlová Anna,

Všichni z Městce Králové, Němci, kteří pracují na ČSSS.

Sergěj Petjakov, Dymokury, ~~chemik~~, nár. pod. cukrovar v Dymikurech, který prohlásil, že je to komunistická propaganda a že on je proti komunismu.

Rodina Aron K. jeho manželka a matka, střední rolník, který však se staví proti dnešnímu zřízení. V této ~~době~~ době je právě pokutován za falšování mléka, které míchal s vodou.

1 žena ze Slovice, slovenské nár.

Beneš Jaroslav, střední rolník, 30 let, prohlásil, že lístek podepíše jen tehdy, když si bude moci zmejit první odstavec hlas, lístku.

P r a h a - j i h

Manželé Pélkovi, Slivenec, nehlášené osoby, veřejní nepřátelé, odmítli s poukazem, že lid. dem. režim také zabíjí lidi
Vorlíčková, Slivenec, 70 roků, nemocná, upoutaná na lůžko, zemědělkyně, prohlásila, že nemá zájem na míru.

Manželé Slivoňovi, Slivenec, 50 a 45 roků, částečný invalida, důchod nepobírá. Pracovat nechce, mají početnou rodinu a nechává se živit i jeho manželka od dětí.

Brkovský, Černošice, 85 roků, z úřednické rodiny, má v Černošicích dům, jeho syn je advokát, nevěří v dnešní režim ani v zachování míru, nemá kladný postoj, žije samotářsky a když, tak navštěvuje rodiny živnostníků a úředníků, s dělníky se nestýká.

Svobodová Marie, 66 roků, bydlí v Černošicích, manžel podepsal. Důvod: prodali dům těsně před novou měnou a peníze byly převedeny na váz. vklad. Kladný poměr nemá, všude nadává a kritikuje.

Horáková Anna, Černošice, 75 roků, malá zemědělkyně, stojí proti JZD, vymlouvá se, že se jí třesou ruce.

Linhart A., 57 roků, Černošice, byl členem KSČ, ředitelem staveb. družstva a za špatné hospodaření asi v r.1950 byl zatčen. Dvojici řekl, že to možná podepíše v závodě, to se stalo 9.6., na závodě byla kace skončena 3.6. Jeho dcera má důstojníka, který soužil v záp. armádě a dnes je propuštěný.

Smrčka Jar., Černošice, prohlásil, že není povinen potvrzení p LH předložit a s dvojicí vůbec nemluvil.

P r a h a - s e v e r

Smrčka Ant., Újezd nad Lesy, t.č. bez zaměstnání, odpůrce dneš. zřízení, prohlásil, že takovým hlasováním se nemůže v válce zabránit.

Brodil Ant., Újezd nad Lesy, přestárlý, prohlásil totéž co Smrčka.

Doležal Josef, Městolice, býv. rolník, lóha, vlastní hostinskou živnost, uvedl, že proti hlasování není, ale hlasovat nebude, na životě mu prý nezáleží.

Kroupová, Třeboradice, odmítla podepsat s výmluvou, že nemá čas, že suší seno.

1 občan, nemocný nehlasoval.

Kubínek, Klánovice, prokázal výnosem KNV v Praze, že nemá hlas. právo, že je vyloučen z veř, života, proto nehlasuje a jinak je pro mír.

Steinová Růžena, Čakovice, nepracuje, manžel je zaměstnan v Avii a dcera také, odmítla hlasovat, postoj celé rodiny je proti nynějšímu režimu.

P r a h a - v ý c h o d

Hynek Jar., Dubeč 62, 20 let, prohlásil, že má plat 4,000 měsíčně, což prý je málo a proč by hlasoval. Byl navštíven 2x avšak bezvýsledně.

Tichý Václav, Libuš, je zásadně pro mír, cítí se však dotčen tím, že při posledních volbách mu bylo odňato hlasovací právo a proto se nyní sám hlasovací práva vzdal.

P r a h a - z á p a d

Kraftová M, manželka úředníka, Chrástany, prohlásila, že nemá nic proti Němcům, protože jí neublížili. Na poznámku člena dvojice, že hlasování není namířeno proti Němcům prohlásila, že ví, že podpisování se týká vyzbrojování a že s ním nespuhlasí. Při odchodu dvojice její manžel prohlásil, že je nemocná.

Štycha Fr., Nebušice, bližší není známo, jen obě dvojice, které ho přesvědčovaly prohlásily, že se jedná o osobu, která není za své činy plně zodpovědná.

2 ženy v obci Přední Kopanina, tyto ženy jsou duševně choré.

Palasová Anna, Suchdol, Koněvova č. 54, vdova po zam. ČSD a vlastní rodinný domek. Organizována nikde nebyla a při volbách volila nár. soc. Na otázku proč nechce hlasovat, odmítla odpovědět. Pravděpodobně má na ni vliv, nějaká odoba, která věří v převrat. Politicky není vyspělá.

Král Josef, bytem Suchdol, v Údolí 697, dělník, tesař, sympatisoval s KSČ, za minulé republiky přešel do Sokola, podporoval z části ilegální hnutí, za což byl zavřen a vězněn. Při bombardování Drážďan podařilo se mu spolu s jinými uniknout, kteří se přihlásili dobrovolně zpět, když byli vyzrazeni jednou ženou a tchyní jednoho soudruha, ale on se nehlásil a dělal magora, kterého dělá doposud. Byl udán vlastní ženou pro smilství svojí dcery aby odpuzen. Prohlásil, že nic podepisovat nebude a ne- vysvětlil proč.

Palasová Růžena, dcera shora uvedené, slabomyslná, neumí ani číst a psát.

Šperlová Anna, Suchdol, vdova, slabomyslná, vůbec nerozumí co se jí říká.

Delibaba Václav, horník, zam. na dole Beneš, uplatňuje vlastních názorů po způsobu anarchistů, je vznětlivý, nevěcně kritický a mnohomluvný. Jeho postoj k lidem. dem. zřízení je možno vystihnout z toho, že nehlasoval pro pakt míru. Byl v org. KSČ, pro neplacení příspěvků přestal být členem. Jako důvod nehlasování uvádí, že byl odsouzen na 3 roky pro napadení veřejných funkcionářů a že byl zbaven obč. práv. Politicky nepolehlivý. Manželka hlasovala.

Dr. Klauda, Ant., vdovec, nemá kladný poměr ~~u~~ je majitelem vily
a býv. poslancem nár, soc.

P ř í b r a m

Bulka Jar., dělník, Kalorie, nar. 1925, reakčně založený.

Suchárpárová Julie, Břez.Hory, šička rukavic, svobod., fanaticky
nábož.založená.

Tater, bytem Těchnič, býv.velkořezník, reakčně založený, žije
z váz.vkladu.

Reindl, bytem Konětopy, malý zemědělec, nemá kladný poměr.

Knížek Frant., bytem Láz, střední zemědělec, nervově nemocen,
nezodpověděn za své jednání.

Zajíčková Marie, svobodná, Tochovice, nábož, fanaticka, slabomyslná.

Kaiserová Anna, Tochovice, nábož. fanaticka.

Fričová, Bašík Podskalí, manžel ~~xxxxxxx~~ ve vazbě. Jako důvod udává
že nedostala byt.

Jančar, bytem Příbram, nemocen, důchodce, býv.žebřák.

R a k o v í k

Pelc Stanislav, Bránov, 70 let, býv.bojník, nyní výměnkář,
nesouhlasí s dnešním děním.

Svoboda Vařšinec, Bránov, 70 roků, nervově nemocný, býv, živnostn
nyní důchodce.

Pochmanová Růžena, starší žena, bydlí Lubná. Pochází ze sedlácké
rodiny, nyní bydlí u příbuzných, kteří měli hostinec
(byl zrušen). Nemá kladný poměr k lid, nem. zřezní
a dvojicí prohlásila, že spokojena není, jelikož
nemá ani kousek masa a na volném trhu kupovat nemůže,
Požádala dvojici, aby ji neobtěžovali, že odní nechce
nic vědět.

Hubáček Jan, Modřejovice, zemědělec, zakázal hlasovat celé
rodině. Byl zavřen, protože neplnil předepsaný kon-
tingent.

Titlbach Petr, Nouzov, starý známý buřič, o kterém má
MAV NF, že je chytře duševně chorý a protože je starý
nevidí MAV NF důvod k dalšímu řízení.

rbanová, Řeřichy, býv.obch., jmenovaná nemá kladný poměr k lid.dem.
zřízení.

Jirásek Karel , Sýkořice, prohlásil, aby mu dali pokoj a hlasování odmítl. Jemnovaný zaujímá zamítavé stanovisko vůči JZD a staví se nepřátelsky vůči socialisaci vesnice.

Zýka Václav, Městečko,býv. přísl. ČSL, 65 let, rolník, jemnovaný se nezapojil do budování socialismu na vesnici a nesouhlasí s dnešním lid.dem.zřízením.

Ř í č a n y

Celikovská Marie, Pyšely 50, manželka malozemědělce,odmítla hlasovat bez udání důvodu.

Hrubá Marie, Hrusice, jest podivínka, která nepodepíše ani příjem doporučeného dopisu.

Felsová Marie,Radošovice, odmítla bez udání důvodu.

Susová Božena, výměnkářka, Louňovice, prohlásila -dejte mně pokoj nic podepisovat nebudu".

S e d l ě a n y

Čihák František, výměnkář, Nechvalice, Bratříkovice 3,zásadní odmítavé stanovisko,klerikál,selský tvrdohlavec.

Sika Karel, Kvasejovice-Matějov, truhlář, samotářská povaha, prohlásil, že válku nechce,sle nepodepíše.

Dalistrová Marie, t.č. Petrovice-Zahrádka, ošetrovatelka, Praha-Krč, Masarykovy domovy.Dle zjištěných údajů za okupace spolupracovala s Němci - dozorkyně vězňů? nemá kladný poměr.

4 členná rodina Calta J., Vrchotice-Božetůn, neuvědomělý člověk, ve všem vidí podfuk, hlasovací lístek je přihláška do JZD,jeho manželka a dva synové jsou duševně zatíženi,

Rezáčová Marie, Nové Dvory,Myslkov.

Čiperová Anna, -"- -"- obě přes 80 roků,upoutány na lůžko.

S l a n ý

7 Němců ve Tmáni a sice Seiche Adolf, Seichová Amálie, PanznerFr., Panznerová Ottilie, Renerová Emilie,Nickl Karel, Deymlingová ,všichni jmenovaní mají zažádáno o odsun do záp Německa.3 Němci v obci ,kteří podepsali,byli přizváni,aby jako tlumočníci již po třetí navštívili tyto lidi, přesto odmítli.

Richtrová Marie v Klobukách, zemědělkyně 48a, odmítla přesto že její děti a cšechno příbuzenstvo hlas. lístek podepsalo.
 Jindřich František, Zlibovice, zemědělec, býv. taj. agrární strany, odvolával se na to, že je zbaven volebního práva. I po vysvětlení jednání zůstalo bez výsledku, nepodepsal.
 Čížek František, Lísky, výměnkář, odmítl podepsat s poznámkou:
 Dejte mi na kalhoty Po veškerém vysvětlování lístek nepodepsal.

V l a š i m

Provasník Josef, Litichovice 10, rolník, 76 let, odmítl hlasovat s tím, že jej vše zklamalo a nic nikomu nepodepíše. Jemno vaný je v okolí znám svým záporným postojem k lid. dem. zřízení, za 1 republiky byl členem agrární strany.
 Manželé Jiráskovi, bytem Psáře, odmítl hlasovat a to z toho důvodu že jim byl zabrán státek. Jsou známi záporným postojem k lid. dem. zřízení.

D a ř e n ě z ě k

Ouředník Josef a jeho syn, bytem Načeradec, maloročníci, odmítl podepsat s tím, že je důležitější se za mír modlití a to že oni denně činí. Rodina je věbožensky založena. Ouředník nesouhlasí se vstupem do JZD a tvrdošíjně JZD odmítá.
 Vosátková Ant., Načeradec, Spukromnice, 70 let, žila svého času v Americe, hlas. lístek odmítla podepsat a prohlásila, že v Americe je lépe než u nás. V Načeradci je známa jako osoba se záporným postojem, je nábožensky založená.
 Tichá Marie, bytem Divišov, majitelka poloviny hospodářství v e výměře 10 ha, odmítla hlasovat, důvod neuvedla. Její manžel byl odsouzen v r. 1950 lid. soudem ve Vlašimi pro zločin dle zák. na ochranu republiky k 25 letům žaláře.

V o t i c e

Budálová M., Votice, přestárlá, na smrtelné posteli.
 Manželé Jindřáková Vilémín, oba přes 60 let, duševně zatíženi, kteří přes vysvětlování agitací dvojice nepodepsali, že stejně žádný mír ve světě není.
 Rodina Binderova, Vlčkovice, zem. na stát. statku, něm. nár., odmítl podepsat s odůvodněním, že se chtějí vrátit do Německa.

Šachová A., Budenín, velmi stará, ke všemu nedůvěřivá, říká, že sice
mír chce, ale nic nepodepíše.

Jonáš J., Bořetice, byl trestán za šmelinu.

1 občan z Nemyšle z vadným rozumem.

2 nejmenovaní občané ze Zářičí.

2 nejmenovaní občané z Noskova.

V kraji Praha odmítlo celkem 452 osob.

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) O ustavení Stálého ústředního mírového výboru v ČSR rozhodl politický sekretariát ÚV KSČ 10. 6. 1949. Viz SÚA, fond 02/4, sv. 2, a. j. 74.
- 2) SÚA, fond 02/4, 1945–1951, sv. 11, a. j. 115. Viz schůze SÚV 12. 4. 1950, bod 4. Členy polit. sekretariátu v té době byli: K. Bacílek, A. Čepička, J. Dolanský, K. Gottwald, R. Slánský, V. Široký, A. Zápotocký. Viz Kaplan, K.: Nekrvavá revoluce. 1. vyd. MF, Praha 1993.
- 3) Tamtéž.
- 4) Tamtéž, sv. 14, a. j. 124. Viz schůze SÚV 18. 5. 1950, bod 18.
- 5) Viz SÚA, fond 100/1, sv. 29, a. j. 225.
- 6) Tamtéž, viz leták ÚAV NF.
- 7) Tamtéž, viz směrnice MŠVU č. 57.810/50-I/1 ze dne 8. 5. 1950.
- 8) SÚA, fond 02/1, sv. 19, a. j. 223.
- 9) Tamtéž.
- 10) SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 12.
- 11) Tamtéž.
- 12) Tamtéž.
- 13) Viz pozn. 10 a zde citovaná zpráva ze 27.–29. května.
- 14) Srovn. Rudé právo, r. 30, č. 126, 127 a 128 z května 1950.
- 15) SÚA, fond 02/1, sv. 19, a. j. 224. Viz schůze PÚV KSČ dne 30. 5. 1950, bod 6/III.
- 16) SÚA, fond 100/1, sv. 29, a. j. 225. Viz čtyřstránková nedatovaná Zpráva o průběhu mírových akcí, označena I b.
- 17) Tamtéž.
- 18) Viz pozn. 15.
- 19) Rudé právo, r. 30, č. 129 z 1. 6. 1950.
- 20) SÚA, fond 02/1, sv. 23, a. j. 248. Viz schůze PÚV KSČ dne 18. 12. 1950, bod: Návrh na opatření proti válečné propagandě v odpověď na výzvu varšavského mírového kongresu.
Dále k věci: Sbírka zákonů, r. 1950, částka 68, vyd. dne 24. 12. 1950, str. 683–684.
- 21) Rudé právo, r. 31, č. 18 z 23. 1. 1951.
- 22) SÚA, fond 100/24, sv. 158, a. j. 1494.
- 23) SÚA, fond 100/24, sv. 38, a. j. 816.
- 24) Světová rada míru byla ustavena na II. kongresu obránců míru 16. – 22. 11. 1950 ve Varšavě. Jejím předsedou se stal Frédéric Joliot-Curie. Viz Politické dějiny světa v datech, sv. 2., 1. vyd. Svoboda, Praha 1980 – zde str. 936.
Citace výzvy Světové rady míru byla převzata z materiálu pro PÚV KSČ ze dne 23. 4. 1951. Viz SÚA, fond 02/1, sv. 26, a. j. 267.
- 25) SÚA, fond 02/1, sv. 25, a. j. 262. Viz schůze PÚV 19. 3. 1951, bod 5.
- 26) SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 13, 1. složka/1. Dopis ÚAV NF Bedřichu Geminderovi ze dne 18. 4. 1951.
- 27) SÚA, fond 02/1, sv. 26, a. j. 267. Viz schůze PÚV 23. 4. 1951, bod 4.
SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 13, 1. složka/1: Směrnice MV zn. 019-10/5-1951-I/2 ze dne 10. května 1951 a směrnice ÚAV NF (čtyřstránkový leták).
- 28) Viz pozn. 26.

- ²⁹⁾ SÚA, fond 05/11, sv. 66, a. j. 439 – MNO.
- ³⁰⁾ Kaplan, K.: Nekrvavá revoluce, c. d. Zde viz str. 303 a 318–319.
Liška, O. a kol.: Vykonané tresty smrti, Československo 1918–1989. ÚDV, Praha 2000.
- ³¹⁾ Viz pozn. 30 a dále:
Kaplan, K.: RVHP a Československo 1949–1955. Svědectví, XV, 1979, sv. 58, str. 284–296.
/Podle údajů Prokopa Tomka (Sešit č. 1 – Československý uran 1945–1989. ÚDV, Praha 1999) byly naše dodávky uranu Sovětskému svazu v hodnotě ještě vyšší – přesahovaly 400 milionů rublů, při kurzu 12,50 Kčs/Rbl.; pozn. red./.
Dále: Mencl, V., Hájek, M., Otáhal, M., Kadlecová, E.: Křížovatky 20. století. 1. vyd. Naše vojsko, Praha 1990.
Moulis, V., Valenta, J., Vykoukal, J. a kol.: Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944–1989. 1. vyd. Amosium servis, Ostrava 1991.
- ³²⁾ SÚA, fond 100/1, sv. 29, a. j. 225 (2. 1951) a fond 100/24, sv. 38, a. j. 816.
- ³³⁾ SÚA, fond 100/1, sv. 29, a. j. 225, (2. 1951).
- ³⁴⁾ SÚA, fond 02/1, sv. 27, a. j. 272. Viz schůze PÚV 4. 6. 1951, bod 5.
- ³⁵⁾ SÚA, fond 02/4, sv. 39, a. j. 188. Viz schůze SÚV 5. 6. 1951, 5. bod usnesení.
Těž SÚA, fond 02/4, sv. 40, a. j. 189, schůze 12. 6. 1951, bod 35.
- ³⁶⁾ SÚA, fond ÚAV NF, 1951, kart. 13, 1. složka 3.
- ³⁷⁾ Viz pozn. 36 a zde: Předběžné shrnutí čj. I-51/Fe/kbí ze dne 19. 6. 1951. Tamtéž nedatovaná Závěrečná zpráva o lidovém hlasování.
Dále viz pozn. 33 a zde: Zpráva o lidovém hlasování za pakt míru proti vyzbrojení západního Německa a proti zrádné reakci.
Rovněž Rudé právo, r. 31, č. 140 z 15. 6. 1951, č. 142 z 17. 6. 1951 a č. 146 z 22. 6. 1951.
- ³⁸⁾ SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 13 a 16.
- ³⁹⁾ SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 15. Zde viz zejména dopis KAV NF na ÚAV NF (Lorenc) ze 7. 6. 1951.
- ⁴⁰⁾ SÚA, fond ÚAV NF, 1948–1955, kart. 15.

Případ Bohumila Sixty **popraveného v únoru 1952**

JAN KALOUS

Úvodem

Komunistická strana Československa vytáhla hned po únoru 1948 proti všem svým i potenciálním protivníkům. Cílem bylo získat kontrolu nad celou společností, zastrašit obyvatelstvo před jakýmkoliv projevem odporu a upevňovat získanou moc. KSČ neváhala zasáhnout tvrdě a nekompromisně ani ve vlastních řadách. Teror, který vládnoucí moc rozpoutala, měl veřejnost zastrašit a donutit plnit vůli všemocných stranických vůdců a sekretariátů. Kontrola nad společností jako celkem tak měla být absolutní. Přes veškeré úsilí a násilí, které KSČ rozpoutala, se v některých oblastech (např. v zemědělství, ale i v dalších) nedařilo stanovené úkoly plnit. KSČ pak obvykle za pomoci Státní bezpečnosti (a jejích spolupracovníků) hledala viníky a vyvozovala trestně právní odpovědnost ve vykonstruovaných procesech. Neváhala přitom použít nejbrutálnějších donucovacích prostředků. Myslím, že dnes můžeme o této době konstatovat, že lámala charaktery lidí.

Pro potřeby odstrašujícího efektu se dokonce do chapadel StB (přenesené KSČ) dostala i věda včetně lékařské. Někteří lékaři se tak podíleli na tom, co dnes souhrnně označujeme jako odsouzeníhodné komunistické zločiny.

V následujícím případě se z duševně nemocného mladého člověka stal zdravý záludný protistátní zločinec...

O tragičnosti případu devatenáctiletého Bohumila Sixty, odsouzeného a popraveného pro trestné činy velezrady a vraždy, vypovídá následující text, který vychází z dokumentace a šetření Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále ÚDV) v letech 1995–1998.

V únoru 1995 se na ÚDV obrátila paní Aloisie Šumberová se žádostí o prošetření okolností popravy jejího bratra Bohumila Sixty.

Již dříve oslovila paní Šumberová Generální prokuraturu ČR (v roce 1991) a Konfederaci politických vězňů (KPVČ v roce 1994) s prosbou, aby jí tato organizace pomohla očistit bratrovo jméno. V dopise adresovaném KPVČ v Brně tehdy uvedla: „... Jsem jediná svědkyně teh-

dejší události. Bohumil na příslušníky nestřílel, jak se vyjádřil svým rodičům po odsouzení při povolení k rozhovoru. Na dotaz rodičů, zda to provedl, odpověděl, že nikdy neměl takovou myšlenku, střílet. Bylo na něm **vynucováno násilím doznání** /zdůraznil autor/.¹⁾ Podstatná byla hlavně poslední věta citované pasáže – o násilí užívaném při výsleších a o vynucovaných výpovědích v 50. letech není třeba pochybovat. Použití násilí při výsleších potvrdili i další spoluobvinění, kteří byli odsouzeni se Sixtou (Křipač, Šumbera, Ovesný, Mátl).

Vyšetřovatel ÚDV se pustil do nelehké práce, při níž musel rekonstruovat události staré téměř půl století.

Skřínky a útěky a hlas Panny Marie

Bohumil Sixta se narodil 18. října 1932 v Nosislavi, okres Židlochovice, v rolnické rodině, hluboce nábožensky založené. Vychodil 4 třídy obecné, 1 třídu měšťanské a 2 ročníky zemědělské školy. Matka i otec později uvedli, že jejich syn byl povahy zamlklé, bojácné a četl náboženskou literaturu. V roce 1948 začal bez jakýchkoliv příčin utíkat z domova.

Od srpna 1948 do dubna 1949 rozbil neznámý pachatel celkem sedmkrát vývěsní skřínky KSČ, Sokola a Osvěty v Nosislavi a zničil jejich obsah. V této souvislosti se Sixta dostal do pozice podezřelého. Z obavy před zatčením utekl 8. dubna 1949 z domu svých rodičů k příbuzným do Zruče nad Sázavou, kde však byl již 12. dubna 1949 zadržen, vyslechnut a předán do vazby Okresního soudu v Židlochovicích. Při výslechu²⁾ na stanici SNB ve Zruči nad Sázavou 12. dubna 1949 se Bohumil Sixta přiznal, že:

1. V noci z 31. 7. na 1. 8. 1948 rozbil v Nosislavi skřínku KSČ a zničil propagační materiál.
 2. V polovině prosince 1948 znovu rozbil skřínku a zničil vývěsky.
 3. Na vývěsní skřínice MNV podpálil 25. prosince 1948 obraz generálissima Stalina. Uvedl, že tím chtěl vyjádřit opovržení vůči představiteli zpráteného státu.
 4. Koncem ledna 1949 zničil vývěsku osvětové rady v Nosislavi.
 5. Koncem února 1949 rozbil vývěsní skřínku Sokola a zničil fotografie prezidenta Klementa Gottwalda. Dále z budovy MNV v Nosislavi strhnul plakát „Vítězný únor“ s Gottwaldovým vyobrazením. Koncem února 1949 zničil také v Nosislavi propagační plakáty vyvěšené na vratech domu Josefa Dítěte.
 6. Dne 31. března 1949 znovu rozbil vývěsku KSČ a materiály zničil.
 7. Také 3. dubna 1949 rozbil skřínku KSČ, zničil fotografie V. I. Lenina a předsedy vlády Antonína Zápotockého.
- Škoda způsobená rozbíjením skříněk a ničením obsahu byla vyčíslena na 1200 Kčs. Sedmnáctiletý mladík zdůvodnil jejich ničení

tím, že odmítal nynější „lidově demokratický“ režim, komunismus a politiku KSČ.

Bohumil Sixta byl rovněž podezřelý, že odstranil v Nosislavi státní znak SSSR z pomníku padlých rudoarmějců, obětí nacismu a války 1939–1945. Toto provinění ale nepřiznal, a ani SNB se mu ho nepodařilo dokázat. Z vazby byl Sixta propuštěn 3. května 1949 a vyšetřování se dále vedlo na svobodě.

V průběhu svého vyšetřování na svobodě – dne 12. června 1949 – utekl Sixta spolu s Oldřichem Dvořáčkem z místa trvalého bydliště v Nosislavi a o dva dny později (tj. 14. června) překročili u Slavonic československé státní hranice do Rakouska²⁺⁾. Zde byli zadrženi rakouskými četníky, předáni Rudé armádě a vydáni zpět do ČSR. Koncem června 1949 byli Bohumil Sixta a Oldřich Dvořáček převezeni do věznice Okresního soudu v Židlochovicích.

Asi po měsíci od zadržení – 15. července 1949 odpoledne se Sixtovi naskytla příležitost k útěku. Pracoval zrovna při čištění pytlů na nádvoří věznice, když jeden ze spoluvězňů nesl na ramenou pytel a dozorce mu pomáhal otevřít dveře. V tomto okamžiku přeskočil Sixta 2,5 metru vysokou zídku a přes přilehlé soukromé zahrádky utíkal směrem k řece Svatce. Nasazené síly SNB ho objevily až v katastru obce Vojkovice. Když je Sixta uviděl, ukryl se v lese, později v poli. Příslušníci SNB po něm čtyřikrát vystřelili ze služebních zbraní, Sixta byl chycen, spoután a odvezen zpět do Židlochovic. Při výslechu uvedl, že naskytne-li se znovu příležitost k útěku, využije ji.³⁾

Dne 29. září 1949 proběhlo u Okresního soudu v Židlochovicích hlavní líčení s Bohumilem Sixtou (obviněným podle § 3 odst. 1 zákona č. 231/1948 Sb. z trestného činu pobuřování proti republice, v souběhu s § 3 zákona č. 48/1931 Sb. o spáchání trestného činu v mladistvém věku). Zde prohlásil, že vývěsní skříňky rozbíjel z popudu cizího rozhlasu, který poslouchal, a dále proto, že slyšel hlas Panny Marie.

Soudní znalci – prof. MUDr. Josef Kohout a MUDr. Alois Krátký – předložili 15. října 1949 Okresnímu soudu v Brně, kam byla věc postoupena, **posudek o duševním stavu obžalovaného**⁴⁾, kde v závěru konstatují:

„... Činy to, jak z výsledků nyní provedeného vyšetřování vyplývá, spáchal obžalovaný pod vlivem t.zv. imperativních halucinací, t.j. pod vlivem rozkazů dávaných jednak „hlasem Panny Marie“, jednak pod vlivem svých „dvou vnitřních hlasů“, „svého ducha“, kteréžto „hlasy“ líčí jako typické projevy rozštěpu své osobnosti, jako projevy onemocnění, které se nazývá Schizofrenie. Při tomto onemocnění dochází totiž u postižených k roztržtosti duševních funkcí, rozštěpu vůle, sféry citové i rozumové, zkrátka k roztržtosti celé osobnosti postiženého... Pod vlivem této své nedostatečnosti duševní dopustil se obžalovaný také činů, z nichž se má nyní zodpovídati, a proto nemůže být

volán za ně k zodpovědnosti... a proto bude nutné dodati po skončeném trestním řízení obžalovaného do ústavu pro duševně choré na léčení. “

V roce 1949 soud tomuto doporučení znalců vyhověl a předal Bohumila Sixtu do péče Ústavu pro duševně choré v Brně. Jan Šumbera (manžel Sixtovy sestry) později ve své výpovědi na StB v Brně uvedl, že Sixta byl hospitalizován od června do prosince 1949 a při propouštění z ústavu byl zbaven svéprávnosti.⁵⁾ Ve své pozdější výpovědi⁶⁾ v únoru 1951 Bohumil Sixta uvedl, že byl do ústavu umístěn 7. listopadu 1949 a propuštěn 29. prosince téhož roku. U soudu v srpnu 1951 ještě tyto údaje doplnil: „... V ústavě pro duševně choré jsem byl asi 2 měsíce, dostal jsem tam asi 10 elektrošoků. Matka přišla sama a popdepsala revers, a byl jsem propuštěn domů. (Obviněný se rozplakal.) Rozplakal jsem se proto, že jsem si vzpoměl na elektrošoky, po kterých Panna Maria už ke mně nechodila.“⁷⁾

Důvěrníkem Státní bezpečnosti

Ještě ve vězení Okresního soudu v Židlochovicích se Sixta seznámil s Janem Mátlem a Janem Křipačem, kteří si zde odpykávali trest za pobuřování a pro neplnění dodávek. Společně se domluvili, že by se se Sixtou znovu pokusili o útěk na Západ. Když se ale dlouho nic v tomto směru nedělo, rozhodl se Sixta, že založí odbojovou organizaci a pro znemožnění odhalení naváže styk přímo se Státní bezpečností.

Program této organizace byl (podle Sixty) následující: přepadnout stanici SNB v Židlochovicích, zde získat zbraně, potom přepadnout poštu a okresní národní výbor, rozhlasem pak vyzvat občany k akci proti KSČ – členy pozatýkat, funkcionáře popravit – současně provést tutéž akci i v Pohořelicích a dále se snažit zapojit do vystoupení proti komunistům celé moravské Slovácko.

Dnes již asi nezjistíme, za jakých okolností začal Bohumil Sixta s krycím jménem BOHUŠ poskytovat informace StB: zda zcela dobrovolně (vlivem prohlubování duševní choroby), nebo zda StB využila Sixtovy zlomené vůle.

Z protokolu⁸⁾ sepsaného na Okresním velitelství Národní bezpečnosti (NB) v Židlochovicích 6. září 1950 vyplývá, že Bohumil Sixta v tento den obvinil několik lidí z místa svého trvalého bydliště ze založení ilegální organizace „Jánošík“, jejímž cílem bylo bojovat proti komunistickému režimu. Uvedl Josefa Flondra, Josefa Peterku a jmenoval další osoby, o kterých věděl, že nezákonně drží určitou zbraň – Ladislav Dostál, Václav Procházka, Jaroslav Loskot a Jan Procházka.

Důvěrník s krycím jménem BOHUŠ vypovídal 13. září 1950 znovu na Okresním velitelství NB v Židlochovicích, kde uvedl:

1. **Příprava ilegálního odchodu do zahraničí**⁹⁾ – tady uvedl jména Jana Křipače a Jana Mátla.
2. **Ilegální skupina „JÁNOŠÍK“**¹⁰⁾ – za členy označil Josefa Flondra,

Josefa Peterku (který měl Sixtovi říci, že organizace má 15 členů) a Miroslava Kloupara.

3. **Zbraně v Nosislavi**¹¹⁾ – zde jmenoval Ladislava Dostála, Václava Procházku, Jaroslava Loskota a Jana Procházku.

Bohumila Sixtu (= BOHUŠ) řídil strážmistr Josef Jiráček z Okresního ředitelství SNB v Židlochovicích od října 1950, kdy ho převzal od strážmistra Rudolfa Bugnera¹²⁾. Schůzky se většinou odehrávaly na silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi. Bugner o BOHUŠOVI Jiráčkovi referoval, že je to poměrně dobrý spolupracovník, který podával informace ochotně a jeho zprávy byly dosti dobré. Jiráček se se Sixtou setkal ve dnech 19. října, 26. října a 16. listopadu, kdy ho dokonce navštívil v přestrojení doma.¹³⁾

11. října 1950 důvěrník BOHUŠ potvrdil předcházející udaná jména a přidal další: u zbraní v Nosislavi¹⁴⁾ (Otto Stránecký, Karel Blaha, Václav Polický, František Novotný, František Dvořák, Ladislav Hejtmánek), u ilegální organizace v Němčicích¹⁵⁾ (Jan Procházka, Tománek, Doležal z Uherčic), u „Jánošíka“¹⁶⁾ (informoval, že čtyři členové z Unkovic byli odvedeni na vojnu) a opět potvrdil informace o ilegální skupině chystající se na odchod do zahraničí.¹⁷⁾

Další zpřesnění svých původních výpovědí učinil na Okresním velitelství NB v Židlochovicích 16. listopadu 1950: v případě „Jánošíka“¹⁸⁾ (obvinil Jana Valeriána z Němčic) a u zbraní v Nosislavi¹⁹⁾ dodal tato jména: opět Jan Valerián, Bohumil Křena, Václav Čepil – poslední dva z Nosislavi.

Střelba a útěk

Dne 21. listopadu 1950 byli na silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi zastřeleni dva příslušníci StB (Vlastimil Sojka a Ladislav Lebduška) a strážmistr Josef Jiráček (řídící orgán důvěrníka BOHUŠE) zraněn.

Zraněný strážmistr Josef Jiráček ještě téhož dne vypovídal v úrazové nemocnici v Brně o průběhu události.

Podle vlastních slov odjel na setkání se Sixtou, které se mělo „tradicičně“ uskutečnit na silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi ve 13.30 hodin. Jiráček měl Sixtu předat k další spolupráci novému příslušníkovi StB, kterým byl Ladislav Lebduška. Měl však zpoždění, proto se nejprve nestavil pro Lebdušku, jak byli domluveni, ale jel přímo na místo schůzky, aby Sixtu požádal o strpení. V Židlochovicích pak přisedl do auta Lebduška (na místo vzadu za řidičem, Jiráček vepředu vedle řidiče) a vrátili se zpět na místo schůzky. Řidič Vlastimil Sojka zastavil těsně vedle stojícího Sixty. Jiráček chtěl hned otevřít dveře, ale než tak stačil učinit, přistoupil Sixta k automobilu a začal z těsné blízkosti ihned střílet dovnitř. Jiráček se sehnul, a když střelba ustala, začal ho Sixta rukou prostrčenou okýnkem do vozu tlouci po hlavě pistolí. Tu mu

Jiráček při zápasu vyrval z ruky a Sixta začal utíkat. Zraněný Jiráček se zajímal o stav obou spolucestujících: řidič Sojka byl již mrtev, Lebduška ještě jevil známky života. Následně se strážmistr StB Jiráček pokoušel zastavit projíždějící vozidla – nákladní ho pro časovou tíseň a technické problémy odmítlo, osobní ho dopravilo na velitelství SNB do Židlochovic, odkud zavolal velitelství StB v Brně. V závěru záznamu Jiráčkova výslechu v nemocnici se uvádí: „... *Jiráček nevylučuje možnost, že na místě činu stříleli dva pachatelé, což soudí z toho, že střelba byla příliš rychlá.*“²⁰⁾

Řidič, již výše Jiráčkem zmíněného nákladního auta, Zdislav Holeček o události uvedl²¹⁾, že ho při jízdě po silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi zastavil zraněný muž a žádal ho, aby ho odvezl do Židlochovic. Holeček mu vysvětlil, že se s nákladním autem nemůže otočit a nabídl mu odvoz alespoň do nejbližší vesnice, což byla Nosislav. Mezitím však postřelený stopnul vůz Tatra 57. Jeho řidiči ale zhasl motor, proto požádal přítomné o roztláčení – potom již znovu nezastavil a ujel. Strážmistru Jiráčkovi se nicméně podařilo opatřit další osobní auto, které ho naložilo a odvezlo do Židlochovic. Holeček zatím hlídal místo činu a později výpovědi potvrdil. Půl hodiny po Jiráčkově odjezdu dorazili na místo příslušníci SNB.

Sixta mezitím utíkal přes Slovensko do Polska, kde chtěl dále pokračovat přes tehdejší NDR na Západ. Při pokusu o přechod polsko-německých hranic byl polskou bezpečností v prosinci 1950 zadržen a později vydán zpět do ČSR. Zde se o dva měsíce později – 24. ledna 1951 – k případu vraždy dvou příslušníků StB vyjádřil i on sám.

Priznal, že měl domluvenou schůzku na silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi. Než na ni odešel, rozloučil se podle svých slov s matkou s tím, že se již nevrátí („... *Touto dobou jsem již byl přesvědčen, že se domů nevrátím, jelikož jsem byl odhodlán orgány StB zastřeliti a uprchnouti ...*“).²²⁾ Na místo schůzky (celkem se jich zde, podle Sixty, uskutečnilo pět) dojel na jízdním kole, které opřel o zábradlí u silnice. Po příjezdu auta ho Jiráček požádal o strpení, protože nestačil vyzvednout svého kolegu, kterému chtěl Sixtu předat k další spolupráci. Asi po 15 minutách se auto k Sixtovi vrátilo, zastavilo u něj, on přistoupil a začal střílet (použil belgickou armádní pistoli značky FN, výrobní číslo 62914, ráže 9 mm, zásobník na 13 nábojů).

Bohumil Sixta dále ve své výpovědi uvedl:

„... *Vypálil jsem asi tři rány ale nezpozoroval jsem, že by snad někdo z orgánů byl zasažen. Nepamatuji si přesně po kterých osobách jsem střílel, zda na osoby sedící vzadu nebo i napředu sedícího řidiče. Vzpomínám si pouze, že některý z nich se v okamžiku mé palby naklonil dopředu. Po vypálení několika ran jak jsem vypovídal uskočil jsem dozadu vozu a zpozoroval jsem, že řidič vozu buď vyskočil nebo vypadl z vozu. Viděl jsem jej na zemi vedle auta v posici polo leže polo kleče. V důsledku tohoto počal jsem znovu střílet na řidiče ležícího nebo kle-*

čícího na zemi. V tomto okamžiku jsem rovněž uslyšel, že některý z orgánů střílí proti mě. V důsledku tohoto stojíce vzadu auta počal jsem páliť přes zadní okno auta na orgány sedící na zadním sedadle z nichž některý z nich střílel proti mě. Vystřílel jsem všechny náboje ze své pistole jichž bylo asi 10 až 12. Když pistole přestala již stříleti přiskočil jsem na pravou stranu auta a přes rozbité nebo otevřené okno, přesně si již nepamatuji jaká situace byla, počal jsem tlouci orgána na pravé straně sedícího mou pistolí do hlavy. Při tom když jsem pažbou tloukl orgána do hlavy dal tento ruce nad hlavu a snažil se mé rány zmírniti a při tom se mu podařilo vytrhnouti mi pistoli z ruky.

Pamatuji si také, že v době, když jsem měl vystřeleny všechny náboje a tloukl jsem orgána do hlavy projížděl někdo mimo nás na motocyklu. Motocykl přešel kolem a nezastavil. K tomu musím uvést že motocyklista musel uvidět na silnici ležícího muže, kterého jsem zastřelil přesto však nezastavil a jel dále. V důsledku tohoto, že jsem byl odzbrojen a také proto, že kolem jel motocyklista, který mohl přivolat na místo činu nějaké lidi jsem se dal okamžitě na útěk, když jsem pozbyl svou pistoli.“

Bohumil Sixta podle vlastní výpovědi z 24. ledna 1951 utíkal tehdy 21. listopadu 1950 k řece Svratce, přeplaval ji, pokračoval lesem k Uherčicím a dále na Pálavu. Ráno druhého dne po činu dorazil do Bořetic a pospíchal směrem na východ ke slovenským hranicím. Večer 24. listopadu 1950 došel do obce Kopaniny na Slovensku, příští den se vydal na Myjavu. Dne 28. listopadu 1950 dorazil do Sence nad Váhom a chtěl utíkat směrem na sever, aby se dostal do Polska.

Za úsvitu 7. prosince 1950 překročil Sixta hranice do Polska v okolí Babí hory. Ve stanici Zywiec nasedl na vlak do vnitrozemí a přes Katowice dojel až do Varšavy. Z Varšavy poslal pohlednici svému švagru Janu Šumberovi. Chtěl dále pokračovat do Gdaňska, kde by se ukryl na nějaké lodi. Ve vlaku si ale průvodčí všiml, že jel s jízdenkou na žakovskou slevu a chtěl ho vysadit. Sixta nečekal, v příští stanici vystoupil na druhé straně vlaku a utekl, neboť se obával přivolání policie. Přespál u neznámých lidí a další den odjel vlakem do Štětína, kde chtěl realizovat stejný plán, jaký měl v Gdaňsku (tj. dostat se na nějakou loď, nejlépe do SRN, Švédska nebo Dánska). Obával se však příslušní policie, a proto šel kolem průplavu nad Štětín směrem na Polici, kde v jedné hospodářské usedlosti přespál. Druhý den se Sixta vydal k polsko-německým hranicím.

Dne 13. prosince 1950 byl při pokusu o jejich překročení zadržen polskou hlídkou. Při výslechu na polské vojenské i civilní policii se Bohumil Sixta vydával za Vasilije Orlova (jméno si vymyslel). Při následné prohlídce u něj byly nalezeny osobní doklady. Sixta potom potvrdil svoji pravou identitu a přiznal, že v ČSR zastřelil dva příslušníky StB. Dne 27. prosince byl převezen do vojenského vězení v Gli-

vici a o den později – 28. prosince 1950 byl vydán zpět do Československa.

Sixta při své výpovědi z 24. ledna 1951 mimo jiné také potvrdil, že mu nebyly známy skutečnosti tajného držení zbraní, o nichž dříve StB informoval, a jména konkrétních lidí uváděl proto, aby vzbudil pozornost a důvěru StB. Z téhož důvodu si také vymyslel zprávu o ilegální skupině ve Velkých Němčicích, ve které také udal řadu lidí ze svého okolí.

22. ledna 1951 napsal Bohumil Sixta svým nejbližším následující dopis:

„Milá maminko, tatinku a sestro ! Předem Vás srdečně pozdravuji. Nezoufejte ale doufejte v Pána Boha. Jsem zdravý. Vzpomínám na Vás co stále děláte a jak se máte. Maminko a tatinku neplačte nad mým osudem jsem v rukou Božích. Buďte bez obav já jsem šťastný všude protože mám víru. Nezapomínám také na Šumberovy. Ještě jednou Vás co nejsrdečněji pozdravuji a nezapomínám. Odpuste mě všechno.

Váš syn Bohumil. “23)

Zdravý – nemocný Bohumil Sixta

Ve dnech 23. a 24. srpna 1951 se konal před Státním soudem v Brně proces²⁴⁾, ve kterém stanul jako hlavní obžalovaný Bohumil Sixta. Před soud, zasedajícím ve složení: předseda senátu – Štěpán Flajzar, soudci – Antonín Piak, Stanislav Kožoušek, soudci z lidu – Rudolf Papáček, Jaroslav Svoboda, prokurátor – JUDr. Jan Mládek, předstoupilo pět obžalovaných.

Sixta byl obviněn z protistátní činnosti, které se měl dopouštět tím, že v letech 1949–1950 v Židlochovicích, Pohořelicích a na dalších místech založil lidově demokratickému státu nepřátelskou organizaci nazvanou „**Svobodná garda**“ (jejími členy měli vedle Bohumila Sixty být: rolník Jan Křipač, řidič František Ovesný, manžel Sixtovy sestry – rolník Jan Šumbera a rolník Jan Mátl; všichni jmenovaní uvedli, že jsou věřící římskokatolického vyznání). Aktivita „Svobodné gardy“ měla ve finále směřovat k násilnému mocenskému zvratu. V tomto směru již tato „nepřátelská organizace“ patřičně pracovala: obstarávala si zbraně, plánovala a prováděla ozbrojené přepady. Sixta měl, podle obžaloby, 21. listopadu 1950 chladnokrevně zastřelit dva příslušníky StB a poté se snažit o útěk do SRN.

Na začátku líčení byla z jeho celého průběhu vyloučena veřejnost. V této souvislosti je jistě zajímavé a zvláštní, že soud ani nevyslechl jediného přeživšího svědka střelby příslušníka StB Josefa Jiráka.

Bohumil Sixta se ve své výpovědi před soudem k zastřelení dvou příslušníků StB přiznal a popsal celou událost. Mimo jiné na dotaz

prokurátora uvedl: „... Prvního jsem zastřelil orgána, který se mnou spolupracoval. S pistolí jsem před tím nestřílel. Já jsem věděl kolik jsem měl v pistolí nábojů. Já jsem si vše vzpomenu a na čin si pamatuji. Já jsem se za orgány potom pomodlil, aby nezemřeli.“²⁵⁾

Sixta také vypověděl, že organizaci „Svobodná garda“ založil, aby později o jejich aktivitách a členech informoval StB. Spoluobžalovaný František Ovesný uvedl před soudem, že Sixta je mluvka, který není schopen zamýšlené věci uskutečnit. Ovesný podle svých slov věřil, že Sixta byl konfidentem StB.

Při objasňování vraždy příslušníků StB se Sixta hájil tvrzením, že byl duševně chorý a nedokázal včas rozpoznat, jakého činu se dopouští. Soud ovšem dospěl k názoru, že obžalovaný si svůj čin nejen dobře naplánoval a připravil, ale naprosto chladnokrevně jej provedl a byl si velmi dobře vědom závažnosti a možných následků svého činu (podle soudu duševní onemocnění pouze předstíral ve snaze vyhnout se trestu).

K jednání soudu byl vypracován znalecký posudek o duševním stavu Bohumila Sixty (v pořadí již druhý, neboť první posudek byl vypracován oficiálními soudními znalci pro potřeby soudu s Bohumilem Sixtou v roce 1949). MUDr. Zdeněk Šňupárek, vojenský lékař – psychiatr, neviděl Sixtu poprvé, vyšetřoval ho již 1. 3. 1951.²⁶⁾ Podle záznamu z tohoto rozhovoru, konaného v místnostech velitelství StB v Brně, kladl Sixtovi otázky nejen vojenský lékař – psychiatr, ale i přítomní příslušníci StB.

Podruhé se vojenský psychiatr Šňupárek setkal se Sixtou 20. srpna 1951 na Krajském velitelství StB v Brně (stenograficky zaznamenáno). Hned v úvodu se Šňupárek Sixty zeptal, proč střílel. Následně tento dotaz několikrát různě modifikoval s tím, že vedl rozhovor stále stejným směrem, protože mu Sixta nebyl schopen jednoznačně vysvětlit motivy svého činu (opakoval pořád něco ve smyslu: Já jsem chtěl střílet, a také hovořil o duchu, který mu to říkal). Během rozhovoru (upozorňuji, že se odehrával ještě před soudním líčením) MUDr. Šňupárek podle zápisu prohlásil:

„No, za to tě pověsíl!“

Sixta: „No, co se nadělá.“

O chvíli později pak MUDr. Šňupárek připomněl znovu:

„Vidíš, že to nikam nespěje, proto říkáš, že je ti to jedno. Víš, že budeš pověšen?“

Sixta: „Když budu já pověšen, tak bude hrozně zle. Celá jižní Morava...“

V dalším průběhu rozhovoru MUDr. Šňupárek tlačil Sixtu k popisu vraždy dvou příslušníků StB. Zápis zaznamenává i reakce a chování Sixty na psychiatrovo naléhání:

„...Sixta dlouho nemohl nalézt odpověď a mlčel, po chvíli se otočil na

bok – levou stranu, spatřil jednoho orgána v uniformě, mírně povstal a povídá: „Dobrý den.“ O chvíli později pak: „Sixta mlčí, po chvíli nabírá k pláči a potahuje nosem.“²⁷⁾

V posudku datovaném 20. srpna 1951 MUDr. Šňupárek následně napsal: „...u Sixty již v době pohlavního dospívání (puberta), se projevily první příznaky duševní choroby, která postupem doby vyvrcholila až ve vyslovenou duševní chorobu formy schizofrenie, na podkladě náboženském, která byla dokonce provázena halucinacemi (zjevováním se Panenky Marie)... Léčením se stav Sixty upravil natolik, že mohl být jako uzdravený propuštěn. Při nynějším vyšetření jeví Sixta již nepatrné známky zbytků své prodělané duševní choroby ...Souhrnem lze tedy říci, že Sixta sice prodělal duševní chorobu, která u něho do dnes zanechala, i když nepatrné, známky projevující se zvýšenou vznětlivostí a určitým romantismem, že však se dnes jeví jako jedinec, duševně zdravý, který vlivem prostředí se vyvinul v jedince s vysloveně záporným postojem k dnešnímu zřízení.“²⁸⁾

K posudku připsal MUDr. Chmela, že s vyjádřením MUDr. Šňupárka souhlasí. Ze srovnání s psychiatrickým posudkem z roku 1949 vyplývá, že tento Šňupárkův (Chmelův podpis byl připojen do datečně) elaborát nesplňoval po formální ani obsahové stránce všechny náležitosti, a lze ho proto hodnotit jako účelovou konstrukci.

V červnu 1998 se MUDr. Zbyněk Chmela vrátil ke svému přípisu na Šňupárkově posudku. Ve své výpovědi učiněné na ÚDV v Brně uvedl, že Bohumila Sixtu v životě neviděl, nepopřel ale svůj podpis a souhlasný přípis. Souhlasil také s tím, že posudek neměl všechny náležitosti: razítko znalce, znaleckou doložku apod. MUDr. Chmela si ani nedokázal vzpomenout, zda v uvedeném případě byl jmenován soudním znalcem. Na otázku vyšetřovatele, zda posudek, který spolupodepsal, mohl být platný, reagoval:

„Takovej posudek nemůže být platný a já ani nevím, jak se do spisu dostal. Jak jsem uvedl, chybí zde základní náležitosti, jako razítko, posudek je velice stručný.“

MUDr. Šňupárek již ke zmíněné kauze nemohl být vyslechnut, protože zemřel.²⁹⁾

MUDr. Chmela tedy připustil, že **Bohumil Sixta byl popraven na základě od začátku neplatného psychiatrického posudku.**

Krajský soud v Brně v dubnu 1998 vyšetřovateli ÚDV³⁰⁾ potvrdil, že ve stanoveném období byli odbornými znalci pro obor psychiatrie MUDr. Alois Krátký, pro obor soudní lékařství MUDr. Josef Kohout a pro obor duševní a nervové choroby MUDr. Emil Žalman. Údaje k MUDr. Chmelovi a MUDr. Šňupárkovi nebyly nalezeny.

Zajímavé jsou v této souvislosti dvě skutečnosti:

1. V prvním trestním stíhání v roce 1949 bral soud v úvahu diagnos-

tikovanou schizofrenií. O necelé dva roky později byl tentýž obviněný uznán zdravým a činěn zodpovědným za své chování.

2. Schizofrenie je závažné psychiatrické onemocnění postihující celou osobnost člověka. Tato choroba se ani dnes nedá zcela vyléčit. Je tedy možné s úspěchem pochybovat o tom, že by se nemocný Sixta mohl „zcela uzdravit“ v padesátých letech. Navíc postupem doby se stav pacienta se schizofrenií progresivně zhoršuje.

Soud a rozsudky

24. srpna 1951 vynesl Státní soud v Brně rozsudek.³¹⁾ Všechny obviněné uznal vinnými z trestného činu velezrady (podle § 78 Trestního zákona č. 86/1950 Sb.), u Sixty dále z trestného činu vraždy (podle § 5 a § 216 Trestního zákona č. 86/1950 Sb.) a vynesl následující ortely: **Bohumil Sixta – trest smrti, Jan Křipač a František Ovesný – odnětí svobody na 15 let, Jan Mátl – na 12 let a František Šumbera – na 3 roky; u všech odsouzených ztráta čestných práv občanských a propadnutí celého jmění.**

Odůvodnění rozsudku připomíná svojí rétorikou spíše projevy funkcionářů KSČ a komentáře dobového tisku rozhodně stojících proti západnímu imperialismu, který se neštítí žádných prostředků likvidujících nenáviděné lidově demokratické zřízení ve spojení s církevním klérem: „...Reakční nepřátelské živly se spojují k těmto zločineckým vraždám a škůdcovství s vysokým církevním klérem, které pro získání obyvatelstva k těmto činům namlouvá věřícím, že v socialistické společnosti spěje křesťanství k zániku... Z procesů před státním soudem vídíme, že nejenom věřící křesťané, ale dokonce římskokatoličtí kněží, kteří mají vlastně v prvé řadě bojovat za světový mír, provádějí a organizují ty nejhnusnější zločiny jako je vraždění pokojných občanů...“³²⁾

Následovalo tvrzení, že i tato skupina obviněných, nyní stojící před soudem, byla hluboce nábožensky založená, a přesto jejím členům víra nezabránila v pachání trestné činnosti, kterou před soudem doznali. Důkazem toho mělo být členství Sixty v **organizaci Orel** (rozpuštěn KSČ v roce 1948).

Opět neveřejné odvolací řízení v případě Bohumila Sixty se konalo u Nejvyššího soudu v Praze za předsednictví JUDr. Křepely 10. října 1951 (mimo Sixty se odvolal ještě Ovesný).³³⁾ Nejvyšší soud odvolání zamítl jako neodůvodněné.

Obdobně bylo postupováno i se žádostí o milost. Bohumil Sixta byl popraven 5. února 1952 v Brně ve věku necelých dvaceti let.

Případ Bohumila Sixty po čtyřech desetiletích

Znovu se celý případ projednával před soudem až po roce 1989.

Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 19. března 1991³⁴⁾ byl Bohumil Sixta rehabilitován v případě trestného činu velezrady, ale u vraždy mu byl uložen tzv. zbytkový trest v trvání 15 let.

K témuž závěru dospěl i Krajský soud v Brně 8. června 1994.³⁵⁾ V odůvodnění rozhodnutí se mimo jiné píše:

„...Ve svém návrhu uvedla /myšleno paní Šumberová – pozn. autor/, že bratr nemohl unést nátlak orgánů StB, s kterými spolupracoval, a proto se zřejmě rozhodl k vraždě. Je toho názoru, že jednání jejího bratra bylo vyprovokováno.“ Dále se v rozhodnutí uvádí, že *„...se nemohl soud zabývat námitkou v návrhu paní Aloisie Šumberové, že celý případ byl vyprovokován.“*

Soud totiž nemá možnost, jak již bylo výše uvedeno, přezkoumávat a zjišťovat, zda šlo o vyprovokované jednání a zda Bohumil Sixta činy spáchal či nikoliv.“

Soud dospěl k závěru, že Sixta nehájil svůj život (nešlo o případ krajní nouze), ale z projednávání kauzy v roce 1951 (a na toto soudní řízení se krajský soud odvolal) vyplynulo, že sám zastřelil dva příslušníky StB. Krajský soud v Brně tak potvrdil zbytkový trest za vraždu, tj. 15 let.

Nejvyšší soud České republiky projednal v líčení konaném v Brně 17. prosince 1997³⁶⁾ stížnost ministryně spravedlnosti proti nezrušené části usnesení bývalého Nejvyššího soudu v Praze z října 1951. Ministryně spravedlnosti při tom poukázala na porušení procesních a hmotněprávních norem, platných v dané době (např. na násilí při výsleších prováděné vyšetřovateli StB při přípravě řízení, nevypracované expertizy z oboru daktyloskopie, neztotožnění zbraně, kterou měl Sixta údajně u sebe, chybný průběh procesu – zde např. nedoručení obžaloby obviněným, vyloučení veřejnosti, provedení procesu bez jediného výslechu svědka, zdravotní nezpůsobilosti Sixty apod.).

Ministryně spravedlnosti navrhla, aby Nejvyšší soud zrušil zbytkový trest odnětí svobody v trvání 15 let za vraždu. Ten se s jejím výkladem ztotožnil a uvedený zbytkový trest zrušil.

Připomeňme si ještě jednou, že sedmnáctiletému Bohumilu Sixtovi byla v roce 1949 diagnostikována schizofrenie. Uvedu proto několik tezí, které jsou z mého hlediska pro pochopení případu zásadní.

Název schizofrenie vystihuje samu podstatu onemocnění: schidzein = rozštěpit + fren = mysl. Člověk postižený tímto onemocněním se uzavírá do sebe, podléhá vlivům svého světa halucinací, žije jako ve snu, ztrácí city ke svým nejbližším, myšlení je nesouvislé, působí nesmyslně a chaoticky. Poruchy myšlenkového procesu se objevují i v řeči a gestech nemocného (neadekvátní emoční reakce).

Choroba se může zastavit, zlepšit, ale zcela odstranit se nedá. K lé-

čení je používáno mnoha rozličných metod: od medikamentů až po inzulinové či elektrické šoky. Onemocnění v akutní fázi vyžaduje ústavní péči. **Ve všech případech schizofrenie je však nemocný člověk trestně nezodpovědný.**³⁷⁾

Tento závěr potvrzuje i Lékařské repetitorium, kde autoři (Prof. MUDr. Otakar Janota a doc. MUDr. Lubomír Hanzlíček) mimo jiné konstatují:

*„Po stránce forensní, je-li schizofrenie bezpečně nebo nejvýš pravděpodobně prokázána, bývá nutné přiznat nepřičetnost ve věcech trestních a doporučit často ochranné léčení. Při delším průběhu a nedostačném účinku terapie je úplná nebo částečná nezpůsobilost k právním úkonům.“*³⁸⁾

Závěrem

Komunistická strana Československa a Státní bezpečnost využily Sixtova případu v lokálním měřítku k zastrašení tradičně silně věřící oblasti (představení církve jako „instituce, která se neštítí vraždy“). Zároveň bylo kauzy využito jako hrozby soukromým rolníkům, kteří odmítali komunisty prosazovanou kolektivizaci zemědělství.

Nezpůsobilost k právním úkonům se měla týkat i případu Bohumila Sixty, který byl v roce 1949 pro diagnostikovanou schizofrenii osvobozen od trestního postihu, a o necelé dva roky později ho pro „vyšší potřebu“ prohlásili MUDr. Šňupárek a MUDr. Chmela opět za zdravého proto, aby ho soud mohl poslat pod šibenici.

Komunisté popravili nejen mladého, ale hlavně prokazatelně nemocného člověka. V tomto faktu tkví tragédie padesátých let, tragédie Sixtova případu.

Příloha 18: Přepis části znaleckého lékařského posudku z roku 1949

1949, 15. říjen – Znalecký posudek přednesený soudními znalci v řízení, konaném před Okresním soudem v Brně

P o s u d e k .

O obviněném Bohumilu Sixtovi /nelze?/ lékařsky dokázati, že by byl po předcích nějak dědičně duševně zatížen, neboť pro možnost takovou ani údaje obviněného ani obsah spisový nikterak nesvědčí. Ve věku dětském a školním vyvíjel se obžalovaný celkem obvykle a postačoval duševně i na to, aby si osvojil přiměřené školní vědomosti.

Teprve po opuštění školy začal se obžalovaný jeviti po duševní stránce poněkud zvláštně, neboť z domova utíkal a vždy po několik málo dní zůstal mimo domov. Později začal páchat činy, z nichž jest se mu nyní zodpovídati.

Činy to, jak z výsledků nyní provedeného vyšetřování vyplývá, spáchal obžalovaný pod vlivem t.zv. imperativních halucinací, t.j. pod vlivem rozkazů dávaných jednak „hlasem Panny Marie“, jednak pod vlivem svých „dvou vnitřních hlasů“, „svého ducha“, kteréžto „hlasy“ líčí jako typické projevy rozštěpu své osobnosti, jako projevy onemocnění, které se nazývá Schizophrenie. Při tomto onemocnění dochází totiž u postižených k roztržštěnosti duševních funkcí, rozštěpu vůle, sféry citové i rozumové, zkrátka k roztržštěnosti celé osobnosti postiženého, a vše to jest krom toho – obyčejně – provázeno jednak bludnými představami, které nejeví žádný systém, a hlavně pak t.zv. halucinacemi, či-li předsudky smyslovými, obzvláště pak halucinacemi sluchovými, které nemocní nejčastěji pociťují ve formě t.zv. „hlasů“. Pod vlivem této své nedostatečnosti duševní dopustil se obžalovaný také činů, z nichž se má nyní zodpovídati, a proto nemůže být volán za ně k zodpovědnosti, neboť se jich dopustil v době, kdy byl úplně zbaven užívání rozumu ve smyslu § 2 lit. a tr.z.

Činy, z nichž jest se obžalovanému nyní zodpovídati, mohl by on pod vlivem své duševní nedostatečnosti dále a opakovaně páchat, a proto bude nutné dodati po skončeném trestním řízení obžalovaného do ústavu pro duševně choré na léčení. Tímto léčením bude případně možné docíliti úplného uzdravení obžalovaného. Dokud výsledky léčebné nebudou u něho zřejmé, nebude možno obžalovaného z léčebny psychiatrické propustiti.

V Brně, dne 15. října 1949.

univ. profesor.⁺

ředitel.⁺

/⁺ bez podpisu/

/AMV, Skupinový vyšetřovací svazek, a. č. V-1061-Brno, č. l. 106-119/

Příloha 19: Přepis znaleckého lékařského posudku z roku 1951

1951, 20. srpen – Znalecký posudek

V Brně dne 20. srpna 1951

Z n a l e c k ý p o s u d e k,

provedený MUDr. Zdeňkem Šňupárkem o duševním stavu Bohumila Sixty.

Bohumil Sixta, 18tiletý, pomocný dělník v zemědělství, pochází z rolnické rodiny, velmi hluboce nábožensky založené. Sám vychodil 8 mi třídní obecnou školu a 3 ročníky odborné školy zemědělské. Ve škole, pokud sám udává, špatně se učil, a proto nechodil ani do měšťanské školy. Již v době docházky do hospodářské školy, počal se zajímat o politickou situaci v ČSR a po únorových událostech v roce 1948 jeho zášť vůči lidově demokratickému zřízení se zostrila natolik, že počal se dopouštět prvních trestných činů. V těchto trestných činech pokračoval, až posléze vyvrcholily tyto zde žalovanou vraždou dvou bezpečnostních orgánů.

Pokud se týče duševního zdraví obviněného Bohumila Sixty, je již z předchozích vyšetření patrné, že u Sixty již v době pohlavního dospívání (puberta), se projevíly první příznaky duševní choroby, která postupem doby vyvrcholila až ve vyslovenou duševní chorobu formy schizofrenie, na podkladě náboženském, která byla dokonce provázena halucinacemi (zjevováním se Panenky Marie). Pod vlivem této duševní choroby spáchal Sixta své první trestné činy, pro které byl i soudně stíhán, byl však tehdy jako nepřítelný exkulpován, a dodán na léčení do ústavu pro duševně choré. Léčením se stav Sixty upravil natolik, že mohl býti jako uzdravený propuštěn.

Při nynějším vyšetření, jeví Sixta již jen nepatrné známky zbytků své prodělané duševní choroby, a také jeho jednání v době zdejšího činu neukazuje na to, že by Sixta jednal pod vlivem duševní choroby. Naopak, to, že Sixta si do nejmenších detailů dovede opakovaně z paměti vybavit zdejší čin, ukazuje na to, že Sixta nejednal pod vlivem duševní choroby a proto, že je za zdejší čin plně trestně odpovědný.

Souhrnem lze tedy říci, že Sixta sice prodělal duševní chorobu, která u něho dodnes zanechala, i když nepatrné, známky projevující se zvýšenou vznětливostí a určitým romantismem, že však se dnes jeví jako jedinec, duševně zdravý, který vlivem prostředí se vyvinul v jedince s vysloveně záporným postojem k dnešnímu zřízení. Výchova Sixty se navíc ubírá takovým směrem,

že ze Sixty vytvořila člověka cynického a schopného i vraždy, jak dokázal ve zdejším případě, jedince, který navíc není schopen ani takového činu opravdu hluboce litovati.

Pokud Sixta se obhazuje, že čin spáchal v duševním rozpoložení, lze toto tvrzení vyvrátit tím, že Sixta se na čin připravoval, a že tedy již tímto lze nějaké přechodné nebo náhle vzniklé vzrušení vyvrátit.

Zd. Šňupárek^a.

Po provedeném vyšetření připojuji se k posudku.^b.

Dr. Z. Chmela^a.

a. */vlastnoruční podpis/*

b. */připsáno rukou/*

**Příloha 20: Ukázka fotodokumentace k případu Sixta
a spol. ze skupinového vyšetřovacího
svazku a. č. V-1061-Brno**

Fotografie a plánky
místa činu, vraždy 2 org.
Pachatel: Sixta B.

Pachatel dvojnásobné vraždy na zdejších dvou orgánech Lebduškovi a
Sojtkovi, Bohumil S i x t a , nar. 18.10.1932 v Nosislavi, okr. Židlochov-
vice, syn Bohumila a Aloisie, ron. Vráncové, posledně bytem před spácháním
dvojnásobné vraždy v Nosislavi 8. 39. okr. Židlochovice.

Pohled z boku od zadu na místo činu, v popředí po levé straně vozu ležící mrtvola zastřeleného Bojky. V předu před vozem jízdání kole pachatele.

Pohled do vozu v němž našel zastřelený orgán Lebduška.

Zbraň s níž spáchal Bohumil S i x t a dvojnásobnou vraždu a pokus vraždy na orgánech státní bezpečnosti. Jde o belgickou armádní pistolí zn. FN, výrobní číslo 629L, ráže 9 m/m, pro náboje vzor 06 s příslušným zásobníkem na 15 nábojů.

Pohled do vozu z pravého-
podobného místa, odkud pa-
chatel střílel do vozu.
Na sedním sedadle sedící
artvora zavražděného
Lebdačky.

POZNÁMKY A ODKAZY:

Studie byla napsána na základě studia spisů ÚDV a Archivu Ministerstva vnitra ČR (skupinový vyšetřovací svazek a. č. V-1061-Brno).

- ¹⁾ Dokumentační spis ÚDV. Dopis Aloisie Šumberové Konfederaci politických vězňů v Brně, datován 10. 11. 1994 v Nosislavi.
- ²⁾ Archiv Ministerstva vnitra (dále A MV), spis a. č. V-1061-Brno. Závěrečná zpráva. Datována 27. 4. 1949 v Židlochovicích, podpis krim. obv. insp. (podpis nečitelný). Podle této Závěrečné zprávy se Sixta sám dobrovolně přihlásil a přiznal, že rozbíjel a ničil propagační skřínky. Podle Hlášení mimořádných událostí pro Krajské velitelství NB (A MV, spis a. č. V-1061-Brno, datováno v Židlochovicích 16. 7. 1949, podepsán okresní velitel NB vrchní strážmistr Stránský) byl Sixta u svých příbuzných ve Zruči nad Sázavou zatčen.
+) Rakousko bylo podobně jako Německo po 2. světové válce rozděleno do okupačních pásem (SSSR, USA, Velká Británie, Francie). Za československo-rakouskou hranicí byla sovětská okupační zóna. Tento stav skončil v roce 1955 podepsáním tzv. státní smlouvy, v níž se Rakousko zavazovalo k neutralitě.
- ³⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Hlášení mimořádných událostí, dodatek k fonogramu z 16. 7. 1949. Podává: Okresní velitelství národní bezpečnosti v Židlochovicích Krajskému velitelství NB v Brně. Datováno 16. 7. 1949 v Židlochovicích (č. 1.006/1949-I.). Podepsán okresní velitel NB vrch. strážm. Stránský.
- ⁴⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Posudek o duševním stavu Bohumila Sixty vypracovaný pro Okresní soud v Brně, datován 15. 10. 1949. Opis. Příloha 18
- ⁵⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Zápis o výpovědi Jana Šumbery na Krajském velitelství Státní bezpečnosti v Brně. Datován 23. 11. 1950 v Brně. Podepsáni: vyslýchaný – Šumbera Jan, vyslyšající – podpis nečitelný.
- ⁶⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Zápis o výpovědi Bohumila Sixty. Datováno 12. 2. 1951, č. j.: A-98/603-51.
- ⁷⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Protokol o hlavním líčení konaném před státním soudem – oddělení Brno dne 23. a 24. srpna 1951, v jednací síni č. 85 v Justičním paláci v Brně, o 8 hod. Spis. značka 3-Ts II 45/51.
- ⁸⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Protokol sepsaný dne 6. září 1950 na Okresním velitelství NB v Židlochovicích s Bohumilem Sixtou. Podepsán vyslýchaný (Sixta Bohumil), vyslyšající bez podpisu.
- ⁹⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 67/50. **Věc: Příprava k ilegálnímu odchodu do zahraničí a získávání osob k tomuto účelu.** Datován 18. 9. 1950 v Židlochovicích. Podepsán řídicí orgán 64b.
- ¹⁰⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 68/50. **Věc: Illegální skupina „Jánošík“.** Datován 18. 9. 1950 v Židlochovicích. Podepsán řídicí orgán 64b.
- ¹¹⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 69/50. **Věc: Zbraně v Nosislavi.** Datován 18. 9. 1950 v Židlochovicích. Podepsán řídicí orgán 64b.
- ¹²⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam. Datován 14. 1. 1951. Podepsán ml. stržm. Bugner Rudolf. Uvádí zde, že Sixtu viděl poprvé 13. 9. 1950 na OVNB v Židlochovicích. Sixta ho obeznámil se svými předchozími problémy. Bugner dále píše, že se schůzky se Sixtou konaly vždy na silnici mezi Nosislaví a Židlochovicemi. Hovoří také o druhé schůzce se Sixtou, ale ta zde není přesně datována. Když se dozvěděl o svém služebním přeložení, předal Bugner své spolupracovnický Josefu

Jirákově „...a současně jsem jej /myšlen Jirák/ upozornil na to, že v Nosislavě mám mládence, kterého používám jako D pramen, že tento má důvěru reakčních živlů...“.

- 13) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam. Datován 14. 12. 1950 v Brně. Podepsán ml. stržm. Jirák Josef.
- 14) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 4/50. **Věc: „Drama“ – ilegální organisace.** Datován 13. 10. 1950 v Židlochovicích.
- 15) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 5/50. **Věc: „Drama“ – ilegální organisace.** Datován 13. 10. 1950 v Židlochovicích. K č. j. 8157 (číslo dopsáno rukou). Podepsán řídicí orgán 64.
- 16) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 6/50. **Věc: „Drama“ – ilegální organisace.** Datován 13. 10. 1950. K č.j. 8157 (číslo dopsáno rukou). Podepsán řídicí orgán 64.
- 17) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 7/50. **Věc: „Dráteník“ – příprava k útěku.** Datován 15. 10. 1950. K č. j. 648156-50 (navazuje na úřed. záznam č. 67/50 ze dne 18. 9. 1950). Podepsán řídicí orgán 64j.
- 18) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 18/50. **Věc: „Drama“ – illeg. org. Jánošík.** Datován 17. 11. 1950 v Židlochovicích. K č. j. A-648157-50. Podepsán řídicí orgán 64-Jirák.
- 19) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Úřední záznam č. 17/50. **Věc: „Zbraně v Nosislavi“.** Datován 17. 11. 1950 v Židlochovicích. K č. j. A-648167-50. Podepsán řídicí orgán 64-Jirák.
- 20) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Brně. Záznam. Datován 21. 11. 1950 v Brně. (Výslech Jiráka zapsali: Miroslav Kreihanzel, Jan Kalásek.)
Jirák odešel ze služeb MV 31. 3. 1955. Působil tehdy na KS MV v Brně.
- 21) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Zápis výpovědi Zdislava Holečka na Krajském velitelství Státní bezpečnosti v Brně. Datován 22. 11. 1950 v Brně. Podepsáni: vyslýchaný – Rudolf Holeček, vyslychající – podpis nečitelný.
- 22) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Zápis o výpovědi s Bohumilem Sixtou ze dne 24. 1. 1951. Podepsáni: vyslýchaný – Bohumil Sixta, vyslychající – Mička Miroslav.
- 23) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. V přepisu byl ponechán pravopis pisatele.
- 24) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Protokol o hlavním líčení konaném před státním soudem – oddělení Brno dne 23. a 24. srpna 1951, v jednací síni č. 85 v Justičním paláci v Brně, o 8 hod. Spis. značka 3-Ts II 45/51.
- 25) Tamtéž. Protokol o hlavním líčení, str. 5.
- 26) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Záznam o provedené zkoušce, pokud jde o duševní stav Bohumila Sixty, která byla provedena dnešního dne v místnostech zdejšího velitelství za přítomnosti 3 orgánů a vojenského lékaře – psychiatra. Průběh, t. j. otázky kladené jmenovanému, jeho odpovědi byly těsnopisně zachyceny. Datováno 1. 3. 1951 v Brně na Krajském velitelství Státní bezpečnosti – vyšetřovací oddělení. Podepsáni: přítomní (podpis nečitelný), těsnopisně zachytil (bez podpisu).
- 27) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Záznam o provedené zkoušce, pokud jde o duševní stav Bohumila Sixty, která byla provedena dnešního dne v místnostech zdejšího velitelství, za přítomnosti 3 orgánů a vojenského lékaře – psychiatra. Průběh, to jest otázky, kladené jmenovanému, jeho odpovědi byly těsnopisně zachyceny. Datováno 20. 8. 1951 v Brně na Krajském velitelství Státní bezpečnosti – vyšetřovací oddělení. Podepsán stenograf: ml. stržm. Petr (??? podpis nečitelný).
- 28) A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Znalecký posudek provedený MUDr. Zdeňkem Šňupárkem o duševním stavu Bohumila Sixty. Datován v Brně 20. 8. 1951. Rukou připsáno: „Po provedeném vyšetření připojuji se k posudku. Dr. Z. Chmela“ (jde o MUDr. Zbyňka Chmelu). Příloha 19

-
- ²⁹⁾ Vyšetřovací spis ÚDV. Protokol o výsledku svědka MUDr. Zbyňka Chmely na ÚDV v Brně dne 25. 6. 1998. Podepsáni: vyšetřovatel mjr. Vladimír Vachovec, MUDr. Zbyněk Chmela, Csc.
- ³⁰⁾ Vyšetřovací spis ÚDV. Krajský soud v Brně. Datováno 20. 4. 1998, zn. Spr. 1040/98. Podepsána předsedkyně Krajského soudu JUDr. Hana Zoubková.
- ³¹⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Rozsudek Státního soudu v Brně, 24. 8. 1951 (spis. značka 3 Ts II 45/51 – 123).
- ³²⁾ Tamtéž.
- ³³⁾ A MV, spis a. č. V-1061-Brno. Protokol o odvolacím líčení. Praha 10. 10. 1951, (spis. značka To III 131/51).
- ³⁴⁾ Dokumentační spis ÚDV. Usnesení Krajského soudu v Brně, 19. 3. 1991 (spis. značka 1 Rt 286/90), podepsán JUDr. Vladimír Rular/?/.
- ³⁵⁾ Dokumentační spis ÚDV. Usnesení Krajského soudu v Brně, 8. 6. 1994 (spis. značka 1 Rt 51/93), podepsán JUDr. Jiří Šoukal.
- ³⁶⁾ Vyšetřovací spis ÚDV. Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky v Brně, 17. 12. 1997, (spis. značka 1 Tzn 16/97), podepsán JUDr. Michal Mikláš.
- ³⁷⁾ Němcová, Marcela: Co víme o duševních nemocech. Avicenum, Praha 1975, str. 88–97.
- ³⁸⁾ Kolektiv autorů (vedoucí redakce Josef Charvát): Lékařské repetitorium. Státní zdravotnické nakladatelství, Praha 1967, str. 1306.

Únosy lidí z Československa **sovětskou KGB**

PETR ČUKA

Spoluúčast pracovníků mocenského aparátu československého státu na únosech osob z Československa do SSSR po 2. světové válce

Občané nadšeně mávající armádě osvoboditelce nemohli tušit, že současně se vstupem této vítězné armády, která za obrovských lidských obětí dokázala porazit nacistické Německo, začíná jedna z temných kapitol našich dějin. Netušili, že prakticky souběžně s bojovými oddíly postupují do Československa také jednotky, které měly podrobně zpracované seznamy osob, které je zajímaly, včetně adres jejich trvalého pobytu. Tyto jednotky si v souladu s údernickými pravidly socialistické soutěže konkurovaly a nedopřávaly si chvíle odpočinku. Vyhledávaly osoby ze seznamů a odvážely je kamsi na Východ.... Smutné na těchto událostech je, že se tak většinou dělo za aktivní pomoci jak jednotlivých občanů, tak za účasti etablovujících se státních úřadů ČSR.

V tomto příspěvku se snažím nastínit typické způsoby únosů lidí z území Československa do SSSR a způsoby spoluúčasti československého mocenského aparátu na těchto zločinech. Cílem není vyčíslit počty odvečených osob sovětskými orgány z území Československa, neboť při vědomí složitosti vymezení pojmu „odvečený“, při vědomí výpovědní hodnoty archivních materiálů a skutečnosti, že o mnohých z nich se nedochovala ani stopa, ať již ve formě dokumentů či paměti pozůstalých a přátel, není prostě možné určit celkový počet osob takto odvečených nebo „zmizelých“ v předmětné době; Příloha 21. Je však možné na konkrétních případech demonstrovat metody realizace těchto únosů a podíl mocenského aparátu, především komunistického režimu.

Zatýkání osob a jejich následná deportace do Sovětského svazu začala v okamžiku vstupu Rudé armády na území Československa v roce 1944. Deportace pak pokračovaly až do počátku padesátých let. Zpočátku tyto akce zajišťovaly jednotky SMERŠ¹⁾, což byly útvary tajné

vojenské policie v rámci jednotlivých frontů Rudé armády. Měly rozsáhlé pravomoci, včetně soudní.²⁾

Bývalý příslušník jedné z jednotek SMERŠ Nikolaj Siněvirkij ve svých pamětech popisuje, jak se jeho jednotka na akci (rozuměj na únosy) důkladně připravovala, a to především až bude obsazena Praha. Její příslušníci v předstihu pořizovali seznamy ruských exulantů z dvacátých let, nyní žijících v Československu. Ostatně z dokumentace vyplývá, že **největší počty „zmizelých“ osob byly potvrzeny hned v prvním poválečném roce**. Přibližně 80 % z dnes známého počtu odvečených bylo takto uneseno v období od května do prosince 1945, kdy se únosci zaměřili především na „bílou“ emigraci z Ruska.³⁾

V období od roku 1946 až do února 1948 se situace postupně zklidňovala. SMERŠ byla v roce 1946 zrušena a její působnost převzala 3. správa MGB – sovětská vojenská kontrarozvědka⁴⁾, která však již neměla soudní pravomoc. Ústředna pro východní a střední Evropu sídlila ve Vídni a v několika málo případech dokonce žádala Ministerstvo vnitra ČSR o povolení „výslechů“ na území Československa; Příloha 22. Avšak v převážné většině případů se o žádném takovém povolení ani neuvažovalo. Vyplývá to z informace přednosty odboru VII/C⁵⁾ JUDr. Jaroslava Hory⁶⁾ o „styčných důstojnících NKVD“⁷⁾, kterou získal od Oblastní úřadovny Stb v Praze a dne 10. září 1947 zaslal vrchnímu odbornému radovi při kabinetu ministra vnitra Gríšovi Spurnému⁸⁾, kde se totiž konstatuje:

„...Styčný důstojník RA u posádkového velitelství Velké Prahy, major MĚLNICKÝ⁹⁾, upozornil zmíněnou úřadovnu na to, že někteří důstojníci NKVD ve Vídni se obrací přímo na stanice Sboru národní bezpečnosti, státně-bezpečnostní nebo kriminální úřadovny, a žádají o poskytnutí asistenci pro různé vlastní akce, /únosy – pozn. autora/ případně tyto provádějí sami. V této souvislosti poukázal major MĚLNICKÝ na to, že tyto orgánové v záležitostech vojenských, jakož i jiní sovětské důstojníci v těchto případech, mají se obracet výhradně na posádkové velitelství Velké Prahy, ve věcech civilních osob pak na repatriačního zmocněnce pplk. ruské armády PANOVA.

Současně s tím však poukázala zmíněná úřadovna na jednání poručíka ruské armády SEMENOVA od NKVD ve Vídni, který samostatně akce často provádí. V této souvislosti pak upozornila na to, že takovéto přímé akce sovětských důstojníků na čs. území nejen že vyvolávají nesprávné domněnky místního obyvatelstva, ale zavržávají i zahraničním pozorovatelům podnět k nesprávnému informování ciziny, zejména pak ku zneužívání podobných případů cizí propagandou proti zájmům československo-ruským.

Oddělení¹⁰⁾ VII/C zamýšlí upozornit hlavní velitelství SNB, jednotli-

vé zemské úřadovny státní bezpečnosti, jakož i všeobecnou kriminální úřadovnu v Praze, na sdělení majora MĚLNICKÉHO, pokud se týče výhradní kompetence v záležitostech projednávaných orgány NKVD, a z toho důvodu potřebuje zjistiti, zda posádkové velitelství Velké Prahy, resp. pplk. PANOV, je kompetentním pro případy z území celé Československé republiky, v záporném případě pak, která vojenská velitelství, případně orgány, jsou kompetentní v místech mimo správní obvod Velké Prahy.

Vzhledem k těmto okolnostem předkládá se zmíněná záležitost na vědomí se žádostí o laskavé její projednání s příslušnými činiteli u vel-vyslanectví SSSR, jakož i o případné upozornění těchto na činnost poručíka SEMENOVA za účelem zjednání nápravy.“¹¹⁾

* * *

Způsob, jakým se únosy prováděly, ilustruje **případ ing. Borise Fusse**¹²⁾, jehož osud je značně neobvyklý v tom, že se mu, už po roce, podařilo vrátit domů.

Vzhledem ke skutečnosti, že se vše odehrálo více než rok před únorem 1948, tzn. v době, kdy mocenský aparát Československé republiky nebyl ještě zcela kontrolován komunisty, dochoval se autentický spisový materiál, jenž věrohodným způsobem dokumentuje vlastní únos i následující osudy oběti. Z materiálů Zemské úřadovny Státní bezpečnosti v Čechách¹³⁾ je sice dobře čitelná aureola vítězů na straně sovětských mocenských struktur a úcta před vítězi nad nacistickým Německem, ale také se zde konstatuje:

„...Zemské úřadovně státní bezpečnosti byl oznámen případ, že dne 14. září 1946 o 8,30 hodině ranní byl neznámým příslušníkem SNB odvezen z bytu v Praze-Michle, Pobočná 1003, Ing. Boris Fuss, který se podle údajů manželky do dnešního dne nevrátil /tzn. do 10. ledna 1947 – pozn. aut./. Příslušník SNB při příchodu do bytu Ing. Fusse, požádal jmenovaného, aby s ním šel za účelem přezkoušení osobních dokladů na ředitelství národní bezpečnosti, odkud se měl podle údajů bezpečnostního orgánu během jedné hodiny vrátiti.

Jelikož Ing. Fuss nevracel se dlouho domů, odešla jeho manželka na ředitelství národní bezpečnosti a na kriminální policii, kde prosila o sdělení, kde se nachází její manžel. U obou úřadů jí bylo oznámeno, že žádný zatýkač na Ing. Borise Fusse vydán nebyl, a současně jeden z úředníků provedl zjištění na příslušném policejním revíru, kdo jmenovaného zatýkal. Z příslušného revíru bylo sděleno, že nevědí o zatčení Ing. Fusse a že žádný z příslušníků SNB toto zatčení neprováděl. Manželka Ing. Fusse odešla po této informaci na cizinecké oddělení ředitelství národní bezpečnosti, kde jí bylo doporučeno, aby se po manželovi dotázala u ruských sběrných táborů. Fussová odešla k veliteli ruského sběrného tábora, kde jí bylo sděleno, že příslušníci SSSR, kteří přišli na

území ČSR po první válce, nepadají v úvahu pro soustředění v táborech. Fussová obrátila se proto na posádkové velitelství RA v Praze, kde jí bylo sděleno, že rozkaz k zatčení jejího manžela vydán nebyl.

Tentýž den o 7.30 hodin /večer – pozn. aut./ dostala Fussová telegram z České Lípy, aby ihned přijela do nemocnice v České Lípě a přivezla sebou nějaké peníze a cigarety. Fussová odejela do České Lípy teprve druhý den a v nemocnici jí bylo jednou ošetřovatelkou sděleno, že Ing. Fuss byl dopraven do nemocnice se zraněním na temeni hlavy, které utrpěl při havárii osobního automobilu poblíže České Lípy. Táž ošetřovatelka sdělila Fussové, že v nemocnici došlo k hádce mezi příslušníky RA a příslušníkem SNB, při kteréžto hádce jeden z Rusů chtěl, aby Fuss byl dopraven zpět do Prahy, kdežto příslušník SNB chtěl Fusse nejdříve v nemocnici ošetřit.

Fussová obrátila se potom na četnickou stanici a na kriminální úřadovnu v České Lípě, kde se dozvěděla, že do České Lípy přijelo osobní auto, které mělo řádnou propustku přes hranice a bylo obsazeno osobami ruské národnosti.

Po těchto informacích vrátila se Fussová zpět do Prahy a obrátila se na kriminální úřadovnu v Praze, kde byla doporučena, aby požádala /o sepsání protokolu – pozn. aut./ v Bartolomějské ulici č. 10 v budově v kanceláři č. 115, kde se jmenovanou byl Dr. Kolářem¹⁴⁾ sepsán protokol, a po jeho skončení byla dotyčná vyzvána, aby se za týden na úřadovnu dostavila. Fussová sháněla potom informace na několika místech, avšak zcela bezvýsledně, a proto ohlásila nepřítomnost manželovu v Českomoravských strojírnách, kde byl jmenovaný zaměstnán.

Fussová dostavila se později vždy po týdnu do Bartolomějské ulice na ředitelství národní bezpečnosti, kde však nic nezjistila, až po několikakráté návštěvě prohlásil Dr. Hajer¹⁵⁾, že celá záležitost nespadá do kompetence kriminálky a doporučil Fussovou do Prahy II, Washingtonovy ul. č. 7¹⁶⁾, kde se Fussová obrátila pouze na službu u brány a žádné oznámení neprovedla. Teprve po delší době, když její soukromé pátrání bylo bezvýsledné, sdělila tuto okolnost na zemské úřadovně státní bezpečnosti, při čemž podotkla že již 28. září 1946 byla předmětně vyslýchána tajemníkem Sušankou¹⁷⁾, který jí sdělil, že manžel její byl zatčen příslušníky SSSR a nařídil jí, aby nikomu o případu nic neříkala, poněvadž by mu tím znemožnila práci. Při tom prohlásil, že jest mu vše známo a že Ing. Fuss bude vrácen zpět do ČSR.

V této věci jmenovaná později intervenovala u ZOB u škpt. Vacka¹⁸⁾, který po rozmluvě se Sušankou prohlásil, že Fuss bude do měsíce vrácen.

Jelikož od doby odvezení uplynulo již více měsíců a Ing. Boris Fuss dosud jest mimo území ČSR, podala Fussová oznámení na zemské úřadovně státní bezpečnosti, která předběžně zjistila, že dne 14. září 1946 došlo k havárii osobního automobilu mezi obcemi Kynasem a Zahradkami /okr. Česká Lípa – pozn. aut./, při kteréžto havárii byly

uvnitř sedící osoby zraněny. Podle hlášení cestoval v autu jeden příslušník NKVD, dále jeden příslušník SSSR, podstrážmistr Karel Wimmer¹⁹⁾ a Ing. Boris Fuss. Po havárii byli všichni dopraveni do nemocnice v České Lípě, kde zůstal v ošetření pouze Ing. Fuss, kdežto Rusové odejeli za hranice, odkud se vrátili za několik hodin zpět, vyžádali si na stanici SNB asistenci vrch. strážmistra Trapla²⁰⁾ z Rumburku a odvezli potom Ing. Fusse do Opachu /v Německu – pozn. aut./, kde prý měl být léčen a vyslýchán. Pokud jde o cestu do Prahy a o asistenci podstrážmistra Vimra /překlep – má být Wimmera – pozn. aut./ byl prý jmenovaný určen jako tlumočník a žádného zákroku se neměl zúčastnit.

Později byla získána zpráva od oblastní úřadovny kriminální z Rumburku, kterou v opise ministerstvu vnitra předkládám s prosbou o rozhodnutí, zda je možno získati informace o důvodu odvezení Ing. Fusse, a následkem toho i zjištění, kdo v daném případě jest příslušný k provedení šetření, případně i k zjištění, zda se nejedná o loupež lidí podle § 90 tr. z., případně zda je možno vůbec v daném případě manželce Ing. Fusse poskytnouti informace, jelikož jmenovaná se stále po osudu svého manžela dotazuje.“²¹⁾

Velmi zajímavé svědectví o této věci podávají výpovědi strážmistra Karla Wimmera a vrchního strážmistra Vojtěcha Trapla, které uvádím doslovně :

„P R O T O K O L

sepsaný dne 26. dubna /1947 – pozn. aut./ u pobočky oblastní úřadovny státní bezpečnosti v Rumburku s výkonným orgánem Stb Karlem Wimmrem, stržm. SNB, který /./ byv obeznámen s předmětem výslechu s odvoláním na služební přísahu /./ vypověděl:

Dne 13. IX. 1946 dostavili se na VS-SNB v Rumburku 2 členové – důstojníci sovětské policie. Byli v občanském oděvu. Jejich jména jsem neznal a pravděpodobně byli z Löbau /v Německu – pozn. aut./. Na stanici prosili, abych byl uvolněn a jel s nimi ihned do Prahy, kde hodlali v repatriačním středisku příslušníků SSSR provést výslechy, a já jako znalý jazyka ruského, polského a německého, měl jsem dělat tlumočníka, ježto mnoho příslušníků z býv. baltských států rusky neumělo. Byl jsem proto velitelem stanice vrch. strážm. Traplem uvolněn a odejel jsem s nimi do Prahy. Po příjezdu do Prahy mne propustili s tím, abych na ně počkal do příštího dne, že zatím si provedou potřebná zjištění na sovětských a čsl. úřadech. Druhého dne jsme se sešli na Václavském nám. po 7. hod. ranní a odejeli jsme do Prahy-Michle, při tom mi sdělili, že do repatriačního střediska se nepojede, ježto vše je již zařízeno. Z jejich jednání bylo jasno, že jsou přesně informováni o bydlišti osoby, o kterou měli zájem a která mi ani jménem nebyla známa,

ani jsem nevěděl, o co se jedná. Bylo mi opět řečeno, že v případě, nebude-li ona osoba znát rusky, že budu jím výslech tlumočit.

V druhém poschodí domu, kam jsme vešli, jsme zazvonili u dveří, na nichž byl štítek s jménem Fuss. Jmenovaný přišel otevřít sám, a když mnou bylo zjištěno, že česky špatně hovoří, ptal jsem se, zda mluví rusky. Na kladnou odpověď mluvili s ním již rusky a vyzvali ho, aby s nimi jel na sovětský úřad v Praze ke zjištění. Ing. Fuss souhlasil, vzal si osobní doklady a odejel s námi. Když jsme vycházeli, potkal se na chodbě mně s neznámým mužem a špatně česky mu říkal: „Soudruhu na schůzi komunistické strany nepůjdu, jelikož jedu do vnitřní Prahy a proto mne omluv.“ Když jsme projížděli vnitřní Prahou a nikde nestavili, ptal se Ing. Fuss sovětských orgánů, kam se jede. Tito mu naznačili, že na druhý konec Prahy. Když pak jsme Prahu opustili, vyzvali ho, aby se na nic neptal a pouze odpovídal na jejich otázky. Mezi jinými – na všechny otázky, které mu kladli, se již nepamatuji – se ho otázali, jak to bylo s jeho členstvím v organizaci pro osvobození Ruska, kterou založil generál Vlasov, a na kterou byl napojen K. Hermann Frank a býv. protektorátní vláda a jakou činnost vyvíjel ve vedení této organizace. Na tuto věc se ptali již za Prahou, kde v jedné obci jsme zastavili a já šel pro vodu do chladiče, takže odpověď na tuto otázku jsem již neslyšel. Když jsem se vrátil a vodu do chladiče nalil, vzali mne sovětské orgány nové stranou a ukázali mi knihu asi o 500 stranách, byl to pravděpodobně index sovětských válečných zločinců /podtrženo aut./, v kterém mi ukázali, že jest hledán sovětskými úřady Ing. Fuss pro spolupráci s Němci jako konfident SD a Gestapa, který je rovněž podezřelý, že byl v organizaci gen. Vlasova, a proto že patří před sovětské soudy. Pokračovali jsme pak v cestě a od této chvíle s Fussem nemluvíli.

Když jsme přijeli k České Lípě /trasa byla Praha – Česká Lípa – Rumburk – Löbau, pozn. aut./, dostalo auto na vlhké asfaltové vozovce smyk a narazilo na telegrafní tyč a silně se poškodilo. Jakou ev. pozn. /evidenční poznávací značka – pozn. aut./²²⁾ mělo, se již nepamatuji. Při této nehodě byl zraněn na hlavě jeden ze sovětských orgánů a Fuss byl rovněž zraněn, ale kde a jak nevím. Krátce po nehodě jelo kolem osobní auto mě neznámé značky a řidič auta, který byl lékařem, zraněné odvezl do nemocnice v České Lípě. Nezraněný sovětský orgán odejel pak vlakem pravděpodobně do Rumburka a já pokračoval v cestě náhodným autem, které jsem na silnici zastavil. Podotýkám, že jsem byl v uniformě. Když jsem přijel do Rumburka, hlásil jsem na VS-SNB, co se stalo a odešel pak domů.

Ke konci ještě uvádím, že celé této akce jsem se zúčastnil pouze jako tlumočník, a nikoliv jako výkonný orgán. V této době byl jsem služebně přidělen na VS-SNB Rumburk.

Více udati nemohu Karel Wimmer“
/vlastnoruční podpis – pozn. aut./²³⁾

Vrchní strážmistr Vojtěch Trapl pak v protokolu z 29. dubna 1947, tedy o tři dny později, u Okresního velitelství SNB v Rumburku za přítomnosti zástupce okresního velitele SNB v Rumburku poručíka Kreče²⁴⁾, po seznámení s předmětem výslechu a s odvoláním na služební přísahu, vypověděl:

„Vzhledem k tomu, že po skončení války se potulovalo v pohraničí mnoho ruských dezertérů, zejména i Vlasovců, byla do Rumburka detachována také složka NKVD, s kterou jsem jako velitel stanice SNB spolupracoval a to vždy na jejich výslovné požádání. Později byla tato složka přemístěna do Neugersdorfu v Německu. Někteří její členové, pokud nedošel zákaz vstupu cizích policistů na naše území, přicházeli do Rumburka a jednou nám nabídli 2 členy SS a býv. Oberlandrata z Rumburka. Jelikož se dělo s jejich souhlasem, byli převzati a odezdáni příslušným soudům. Později sem již členové NKVD nedocházeli. Pamatuji se však bezpečně, že při jednom pátrání v Praze přijel sem s nimi 1 orgán ŘNB /Ředitelství Národní bezpečnosti – pozn. aut./ v Praze v občanském oděvu, který pak odejel do Prahy vlakem. Kdo jak z členů NKVD se jmenoval nevím, jelikož z opatrnosti odmítli udat jména. Několikrát žádali, aby mohli jeti naším autem do Prahy, což jsem vždy odmítl s poukazem na platné předpisy.

Dne 13. IX. 1946 přijeli na stanici SNB v Rumburku 2 příslušníci NKVD z Löbau – Německo, z nichž jeden se představil jako major a druhý mi byl znám pod jménem Boris a žádali, zda by mohli svým autem do sběrného střediska příslušníků SSSR v Praze. Vzhledem k jejich spolupráci a tu okolnost, že nám pomáhali při pátrání po odvléčeném dobytku (vrátili 3 kusy), jejich žádost jsem neodmítl a stržm. SNB Wimmra poslal s nimi pouze jako tlumočníka. Co se dělo v Praze, není mi známo.

Při návratu strážm. Wimmra hlásil tento, že u České Lípy měli havárii a že jeden z osazenstva auta je v nemocnici v České Lípě. Strážm. zraněn nebyl. Přesně se nepamatuji, ale snad druhý den přijel na stanici v Rumburku sovětský major a ještě jeden sovětský orgán, abych s nimi odjel do České Lípy, kde mají havarované auto a že jej chtějí odvléci do Löbau. V České Lípě mi řekl onen major před nemocnicí, kam mně zavezl, že tam leží jejich zraněný orgán a abych šel s ním jako tlumočník k lékaři a žádal o jeho vydání. Ošetřující lékař prohlásil, že ho vydá, ale jen na jejich podpis a podpis můj. Zda oba chorobopis podepsali, nemohu již bezpečně tvrdit, ale já jsem chorobopis podepsal v předpokladu, že se jedná o jejich bezpečnostního orgána. Zraněného pak odvezli s sebou. Podotýkám, že s nimi hovořil plynule rusky a v přátelském tónu. Co se stalo s Ing. Fussem, není mi známo.

Vzhledem k tomu, že se jednalo pouze o ochotu a žádný služební výkon, žádnou službu jsem na zmíněnou cestu nepředepisoval. Cesta byla vykonána v době služebního volna.

V poslední době nám předal zmíněný major čtyři ilegální přechody, z nichž jedna osoba měla u sebe asi 30 forem pro výrobu jablonecké bižuterie a dalším šetřením bylo zjištěno, že se jedná o rozvětvenou průmyslovou špionáž. O této věci bylo psáno i v tisku. Dále podotkl, že mají ve vězení zástupce velitele býv. židovského ghetta v Terezíně, který měl asi 60 agentů, údajně i z českých lidí, a v Terezíně má být zakopáno zlato v ceně 3 milionů Kčs. Podrobnosti dosud neudal, jakmile sdělí bližší, oznámím věc nadřízeným úřadům.“²⁵⁾

Unesený ing. Boris Fuss po svém návratu do Československa dne 31. října 1947 mimo jiné vypověděl:

„...Pracoval jsem v Českomoravské Kolben-Daněk až do dne 14. září 1946, kdy do mého bytu v Praze XIV.-Michle přijel jeden příslušník ruské policie v doprovodu jednoho příslušníka SNB, kterými jsem byl vyzván, abych s nimi jel na Ředitelství národní bezpečnosti. Nasedl jsem tedy s uvedenými orgány do osobního automobilu a cestou jsem se dozvěděl, že se nejedná v daném případě o Ředitelství národní bezpečnosti v Praze, nýbrž o speciální ředitelství někde mimo Prahu.

Cestou jsem byl dotazován, zda mám u sebe zbraň a když jsem odpovídl záporně, pokračovali jsme v jízdě až před Českou Lípou, kde došlo k havárii auta. Při této havárii byl jsem poraněn a předán do nemocnice v České Lípě, kde jsem byl ošetřen a téhož dne večer naložen do jiného vozidla a odvezen do Löbau. Během pobytu v nemocnici telefonoval jsem manželce do Prahy a žádal jsem ji, aby mně přivezla peníze a cigarety. Tyto věci mně však manželka nepřivezla, jelikož nás v České Lípě nezastihla.

V Löbau byl jsem dán do věznice a ze začátku byl jsem nemocen. Teprve po určitém čase, asi 5 týdnech, byl jsem předvolán k výsledku a byl jsem vyslýchán 6 nebo 7x pro obvinění, že jsem byl vůdcem ruských fašistů, jméno organizace si nepamatuji. Asi 15. listopadu 1946 byl jsem převezen do Budyšína²⁶⁾. V Budyšíně byl jsem určitou dobu vězněn, později jsem pracoval ve vězeňské kuchyni. V Budyšíně byl jsem potom ještě 10. a 11. července 1947 vyslýchán ve stejné záležitosti, t.j. jako dříve, že jsem byl vedoucím ruských fašistů.

Z Budyšína byl jsem čtyřikrát transportován do různých koncentračních táborů, avšak nikde jsem nebyl převzat, pravděpodobně proto, že moje označení jako vězně nevyhovovalo příslušným podmínkám pro přijetí do těchto táborů.

Z těchto jednotlivých případů uvádím, že jsem byl poprvé transportován do Fürstenwald²⁷⁾, kterýžto lágr byl speciální pro osoby podezřelé z trestných činů, avšak dosud nevyšetřených nebo neodsouzených. V tomto lágru jsem s nikým nemluvil a asi po dvou až 3 hodinách odejeli jsme zpět do Budyšína.

Podruhé byl jsem transportován dne 27. 2. 1947 do Oranienburgu²⁸⁾,

kde jsem rovněž jako vězeň nebyl přijat a po přenocování byl jsem eskortován zpět do Budyšina. V tomto lágru jsem slyšel, jak jeden úředník telefonoval na Ústředí do Berlína v mé záležitosti a potom mně řekl, že můj případ jest zcela jasný, že buďto musím býti odsouzen nebo propuštěn zpět do ČSR.

Po třetí byl jsem eskortován do lágru v Torgau²⁹⁾, a sice dne 8. srpna 1947, kde jsem rovněž nebyl přijat a znovu vrácen do Budyšina. V tomto lágru zdržel jsem se pouze několik hodin. V tomto lágru byly osoby německé národnosti, které byly odsouzeny k delšímu trestu a dále osoby ruské národnosti, které byly tam soustřeďovány k odsunu do Ruska.

Dne 9. října 1947 byl jsem po čtvrté eskortován do tábora v Doblen³⁰⁾, kde jsem však také nebyl přijat, avšak vrchní komisař, který tam velel, chtěl mne jako svobodného repatriovati do Ruska. Opravuji svoji výpověď na tolik, že tuto repatriaci chtělo provést velitelství ruské policie v Budyšině a že tento komisař prohlásil, že tato repatriace není možná, jelikož nejsem ruským státním občanem.

Z Doblenu byl jsem ihned vrácen do Budyšina, odtud jsem byl příští den propuštěn s tím, abych odejel k rodině do ČSR. V pátek 10. října asi ve dvě hodiny odpoledne jsem se dozvěděl právě o uvedeném propuštění a téhož dne v noci odejel jsem v doprovodu 1 důstojníka osobním autem do jedné německé obce, kde jsme přenocovali a druhý den jeli jsme autem dále až na hranici ČSR, kde jsem byl ve 14.45 hodin 10. 10. 1947 /překlep, zřejmě má být 11. 10. 1947 – pozn. autor/ předán československé pohraniční stráž. Při předávání prohlásil onen důstojník, který mne doprovázel, že ruské úřady si přejí, abych byl bez překážek urychleně propuštěn k rodině do Prahy.

Do protokolu prohlašuji, že jsem před propuštěním dostal od velícího majora rozkaz, že o zatčení nebudu mluvit, že jsem byl zatčen, resp. odvečen Němci, že jsem ve vězení nikdy nebyl, pouze pracoval ve vězeňské kuchyni.

Pokud jsem byl vyslýchán, týkaly se tyto výsledky již dříve uvedené záležitosti a jen namátkou byl jsem dotazován na sociální poměry v ČSR. Toto bylo více rázu informativního a na žádné konkrétní případy jsem dotazován nebyl.“³¹⁾

* * *

Dalším způsobem únosů osob, který používala NKVD, byla „taktika vzneseného obvinění na konkrétní osobu“ – dotyčný byl obviněn ze spolupráce s nacisty. Že to byla taktika úspěšná, potvrzuje **případ ing. Alexandra Kološi.**

Pan Alexandr Kološa se narodil v roce 1905 v tehdy polském městě Zajam nedaleko Minska a po rodičích měl běloruskou národnost. V roce 1930 byl občanem Polské republiky a v Praze začal studovat

agronomii. Po okupaci Polska Sovětským svazem žádal na sovětském konzulátě – jako Bělorus – o udělení sovětského občanství. Byl odmítnut, ale také zaregistrován NKVD. Návrat do okupovaného Polska nebyl možný, a tak Alexandr Kološa požádal o povolení pobytu v Protektorátě Čechy a Morava. Protektorátní vláda mu vystavila cizinecký pas.

V roce 1941 pak požádal o udělení protektorátního občanství, neboť na území českých zemí už žil jedenáctým rokem a chtěl se oženit s českou dívkou. V témže roce byl poslán do Německa na nucené práce. Na jedné ze svých dovolených se v roce 1942 oženil. Manželka později potvrdila, že mu „...byla nabídnuta německá příslušnost, kterou nepřijal s poukazem na žádost o protektorátní občanství, které mu bylo v důsledku toho později zamítnuto“.³²⁾

V roce 1945 A. Kološa využil zmatků při náletu v Berlíně a přijel do Roztok u Prahy, kde bydlela jeho manželka. Spolu s dalšími občany Roztok se oba zúčastnili květnového povstání.

V červnu 1946 znovu požádal o udělení československého občanství. Československým občanem se stal po dvouapůlletém čekání naturalizační listinou Zemského národního výboru v Praze ze dne 9. června 1947.³³⁾

Netušil však, že relativně poklidný život s manželkou a dvěma dcerami bude jen krátký. Jedna z vítězných velmocí 2. světové války – Sovětský svaz, respektive pracovníci jeho represivní složky – MGB, si vzpomněli na osobu, která v roce 1939 žádala o udělení sovětského občanství. Den před komunistickým převzetím vlády v Československu, tzn. 27. února 1948, požádalo sovětské velvyslanectví v Praze nótou o vydání „válečného zločince“, který měl údajně pracovat v běloruských protisovětských organizacích; šlo o ing. Alexandra Kološu.

Je s podivem, že ani nutně vzniknuvší zmatky při přebírání státní moci v republice nezbrzdily předávání této nóty, kterou úředníci z ministerstva zahraničních věcí postupovali na ministerstvo vnitra a odtud na Ústřednu státní bezpečnosti (dále Ú Stb). A tak již 4. března 1948 odchází z Ú Stb dálnopis veliteli Oblastní úřadovny Stb v Klatovech Šenoltovi³⁴⁾ se žádostí o zatčení ing. Kološi, který tehdy bydlel v Chudeníně. Příkaz byl promptně vykonán a jmenovaný předán do vazby Krajského soudu se sídlem v Klatovech³⁵⁾ s tím, aby nebyl propuštěn, dokud nebude projednána otázka jeho vydání sovětským úřadům.

Justiční moc, dosud zvyklá na dodržování zákonů – respektive prokurátor Krajského soudu v Klatovech, na základě rozhodnutí Zemského státního zastupitelství Kološu dne 7. dubna 1948 propustil. Dle jeho rozhodnutí zatčený nebyl cizincem, nýbrž československým občanem, a prokurátor tudíž uznal, že do doby, než se případ vyře-

ší, není nutné držet ing. Kološu ve vazbě. Avšak ještě dříve než byl ing. Kološa propuštěn, došlo „echo“ na Oblastní úřadovnu Stb v Klatovech a její pracovníci, nemající potíže s dodržováním platných zákonů, zamezili propuštění s odkazem, že Kološa byl zadržen na příkaz Ú Stb v Praze, která také rozhodne o jeho propuštění.

Je zajímavé, že v přípisě Ú Stb v Praze ze dne 21. dubna (podpis nečitelný) Oblastní úřadovně Stb v Klatovech se konstatuje:

„... Ústředna Státní bezpečnosti žádá o podání zprávy, z jakého důvodu byl shora jmenovaný /ing. Kološa – pozn. autor/ zatčen a ev. připojte opis trestního oznámení. Podle povahy případu budiž vyrozměna i manželka jmenovaného, což ve zprávě uveďte.“ ³⁶⁾

Mezitím však po zjištění, že se jedná o československého státního občana, převzal případ V. odbor ministerstva vnitra³⁷⁾. Tento odbor vydal dne 1. dubna 1948 výnos, kterým zrušil původní výměr Zemského národního výboru v Praze a odňal Kološovi československé občanství. Dne 3. července následoval další výměr o vyhoštění. Následkem toho mu byl zapovězen návrat na území ČSR navždy, a to pod hrozbou trestu odnětí svobody při případném návratu.

Dne 8. srpna 1948 pak byl ing. Kološa předán Správě repatriačního tábora v Praze 7-Letné a již jako bezdomovec byl 20. ledna 1949 vyhoštěn z Československa a odvezen do SSSR.

Nejvyšší soud Běloruské SSR ho ještě v témže roce odsoudil k trestu odnětí svobody na 25 let. Při desátém výročí skončení 2. světové války bylo v Kremlu rozhodnuto o amnestii, díky níž se mohla převážná většina válečných zajatců a osob odvečených, ať už pro údajnou či faktickou spolupráci s nacisty, vrátit domů. Dne 20. září 1955 byl ing. Kološa předán opět československé straně a odvezen do věznice č. 1 v Praze-Ruzyni; Příloha 23 a 24.

Zde teprve po sedmi dnech – tedy 27. září 1955 – byl oficiálně vzat generálním prokurátorem do vazby pro spolupráci s Němci. Po výsledcích a po upozornění z ministerstva zahraničních věcí, že dle oficiálního sdělení Ministerstva zahraničních věcí SSSR by byl Kološa, pokud by se nacházel na území SSSR, okamžitě propuštěn na svobodu, a dále po usnesení 120. schůze politického byra ÚV KSČ byla jeho vazba dne 1. července 1956 jako neodůvodněná zrušena.

Paradoxní na celé situaci je skutečnost, že ing. Kološa až do své smrti v roce 1985 žil na území státu, z něhož byl navždy vypovězen. A to přesto, že byl zbaven československého občanství a po návratu z SSSR mu nebylo vráceno, ani obnoveno. A tedy, ač v roce 1948 úředně zbaven občanství, československé orgány na něj od roku 1956 pohlížely tak, jako kdyby k tomuto aktu nikdy nedošlo.

Na shora uvedeném případě je ještě zřejmá snaha zachovat alespoň po formální stránce platné zákony. Jednaly tu dvě administrativy dvou suverénních států. Avšak již v lednu 1949, tedy necelý rok po Únoru, se radikálně změnilo jednání státních úředníků. Stačí, aby si „Sověti“ něco přáli. O jejich přáních se již nediskutuje, ale ihned se vyplňují. Ověřovat fakta v jejich tvrzeních, je přímo projevem nepřátelství. Tak například JUDr. Kováč³⁸⁾, ač československý státní občan se všemi právy a povinnostmi, již neměl šanci.

Případ JUDr. Ivana Kováče (uváděn též jako Kovač) byl podobný s kauzou Alexandra Kološi; byl také „Sověty“ označen za válečného zločince, ale psal se již rok 1949 a místo diplomatické nóty stačí „Sovětům“ vyslovit pouhé obvinění. Soudní moc, která se ještě v Kološově kauze snažila udržet jakousi zákonnost, se za necelý rok změnila na služku státní zvěle. Moc komunistů již byla etablovaná a oni, tam kde jim to bylo ku prospěchu, neváhali porušovat zákon. Od okamžiku „Sověty“ projevené vůle se stal pan Kováč vinným – Příloha 25, byl zatčen a vydán jejich úřadům – Příloha 26.

* * *

Mezi dalšími registrovanými případy jsou i únosy svým způsobem výjimečné, ale zároveň ilustrující možné cesty, jakými se českoslovenští občané dostávali do vězení v SSSR.

Patří mezi ně i **případ pana Karla Setunského**³⁹⁾, který dne 22. 2. 1950 emigroval do Německa, kde se dostal do známého sběrného tábora pro utečence Valka u Norimberka. Koncem listopadu 1950 odtud odešel do Rakouska a začal pracovat pro francouzskou rozvědku SDECE a poté pro britskou FSS ve Vídni, kde zpočátku pracoval jako tlumočník. Po nějaké době se stal prostředníkem mezi kanceláří FSS a samotnými agenty pracujícími pro Brity.

Dne 5. ledna 1952 měl na polní cestě do Ostentalu u Mistelbachu schůzku s jedním z agentů. Byl však zadržen patrolující hlídkou rakouských četníků⁴⁰⁾ a předán do rukou sovětských vojenských orgánů v Mistelbachu.⁴¹⁾ Zde byl tři dny držen a poté převezen na sovětské vojenské velitelství v Badenu. Dne 21. ledna 1952 byl přemístěn letadlem do vyšetřovací vazby MGB v Moskvě.

Vyslýdací metody sovětských vyšetřovatelů „neměly daleko k dokonalosti“, neboť přestože měli proti Setunskému jen to, že byl s dokumenty vydanými v západní okupační zóně zadržen, jak stojí u polní cesty, byl po několika jejich výsleších Karel Setunský ochoten se plně doznat k jakékoliv trestné činnosti (!). V jeho případě to znamenalo doznání, že pracoval proti zájmům SSSR a zemí s ním spřátelených. Dne 16. dubna 1952 ho pak za špionáž odsoudil moskevský vojenský tribunál k tehdy populární „čtvrtce“, tedy k dvaceti pěti letům odnětí svobody; Příloha 27.

Po amnestii Prezídia vrchního sovětu SSSR ze dne 30. července 1955 byl Setunský spolu s dalšími 23 odsouzenými v SSSR převezen do moskevské věznice Butyrky a 20. září 1955 byli předáni v Čierné nad Tisou eskortě vedené představitelům ministerstva vnitra a zároveň náčelníkem věznice v Košicích npor. Ďurišem⁴²⁾; Příloha 23 a 24. Z košické věznice byli tito repatrianti transportováni do Věznice MV č. 1 v Praze-Ruzyni.

Do 25. února 1956, nežli navrhl náčelník vyšetřovacího odboru hlavní správy vojenské kontrarozvědky pplk. Karel Paul⁴³⁾ zahájit státobezpečnostní vyšetřování, zůstal Setunský ve vazbě. Ještě před tím, dne 13. února, věc projednávalo politické byro ÚV KSČ. Na jeho zasedání byla předložena Zpráva o trestním řízení proti 27 osobám převzatých z SSSR⁴⁴⁾, která navrhla uložit pracovníkům ministerstva vnitra, aby prošetřili trestnou činnost všech 27 osob a výsledky předložili Generální prokuratuře. Toto „prošetření“ bylo z pohledu StB úspěšné, neboť všichni repatriovaní, kteří byli v SSSR odsouzeni pro špionáž, byli obžalováni. Trestní oznámení byla podána na Generální prokuraturu v Praze pro trestný čin vyzvědačství podle § 86 odst. 1 a odst. 3 písm. c) a e) trestního zákona. Vyšší vojenský prokurátor se s výsledky provedeného prošetření ztotožnil a podal žalobu.

Tak se stalo, že v SSSR amnestovaný Karel Setunský byl v lidově demokratickém (sic) Československu obžalován a posléze odsouzen podruhé za stejný „trestný čin“.

Paralela je téměř dokonalá, neboť byl Vyšším vojenským soudem v Praze odsouzen dne 1. srpna 1956 k odnětí svobody na dvacet pět let – tedy opět „čtvrtka“. Tento trest byl jakousi raritou, neboť § 86 (vyzvědačství) Tr. zákona v odstavci 3 neumožňoval jiný trest než trest smrti; Příloha 28. Soudce vida, že jeho kolegové ze země, kde zítra již znamená včera, „rozdávali“ za špionáž „pouze“ dvacet pět let, použil ještě § 29 odst. 2, díky kterému měl možnost snížit výši trestu. Nabízí se tak paradox, že proslavená sovětská „čtvrtka“ vlastně Setunskému zachránila život.

* * *

Případ únosu Dimitrije Nastuňáka provedený MGB, zcela bez spolupráce s československými úřady, se stal v srpnu 1949, a je zajímavý složitým osudem člověka, který byl zároveň značně rozporuplnou osobností. Pro dokreslení uvádím i jeho osud po návratu do Československa.

Pan Dimitrij Nastuňák⁴⁵⁾ se narodil na začátku století na území Ukrajiny v Bukovině. Tehdy toto území patřilo k Rumunskému království. Za svou aktivní činnost v ukrajinských nacionalistických spolcích byl tehdejší rumunskou policií zatčen. Předstíral nervovou ne-

moc, dělal ze sebe „blázna“, a to tak přesvědčivě, že byl propuštěn na svobodu.

Po anexi Bukoviny vojsky SSSR pracoval dál v nacionálních spolicích, takže po nějakém čase jej zaregistrovala NKVD⁴⁶⁾, která byla proti těmto projevům vždy připravena tvrdě zasáhnout. Byl prozrazen a spolu s dalšími v říjnu 1940 zatčen čekisty NKVD Černovické oblasti. O vyslyšacích metodách sovětské státní policie již bylo mnoho napsáno, rovněž metody získávání spolupracovníků se pravděpodobně neodchylovaly od známého „účel světí prostředky“. Neudiví proto, že po takovémto vyšetřování a zpracování se D. Nastuňák stal v listopadu 1940 agentem NKVD s krycím jménem **STANIVSKIJ**. Spolu se slibem spolupráce byl propuštěn z vazby. Samotní pracovníci NKVD hodnotili jeho zprávy o aktivitách OUN jako „zprávy, jež si zaslouží operativní pozornosti“.⁴⁷⁾

Na podzim roku 1941, když fašistická vojska vytlačila Sověty z anektované Bukoviny, a ta opět připadla Rumunsku, začala Nastuňákova spolupráce s rumunskou tajnou službou Siguranci, tentokrát pod krycím jménem TURKU. Jeho úkolem bylo totéž, co dělal pro NKVD, totiž podávat informace o činnosti členů OUN v Bukovině.

V roce 1942 odjel pan Nastuňák společně se ženou do Liberce, který po mnichovském diktátu byl na území Velkoněmecké říše. Po válce získal československé státní občanství. V Liberci zůstal až do svého zatčení v roce 1949.

V srpnu 1949 byl komandem MGB zatčen a odvezen do SSSR, kde ho v lednu 1950 odsoudila komise při MGB SSSR na 25 let vězení za spolupráci s OUN.

V září 1956 byl na základě amnestie propuštěn a až do února 1958, kdy odcestoval do ČSR, žil v Sovětském svazu.

V říjnu 1956, tedy hned po jeho propuštění, obnovila KGB⁴⁸⁾ styk s agentem STANIVSKIM a úkolovala ho „...K rozpracování navrátilších se z vazby ukrajinských nacionalistů Girjuka a dalších. Podával zprávy, jež si zasloužily operativní pozornosti. Současně s tímto pokračovalo zkoumání jeho OUNovské činnosti v minulosti a určovala se vhodnost k pokračování styků s ním při vycestování do Československa. STANIVSKIJ má celou řadu nacionalistických styků, které mohou představovat zájem /KGB/ pro spojení na zahraniční ukrajinskonacionalistické centrály. Když ještě žil v Liberci, STANIVSKIJ ke konci války přes ukrajinský tisk v Kanadě ‚Novyj Šlajn‘, pod záminkou pátrání po svých příbuzných a známých, dal o sobě ukrajinské emigraci vědět...“⁴⁹⁾

Okamžitě po návratu do Československa v únoru 1958 byl STANIVSKIJ kontaktován pracovníkem 4. oddělení 1. odboru tehdejší 3. správy MV⁵⁰⁾ npor. Jaroslavem Kopalem⁵¹⁾, který měl budoucího agenta „otypovat“⁵²⁾, vyhodnotit a napsat „**Návrh na zavázání spolupracov-**

níka jako agenta". V tomto návrhu byl budoucí agent hodnocen z hlediska svých možností a cílů možného nasměrování. O jeho spolehlivosti bylo mimo jiné konstatováno:

"...Má kladný poměr k dnešnímu zřízení a k SSSR. V ČSR je závislý na existenci důchodového zabezpečení. Má v ČSR rodinu a děti, které má rád. V SSSR má příbuzné, kam by se též rád později podíval. Je dostatečně zkompromitován spoluprací s přáteli, kteří s ním prováděli agenturní kombinace⁵³⁾ s přihlédnutím k jeho dřívější činnosti v OUN, za účelem pokračování s ním ve spolupráci v ČSR. Tyto okolnosti jej nutí, aby spolehlivě spolupracoval s pracovníky MV."⁵⁴⁾

STANIVSKIJ však již byl zkušený agent a velmi rychle si uvědomil, že jej československá StB zpracovává pro tajnou spolupráci, a tak dne 20. 6. 1959 napsal npor. Kopalovi na adresu ministerstva vnitra (cituji, včetně kuriózního pravopisu):

"Vážený soudruhu.

Poněvadž ne hodláte nechat mně v pokoji, žádám za spolupráci v stejném měřítku jako dosud, 400 korun měsíčně, se zpětnou platností od 1. ledna 1959 a úspěšnou intervencí na MNV - Liberec ohledně zdravotního a většího býtu v okolí Ruprechtic.

26. 6. v 11 hod. budu čekat na Vás a mzdu za první pololetí, u Lido- vých sadů."⁵⁵⁾

Npor. Kopal k dopisu vlastní rukou později poznamenal: *"K shora uvedené otázce byl s WAGNEREM⁵⁶⁾ proveden pohovor za spoluúčasti s. npor. Forstíkem. Požadavek byl zamítnut."*

Stejný pracovník StB pak dne 23. července 1958 provedl *"vázací akt"*.⁵⁷⁾ STANIVSKIJ se tak stal tajným spolupracovníkem-agentem československé StB s krycím jménem **WAGNER**.⁵⁸⁾

Na první pohled by měl být tedy WAGNER bezproblémovým spolupracovníkem StB, avšak v hodnocení spolupráce z roku 1959 se konstatuje:

"WAGNER se však vyhýbal tomu, aby předem, než odešle dopisy, byly tyto námi usměrňovány /tj. cenzurovány – pozn. aut./. Napsal dopis do Centrál Jewish Comité, Sydney – Austrálie, ve kterém pátral po svém příteli /.../

Vzhledem k tomu, že WAGNER k osobě ing. KNĚŽSKÉHO podal zprávu, že u tohoto byli v lednu 1958 agenti chodci OUN z Polska, byl WAGNER úkolován, aby KNĚŽSKÉHO navštívil a zprávu upřesnil. Agent zprávu doplnil tím, že to byli agenti 'KORNYLO' a 'SIVÝ', kteří pocházeli z Olýna z Polska. Přechod byl uskutečněn přes jejich osoby /členy OUN – pozn. autor/ – číšníkem v Jelení Hoře a restauraci na Sněžce. V Praze od dosud neznámé osoby byli posláni ke KNĚŽSKÉMU. KNĚŽSKÝ již v dřívější době dostal pro takovéto případy heslo:

„Ja Kornilo, katorij Bugaj na čem spal na stole, što sjel fazole.“ Tímto heslem se „KORNILO“ a „SIVÝ“ hlásili u KNĚŽSKÉHO. KNĚŽSKÝ toto heslo předal WAGNEROVI s tím, že má podezření, že je sledován bezpečností, a proto v budoucnu převede agenty s tímto heslem na agenta do Liberce.

Po této zprávě WAGNER nechtěl být s pracovníky MV v pravidelném kontaktu a vyžadoval, že pouze sám vyvolá schůzku, když bude někým navštíven. Jinak nechtěl spolupracovat.

Později napsal poštou na MV řídicímu orgánu písemný požadavek, aby mu bylo měsíčně vypláceno pravidelně se zpětnou platností od počátku spolupráce 400 Kčs měsíčně. Na schůzce společně s náčelníky mu bylo vysvětleno, že jeho požadavky jsou nesprávné, že odměnu může dostat až podle výsledku práce. Na základě toho odmítnul spolupracovat a slíbil jen pomáhat v případě KNĚŽSKÉHO, když se k němu agenti chodci dostaví.

Při druhém úkolování k návštěvě ing. KNĚŽSKÉHO měl být v Chebu v sobotu v 21 hodin, kdy bylo počítáno, že prověříme zprávy operativní technikou. WAGNER však do Chebu přijel až v 10 hodin dopoledne v neděli, a tím veškeré hovory s KNĚŽSKÝM byly mimo úkon /tzn. bez kontroly StB – pozn. aut./.. Sledováním, při jeho cestě do Chebu, v Praze bylo zjištěno, že psal různé dopisy a pohledy. Čtyři pohledy jsou psány rusky a tři anglicky a jsou adresovány do Německa a Anglie a podepsány Steward a Ann. Dopisnice s dalším písemným materiálem jsou předány IX. správě MV k expertize, zda se jedná o jednoho a téhož pisatele /.../ ⁵⁹⁾

Celé jeho chování od doby styku s ing. KNĚŽSKÝM má nacionalistické tendence. Jako např. názor na smrt BANDERY ⁶⁰⁾, – že tento byl obětí beránkem Američanů v souvislosti s cestou CHRUŠČOVA do USA, jeho názor na články v sovětských novinách z projevů s. CHRUŠČOVA, když ještě byl v SSSR, se snažil před námi zlehčovat, že tyto nikdo později v ČSR již nečetl, rovněž názor na vypouštění kosmické rakety označoval, že pracujícím toto nic nedává, stojí to mnoho peněz, ale že se málo vydává na výzkum rakoviny.

Z dosavadního styku s WAGNEREM je možno pozorovat, že jde o osobu, která ve svém myšlení zůstává ukrajinským nacionalistou, i když ví, že jeho ideály se rozplynuly. Ze své současné situace se snaží získat materiální výhody ať už je to od Ukrajinců, Židů nebo Němců. Je ochoten za stanovený plat spolupracovat i s bezpečností v ČSR. Prohlašuje, že v SSSR mimo svého platu v zaměstnání byl honorován stálým platem za spolupráci a že když má v této spolupráci pokračovat i v ČSR, že z toho chce něco mít. Bez stanoveného platu spolupracovat nechce. “ ⁶¹⁾

Zprávy o výsledcích spolupráce s WAGNEREM zasílali pracovníci StB pravidelně KGB, a na konci roku 1961 jim bylo doporučeno –

což se rovnalo naprosto nepřekročitelnému příkazu – aby spolupráci ukončili.

Další vzájemná spolupráce s WAGNEREM byla zahájena až v roce 1967, tentokrát již k plné spokojenosti StB, která trvala až do jara roku 1985.

* * *

Na jednotlivých popsaných případech jsem se pokusil zachytit paletu pomoci pracovníků československého mocenského aparátu, kterou poskytoval sovětské zlovůli v podobě různé spolupráce našich represivních složek se sovětskými.

Obecně můžeme konstatovat, že míra spolupráce s časem stoupala. Od počátečního mírného odporu až po aktivní účast na prováděných únosech lidí, od vstupu Rudé armády na území Československa až do začátku šedesátých let. Pravdou také je, že v některých případech po roce 1948 se již KGB choval jako svrchovaný pán na dobytém území.

Pokud je to vůbec možné, popisem těchto několika únosů našich spoluobčanů jsem se alespoň náznakem pokusil poodhalit tuto temnou část našich nedávných dějin.

Jaká však byla míra utrpení lidí, kterým jsme nejen nepomohli, ale dokonce jsme je aktivně pomáhali vydat cizí moci? Zkusme nezapomenout, abychom své předchozí chyby neopakovali.

Příloha 21: Ze Zprávy ÚDV o stavu šetření ve věci odvěčených do SSSR

Výtah ze Zprávy ÚDV o stavu šetření ve věci odvěčených do SSSR, který zpracoval Petr Čuka v roce 1997:

Problematika odvěčených do SSSR svým rozsahem přesahuje rámec určené působnosti Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Proto bylo nutné vymezit obsah pojmu „odvěčený do SSSR“.

Tuto problematiku jsem vymezil dvěma rovinami – časovou a místně určující – které se navzájem korigují.

I. Rovina časová

Je dána rozkazem MV č. 28 ze dne 3. dubna 1995, který vymezuje působnost ÚDV datem od 25. února 1948.

Rozdělil jsem tedy „odvěčené“ do těchto kategorií:

A) zatčení před únorem 1948 – návrat po únoru 1948

Počet: 231

B) zatčení po únoru 1948

Počet: 20

C) u nichž neznáme datum zatčení

Počet: 44

Celkem: 295 osob

II. Rovina určující „odpovědnost“ České republiky k „odvěčeným“ lidem (je omezena rovinou časovou)

Lidé, kteří splňují alespoň jeden z těchto atributů:

A) odvěčení z území dnešní ČR

B) československé státní občanství

C) trvalé bydliště na území dnešní ČR

ad A) Odvěčených z území dnešní ČR bylo **278** občanů:
z nich: **100** odvěčeno z Prahy,
178 z ostatních míst ČR.

ad B) Občanství známe u **234** odvěčených (u **61** neznáme):
z nich: **188** bylo československých občanů,
42 z nich bylo držitelů Nansenových pasů,
4 měli jiné občanství.
U **196** z nich víme, že měli trvalé bydliště v ČSR.

ad C) Trvalé bydliště na území dnešní ČR mělo **237** „odvěčených“
(u **58** nevíme).

Souhrnně můžeme konstatovat :

ÚDV se zabývá případy lidí odvěčených v období počínaje květnem 1945, kteří se vrátili po komunistickém puči nebo se z jakýchkoli důvodů nemohli vrátit (např. smrt, zákaz návratu apod.), a splňují jednu z podmínek:

- byli odvěčeni z území dnešní ČR,
- měli trvalé bydliště na území dnešní ČR,
- byli občany Československé republiky.

Celkově k dnešnímu dni víme o 295 lidech, kteří tyto podmínky splňují.

Z archivních pramenů lze vysledovat několik způsobů zatýkání:

V roce 1945 operovala na území obsazeném RA komanda sovětské vojenské kontrarozvědky jednotlivých armád (SMERŠ). Tato komanda měla pečlivě vypracované seznamy osob určených k zatčení, především z řad ruské emigrace z let 1918–1920, které v bývalé ČSR měly trvalé bydliště a v převážné většině byly československými občany.

Od roku 1946 se mění způsob zatýkání a osoby jejich zájmu jsou vyžadovány sovětským velvyslanectvím, některé jsou označeny za válečné zločince. Československé úřady, a především bezpečnostní složky, je vyhledávají a předávají Sovětům. Máme zadokumentován případ, kdy československý občan, bydlící u Klatov, narozený na území tehdejšího SSSR, byl označen za válečného zločince, zatčen, bez řádného soudu zbaven občanství, vyhoštěn a předán Sovětům do tábora, který sovětské velitelství zřídilo v Praze na Letné.

Je prováděna „repatriace“. Repatrianti jsou shromažďováni na Letné a odtud odvázeni do SSSR. Bohužel ani v tomto případě nejsou k dispozici seznamy osob, jež tímto místem prošly. Zatýkali i samotní pracovníci NKVD, kteří se na území ČSR pohybovali, a to i přes zákaz vstupu cizích bezpečnostních složek na území ČSR.

Po únoru 1948 pokračovali v zatýkání převážně pracovníci českosloven-

ských bezpečnostních služeb. O této fázi zatýkání jsou v archivu MV pouze některé písemné doklady. Zde vycházíme hlavně z údajů příbuzných.

Poslední případ odvezení byl zaznamenán v roce 1954.

Základ pro vytvoření soupisu odvezených osob provedla někdejší pracovnice ÚDV pí. Hulínová, která již v roce 1990 začala tuto problematiku zpracovávat v rámci Konfederace politických vězňů. Jako členka výboru „Oni byli první“ pracovala ve Středisku pro dokumentaci protiprávnosti komunistického režimu, kde odpovíděla na všechny podněty zaslané ještě v letech 1990–1991, u nichž pracovníci bývalé Generální prokuratury nesplnili povinnost odpovědět v časovém termínu (nereagovali ani na jeden podnět), a utíčila je.

V českých archivech se dokumentace k odvezeným v roce 1945 nezachovala především proto, že zatýkání prováděla komanda SMERŠ. Můžeme se však opřít o žádosti příbuzných, zasílané většinou na MZV státnímu tajemníkovi dr. V. Clementisovi, nebo o dokumenty zachované v rodinách odvezených. Dalším pramenem jsou seznamy navrátilců z bývalého SSSR v archivu MV.

Návraty probíhaly od roku 1953 do roku 1956. **Avšak poslední člověk, o kterém zatím víme, se vrátil v roce 1964.**

Zůstává ještě část osob nepodchycených v těchto dokumentech. Neměly příbuzné, nevrátily se, zemřely.

Počty odvezených v jednotlivých letech:

1945	– 217 osob
1946	– 14 osob
1947	– 1 osoba
do 28. února 1948	– 4 osoby
po 28. únoru 1948	– 1 osoba
1949	– 14 osob
1950	– 3 osoby
1951	– ?
1952	– 1 osoba
1953	– ?
1954	– 1 osoba

U **44** osob nevíme, kdy byly odvezeny.

Příloha 22: Žádost sovětských orgánů o povolení výslechu na území ČSR

KABINET MINISTRA VNITRA
REPUBLIKY ČESKOSLOVENSKÉ

V Praze dne 7. listopadu 1946

č. sine/kab/Sp

MU-N 485/167

Ministerstvu vnitra
v Praze.

Žádost.

Prosím o Vaše povolení, abych směl vyslechnouti některé občany Československé republiky v Praze XIII., v Ústí nad Labem, v Litochovicích/u Litoměřic/, ve Žďáře, v Kroměříži a v Chluštci. Výslechnutí by se týkalo těch bývalých příslušníků Rudé armády, kteří nezákonně žili v Československu. Jsou to: Miščenko Fedot, Veličko Alexandr, Kuchtin Valentin a Kudějaščev Nikolaj.

Kapitán sovětské armády/nyní
v Rakousku/ Č e r n ý š o v.

Vážený pane
ministerstvo vnitra
ze dne 7. listopadu 1946
Č. 485/167

7. Listopadu 1946

vyřádkováno
generálním štáбом
NKVD

Ve vězení NKVD

Příloha 24: Seznam československých občanů předaných vedením Butyrské věznice československým orgánům

K-4

К акту от " " сентября 195

СПИСОК

граждан Чехословакии, переданных в распоряжение
чехословацкого правительства, как преступников,
осужденных за совершенные ими тяжкие преступления.

№. №. п. п.	Фамилия, имя и отчество	год рожд.	Националь- ность
1.	БРАНДТШТЕТЕР Отто Отто	1920	Чех
2.	ВИХОВСКИЙ Витольд Вильгельм	1907	Немец
3.	ВРОБЕЛЬ Карл Карлович	1924	Чех
4.	ГЛАСОВСКИЙ Оскар Александрович	1916	Чех
5.	ГУСЕК Ветислав Густавович	1926	Чех
6.	ЗАГРАДНИЦКИЙ Вратислав-Фриц, он же ШЛЕИС Георг, он же ВОГМЕЛ Грмела, он же ГАРОН Филипп, он же ВОРЖАК Вальтер, он же ФИНК Валь- тер, он же ЗУБА Георг, он же Рихард Грегор	1921	Чех
7.	ИЛЧИК Стефан Стефанович	1906	Словак
8.	КАЛОША Александр Яковлевич	1905	Белорусс
9.	КЛАЙН Цицилия Николаевна	1926	Еврейка
10.	КОВАЧ Иван Иванович	1912	Русский
11.	КОС Адольф	1917	Чех
12.	ЛАДА-ЯКУШЕВИЧ Леонид Сергеевич	1898	Русский
13.	ЛЕНК Рудольф Иосиф	1921	Немец
14.	МАТОВИЧ Владимир	1931	Словак
15.	РЕССЛЕР Иоганн Вильгельм	1922	Немец
16.	СЕТУНСКИЙ Карел	1926	Чех
17.	СИДОРНИКОЛАЙ Антонович	1915	Украинец
18.	СКИПАЛО Бенедикт Иванович	1919	Словак
19.	ТУЛЕК Михаил Михайлович	1900	Украинец
20.	ФУРМАНН Мишдред	1930	Немка
21.	ШЕЛЕСТ Вадеризан Николаевич	1893	Русский
22.	ШЕРНАНДТЕР Карл Иоган	1917	Немец
23.		1903	Немец

Полковник - *Калинин* /КАЛИНИН/

Příloha 25: Příkaz k zatčení JUDr. Ivana KováčePŘÍKAZ PŘEDNOSTY ODBORU BA Č. 14

ZE DNE 10 ledna 1949.

TAJNĚ! URYCHLENĚ VYŘÍDE!
PROVEDENÍ HLÁSTE!
LHŮTA:

20

Sektor BAa- I,

z d e .
-----Věc: Ivan KOVÁČ - zjištění.

Sovětské úřady hledají svého státního občana Ivana KOVÁČE, narozeného v r. 1912 v okrese Mukačevo, ukrajinské národnosti, který pracoval v době druhé světové války s Němci a Maďary.

Kdyby byl kdekoliv zjištěn, budiž zatčen a budiž mi o tom podána zpráva.

Přednosta odboru BA:

Handwritten signature
m.r. Jindřich Veselý

Příloha 26: Sdělení o předání JUDr. Ivana Kováče sovětským orgánům

BA-a-I, oddělení 5.

V Praze, dne 24. února 1949.

A90

Předmět: dr. Ivan K o v a ě - rozhodnutí o dalším postupu.

P r o o l

z d e .

Na základě příkazu č. 53 přednosta odboru BA, mělo být provedeno prozatímní zastavení trestního řízení proti dr. Ivanu K o v a ě o v i, tento měl být vyžádán zpět ze soudní vazby a předán do vazby bezpečnostní připraven na repatriaci do SSSR.

Tomuto příkazu bylo vyhověno a dr. K o v a ě byl převezen z vazby st. sodu v Praze do vazby bezpečnostní.

Dne 17. II. 1949 oznámilo Stb. kontrolor P á r a l, že K o v a ě byl převzat pplk. I v a n o v e m a tento požádal P á r a l a, aby K o v a ě byl nadále prozatím ponechán v naší bezpečnostní vazbě, jelikož nemají v táboře pro repatrianty v Praze-Letné dostatečné střežení.

Z těchto důvodů bylo pplk. I v a n o v u vyhověno a K o v a ě byl nadále ponechán v bezpečnostní vazbě.

Dne 23. února 1949 došel však z KV-Stb, ciz. oddělení od kontrolora Párala dálnopis, ve kterém tento sděluje, že sovětské bezpečnostní úřady, resp. zást. velitele sovětského tábora v Praze odmítli dr. K o v a ě e převzít a prohlásil, že repatriace nebyla uznána.

Prosím proto jak má být v této věci dále postupováno a jak má být z K o v a ě e m naloženo.

*He sdělení mjra Lichner
kl. korek. dne 25. II. 49 r. a. u.
Wint. spr. org. - Wint.
25. II. 49*

Vedoucí oddělení 5:

[Handwritten signature]

Příloha 27: Překlad části příslušného § 58–6 Tr. zákona Ruské socialistické federativní svazové republiky ze dne 1. ledna 1952

/Poznámka autora – Za zmínku stojí „osvícenost“, kterou se sovětská propaganda léta chlubila. Totiž že sovětský trestní zákon je nejhumánnější na světě, neboť jeho možné trestní sazby jsou nejnižší. A opravdu tento trestní zákon umožňoval i za špionáž, vlastizradu, ale i vraždu uložit trestní sazbu **od tří let**. Potud je formulace paragrafového znění opravdu velmi humánní, avšak jen do té chvíle, kdy si uvědomíte, že horní sazba let chybí a maximální trest je stanoven zastřelením./

Špionáž, tj. předávání, odcizení nebo shromažďování údajů s cílem předávání informací obsahující zvláště důležité uchovávané tajemství cizím státům, kontrarevolučním organizacím nebo soukromým osobám, se trestá odnětím svobody nejméně na tři roky, zabavením celého nebo části majetku, a v těch případech, kdy špionáž způsobila nebo mohla způsobit těžké následky SSSR, nejvyšší výměrou společenské ochrany – zastřelením nebo prohlášením za nepřítele pracujících, zbavením občanství svazové republiky, jakož i občanství SSSR, a vypovězením z území SSSR navždy, s konfiskací majetku.

P o z n á m k a 1. Za zvláště důležité uchovávané státní tajemství jsou považovány informace uvedené ve zvláštním seznamu, schváleném Radou lidových komisařů SSSR po dohodě se sověty lidových komisařů svazových republik a zveřejňovaném pro informaci (6. června 1927/„SU“, č. 49, § 330 – viz usnesení Rady ministrů SSSR z 8. června 1947).

O STANOVENÍ SEZNAMU INFORMACÍ, PŘEDSTAVUJÍCÍCH STÁTNÍ TAJEMSTVÍ, JEJICHŽ VYZRAZENÍ SE TRESTÁ PODLE ZÁKONA

Usnesení Rady ministrů SSSR z 8. června 1947 (Zprávy sovětů poslanců pracujících SSSR, č. 134, z 10. června 1947).

Rada ministrů SSSR se usnesla:

Stanovit následující seznam informací představujících státní tajemství:

Informace vojenské povahy

1. Organizace, početní stavy, rozmístění, bojeschopnost, údaje o výzbroji a výstroji, bojové přípravě, materiálním a finančním zajištění, mobilizačních a operačních plánech ozbrojených sil SSSR jako celku, druhů vojsk a také vojenských svazků, jednotek, lodí, útvarů, institucí, zařízení a jednotlivých objektů.

2. Složení, rozsah, stav, rozmístění a určení státních mobilizačních rezerv všech druhů, státních materiálních a potravinových rezerv, dále lidských rezerv, podléhajících mobilizaci v SSSR jako celku, i ve svazových a autonomních republikách, krajích, oblastech, základnách, průmyslových a dopravních podnicích, jakož i svazcích, jednotkách a institucích ozbrojených sil SSSR.

3. Mobilizační a operační plány, rozpočty, projekty a opatření související s mobilizačními plány zajišťujícími obranyschopnost SSSR: po linii státní správy, průmyslu, dopravy, spojů a dalších odvětví národního hospodářství (jako celku, i v rámci jednotlivých ministerstev, podniků a územních oblastí).

4. Rozmístění, zařízení, finanční, výrobní plány, stav, výrobní možnosti, nomenklatura a rozsah zbrojní výroby, případně i jiné výroby důležité pro potřebu ozbrojených sil.

5. Objevy, vynálezy a technická zdokonalení, výzkumné a pokusné práce v oblasti technických a jiných prostředků obrany SSSR.

6. Dokumenty, materiály a vydání, související s obranou SSSR, a údaje pramenící z těchto dokumentů, materiálů a vydání.

Informace hospodářské povahy

7. Uzané Radou ministrů SSSR jako utajované informace: o průmyslu jako celku a v jeho odvětvích, v zemědělství, v obchodě a v dopravních spojích.

8. Stav peněžních fondů, informace o současné obrátové bilanci a souhrnných finančních plánech SSSR. Informace o místě a režimu přechovávání a převážení drahých kovů státního fondu, valut a platidel.

9. Plány a záměry týkající se dovozu a vývozu jednotlivých druhů zboží, stav vývozních fondů jednotlivých druhů zboží.

10. Geologické zásoby, těžba barevných a vzácných kovů a zeminy.

Informace o objevech, vynálezech
a technických zdokonaleních nevojenské povahy

11. Objevy, vynálezy, technická zdokonalení, výzkumné a pokusné práce ve všech oblastech vědy, techniky a národního hospodářství do jejich konečného zakončení a povolení na jejich uveřejnění.

Informace jiného druhu

12. Informace o mezistátních jednáních SSSR, o vztazích s cizími státy a o dalších akcích v oblasti zahraniční politiky a zahraničního obchodu, které neobsahují oficiálně zveřejněné údaje.

13. Šifrovací klíče a obsah šifrovaných zpráv.

14. Další informace, které stanoví Rada ministrů SSSR jako informace, představující státní tajemství.

V souvislosti s vydáním tohoto usnesení se ruší usnesení RNK SSSR z 27. dubna 1926 „O schválení seznamu informací, které jsou svým obsahem zvlášť důležitým uchovávaným státním tajemstvím“.

(SZ SSSR, 1926, č. 32, str. 213.)

**/Utajeno je tedy prakticky všechno, a to ještě s pojistkou
v bodě 14. – pozn. autor./**

**Příloha 28: Znění § 86 a 87 Trestního zákona
ze dne 12. července 1950 č. 86 Sb.**

§ 86

- 1/ Kdo vyzvídá státní tajemství v úmyslu vyrazit je cizí moci, nebo kdo státní tajemství úmyslně cizí moci vyrazí, bude potrestán odnětím svobody na deset až pětadvacet let nebo doživotí.
- 2/ Stejně bude potrestán, kdo
 - a) k činu uvedenému v odstavci 1 se s někým spolčí,
 - b) pro takový čin vejde ve styk s cizí mocí nebo s cizími činiteli, nebo
 - c) vejde ve styk s organizací, jejímž účelem je vyzvídat státní tajemství, v úmyslu podporovat její snahy.
- 3/ Smrtí bude pachatel potrestán,
 - a) dopustí-li se činu uvedeného v odstavci 1 nebo 2 za zvýšeného ohrožení vlasti,
 - b) dopustí-li se takového činu, ač mu byla povinnost uchovávat státní tajemství výslovně uložena nebo ač je dána již jeho postavením,
 - c) dopustí-li se takového činu jako člen organizace, jejímž účelem je vyzvídat státní tajemství,
 - d) týká-li se takový čin státního tajemství zvláště důležitého,
 - e) dopustí-li se takového činu způsobem zvláště nebezpečným, ve značném rozsahu nebo výdělečně anebo páchá-li takový čin po delší dobu,
nebo
 - f) je-li tu jiná přitěžující okolnost.
- 4/ Vedle trestů uvedených v odstavcích 1 až 3 může soud vyslovit ztrátu státního občanství; neuloží-li tento trest, vysloví propadnutí jmění.

§ 87

Kdo poškodí republiku tím, že se dopustí vyzvědačství proti spojenci, bude potrestán tresty stanovenými v § 86 Tr. z.

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) SMERŠ – zkratka z ruských slov Smerť špionam. Vojenská kontrarozvědka. Jednotky vznikly v dubnu 1943 a existovaly do března 1946, kdy jejich funkci převzala 3. správa MGB (viz pozn. 4).
Podrobněji: Andrew, Ch. a Gordievski, O.: KGB – Důvěrná zpráva, East Art Agency publishers, Praha 1994, str. 276–277.
- 2) Například SMERŠ 4. ukrajinského frontu byla organizována následovně:
Velitel
Zástupce velitele
1. oddíl – kontrola politického stavu v Rudé armádě
2. oddíl – operativní (aktivní) vyhledávání „špiónů“ na obsazeném území
3. oddíl – spojovací
4. oddíl – vyšetřovací
5. oddíl – justiční (prokuratura a soud)
Kádrové oddělení
Finanční oddělení
Srov.: Siněvskij, N.: Smerš, God v stane vraga, Grani, Mnichov 1948, str. 46–48.
- 3) Tamtéž, str. 77–78.
- 4) MGB (Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti - Ministerstvo státní bezpečnosti) vzniklo v březnu 1946 reorganizací NKGB (Narodnyj komissariat gosudarstvennoj bezopasnosti – Lidový komisariát státní bezpečnosti);
Srov.: Andrew, Ch. a Gordievski, O.: KGB – Důvěrná zpráva... c. d., str. 14.
- 5) Odbor VII/C – Odbor pro státní bezpečnost a politické zpravodajství na ministerstvu vnitra.
- 6) JUDr. Jaroslav Hora, nar. 30. ledna 1912, velitel VII/C odboru, od roku 1948 na ÚV KSČ, v roce 1951 velitel StB, propuštěn ze služebního poměru 29. 2. 1952.
- 7) Fakticky v tuto dobu NKVD existovala pod názvem MGB (viz poznámka 4), ale tato zkratka byla vžitá a používala se obecně pro sovětskou tajnou policii.
- 8) Vrchní odborový rada MV Gríša Spurný, (blíže neurčeno).
- 9) Zde se pravděpodobně jedná o českou traskepci jména MELNIK;
Srov.: A MV Praha, a. č. 589523 MV.
- 10) Zde zřejmě došlo při přepisu z rukopisu k záměně – správně má být „Odbor“.
- 11) ČVS: ÚDV-60/VvK-95, č. l. 410.
- 12) Ing. Boris Fuss, nar. 25. 5. 1901 v Moskvě. Otec plukovníkem námořnictva v carské armádě. V lednu 1920 emigrovala celá rodina do Francie. Od roku 1922 žil v Brně, kde díky státnímu stipendiu vystudoval techniku. V roce 1935 si podal žádost o československé občanství, v roce 1945 ji opakoval. V době únosu, dne 14. září 1946, byl bez státního občanství.
- 13) Výše citovaný dokument podepsal přednosta Zemské úřadovny Státní bezpečnosti v Čechách mjr. Prosser.
- 14) JUDr. Jaroslav Kolář, nar. 15. 9. 1905, práce v MV od 1930, od listopadu 1951 na pracovišti VI/1, pracovní poměr rozváznán dohodou 14. 10. 1953.
- 15) Krim. rada JUDr. Josef Hajer, nar. 26. 2. 1911, původním povoláním soudce.
- 16) Tehdejší sídlo Zemské úřadovny Státní bezpečnosti.
- 17) Alois Sušanka, nar. 19. 2. 1905, od ledna 1945 odbor Z ministerstva vnitra – rozvědka; zapleten do nelegálních obchodů, ze kterých profitovala KSČ.
- 18) Škpt. Vacek – ZOB, (blíže neurčeno).

- 19) Stržm. Karel Wimmer, nar. 29. 8. 1918, Žitomir, SSSR; dne 31. 7. 1950 byl propuštěn z MV jako protektorátní příslušník policie.
- 20) Vrch. stržm. Vojtěch Trapl, nar. 11. 4. 1893; velitel stanice SNB Rumburk do 26. 9. 1950.
- 21) A MV Praha, 305-141-1/5,6.
- 22) Automobil OPEL-OLYMPIE, s pozn. značkou CT-11-40 (psáno azbukou). A MV Praha, 305-141-1/7,8.
- 23) A MV Praha, 305-141-1/14.
- 24) Por. Josef Kreč, nar. 26. 6. 1900; zástupce okresního velitele SNB Rumburk od 10. 10. 1945.
- 25) A MV Praha, 305-141-1/15.
- 26) Bautzen, cca 15 km severně od Šluknova.
- 27) Správně má být Fürstenwald. JV od Berlína, mezi Frankfurtem nad Odrou a Berlínem.
- 28) Oranienburg, letiště nedaleko Berlína.
- 29) Torgau – cca 50 km od Drážďan po proudu Labe.
- 30) Doblen. Správně má být Döbblen, SZ od Drážďan, směrem na Lipsko.
- 31) A MV Praha, 305-141-1/21-23.
- 32) A MV Praha, 305-141-1/59-60.
- 33) A MV Praha, 305-141-1/56.
- 34) Por. Jan Šenolt, nar. 24. 11. 1906; velitel Oblastní úřadovny StB v Klatovech od 20. 6. 1946; 30. 9. 1950 propuštěn.
- 35) Reorganizace krajů do podoby platné do roku 1990 proběhla v roce 1960.
- 36) A MV Praha, 305-141-1/57.
- 37) Odbor V. – Odbor pro státní občanství a matriční věci.
- 38) JUDr. Ivan Kováč (Kovač), nar. 1912, dnes občan Slovenska.
- 39) Karel Setunský, nar. 1926.
- 40) Dnes už se asi nedozvíme, zda byl prozrazen spolupracovníky KGB nebo zda kontrola dokladů byla náhodná.
- 41) Rakousko bylo rozděleno do okupačních zón, stejně jako Německo.
- 42) Npor. Ďuriš, slovenský občan, jeho personální karta se nenachází v ČR.
- 43) Pplk. Karel Paul, nar. 26. 7. 1915; náčelník vyšetřovacího odboru HS VKR od 30. 6. 1952.
- 44) A MV Brno, A 2/1, inv. j. 853, č. l. 27–33.
- 45) Dimitrij Nastuňák, nar. 8. 8. 1904.
- 46) NKVD (Narodnyj komissariat vnutornych děl – Lidový komisariát vnitra), pod tímto názvem operovala Státní bezpečnost v letech 1922–1922 a 1934–1943. Srov.: Andrew, Ch. a Gordievski, O.: KGB – Důvěrná zpráva... c. d., str. 14.
- 47) A MV Praha, a. č. 551572 MV, č. l. 9.
- 48) KGB (Komitēt gosudarstvennoj bezopasnosti – Výbor státní bezpečnosti). Státní bezpečnost operovala pod tímto názvem od března roku 1954 do 11. listopadu 1991. Srov.: Andrew, Ch. a Gordievski, O.: KGB – Důvěrná zpráva... c. d., str. 14.
- 49) A MV Praha, a. č. 551572 MV, č. l. 20.
- 50) III. správa MV byla v letech 1953–1962 správou vnitřního zpravodajství – tedy kontrarozvědnou správou, pracující proti „vnitřnímu nepříteli“. Náčelníkem správy

byl pplk. Josef Bartoň, náčelníkem 1. odboru byl mj. Alois Zalabák a náčelníkem 4. oddělení por. Otakar Forstík.

- 51) Npor. Jaroslav Kopal, nar. 29. 1. 1947, člen KSČ od 1. 6. 1945. Na MV od 1. 10. 1946 do 31. 5. 1972. K 1. 11. 1958 hodnost kpt. Vyznamenání: 1955 medaile Za službu vlasti, 1956 medaile Za zásluhy v obraně vlasti, 1972 Čestné uznání ministra vnitra za dlouholetou a obětavou službu v MV (při odchodu do starobního důchodu).
- 52) Otypovat – tzn. zjistit, zda je osoba ochotná spolupracovat, případně najít její slabá místa, postupně od ní získávat informace, a tak ji vybrat a připravit na spolupráci s StB.
- 53) Agenturní operace – zde v podstatě jde o vyprovokování nějaké činnosti (osoby nebo organizace) pomocí agenta StB. Státní bezpečnost pak tuto činnost kontrolovala a získávala informace o vyprovokované osobě nebo organizaci.
- 54) A MV Praha, a. č. 551572 MV, č. l. 7.
- 55) A MV Praha, a. č. 551572 MV, č. l. 17.
- 56) Krycí jméno – jde o jméno, které bylo agentu přiděleno pracovníky StB. Cílem používání krycích jmen je zakrytí pravé identity agenta uvnitř tajné služby. Minimalizuje se tak riziko prozrazení agenta (dekonspirace) před případným „krtkem“, tedy před agentem jiné tajné organizace, který by mohl pracovat v tajné službě.
- 57) Vázací akt – tj. konspirativní setkání, na kterém byla vytypovaná osoba přesvědčena o nutnosti tajné spolupráce se Státní bezpečností a podepsala vlastnoručně napsaný slib o spolupráci.
- 58) Někdy měl agent možnost si sám vybrat krycí jméno, které pak používal při styku s StB. V tomto případě ke změně nedošlo.
- 59) IX. správa MV byl v letech 1953–1962 krycí název pro Správu operativní techniky. Tedy správa, která prováděla odposlechy a jejich instalace. Její součástí byly i odbory zabývající se výrobou falešných dokumentů, jejichž zaměstnanci byli i kvalifikovanými grafology.
Srov.: Schovánek, R.: Vývoj technických složek MV 1948–1963, sborník Securitas Imperii 1, ÚDV, Praha 1994, str. 18–31.
- 60) Šéf OUN Bandera byl zabit v říjnu 1959. Vrahem byl příslušník 13. správy KGB Bogdan Stašinskyj, který v roce 1961 emigroval na Západ. K této vraždě se doznal a soudem v Karlsruhe byl odsouzen k osmi letům odnětí svobody.
Srov.: Andrew, Ch. a Gordievski, O.: KGB – Důvěrná zpráva... c. d., str. 374.
- 61) A MV Praha, a. č. 551572 MV, č. l. 59–62.

Propagandistické využití kausy amerického emigranta G. S. Wheelera

Dezinformace StB ve sdělovacích prostředcích

JIRÍ BAŠTA

Torzo, z větší části skartovaného osobního svazku StB vedeného na profesora George Shawa Wheelera, vypovídá o zájmu bezpečnostních orgánů na propagandistickém využití Wheelerovy žádosti o azyl v totalitním Československu roku 1950.¹⁾

Ihned po Wheelerově příjezdu z americké okupační zóny Německa do Prahy v listopadu 1947 ho podchytila a náležitě „rozpracovala“ evidence Státní bezpečnosti. Důvodem bylo jeho americké občanství. Pro podezření ze špionáže ve prospěch USA byl na profesora Wheelera dne 22. 1. 1953 založen osobní svazek pod krycím názvem „**NOVINÁŘ**“, který se stal významným dokumentem kontroly a sledování amerických státních příslušníků na našem území.

George S. Wheeler přišel do ČSR s pověstí levicového národohospodáře perzekvovaného v důsledku svého ideového přesvědčení státními orgány USA. V Praze udržoval styky mj. s pracovníky amerického velvyslanectví a rovněž s později popravenými nebo uvězněnými osobami z okruhu Rudolfa Slánského.²⁾

George Shaw Wheeler se narodil v roce 1908 v chudých poměrech na zapadlé farmě na středozápadě USA. Vystudoval univerzitní obor národohospodářství a v 30. letech působil ve federálním úřadě pro pracovní vztahy (Labour Relation Board). Před koncem 2. světové války byl služebně poslán do Londýna. Po porážce Německa přijel do okupovaného Berlína, kde působil jako zaměstnanec Military Government ve funkcích vedoucí denacifikačního oddělení a politický vedoucí všech pracovních úřadů v americkém okupačním pásmu (Denacification Branch of Manpower Division).

Wheelerovy sympatie ke komunistům, jeho vehementní protesty proti dosazování bývalých nacistických kádrů na vedoucí místa a celková nespokojenost s průběhem poválečného denacifikačního procesu v Německu, ho přivedly až před senátní „podvýbor pro vyšetřování neamerické činnosti“ (Unamerican Activity Comittee). Ve Spojených státech se obhájil a rovněž byl očištěn v Berlíně „výborem pro loajalitu“ (Loyalty Board of the U.S. Civil Service Commission) od dal-

ších obvinění z podpory komunismu. Avšak pro vojenskou administrativu USA se stal nedůvěryhodnou osobou a z jejích služeb musel odejít.

Po vynuceném propuštění se již prof. Wheeler nechtěl do Spojených států vrátit. S manželkou a čtyřmi dětmi se v listopadu 1947 přestěhoval do ČSR, s úmyslem napsat a vydat zde knihu o národohospodářství. Na doporučení sovětského vyslance Bodrova získal G. Wheeler souhlas k pobytu a pracovní činnosti od Rudolfa Slánského a Bedřicha Gemindera³⁾. Přestože byli Slánský a Geminder v tzv. „Procesu s vedením protistátního spikleneckého centra“ později popraveni a jiní Wheelerovi přátelé odsouzeni, pozici jeho samotného to nijak výrazně neohrozilo.

Profesor Wheeler začal v Praze působit jako pedagog na Vysoké škole hospodářských věd a přispíval svými články do domácích i zahraničních ekonomických periodik. Pod pseudonymem Thomas Burke vydal knihu ***Nový imperialismus a Marschallův plán***, ve které kritizoval zmíněný program a podával zprávu o „nepříznivém stavu“ amerického hospodářství. Literárně činnou byla i jeho žena Eleanor Margaret Wheelerová, která se věnovala tématu Lidic.⁴⁾

Zájem Státní bezpečnosti o americkou manželskou dvojici se projevil nasazením několika agentů, z nichž nejagilněji se vykazovala Bedřiška Karpinová-Adlerová.⁵⁾ Agenti StB však byli dlouhou dobu na pochybách, jestli vůbec – a pro jakou „imperialistickou rozvědku“ – prof. Wheeler pracuje.

Proti variantě G. Wheeler – spolupracovník západní zpravodajské služby svědčilo dle Karpinové pravděpodobně Wheelerovo tajné členství v komunistické straně USA i tzv. velvyslanecký post „Pokrokové strany“⁶⁾ ve východní Evropě. Mezi další argumenty „ve prospěch“ prof. Wheelera patřila výchova jeho dětí v české škole v duchu socialismu, propagace komunistických myšlenek a mnoho jiných „nemalých“ indicií. Ty všechny nahrávaly tomu, že je Wheeler „...pokrokový Američan, upřímný přítel lidových demokracií, oddaný socialista“.⁷⁾

Avšak na straně druhé, verzi G. Wheeler-agent měla potvrzovat fakta o jeho volném přístupu k důvěrným informacím ve státní správě USA, přestože bylo známo jeho levicové zaměření. Podezření dále umocňoval charakter předchozích zaměstnání, včetně práce v Labour Relation Board, odkud se údajně rekrutovala řada amerických agentů. Pro svědčily i Wheelerovy dřívější návštěvy ČSR a Jugoslávie spolu s navázanými podezřelými kontakty, jeho rehabilitace americkými komisemi a, kromě dalších nejasných okolností, rovněž podezřelé styky s velvyslanectvím USA v Praze, datované od Wheelerova příjezdu do Československa.

Významná agentka **Bedřiška Karpinová-Adlerová**, známá svoji subagenturní sítí, se ve zprávě z 5. 10. 1953 nazvané **Wheeler George – poznatky** vyjádřila k okolnostem veřejného prohlášení manželů Wheelerových z dubna 1950. Její tehdejší řídicí orgán, major Vladimír Šmolka,⁸⁾ převzal Karpinovou ke konci roku 1949 a hodnotil ji jako iniciativní a obětavou – pracovala bezplatně.⁹⁾ On sám jevil o případ Wheelerových značný zájem a počítal s jeho propagandistickým využitím.

Atmosféru, která předcházela zveřejnění prohlášení manželů Wheelerových, popisovala Karpinová takto:

„...Situace se stala čím dál více svízelnou a viděla jsem dvě možnosti – buď je Wheeler v pořádku, což nemohu zjistit tím víc, že zde byla spousta velmi přitěžujících okolností – pak by zde mohl zůstat, a to buď učinit prohlášení anebo bez prohlášení – anebo se jedná o nebezpečného člověka, který by měl být zavřen neb vypovězen z Československa.“¹⁰⁾

Karpinová poté připojila své osobní stanovisko, dle kterého si její důvěru američtí manželé nezískali, a pokračovala:

„...Aniž by mi bylo před tím řečeno, že Wheelerovi mají učinit prohlášení a aniž bych zjistila, budou-li s tímto souhlasit, mne jednoho dne zavolal Šmolka, a sdělil, že Wheelerovi mají učinit prohlášení. Upozornila jsem Šmolku, že Wheelerovi nevědí, že pracují pro bezpečnost, na což mi Šmolka řekl, že to nevadí, ať si myslí, že to dělá strana /KSČ – pozn. autor/.“¹¹⁾

Samotný průběh sepsání propagandistického textu prohlášení obou manželů popsala Karpinová v tajné zprávě těmito slovy:

„...Ve stejný večer neb příští den jsem pozvala na příkaz Šmolky Wheelerovi ke mně, kam přišel rovněž Šmolka, představil se jim jako stranický funkcionář, odvoláváje se na Gemindera, postavil je vcelku před hotovou věc s tím, že strana se domnívá, že prohlášení Wheelerových by bylo politicky důležité. Ještě v noci se vypracovalo prohlášení v bytě Wheelerů, které vypracovával Wheeler, Šmolka a já. Pracovali jsme celou noc a já jsem se stále ptala, proč takové prohlášení musí být tak rychlé a lajdácky připravené. Odpověď byla, že to byl příkaz Gemindera a že prohlášení má navázat na únos čsl. občanů do Erdingu.“¹²⁾

Na vysvětlenou nutno doplnit, že titulní stránky denních listů zaplňovaly koncem března a v první polovině dubna roku 1950 rozhořčené komentáře a protestní petice pracovních kolektivů **proti „gangsterským způsobům amerických imperialistů v Erdingu“**.

Tato gigantická protiamerická kampaň měla svůj původ v nevídané události: Piloti a navigátoři tří dopravních letadel typu Dakota domá-

cích linek Československých aerolinií, současně bývalí příslušníci RAF (Royal Air Forces), totiž 24. března 1950 namísto v Praze přistáli s celkem pětáosmdesáti cestujícími na americkém vojenském letišti Erding u Mnichova. Mezi „letce-spiklence“, kteří požádali o politický azyl, patřili Oldřich Doležal, Bořivoj Šmíd, Stanislav Šácha startující z Bratislavy, Vít Angetter, Kamil Mráz odlétající z Brna a Ladislav Světlík s Viktorem Popelkou z pravidelné linky Ostrava – Praha. Spolu s nimi se pečlivě připravovaného útěku zúčastnili i někteří z okruhu blízkých či jimi zasvěcených osob, mj. Anna Vrzáňová, matka čerstvé exulantky Aleny (Áji) Vrzáňové, mistryně světa v krasobruslení z let 1949 a 1950. Valná většina pasažérů však netušila, co se děje. Ironií osudu byla přítomnost nového generálního ředitele Československých aerolinií na palubě brněnské dakoty, což samozřejmě podnítilo jeho následné odvolání z funkce.

O politický azyl požádalo celkem 27 účastníků trojletu. Dobrovolného návratu zbylých osmapadesáti pasažérů zpět do Československa dne 28. 3. 1950 dokázala komunistická propaganda beze zbytku využít. Lehce komické bylo chování některých „uvědomělých“ cestujících. Díky nim totiž „důležité dokumenty“, jako hospodářský plán, členská legitimace KSČ či oprávnění ke vstupu do závodů, nepadly do rukou Američanů, neboť jejich držitelé je v kritické chvíli rozžvýkali a spolkli. Pod výhrůžkami StB pak byli navrátilci nuceni vypovídat v rozhlase, na veřejných shromážděních a přirozeně i v novinách. Celý případ vzápětí vyvolal mnohačetné a dalekosáhlé změny v personální, organizační a systémové struktuře civilního letectva ČSR. (Později se tato událost stala námětem pro natočení komunistického propagandistického filmu režisérů Jána Kadára a Elmara Klose, nazvaného *Únos*.)¹³⁾

Ale zpět k manželům Wheelerovým. Je zajímavé, že ve svém líčení vzniku „**Wheelerova memoranda**“ zmínila agentka Karpinová též odlišné pohledy zainteresovaných na jimi vytvářený dokument:

„...Při vypracovávání prohlášení došlo několikrát k ostrým diskusím mezi mnou a Šmolkou, neboť to, co chtěl Wheeler, bylo ryze objektivistické a Šmolka zaujal oportunistické stanovisko. Ráno pak Šmolka prohlášení odnesl a řekl, že to dá ke schválení Geminderovi.“¹⁴⁾

Následně, dne 7. dubna 1950, na tiskové konferenci uspořádané ministerstvem informací a osvěty – resortem Václava Kopeckého, požádal prof. Wheeler spolu s manželkou československou vládu o politický azyl. Při té příležitosti osobně přečetl své, Šmolkou iniciované, veřejné prohlášení odsuzující americkou politiku. Plné znění textu zveřejnilo **Rudé právo** v sobotu 8. dubna 1950.¹⁵⁾ Anglický překlad **Prohlášení** pod titulkem **George S. Wheeler's statement on U.S. Policy** otiskl dne 14. 4. 1950 také propagandistický list **Prague News**

Letter¹⁶⁾, ve kterém tehdy pracovala Karpinová jako vedoucí redaktorka.¹⁷⁾

Na titulní straně Rudého práva nepodepsaný komentátor uvedl samotný text **Prohlášení** takto:

„.../manželé Wheelerovi/ požádali čs. vládu o asyl, aby mohli pracovat v zájmu světového boje za mír .../Wheeler/ odhaluje válečnou politiku amerických imperialistů, ... měl příležitost sledovat zákeřnou politiku Wall Streetu, připravující půdu pro remilitarisaci západního Německa. Paní Wheelerová ... poukázala na rozdíl mezi výchovou v Americe a v lidově demokratickém Československu a vyslovila dík za to, že její děti mohou vyrůst ve svobodě, bez otravného jedu válečné propagandy, v přípravě na tvůrčí život v míru“¹⁸⁾.

Profesor Wheeler hned v úvodu propagandistického Prohlášení ostře odsuzoval erdingský incident a přirovnával metody Američanů ke gestapáckým. Dále se svěroval se svými negativními zkušenostmi, plynoucími ze záměrně nedůsledného denacifikačního procesu za svého působení v poválečném Německu. Jmenovitě kritizoval americké ochránce německých velkopřumyslníků a jejich činnost, neslučující se s oficiálně proklamovanou politikou americké vlády. Popisoval následná obvinění na něj vznesená, své očištění i definitivní propuštění z armády.

George Wheeler použil styl „masírování propagandou“ a dodal:

„...Dostalo se mě tak plně příležitosti pocítit na vlastní kůži jak vypadá v pravé podobě neustále zdůrazňovaná, t.zvaná ‚pravá americká demokracie‘. Slovo demokracie jen vyslovené válečnými štváči a aspiranty na světovládu již znamená nehoráznou profanací tohoto pojmu. Měl jsem nejlepší příležitost poznat hnusné pokrytectví a shnilou společnost Wall Streetu, kde přátelství se mění obratem v nepřátelství ... A dnes vidím toto pokrytectví ještě mnohem jasněji než jsem je viděl ještě tehdy.“¹⁹⁾

Ve svém Prohlášení se prof. Wheeler pod vlivem vystudované specializace neopomněl zmínit ani o politicko-ekonomických tématech:

„...Jedním z největších podvodů je Marschallův plán. Znamená rozbití průmyslu ve zmarschallisovaných zemích, zničení jejich trhu, zbídačení miliónů pracujících, stále vzrůstající nezaměstnanost a stále klesající životní úroveň lidu za politické kontroly Wall Streetem dosažené a řízené vlády.“²⁰⁾

Američanův naivní idealismus doplnily v těchto pasážích Šmolkovy pragmatické instrukce, sestavené z bolševických ideologismů. V následujících odstavcích Prohlášení kritizoval George Wheeler vytvoření Severoatlantického paktu²¹⁾ i „vražednou politiku amerických imperialistů“ proti koloniálním národům a řeckým komunistům, kteří roku 1949, po prohrané občanské válce s přívrženci monarchie, definitivně ztratili kontrolu nad územím Řecka.

Dezinformačním vrcholem celého Prohlášení se staly odstavce, které patřily mezi povinnou součást každého podobného propagandistického textu napadajícího západní demokracie v čele s USA. Šlo o připomenutí špionážních afér, ať již fiktivních nebo skutečných, a samozřejmě i distancování se od všech oficiálních kapitalistických aktivit.

Typickým příkladem takového veřejné katarze byly Wheelerovy věty: „...*Jak jsem se cítil zahanben před národem, který mne hostí, když byly odhaleny špionážní rejdy amerických vyslanectví, ať již to bylo ve špionážním procesu s Rajkem²²⁾, Kostovem²³⁾, anebo špionážní činnost amerických diplomatů v Praze. Z hloubi duše se stydím za nejsprostší lži a pomluvy o událostech a poměrech v ČSR šířených ‚Hlasem Ameriky‘ – třebaže jde o hlas té jejich Ameriky a ne té mojí a všech poctivých Američanů. Za všechny tyto nehorázné lži a pomluvy, které jsou výplodem amerického velvyslanectví a oficiální informační služby. Stejně tak se stydím i za lži, šířené americkou informační službou o tak zv. ‚americkém způsobu života‘ – který znám lépe než všichni ti bezcharakterní služebníci State Departementu ... dokumenty o skutečném životě v USA se nikdy neobjevují ve výkladních skříních americké informační služby na Národní třídě...“²⁴⁾*

Jak vyplynulo z pozdějších událostí, tato cílená nárážka byla v následujících dnech využita v propagandistické kampani namířené k diskreditaci **Americké informační služby (USIS) v Praze**.

George Wheeler pokračoval v líčení bidného života prostých lidí v USA a ihned přešel k ataku proti CIC:

„...*Důležitá úloha při plnění činnosti je svěřena CIC – oficiální protišpionážní službě americké armády, CIC není žádnou tajuplnou mocí. Je ve skutečnosti zločineckou organizací, která se neštítí nejpodlejších prostředků, která používá pro svou nečistou práci vrahy a agenty Gestapa, a aby maskovala tuto skutečnost, snaží se budit navenek zdání tajuplnosti.*“²⁵⁾

Posledními v řadě, které prof. Wheeler ve svém Prohlášení napadl, byli američtí novináři:

„...*Jejich cílem a ideálem není informovat amerického čtenáře objektivně o poměrech v ČSR. Jejich ideálem jsou dolary, za něž jsou ochotni i za cenu ztráty veškeré lidské důstojnosti vymýšlet a rozšiřovat nejpodlejší lži.*“²⁶⁾

V závěrečné části Prohlášení se George Wheeler distancoval od amerického politického a životního stylu, zdůvodnil své rozhodnutí a ztotožnil se plně s životem v komunistickém totalitním státě:

„...*v Československu jsem také poznal pravou demokracii. Dělán dnes svoji bilanci – konfrontuji Ameriku Wall Streetu, Trumanů, Achesonů²⁷⁾, válečných štváčů a atomových gangsterů s poctivým úsilím*

Československa posílit světovou frontu míru. Konfrontuji hospodářský vývoj v kapitalistických zemích s vývojem v zemích plánovaného hospodářství. Prohlašuji před celou veřejností, že odsuzuji a zavrhuji válečnou politiku vedenou americkým imperialismem. Nechci mít nic společného s gestapáckými metodami výkonných orgánů americké politiky a s jejich „čelem ke zdi“ – jak tomu bylo v Erdingu, ani s politikou, z níž tyto metody pramení. Hlásím se hrdě a rád do tábora míru a pokroku. Prosím československou vládu o azyl pro sebe a svoji rodinu, aby nám umožnila dát naše vědomosti a znalosti k dispozici světovému boji za mír. George Wheeler. “²⁸⁾

Rudé právo 8. dubna 1950 otisklo rovněž plné znění **Prohlášení Eleanor M. Wheelerové**, volně navazující na veřejné vyjádření jejího muže.²⁹⁾ V tomto případě to zřejmě byla, na rozdíl od prvního Prohlášení, její autentická osobní výpověď, jen lehce narušená propagandistickými zásahy agentky Karpinové a příslušníka StB Šmolky. E. Wheelerová podpořila manželovo Prohlášení a svěřila se se svými negativními zkušenostmi dopisovatelky amerického katolického listu **Religious News Service**. Porovnála způsob života svých čtyř dětí v USA a v ČSR, přičemž vyzdvihla „kladný vliv socialistické výchovy“ v českých školách. Na závěr se ovšem nevyhnula ideologizování a povinnému odsouzení erdingského případu.

Ze srovnání obsahů obou prohlášení je patrné, o kolik větší politický tlak vedli Karpinová a Šmolka na samotného prof. Wheelera než na jeho ženu. Citlivost a význam zveřejněné žádosti o azyl se projevil i v rozdílných názorech agentky a jejího řídicího orgánu na připravovanou propagandistickou kampaň. Aktivnější Karpinová zaujala v diskusi se Šmolkou stanovisko, že Prohlášení má být využito důsledněji, a ne pouze jedním otištěním v novinách:

„...Byla jsem požádána /Šmolkou/, abych udělala plán, jak bych si to představovala. Na základě brožury Bucarové³⁰⁾ jsem navrhla něco podobného a rovněž přednášky, zejména na vysoké škole, kde Wheeler vyučoval a v masových organizacích, kde bylo spousta maloměstských žvlů, které vychvalovaly americký způsob života. Šmolka pak přišel s odpovědí, že kampaň má být co nejmenší, a bez politického zdůvodnění.“³¹⁾ (Nutno dodat, že inspirace zmíněnou propagandistickou knihou A. Bucarové byla v konečné podobě při utváření Wheelerovy kauzy více než zřetelná.)

Navzdory příkazu samotného B. Gemindera se realita více blížila názoru agentky Karpinové:

„...Geminder zakázal, aby se s prohlášeními naměřenými proti západním imperialistům, konaly nějaké politické besedy, hlavně po našich továrnách, kde by se dělníci z úst těchto osob, které učinily prohlášení, přesvědčili o pravé tváři imperialismu. Některé továrny, hlavně

na Slovensku, však samy žádaly, aby tyto osoby přišly k nim udělat přednášku. Geminder se toto však snažil znemožnit...³²⁾

Již na druhý den po otištění obou Prohlášení v Rudém právu, tedy v neděli 9. dubna 1950, se tamtéž objevil propagandistický článek autora Kamila Wintera pod názvem **Americký vlastenec proti imperialistickým zločincům**.³³⁾ Propagandista Winter v něm vyličil dosavadní Wheelerův život a značnou pozornost věnoval zdůvodnění Wheelerova rozhodnutí požádat v ČSR o politický azyl. Tento komentář se stal předzvěstí připravované kampaně, kterou o měsíc později podpořila Winterova brožura podrobně rozvádějící obsah novinové stati.

První veřejnou reakci na Wheelerovo Prohlášení přineslo **Rudé právo** 12. dubna 1950, kdy otisklo výpověď jistého řadového úředníka USIS Ivana Elbla. Emotivní článek z titulní strany listu pod názvem **Protičeskoslovenská činnost Americké informační služby v Praze** obsahoval tendenční text o praktikách USIS a její odsouzení:

„...Prohlášení, které učinil bývalý americký plukovník G. Wheeler a jeho choť, učinilo na mne hluboký dojem. Zbavilo mne posledního kousku iluzí o methodách a cílech americké zahraniční politiky a přivedlo mne k rozhodnutí přestat pracovat v Americké informační službě v Praze a najít si jiné zaměstnání, které by pomáhalo v mírové výstavbě mé vlasti a nebylo v rozporu se ctí a povinnostmi příslušníka naší republiky ... Postupně jsem chápal, že není možné nadále setrvati a pracovati za těchto okolností, nechci-li sám zabřednouti tak hluboko, že by pro mne nebylo návratu k vlastnímu národu a nechci-li skončit v řadách nepřátel. Když jsem si uvědomil, jak poctivě a odhodlaně se rozhodují i cizí státní příslušníci a neváhají se postavit do tábora míru, učinil jsem i já své rozhodnutí. Buď tato čestná cesta – cesta s lidem nejen naší republiky, ale s mírumilovným lidstvem celého světa – nebo cesta proti lidu, cesta zrady ve spojení s úhlavními nepřáteli lidstva, které dnes reprezentuje americký imperialismus. Jiné cesty není ani pro mne, ani pro ostatní mé spoluobčany v podobných službách u kapitalistických zastupitelských úřadů a institucí. Není, jak ukazují stále hojnější případy, jiné cesty ani pro poctivé příslušníky kapitalistických států.“³⁴⁾

Následující den, 13. dubna, pokračovalo Rudé právo vhodně načasovanou „horkou“ zprávou pod titulkem **Další zaměstnanec Americké informační služby v Praze dává výpověď**. Pro nezasvěceného je až s podivem, jak rychle dokázal ústřední bolševický deník chrlít v rámci dezinformační kampaně jeden materiál za druhým. Obzvláště vezmeme-li v potaz, že jednotlivé reakce na publikované články vycházely tiskem hned následující den. Celý tento případ je typickou ukázkou komunistického „masírování propagandou“.

V otevřeném dopise adresovaném Americké informační službě sděluje Ružena Soumarová, další řadová úřednice pražské filiálky USIS, mj. toto:

„...Tak jako jiní zaměstnanci, i já jsem pocítovala, jak se nepřátelský postoj USIS proti naší republice stupňuje a jak my, čeští zaměstnanci tím, že pomáháme ve vaší /USIS – pozn. autor/ práci proti našemu lidu, pomáháme vlastně cizím zájmům. Po přečtení článku o vystoupení spoluzaměstnance pana I. Elbla, ve kterém lépe, než bych já dovedla, vylíčil činnost USIS, myslím, že je správné, abych sdělila vám i veřejnosti, proč jsem se i já rozhodla opustit vaše služby. Věřím, že v lepším pracovním prostředí mezi našimi poctivými lidmi budu žít a pracovat spokojeněji, s pocitem, že tím prospívám naší republice.“³⁵⁾

Zprávu o rezignaci I. Elbla a R. Soumarové přineslo rovněž již citované číslo čtrnáctideníku **Prague News Letter** ze 14. 4. 1950 pod titulkem **Prague USIS Officials resign.**³⁶⁾

Obě tato prohlášení spadala do pečlivě připravované koncepce soudního procesu diskreditujícího činnost pražské USIS. Z výsledku porady, konané již 3. dubna 1950 na ministerstvu spravedlnosti za účasti V. Šmolky, vyplynula základní osnova připravovaných propagandistických přelíčení. V prvé řadě mezi ně patřil tzv. případ „**KACE-ROVSKÁ A SPOL.**“, namířený proti činnosti USIS. Hlavní snahou prokurátora bylo dokázat, že USIS byla špionážní agenturou Spojených států pod taktovkou „šéfa Hlasu Ameriky Joe Kolarka“³⁷⁾. Na této uzavřené schůzi se mj. naplánovalo využití zmíněného procesu s obviněnými zaměstnanci USIS v tisku a organizování veřejnosti při soudním jednání.³⁸⁾

Na další poradě, konané 7. dubna 1950 na Státní prokuratuře v Praze, byla podrobně projednána organizace přihlížejících, bezpečnostní opatření a propagandistické využití tisku, rozhlasu a zvukového záznamu ze soudní síně po očekávaném vynesení rozsudku. Probíraly se i takové detaily jako např. přerozdělování vstupenek na soudní přelíčení určených pro dělníky a zaměstnance vnitra. Tiskové konference, pořádané před procesem dne 12. 4. 1950, se zúčastnili kromě předsedy senátu a žalobců též V. Šmolka, zástupci MV a pozvaní domácí i zahraniční žurnalisté. Bezproblémový přístup však byl dovolen pouze novinářům lidově demokratických zemí a tzv. „pokrokovým“ žurnalistům ze západních států.³⁹⁾

V mediální kampani napadající USIS pokračovalo **Rudé právo** v pátek 14. dubna, kdy uveřejnilo článek nazvaný **Nové svědectví o rozvratné činnosti Americké informační služby** s podtitulkem **Spravedlivý rozsudek nad zrádci ve službách velvyslanectví USA**.⁴⁰⁾ Z obsahu zprávy se čtenář – kromě ideologických frází a z dnešního pohledu směšných obvinění – dověděl nekompromisní verdikt soudu

v případě „**KACEROVSKÁ a SPOL.**“. Dva čeští zaměstnanci tiskového oddělení USIS, L. Elsner z Plzně a Dagmar Kacerovská, byli 13. 4. 1950 odsouzeni k trestu ve výši 18 a 15 let těžkého žaláře za provádění „podvrtné činnosti“. Ta měla spočívat mj. v poskytování „živých“ zpráv pro rozhlasovou stanici **Hlas Ameriky**, jejich rozšiřování v republice a také ve „vyzvědačské činnosti“ proti československému hospodářství. Jako jeden z důkazů o protistátním zaměření USIS bylo při přelíčení na návrh prokurátora přečteno výše uvedené Elblovo prohlášení. Jako protislužbu za své veřejné vystoupení pak Ivan Elbl spolu se svým otcem získali na přímluvu Státní bezpečnosti výhodné zaměstnání v gramofonových závodech.⁴¹⁾

Z výpovědi odsouzené Dagmar Kacerovské v roce 1955 před komisí MV pro prošetření nezákonností v KSČ jasně vyplynuly dezinformační a denunciační prvky hojně užívané Státní bezpečností:

„...Orgán KAMIL /vyšetřovatel StB – pozn. autor/ přede mnou prohlašoval, že soud je divadlo pro lidi, a že se mám pak u soudu chovat jako na jevišti. Říkal mně to proto, aby mne uspokojil už vzhledem k tomu, že si musel být vědom, že objektivnost vyšetřování byla silně narušena tím, že protokoly, které byly se mnou tímto referentem sepsovány, neodpovídaly skutečnosti. Orgán KAMIL mně na příklad uváděl, že úkolem státní bezpečnosti není zavírat naše lidi, ale že úkolem StB je pouze odhalit Američany a že jedině já musím být odsouzena jako odstrašující příklad se spolupráce s Američany, že sice trest bude vysoký, ale že se ho nemám obávat, na to, že mně dává své slovo, že po procesu půjdu domů, že rozsudek bude jen pro veřejnost, kdežto to, zda si budu muset trest odpykat, či nikoliv, o tom, že rozhoduje StB a ta, že mne propustí na svobodu.“⁴²⁾

Na základě dobré spolupráce s vyšetřovacími orgány StB byla Dagmar Kacerovská po svém odsouzení využita k agenturní činnosti ve věznicích, v rámci získávání informací od ostatních vězněných žen. Odměnou za tuto činnost bylo její podmíněčné propuštění v roce 1956.⁴³⁾

Během následujících dnů po procesu „**KACEROVSKÁ A SPOL.**“ se **Rudé právo** k soudnímu přelíčení vícekrát vrátilo ve svých komentářích, zprávách i rozhořčených ohlasech pracujících, kteří odsuzovali „hanebnou činnost obou zrádců a špiónů“.

Pomyslným vrcholem diskreditační kampaně vůči USIS a zároveň jejím úspěšným završením se (z pohledu jejích tvůrců a přesně dle promyšleně plánovaného scénáře) stalo otištění zprávy pod názvem **Nóta ministerstva zahraničních věcí americkému velvyslanectví v Praze**. Rudé právo 20. dubna 1950 přineslo na titulní straně patřičně zdůvodněnou ultimativní žádost MZV, požadující uzavření kanceláří USIS v ČSR ke dni 22. 4. 1950.⁴⁴⁾

Řetězec propagandistických prohlášení ovšem pokračoval dále. Kampaň vedená proti USIS odstartovala následnou vlnu obvinění namířených nyní rovněž vůči **Britské informační službě (BIS)**. Úspěšnou snahu komunistických ideologů po uzavření USIS podpořilo stanovisko, které vydali dva čeští zaměstnanci zmíněné britské kanceláře.

V článku Rudého práva ze soboty 22. dubna 1950 nazvaném **Prohlášení dvou zaměstnanců Britské informační služby v Praze** se formou dopisu redaktor František Heller a Milada Grossmannová obrátili na britské velvyslanectví a uvedli:

„...Níže podepsaní dávají tímto okamžitou výpověď ze služeb Britské informační služby v Praze, aby tak vyjádřili protest proti nepřátelské propagandě vůči ČSR a jejím spojencům, kterou vyvíjejí oficiální britská místa. Nesouhlasíme taktéž s onou činností Britské informační služby v Praze, která zkresluje život obyvatelstva v kapitalistických státech, zejména imperialistické vykořisťování koloniálních národů, a je vnitřní oporou nepřátel ČSR.“⁴⁵⁾

Anonymní zpravodaj **ČTK** k tomu na závěr dodává: *„.../Heller a Grossmannová/ slibují, že se aktivně zapojí do budovatelského díla naší vlasti, neboť je nemyslitelné, aby i nadále setrvali v kapitalistických službách. Připojují se tím k prohlášení dr. Ridesové a manželů Wheelerových, kteří se manifestačně zařadili do tábora míru a pokroku.“⁴⁶⁾*

Ze zápisu schůze bezpečnostního kolegia ministerstva vnitra konané 3. května 1950 vyplývá, že za postupné uzavření všech anglo-amerických institucí v ČSR, včetně **BIS**, **YMCA (Young Men Christian Association)**, **YWCA (Young Women Christian Association)** a **Armády spásy**, odpovídal tehdejší velitel Státní bezpečnosti Osvald Závodský⁴⁷⁾. Na téže poradě oznámil ministr vnitra Václav Nosek⁴⁸⁾ opatření, dle kterých měla být „likvidace BIS za zavřenými dveřmi“ provedena do 20. 5. 1950, tj. za méně než tři týdny.⁴⁹⁾

Tento úkol splnil O. Závodský ještě s týdenním předstihem, jak to plně dokládá **Nóta ministerstva zahraničních věcí britskému velvyslanectví v Praze** uveřejněná Rudým právem v sobotu 13. 5. 1950.⁵⁰⁾ Tato zpráva, s podtitulkem **Hrubé zneužívání kulturní dohody k nepřátelské činnosti proti naší republice**, argumentovala klasickým schématem „špionáž a rozvracení státu“ ze strany zaměstnanců britských institucí působících v ČSR. Nótu uzavírá striktní žádost o zastavení činnosti všech expozitур BIS a **Britské rady (British Council)** v Československu, a to do dvanácté hodiny polední dne 13. 5. 1950.

Režii propagační kampaně v plánovaném využití kauzy George Wheelera si vzal na starost tehdejší náměstek ministra informací

a osvěty Lumír Čivrný⁵¹⁾. Jak vidno, i takovéto agitační akce spadaly v raných 50. letech do pracovní kompetence tohoto později uznávaného spisovatele.

O bezchybný průběh celé kampaně se však postarala agentka StB B. Karpinová. Do okruhu společných propagandistických přednášek, určených především pracujícím dělníkům v továrnách, zapojila též svoji informátorku, britskou občanku MUDr. Arne Ridesovou. Tato bývalá pracovnice **British Council** v Praze vystoupila již dříve s otevřeným prohlášením vůči „protičeskoslovenským praktikám“ Britské rady a zařadila se tak, k velké radosti komunistických agitátorů, po bok manželů Wheelerových. Ve svém svědectví Karpinová uvedla:

„...Šmolka a já jsme měli poradu u Čivrného, kde jsem svoje návrhy přednesla a kde byl vypracován plán. Navrhla jsem, aby Ridesová byla rovněž zahrnuta do plánu přednášek. Kampaň pak nabyla širšího rozsahu než bylo původně plánováno, neboť řada organizací a továren, když slyšely, že Wheelerovi a Ridesová přednáší, sami žádaly, aby Wheeler a Ridesová také přednášeli u nich. Buď volali přímo Wheelera nebo MIO, které je pak odkázalo na mne, že já celou věc pro MIO po organizační stránce vedu.“⁵²⁾

Celkem jednotvárný průběh těchto propagačně-ideologických vystoupení dokládá zpráva z 20. dubna 1950 otištěná v Rudém právu pod titulkem **Manželé Wheelerovi a dr. Ridesová mezi dělníky ČKD v Modřanech.**⁵³⁾ V reportáži o jedné z mnoha návštěv továren a pracovišť v rámci kampaně Rudé právo píše:

„...Do modřanského závodu ČKD přijeli ve středu odpoledne manželé Wheelerovi a dr. Ridesová, aby dělníkům vysvětlili, proč zůstali v Československu a požádali čs. vládu o asyl ... /Wheeler/ vyprávěl zaměstnancům shromážděným po směně v hlavní hale továrny o tom, jaký ve skutečnosti je, a co znamená ‚americký způsob života‘. Zdůraznil ve svém krátkém projevu zejména snahy amerických imperialistů rozpoutat novou světovou válku. Američtí kapitalisté, pravil, věnují velké finanční prostředky na zbrojení a disponují také velkým počtem špiónů a zločinců, kteří jsou ochotni za dolary jakýmkoliv způsobem rušit budování v zemích lidové demokracie, jež jsou v čele se Sovětským svazem pevnou oporou míru. Hovořil dále o ještě větší potřebě bdělosti a ostražitosti na závodech a všude tam, kde by mohli agenti západního imperialismu brzdit cestu našeho pracujícího lidu k socialismu.“

Paní Wheelerová se obrátila českými slovy k pracujícím ženám a matkám. Hovořila o výchově amerických dětí americkými gangsterskými filmy a válečnou propagandou, zatím co v Československu je dětem věnována ta největší možná péče, aby vyrostly v platné příslušníky pokrokové lidské společnosti. Nechceme zůstat ani jednou nohou, ba ani jediným prstem v táboře války, pravila, a jsem šťastna, že moje děti jsou vychovávány v Československu, ve vlasti skutečně svobodného

lidu. Všichni hosté ČKD v Modřanech zodpověděli v besedě s dělníky mnoho dotazů o životě pracujícího lidu v Americe i v Anglii a vyslovili své nadšení nad přijetím, jakého se jim od našeho pracujícího lidu všude, kam jen v Československu zavítali, dostalo.“

Angažovanost agentky Karpinové v propagačním turné azylantů dosáhla takové úrovně, že se stala jakousi jejich ideologickou manažerkou. Svoji roli objasnila takto:

„...Vypracovávala jsem referáty řečníků buď sama neb za jejich spolupráce, jelikož jsem poznala že to, co Wheeler vypracoval, by nesplnilo účel – ryze národohospodářské referáty – a Ridesová to dost dobře neuměla. Podávala jsem vždy zprávy s. Čivrnému, ale v průběhu ani on, ani nikdo jiný neuznali za vhodné mi poradit neb mne kritizovat.“⁵⁴⁾

Jak vysoce si komunističtí ideologové cenili profesora Wheelera, dokládá svědectví Karpinové, když se zmiňuje o bezpečnostních opatřeních v průběhu turné. Dle jejích slov byla ochrana Wheelerů mnohem větší než u Arne Ridesové. Zvlášť přidělený příslušník ministerstva vnitra cestoval se skupinkou po zájezdech, všude s G. Wheelerem chodil a zařizoval běžné záležitosti.

Na podporu probíhající propagandistické kampaně vyšla již v květnu 1950 v **nakladatelství Mír** propagační čtyřicetistránková publikace od autora článku v **Rudém právu** Kamila Wintera nazvaná **Wheelerova cesta k pravdě**.⁵⁵⁾ Brožura (mocně inspirovaná výše zmíněnou knihou A. Bucarové) vyšla v nákladu 35 000 výtisků a stala se příkladem nechutného propagandisticko-ideologického využití příběhu Američana George Wheelera, bez ohledu na opravdové pohnutky pramenící pravděpodobně z jeho naivního idealismu.

Ideologické posvěcení poskytla publikaci napsáním předmluvy místopředsedkyně Národního shromáždění a zároveň předsedkyně Československého výboru obránců míru Anežka Hodinová-Spurná.

Celkově je kniha ukázkovým příkladem velmi ostré kritiky amerických poměrů ve všech oblastech veřejného i soukromého života. V určitých pasážích použil autor k zesílení čtenářského účinku svých slov krátkých, úderných reportážních vět, často v přítomném čase:

„...15 miliónů amerických dělníků hledělo tehdy vstříc smrti hladem. Vláda ‚z lidu, lidu, pro lid‘ odhodila masku. V Chicagu jsou Wheelerovi svědky toho, jak rodina stojí s chudými svršky před domem, ze kterého byla vyhozena, protože neměli na nájemné. Chodci se zastavují. Tvoří se malý hlouček. Tu přijíždí motorisovaná policie: Dva výstřely. Dva mrtví nezaměstnaní leží na chodníku.“⁵⁶⁾

Běžný konzument soudobých článků a knih si po přečtení Wintérova spisku musel zajisté oddechnout, že žije ve „svobodném“ Československu, a ne v „gangsterské“ Americe. Při vstřebávání pasáží o ne-

představitelné bídě amerických pracujících, vraždění stávkujících dělníků policií, o neomezené moci velkokapitalistů, o rasismu, o volební manipulaci a gestapáckých metodách amerických úřadů musely nezasevěnému čtenáři vstávat hrůzou vlasy na hlavě. Nejen v tomto případě si komunistická propaganda (zde maximálně rozčilená erdingskými událostmi) nebrala žádné servítky.

Snůška lží, polopravd, přeručování faktů a ideologických axiomů byla hlavní Winterovou devizou v líčení amerického stylu života. V obsáhlé části, věnující se poválečným vztahům mezi mocnostmi v okupovaném Německu, se autor opět nezpronevěřil svému úkolu a kompletně zkritizoval činnost armádních představitelů USA.

Závěrečné pasáže publikace přinesly historii obviňování prof. Wheelera pro neamerickou činnost ze strany státních orgánů USA, a tedy i důvody přesídlení celé jeho rodiny do ČSR. Rozsáhlou sbírku propagandistických hesel doplňuje na konci plné znění obou textů veřejných prohlášení manželů Wheelerových.

O tom, že případ profesora Wheelera posloužil cílům kontrapropagandistické kampaně na druhé straně „železné opony“, svědčí též oficiální **protokol zasedání Senátu Spojených států** z května roku 1950, jehož neumělý překlad z blíže nespecifikovaného zdroje vložili také pracovníci StB do Wheelerova svazku. V tehdejší nastupující éře „mccarthismu“⁵⁷⁾ projednávali američtí senátoři Wheelerovo inkriminované Prohlášení pro československý tisk, které ve vypjaté atmosféře „studené války“ svůj propagandistický účel v ČSR evidentně splnilo.

Senátor Bridges, kritizující mj. americkou vládní politiku a její úředníky v poválečném Německu, zavedl na květnovém zasedání Senátu svoji řeč konkrétně na prof. Wheelera, jakožto bývalého vládního zaměstnance:

„...Nechci se zabývat všemi nespolehlivými úředníky, ale chci poukázat na jeden případ, který je zvlášť zajímavý, jelikož hlas za ‚železnou oponou‘ ho velmi používá. Případ tohoto člověka mně dělá starosti. Jedná se o George Shaw Wheelera...“⁵⁸⁾

Bridges dále ve stručnosti podal zprávu o všech významných Wheelerových postech a funkcích, které zastával před svým odchodem do ČSR. Senátor pak přešel k pro něj podezřelému pochybení některých úředníků v souvislosti s Wheelerovým případem:

„...2. ledna 1945 komise pro státní zaměstnance nepovažovala ho za dost spolehlivého pro vládní zaměstnání z důvodu pochybnosti jeho loyality. Jistý plukovník David A. Morse, nadřízený Wheelera, který pracoval u spojenecké Kontrolní komise, převzal plnou zodpovědnost za loyaltitu Wheelera a ponechal ho v zaměstnání. Wheeler se odvolal na W.C. Stoneho, vedoucího zahraniční hospodářské administrace v Londýně, a o 10 měsíců později v říjnu 1945 byl v důsledku tohoto odvolání slyšen komisí státních zaměstnanců. Wheeler musel mít pro-

tekci v zahraniční hospodářské administraci, jelikož tato organizace mu přidělila Luciana Hilmera, vládního právníka, jako obhájce. Wheeler byl uznán za vhodného ke státní službě, a to bylo zřejmě na základě svědectví Davida A. Morseho. V roce 1947 Dondero otevřel případ Wheelera a zaměstnání Wheelera končilo jeho resignací. Od roku 1947 Wheeler bydlel v Praze, za železnou oponou. V dubnu 1950, minulý měsíc, udělal Prohlášení v Praze. Toto Prohlášení bylo široce využito jako sovětská propaganda. ^{“59)}

Senátor Bridges poté citoval a komentoval **Wheelerovo Prohlášení** ze dne 14.4. 1950 otištěné v **Prague News Letter**: „...Nyní sověti otevřeně používají Wheelera. Dostal povolení, aby udělal dlouhé prohlášení a toto Prohlášení je hlavní částí tohoto čísla **Prague News Letter**. Úvodní komentář k tomuto prohlášení je nadepsán **Maska míru a charity stržena s obličejem válečných štváčů**.“ ^{“60)}

V řečnické pauze Bridges požádal tehdejšího prezidenta USA Harry Trumana (1884–1972), aby Wheelerovo Prohlášení bylo spolu se senátorovou řečí zařazeno do oficiálního protokolu Senátu. Dále se zabýval hlavními body textu, tj. Wheelerovou prací ve státní správě, jeho veřejnou kritikou Marshallova plánu a Severoatlantického paktu, odsouzení Hlasu Ameriky a amerického způsobu života. Senátor neopomněl zmínit ani další provokační zprávu otištěnou ve stejném čísle Prague News Letter; týkala se rezignace I. Elbla a R. Soumarové z USIS.

V začínající vyhrocené atmosféře tzv. honu na čarodějnice v USA přešel Bridges ve svém projevu k nevyjasněným otázkám celé kauzy, které považoval za zásadní. Z celého případu chtěl vyvodit odpovědnost konkrétních osob a varovat před dalšími možnými neloajálními zaměstnanci státní správy USA:

„...Kdo jsou tito lidé, kteří považovali Wheelera za vhodného člověka, aby spoluurčoval politiku v Německu? Kdo se snažil, aby se tak rychle dostal do Londýna, aby pak převzal vedení denacifikace v Německu? Kdo je David A. Morse, člověk, který svědčil o loyaltě Wheelera? Kdo byli tajní přátelé Wheelera? Jsou stále ještě ve vládě? Pohybují stále ještě s tvůrci politiky jako s figurkami na šachovnici? Kdo byl Elbl, který podal resignaci v Praze jako souhlas s Prohlášením Wheelera? Když Wheeler byl zaměstnán naší vládou, nacházejí se tam určitě ještě jiné takové typy. To je tak logické, jako že noc následuje po dnu. Jsou zde zprávy, které naznačují, že ještě stále jsou zaměstnání takoví lidé /ve státní správě USA – pozn. autor/, aby reprezentovali vaši a moji vládu v Evropě.“ ^{“61)}

Podobné otázky si nekladl pouze senátor Bridges, a proto závěrem svého projevu vyjádřil naději, že dva senátoři delegovaní do Evropy výborem zahraničních vztahů vyšetří „rozbíječské elementy“ ve vládních službách: „...Myslím, že pečlivé vyšetřování této subkomise odhalí

další zrádce jako Wheelera a jeho dvě figurky z americké informační služby.“⁶²⁾

Jak patrně, Wheelerova kauza přesně vystihovala celkovou atmosféru propagandisticko-dezinformačního soupeření mezi demokratickými západními státy na jedné straně a totalitními režimy komunistického bloku na straně druhé v období „studené války“.

V Československu byla „wheelerovská“ komunistická kampaň ukončena na sklonku léta 1950. K veřejnému Wheelerovu vystoupení však došlo ještě jednou, a to o pět let později. V neděli 30. října 1955 uveřejnil list **New York Times, International Edition** článek o dvou Američanech, žijících a pracujících v ČSR. Jedním z nich byl George Wheeler a druhým dr. Joseph Court⁶³⁾, bývalý člen Komunistické strany USA. Z článku pražského dopisovatele listu pod titulkem **Dva exulanti se chtějí vrátit** vyplynulo, že oba dotyční by odjeli zpět do Spojených států, v případě získání přijatelného zaměstnání. **Československý rozhlas** se v relaci vysílané americkou a anglickou sekci snažil otištěnou zprávu korigovat, a pozval si proto oba Američany do studia.

Propagandistický rozhovor s nimi vedl redaktor Československého rozhlasu Herbert Lass⁶⁴⁾, kterému komunistická vláda v minulosti rovněž poskytla politický azyl. Wheeler ve vysílání prohlásil:

*„.../řekl jsem, že se/ vrátíme do Spojených států, jakmile tam skončí politické pronásledování a budeme moci opět pracovat ve svém oboru, aniž bychom byli pronásledováni a zapsáni na černé listině, což nás zbavuje všech možností zaměstnání, jak to bylo v mém případě. Byla to jediné tato zkušenost, která mě přivedla sem do ČSR, kde jsem požádal o politický asyl ... já jsem naprosto spokojen se svou prací v Akademii věd, a jak já, tak i moje rodina – pokud jde o životní úroveň – si zde žijeme velmi dobře, jsme dobře zaopatřeni a všechny naše děti jsou zde šťastny ve škole.“*⁶⁵⁾

V podobném tónu, snad ještě o něco více servilněji než prof. Wheeler, odpovídal na předem připravené otázky redaktora dr. Court. Svou mnohokrát opakovanou říkanku zakomponoval George Wheeler i do svých závěrečných slov:

*„...Chtěl bych objasnit ještě jednu věc a to, že můžeme opustit Československo, kdykoliv budeme chtít, a že zde zůstáváme o své vlastní vůli, protože jsme zde šťastni a máme rádi svou práci, a znovu říkáme, že jsme velmi vděční československému lidu za jeho pohostinnost, za to, že nám poskytl asyl do té doby, dokud bude v naší domovině docházet k politické persekuci.“*⁶⁶⁾

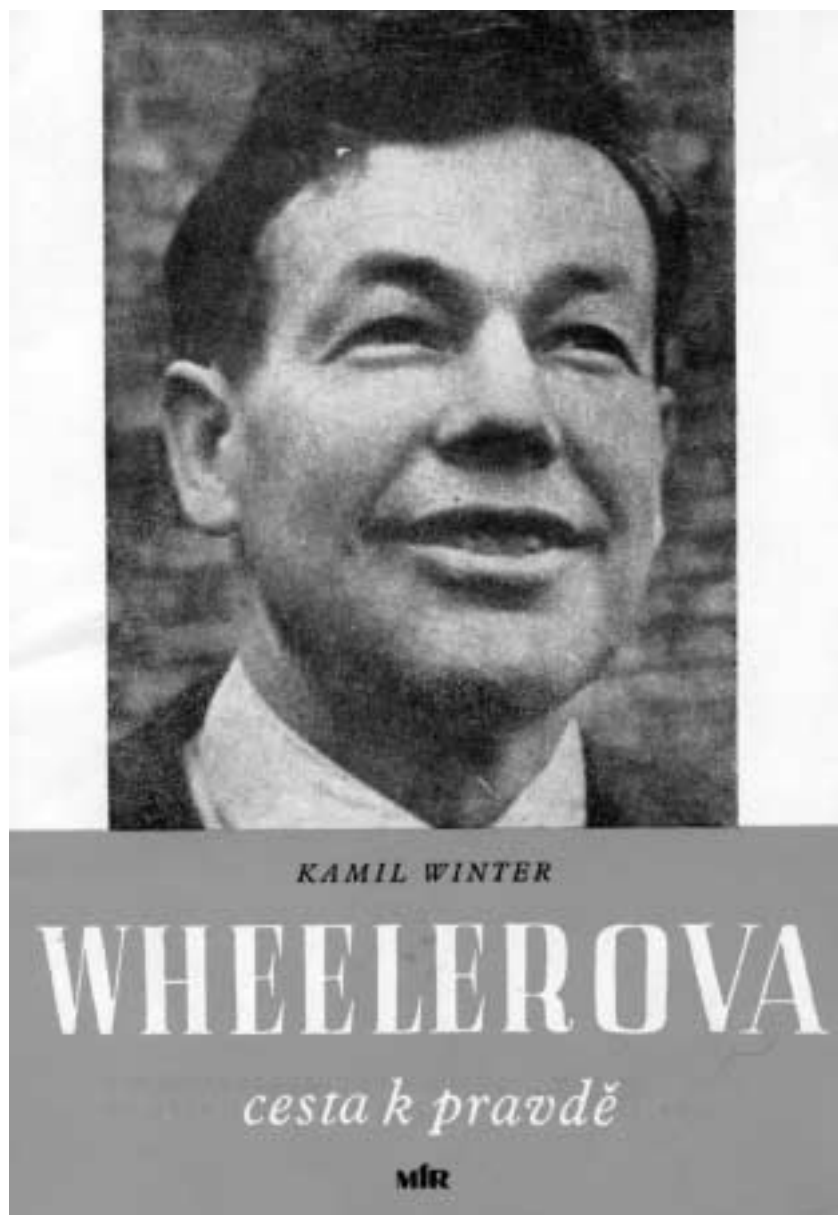
S obsahem tohoto rozhlasového prohlášení museli být zajisté spokojeni i ti nejnesmiřitelnější z komunistických propagandistů. Dá se

řici, že po tomto veřejném výstupu měl již profesor Wheeler od stranických ideologů relativní klid. Ne však od StB, která ho stále nespouštěla z dohledu. Na Wheelera nasadila postupně celkem jedenáct spolupracovníků, dlouhodobý odposlech a prověrku korespondence, ale nezjistila žádné „státobezpečnostní poznatky“ o provádění špionážní činnosti.

Po srpnových událostech v roce 1968 se profesor Wheeler s manželkou rozhodli pro návrat do USA. Přes různé obstrukce jim československé úřady nakonec vystěhování povolili. Wheelerův osobní svazek pod názvem „NOVINÁŘ“ uložili pracovníci MV do archivu definitivně až roku 1972.

Profesor George Shaw Wheeler se dožil úctyhodného věku; zemřel v Praze v říjnu roku 1997. V České republice žijí v současné době z Wheelerových čtyř potomků obě jeho dcery.

**Příloha 29: Titulní strana knihy, která vyšla jako
1. svazek edice „Za trvalý mír“
v květnu 1950; cena 5 Kčs**

**Příloha 30: Z dopisových ohlasů
na „zločineckou akci zrádných letců“;
Rudé právo 30. a 31. března 1950**

Rozhořčení nad gangsterským únosem československých občanů

PRAHA 29. března (RP)

Od samého středečního rána, kdy si pracující lidé přečetli zprávu o násilném odvléčení československých občanů do amerického pásma Německa a o gangsterském zacházení s nimi, začaly do redakce Rudého práva docházet telegramy jednotlivců i pracujících celých závodů s ostrými protesty proti gestapáckým metodám amerických imperialistů. V telegramech je vyjádřeno nejhlubší rozhořčení nad jednáním amerických vojenských orgánů v západním Německu, které nutily pod vyhružkami a terorem československé státní občany zradit svou vlast, proti metodám vyalechů a zločinnému zacházení. V telegramech vyzývali pracující k dalšímu zvýšení revoluční bdělosti proti nepříteli naší vlasti a ujišťují, že jsou připraveni hájit všemi silami věc míru a socialismu.

*

Soudruh Oldřich Lamsr, dělnský druhé směny závodu Velké Mjnové revoluce v Kuřimě píše: »Zaměstnanci mechanických dílen našeho závodu po přečtení zločinném

me sprostý únos. A s takovými gangstery si už napříště budeme vědět rady.«

*

»Protestujeme proti zločinu amerických gangsterů, kterého se dopustili na československých občanech únosem do západního Německa a nátlakem, aby zde zůstali jako zrádci své vlasti. Imperialisté si mysleli, že za žvýkač gumu si koupí českého člověka a pak jej použijí proti naší republice. Českoslovenští občané však přes vyhružky a teror vytrvali a dokázali věrnost své lidové demokratické vlasti.«

FRANTIŠEK HUSKA,
dělník, rukavičkářské závody,
Abertamy.

*

Před několika dny jsem vám psal dopis, v kterém jsem odsuzoval jednání Scelbovy fašistické policie v Itálii. Dnes po přečtení zprávy o zločinu, který spáchali zrádci, koupení dolary válečných štváčů, píši vám opět. Vždyť každé slovo je slabé k tomu, aby vyjádřilo hnus a opovržení nad největším zločinem.

Příloha 31: Vojenský průkaz G. S. Wheelera

Pracující na závodech ostře odsuzují metody gangsterského únosu

Zpráva o gangsterském únosu našich občanů letadly na území amerického okupačního pásma v západním Německu vzbudila u našeho pracujícího lidu pobouření proti původcům tak neslýchaného zločinu. V dílnách továren, na vesnicích, v úřadech a všude, kde se lidé scházejí, hovoří o tomto zločinu, který po vzoru amerických gangsterů a hitlerovských gestapáků spáchali služebníci Wall Streetu. Množství protestních telegramů a resolucí je jenom zlom-

kem ohlasu rozhořčení, které tento čin vzbudil. A postoj 58 našich občanů, kteří přes sliby a pak vyhrůžky a násilí odmítli zradit svoji lidově demokratickou vlast, je hodnocen jako jediné správné a hrdé odpověď, kterou dali západním imperialistům a jejich agentům jménem všeho našeho pracujícího lidu. Z resolucí vyznívá, že náš lid má dost imperialistických provokací a že je rozhodnut zvýšenou ostráží a raznějším postupem zmařit zločiny agentů kapitálu.

Gangsterství na povel Wall Streetu

Utrpení, které prožili naši občané po prohlášení, že si přejí okamžitě se vrátit do Československa, je těžkou obžalobou amerických imperialistů. S cynickým úmyslem přinutili jejich agenti naše státní občany k tomu, aby stáli s pažemi vzlýčenými a obrácenými obličejem ke zdi. Tčetež dělati hitlerovští gestapáci s na-

návat práci deseti plánovaných sil.
ZDENEK HOŘENÍ,
dopisovatel RP, Liberec.

Američtí imperialisté dostali lekci

O tom, že gangsterské činy jsou americkým způsobem života, již víme. Poslední případ únosu našich státních občanů na americké závody v západním

rickou svobodu. Zavlečení československých občanů do západního Německa je nám opět velkým poučením, že nepřátelé naší vlasti se nechtějí těch nejhorších zločinů. A proto ještě více je třeba zvýšit ostrážitost a bdělost na všech pracovištích našeho i druhých závodů. Ve dvou dnech po uveřejnění zprávy o hanobném činu agentů západních imperialistů zmařme je.

Příloha 32: G. S. Wheeler jako člen spojenecké komise pro pracovní síly v Německu; vpravo sovětský důstojník, vlevo zástupce francouzské okupační armády

Příloha 33: Výňatek z Prohlášení G. S. Wheelera

Wheelerova rodina ve spokojeném domácím prostředí.

PROHLÁŠENÍ G. S. WHEELERA

Na tiskové konferenci, svolané ministerstvem informací, oznámil v Praze dne 7. dubna 1950 bývalý vedoucí denacifikačního oddělení v americkém pásmu Německa a bývalý plukovník v americkém ministerstvu války George S. Wheeler a jeho manželka Eleanor Wheelerová, že požádali vládu Československé republiky o právo azylu, aby mohli dát své síly do služeb boje za mír.

Po přečtení prohlášení odpovídali manželé Wheelerovi na četné dotazy československých i zahraničních novinářů.

Prohlášení George S. Wheelera zní:

Bezprostředním podnětem pro moje prohlášení je brutální a protiprávní postup amerických okupačních úřadů v západním Německu proti 58 česko-

slovenským občanům, kteří byli pečlivě připraveným a typicky gangsterským způsobem zadrženi za hranice své země. Tento další poznatek znamená poslední článek v řetězu mých zkušeností s americkými vojenskými úřady v Německu, jejichž snahou nikdy nebylo vykoření v Německu porážky gestapácké a nacismu. Samy převzaly gestapácké metody, v jejich duchu vychovávají svůj vlastní aparát a jak dokazuje událost na erdingském letišti, nezůstali žáci o nic za svými učiteli.

Chtěl bych nyní říci několik slov o sobě a svých zkušenostech s americkými okupačními úřady v Německu, o nichž jsem se zmínil.

Za války jsem byl zaměstnán jako národohospodář v ministerstvu války Spojených států. V roce 1944 jsem byl poslán vládou Spojených států v hodnosti plukovníka jako vedoucí národohospodář do Londýna, abych ihned po osvobození Berlína mohl

nastoupit místo vedoucího denacifikačního oddělení a politického vedoucího všech úřadů práce (in charge of policy for the labour offices) v americké okupační zóně v Německu. Oficiální instrukce, které jsem tehdy obdržel, zněly: odstranit z vedoucích míst nacisty a nahradit je antifašisty. Při plnění těchto úkolů měl jsem spolupracovat se zástupci ostatních úřadů americké okupační správy a ostatních okupačních správ.

Instrukce jsem bral velice vážně, stejně jako je brala z počátku vážně i velká část mých spolupracovníků. Ale brzy jsem narazil na odpor úředníků, kteří byli vysláni do správního aparátu za jiným účelem, než provádět politiku dohodnutou třemi velmocemi v Postupimi. Těmito úředníky byli zástupci mezinárodních kartelů a trustů. Byl jim na př. jistý americký plukovník, vedoucí hospodářské divise americké vojenské správy v Londýně, který vlastnil akcie Oppelových závodů v Německu v milionové hodnotě.

Je proto pochopitelné, že musely vzniknout a také vznikly rozpory v nazírání na naši politiku v poválečném Německu. Tyto rozpory se projevíly ihned po našem příchodu do Berlína.

Při pohledu na čerstvé stopy uprtných bojů Rudé armády o Berlín, tvářící v tvář jejím obrovským obětem, kterých si vyžádalo osvobození lidstva od fašismu, povzdychl si jeden ze zástupců amerického velkokapitálu: „Věčná škoda, že jsme neudělali celou práci a nešli dál až do Moskvy.“ Tento výrok mne pochopitelně zarazil. Ale brzy jsem pochopil, že vyjádřil skutečnou podobu americké politiky na rozdíl od té, která byla hlášána v oficiálních instrukcích. Tuto skutečnou politiku provozovali Robert Murphy, zástupce State departmentu a neoficiální zástupce Vatikánu v Německu, a generál Draper, místopředseda pověstné bankovní advokátní společnosti Dillon a Comp., zastupující zájmy Wall Streetu, jehož partnerem je John Foster Dulles, bratr pověstného Allana Dullese, vedoucího americké špiónážní OSS ve Švýcarsku, který za

válk, smutně proslul spoluprací s nacistickými pohlaváři. Tito všichni sledovali stejně skrytě právě cíle své politiky jak za války, tak i po válce. Pod vlivem světového mínění a právem se obávající odporu nejen se strany Sovětského svazu, ale také francouzského, britského i vlastního lidu a konečně i lidu v samotném Německu, dohodli se proto potajmu s německými velkopřemyslníky na dalším postupu v německé otázce. Na společných konferencích, na které byli přizváni ještě zástupci britského kapitálu a na nichž byla Velká Británie donucena k poslušnosti vyhrůžkou zastavení dalších dolarových půjček, se dohodli, že nebudou trvat na znárodnění ocelářského průmyslu v Porúří.

Stejně tak jako Velká Británie, tak i my, úředníci americké okupační správy, stáli jsme pod jejich tlakem a byli jsme nuceni provádět bezvýhradně jejich politiku. Tak na př. prosadil Draper, že v průmyslových podnicích zůstaní na vedoucích místech jejich dřívější nacističtí ředitelé. State department trval na př. na tom, že Reinhold Meier se musí stát ministerským předsedou Württemberska-Badenska, přestože jsme předložili písemné doklady o tom, že jako člen říšského sněmu hlasoval pro udělení diktátorské moci Hitlerovi.

Ve své funkci politického vedoucího všech úřadů práce v americké zóně Německa měl jsem totiž k dispozici úplné seznamy všech členů NSDAP, SS, gestapa a všech ostatních nacistických organizací. Obsazování odpovědných míst jsem však měl provádět ne s ohledem na původní instrukci, ale podle příkazů americké výzvědné služby právě těmito zjištěnými dřívějšími příslušníky nacistických organizací. Jejich „bohaté zkušenosti“, které získali v Sonderkommandech v okupovaných zemích, byly nyní slibnou pomocí pro plánovanou remilitarisaci Německa a zejména pro vybudování špiónážní základny proti Sovětskému svazu a zemím lidové demokracie. Podobný cíl sledoval i příkaz, daný vojensko-covních sil m^á.

Příloha 34: Výňatek z Prohlášení Eleanor Wheelerové

Prohlášení Eleanor Wheelerové

Po celou dobu našeho 21letého manželství stála jsem vždy při svém muži a stojím při něm také ve chvíli tohoto důležitého rozhodnutí.

Snažila jsem se být mu vždy oporou, zejména v těžkých dobách. V době, kdy nastal velký rozpor v otázce jeho práce, mezi prací, kterou byl pověřen a mezi prací, která byla od něho požadována. Znamenalo to, provádět denacifikaci v Německu, nebo nedenacifikovat a ponechávat a dosazovat na vedoucí místa v Německu nacisty.

Po roztržce, k níž došlo mezi mým mužem a jeho zaměstnavateli, souhlasila jsem s jeho plánem podívat se do Československa a jsem ráda, že jsme se k této cestě rozhodli. Viděla jsem, jak je šťasten v práci a studiu a ve zdravé konstruktivní atmosféře.

Stejně tak jako až dosud, ztotožňuji se plně s jeho názorem i dnes, a právě dnes, kdy jsme poznali zcela nový život — i když naše dnešní rozhodnutí nebylo pro nás nikterak lehké. Milujeme svou zemi a svůj národ. Ale právě proto se nemůžeme vyrovnat a smířit s nepřátelskou a útočnou politikou, jakou provádí naše vláda, když známe pravé pozadí této politiky a když zároveň známe skutečnost a pravdu.

Prožívala jsem s sebou nejen všechny zkušenosti svého muže, ale poznala jsem také sama jako dopisovatelka Religious News Service na své vlastní kůži hodně zklamání. Přijala jsem nabídku, abych pracovala pro tuto agenturu nejen z důvodů výdělečných, ale také proto, abych mohla psát o církevním vývoji v jedné zemi pro církevní časopisy země druhé a tak pomáhala porozumění mezi národy a věci míru.

Mým prvním zklamáním bylo, když představitelé protestantské církve v Československu se zdráhali se mnou mluvit. Bylo to proto, jak mi řekl na vysvětlenou, že mým předchůdcem byl dopisovatel Religious News Service, který se projevil jako šmelinář, byl v podezření ze špionáže a obchodoval s valutami. Tento dopisovatel zmizel z Československa krátce po únoru 1948. Čekal mne tedy perný kus práce. Musila jsem si nejprve získat důvěru a přesvědčit, že nechci opravdu nic jiného než pravdivé informace.

Dalším mým zklamáním v mé práci bylo, když jsem zjistila, že zprávy, svědčící o naprosté náboženské svobodě v Československu nejsou uveřejňovány, ale za to každá sebebezvýznamnější, často i nepravdivá zpráva, získaná z jiných pramenů, je otiskována mou agenturou okamžitě. Když jsem proti tomu protestovala, odpověděl mně šéfredaktor, že má zájem pouze na zprávách, svědčících o utlaku kněží a o náboženské nesvobodě v Československu. Objektivní zprávy je nezajímají a prý je hází rovnou do koše.

Zpravodajská agentura, pro kterou jsem pracovala, používala z velké většiny pro svoje zpravodajství z Československa skreslené, často i vyhlané zprávy z nejrozličnějších pramenů. Jelikož však uváděla za místo původu těchto zpráv Prahu, aby tak vyvolala dojem, že zprávy pocházejí od jejího pražského dopisovatele — to znamená ode mne — podala jsem demisi. Nedala jsem se donutit, abych za dolary psala lživé zprávy, anebo propůjčovala k nim svoje jméno.

Naším největším zájmem jsou naše děti. Jsou smyslem našeho života, naší budoucností a doufá-

me, že budou krokového a především otázk.

Náš nejstarší do školy ve Vir kterým jezdil denně bit, pro nošskými dětmi. neustálé ústrky svých spolužáků vracel domů s re Zapůsobilo to na čal nenávidět a zanevřel i na

Pravý opak v. nejmladšího dítěte začala chodit do Když psala úkol slovy: »Mám školu

Příliš radostné n zkušenosti s ameri v Berlíně. Také zde až příliš kulturní kacíř gumy a dek Děti se učily se stole a pověs pestováno vědom zenosti«. Nechtěla mým dětem dostá výchovy.

Po našem příchodu slovenska navštěvo celkem tři druhy školu, malou pro děti diplom novinářů a Československou škou škola je rozhod ševní i charakter

Anglickou škou většinou děti re a měšťáků a v zcela zastaralý kromě škola i lem děti umělé ší odloučenosti o

Ani s takov svých dětí jsem sít, a proto jsme do české školy. Za

Příloha 35: Výňatek z prohlášení Bruna Foltý; Rudé právo 30. září 1954

Prohlášení bývalého hlasatele rozhlasu „Svobodná Evropa“ Bruna Foltý

BRATISLAVA 29. září (ČTK) — Československá tisková kancelář uspořádala ve středu 29. září v Bratislavě tiskovou konferenci, na které učinil bývalý hlasatel „Svobodné Evropy“ Bruno Foltý toto prohlášení:

„Jmenuji se Bruno Foltý, narodil jsem se 25. října 1935 v Bratislavě, kde bydlí a pracuje moje matka a kde mám i další příbuzné. V Bratislavě jsem v roce 1951 vychodil základní školu. Hned po propuštění ze školy jsem spolu se svým spolužákem Tiborem Adamcem utekl ilegálně do Rakouska. Útek jsme uskutečnili z dobrodružných pohnutek v představách o pohodlném a bezstarostném životě. Jaké však bylo naše překvapení, když po příchodu do Vídně nás nikdo nečekal ani nevitál. Ba naopak, po celodenním toulání městem si nás nikdo nevšiml a nedal nám ani najist.

Hladovi jsme se ve večerních hodinách obrátili o pomoc na americký konsulát, odkud namísto toho, aby nás odevzdal československým úřadům, ubytovali nás v jednom z vídeňských klášterů. o němž jsem se později dověděl, že sloužil jako operní bod při vysílání amerických agentů do ČSR.

Později jsme byli vyslýcháni na oddělení americké výzvědné služby MIS (Military Intelligence Service), která se nachází ve Vídni v ulici Bauernfeldgasse. Výslech byl zaměřen na získání informací o životě v Československu, hlavně o vojenských a hospodářských objektech. Vzhledem k tomu, že jsme při výslechu nemohli uvést žádné špiónážní zprávy, byli jsme po ofotografování a odebrání otisků prstů dáni do hromadné utečenecké ubytovny na Gregor Mendel-Strasse, odkud nás později předali do utečeneckého tábora v Linci a v Salcburku.

Život a poměry v táboře učinily na mne strašný dojem. Strava byla nedostatečná, většinou staré konzervy, finanční podpora žádná. Viděl jsem špinu v ubikacích, které se hemžily šlénicemi, krádeže, přepaďování lidí, veřejnou prostituci, viděl jsem mládež, která každým dnem upadá do morálního bahna. Je samozřejmě, že takové prostředí má velký vliv na další způsob činnosti.

Čalke

dostal špiónážní úkoly a letadlem jsem byl přepraven do západního sektoru Berlína, kde jsem podle pokynů Američanů navázal styk s farářem Schütznerem, od něhož jsem dostal další špiónážní úkoly a který mne vyslal přes území Německé demokratické republiky do Československa.

Pochopitelně, že můj několikaletý pobyt v zahraničí zanechal na mně stopy, důsledku čehož jsem si představoval život v Československu jako nesnesitelný. Po příchodu do Československa jsem byl v tomto směru velmi překvapen. Viděl jsem plné obchody, lidi tu nakupuje rozhodně víc než v západním Německu, kde je více než dva miliony nezaměstnaných. Rovněž, jsem tu neviděl žebráky nebo špatně oblečené lidi, jak je to vidět v západním Německu. Při návštěvě svých příbuzných, kteří jsou prostými dělníky, jsem od nich slyšel, že si budou stavět vlastní rodinné domy.

Poznání těchto skutečností mne vedlo k přemýšlení o mé situaci jako uprchlíka a špiona. Dospěl jsem k tomu názoru, že jsem se nechal naverbovat k hanebné a špinavé práci, z níž má užitek jen několik jednotlivců na Západě. Dospěl jsem k názoru, že jsem se nechal najmout ke špinavé práci, zaměřené proti vlastnímu národu, to jest i proti vlastní matce. Z toho důvodu jsem se rozhodl přihlásit se u československých úřadů, abych mohl se sebe shodit všechnu špinu a zlo, které jsem dosud napáchal. Požádal jsem československé úřady, abych mohl veřejně hovořit o všech skutečnostech, které jsem už uvedl.

Závěrem bych chtěl požádat, aby mi byla dána možnost poctivou prací odčinit všechno zlo, které jsem způsobil.

Potom zástupci československého a zahraničního tisku položili Bruno Foltovi několik otázek.

Zástupce Československého rozhlasu požádal Foltu, aby podrobněji hovořil o špinavé činnosti „Svobodné Evropy“.

„Američané a jejich lido“

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) Všechny údaje a citace obsažené v textu, kromě zvlášť uvedených v poznámkovém aparátu, jsou čerpány z evidenčního svazku, registrační č. 381, založeného 22. 1. 1953 na osobu George Wheelera 1. oddělením (referát Amerika) 2. odboru krajské správy StB Praha, deponovaného v Archivu Odboru archivní a spisové služby MV Praha pod a. č. 638164. Rozpracování bylo vedeno již od roku 1949 na referátu 29 (Amerika), 1. oddělení I. sektoru velitelství StB. Samotné citace jsou zpravidla doslovně přepsány na základě tehdy platného úzu.
- 2) Slánský Rudolf (1901–1952), po květnu 1945 se stal generálním tajemníkem KSČ a výrazně se podílel na zločinech komunistického režimu. Dne 23. 11. 1951 zatčen StB a obviněn z velezrady. V politickém monstrprocesu byl obžalován jako hlava „protistátního spikleneckého centra“ a 3. 12. 1952 popraven. Roku 1963 byl rehabilitován právně a občansky, v roce 1968 také stranicky.
- 3) Geminder Bedřich (1901–1952), blízký spolupracovník R. Slánského, roku 1950 vedoucí oddělení mezinárodních vztahů ÚV KSČ. V procesu s R. Slánským byl odsouzen k smrti a spolu s deseti dalšími bývalými vysokými komunistickými funkcionáři popraven.
- 4) K lidické tragédii napsala E. Wheelerová (1907–1981) publikaci, kterou ještě později rozšířila. Nakladatelství Orbis ji mezi lety 1952 až 1962 vydalo celkem sedmkrát v cizojazyčných mutacích, včetně arabštiny. Např.: Wheeler Eleanor, Lidice Warns the World, Orbis, Praha 1952. Wheeler Eleanor, Lidice, Orbis, Praha 1962.
- 5) Karpinová-Adlerová Bedřiška (nar. 1914 v Polsku), pocházela za zámožné krakovské rodiny. Za války působila v Anglii a poté žila v Československu, kde pracovala jako vedoucí redaktorka propagandistického čtrnáctideníku Prague News Letter. Její řídicí orgán StB Vladimír Šmolka ji nasazoval na volně žijící cizince v ČSR. Postupně užívala krycí jména A-904, JOE a MABEL.
- 6) Tato levicově orientovaná strana byla založena v roce 1948 viceprezidentem USA z let 1941–1945 Henry A. Wallacem (1888–1965), který se neztotožňoval s Trumanovou politikou studené války. H. A. Wallace kandidoval za „Pokrokovou stranu“ proti Trumanovi v prezidentských volbách, ale zcela propadl a z politiky odešel.
- 7) Archiv Odboru archivní a spisové služby MV Praha (dále jen AOASS MV Praha), a. č. 638164, „Různé zprávy z AVV“, 14. 11. 1949.
- 8) Šmolka Vladimír (nar. 1907), původním jménem Kurt Schmolka, byl předválečným členem KSČ. V roce 1950 se stal velitelem I. sektoru velitelství StB, tzn. kontrarozvědky. Dne 27. 1. 1951 došlo k jeho zatčení a 23. 12. 1953 byl odsouzen pro trestné činy napomáhání k velezradě a sabotáž na 18 let v rámci procesu s tzv. „Zrádci v Bezpečnosti“. Po obnově řízení byl na základě rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 10. 11. 1956 zproštěn obžaloby a z výkonu trestu propuštěn.
- 9) Údaje ke Karpinové a Šmolkové získány z AOASS MV Praha, ZV 4, podsvazek 1, „Zápis o výpovědi“, 27. 12. 1951.
- 10) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Wheeler George – poznatky“, 5. 10. 1953.
- 11) Tamtéž.
- 12) Tamtéž.
- 13) Pejlskar, J., Útěky železnou oponou, Melantrich, Praha 1992, str. 28–34. Ve Zprávě pro předsednictvo o případu tří letadel z 27. 3. 1950 se v údajích o celkovém počtu pasažérů všech letadel uvádí číslo 83. A MV Praha, fond 310-23-1, „Kolegium“ – duben 1950, str. 211–212.

- 14) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Wheeler George – poznatky“, 5. 10. 1953.
- 15) Rudé právo, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 2.
- 16) Prague News Letter byl v angličtině psaný propagandistický čtrnáctideník vydávaný Pragopressem. Jeho rozsah odpovídal čtyřem stranám formátu A3, a přestože podtitul listu zněl A Survey of Czechoslovak News and Comments (Přehled československých zpráv a komentářů), redaktori v čele s B. Karpinovou-Adlerovou většinu článků pouze překládali z Rudého práva.
- 17) Prague News Letter, Vol. 6, No. 8, 14. 4. 1950, str. 1, 4.
- 18) RP, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 1.
- 19) RP, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 2, nebo AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Prohlášení“, 7. 4. 1950.
- 20) Tamtéž.
- 21) Severoatlantický pakt – NATO (North Atlantic Treaty Organization), založen jako vojenské obranné seskupení západních demokratických států v roce 1949.
- 22) Rajk László (1909–1949), v letech 1945–1948 komunistickým ministrem vnitra a 1948–1949 ministrem zahraničních věcí v Maďarsku. Na základě falešného obvinění byl odsouzen k smrti a roku 1949 popraven. Roku 1955 rehabilitován.
- 23) Kostov Trajčo (1897–1949), tajemníkem ÚV Bulharské komunistické strany v letech 1944–1946. Od roku 1946 do roku 1949 působil jako ministr různých resortů. Na základě vykonstruovaných obvinění v roce 1949 odsouzen k trestu smrti a popraven; rehabilitován v roce 1956.
- 24) RP, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 2. nebo AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Prohlášení“, 7. 4. 1950.
- 25) Tamtéž.
- 26) Tamtéž.
- 27) Acheson Dean G. (1893–1971), ministr zahraničních věcí USA v letech 1949–1953. Koncipoval Trumanovu doktrínu o podpoře USA státům ohroženým komunismem a podílel se na vypracování Marschallova plánu. Zasloužil se rovněž o vytvoření Severoatlantického paktu.
- 28) RP, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 2. nebo AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Prohlášení“, 7. 4. 1950.
- 29) RP, roč. 30, č. 84, 8. 4. 1950, str. 2.
- 30) Bucarová Annabella, Pravda o amerických diplomatech, Praha 1949, náklad 50 000 výtisků. Bucarová, zaměstnaná po druhé světové válce na velvyslanectví USA a v USIS v Moskvě, se rozhodla zůstat v SSSR a „odhalila“ ve svém téměř stostránkovém spisku „antisovětské“ elementy činné v amerických úřadech.
- 31) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Wheeler George – poznatky“, 5. 10. 1953.
- 32) AOASS MV Praha, ZV 4, podsvazek 2, „Protokol o výpovědi“, 21. 6. 1952.
- 33) RP, roč. 30, č. 85, 9. 4. 1950, str. 2.
- 34) RP, roč. 30, č. 86, 12. 4. 1950, str. 1.
- 35) RP, roč. 30, č. 87, 13. 4. 1950, str. 5.
- 36) Prague News Letter, Vol. 6, No. 8, 14. 4. 1950, str. 4.
- 37) Kolárek (Kollarek) Joe působil jako tiskový atašé na velvyslanectví USA v Praze a dle komunistické propagandy řídil „štvavou protičeskoslovenskou kampaň USIS“.
- 38) Klosův archiv Ministerstva spravedlnosti, a. č. 202, „Záznam o výsledku porady, konané dne 3. dubna 1950 na ministerstvu spravedlnosti“.
- 39) Tamtéž, a. č. 202, „Záznam o výsledku porady, konané dne 7. dubna 1950 na státní prokuratuře v Praze“.
- 40) RP, roč. 30, č. 88, 14. 4. 1950, str. 1, 3.

- 41) A MV Praha, fond 305-737, svazek 1, str. 282–284.
- 42) A ÚV KSČ, fond Komise ÚV II, sv. 2, a. j. 5, str. 114–115.
- 43) A MV Praha, fond A-31, inv. j. 246, listy 71–73.
- 44) RP, roč. 30, č. 93, 20. 4. 1950, str. 1.
- 45) RP, roč. 30, č. 95, 22. 4. 1950, str. 5.
- 46) Tamtéž.
- 47) Závodský Osvald (1910–1954), velitel celé StB, v procesu s čelnými představiteli složek Státní bezpečnosti odsouzen k smrti a popraven.
- 48) Nosek Václav (1892–1955), ministr vnitra od dubna 1945 do roku 1953, poté až do roku 1955 ministrem pracovních sil.
- 49) A MV Praha, fond 310-23-2, „Kolegium“ – květen 1950, „Zápis ze schůze bezpečnostního kolegia, konané 3. 5. 1950“.
- 50) RP, roč. 30, č. 114, 13. 5. 1950, str. 1, 3.
- 51) Čivrný Lumír (nar. 1915), v roce 1970 byl vyloučen z KSČ a v období „normalizace“ patřil mezi režimu nepohodlné osoby.
- 52) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Wheeler George – poznatky“, 5. 10. 1953.
- 53) RP, roč. 30, č. 93, 20. 4. 1950, str. 5.
- 54) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Wheeler George – poznatky“, 5. 10. 1953.
- 55) Winter, K., Wheelerova cesta k pravdě, Mír, Praha 1950.
- 56) Tamtéž, str. 11.
- 57) Období let 1950 až 1954, nazývané podle senátora Josepha R. McCarthyho (1908–1957), zcela ovládlo veřejný život v USA a znamenalo tvrdý postih údajných komunistů na podkladě převážně smyšlených a demagogických domněnek. J. McCarthy záhy po svém zvolení do Senátu v roce 1946 rozvinul propagandistickou kampaň, odhalující údajné rozvětvené komunistické spiknutí na nejvyšších místech státní správy, zacílené na uchopení moci v USA. V únoru 1950 oznámil existenci důkazů o 57 členech komunistické strany na ministerstvu zahraničí a o dalších 205 sympatizantech. Přestože vyšetřování senátního výboru prokázalo lživost jeho tvrzení, pokračoval v útocih na vládu, armádu a veřejně činné osoby. Jeho demagogie založená na odporu k intelektuálům a společensky úspěšným lidem mu však zajistila popularitu v řadách přízemních závistivců a McCarthy získal většinovou podporu veřejného mínění. Po vítězství komunistů v Číně na konci roku 1949 se navíc pro mnoho Američanů stala „rudá hrozba“ reálnou obavou. Svými útoky na armádu však McCarthy zašel příliš daleko a v prosinci 1954 mu Senát jako vedoucím vyšetřovateli vyslovil nedůvěru.
- 58) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Překlad z oficiálního protokolu senátu USA“.
- 59) Tamtéž.
- 60) Tamtéž.
- 61) Tamtéž.
- 62) Tamtéž.
- 63) Americký lékař dr. Joseph Court (Cort) přijel s rodinou do ČSR v roce 1950, protože se chtěl údajně vyhnout nasazení ve válce v Koreji. V Československu se naučil dokonale česky a mohl tedy překládat lékařské odborné texty z angličtiny. Později se vrátil zpět do USA se svou novou českou manželkou a stal se členem uznávaného lékařského týmu.
- 64) Herbert Lass působil roku 1950 v Radio Prague International, které na krátkých vlnách vysílalo československé propagandistické zprávy v angličtině.
- 65) AOASS MV Praha, a. č. 638164, „Interview s ss. Wheelerem a Cortem“.
- 66) Tamtéž.

Agenturní činnost Mileny Markové

MARTIN PULEC

Cílem tohoto článku je pojednat o zpravodajské činnosti agentky Mileny Markové ve prospěch československých zpravodajských a státobezpečnostních složek v letech 1947–1949 a pokusit se tak nastínit způsob jejich práce v uvedeném období.

Agenturní svazek Mileny Markové byl skartován ve druhé polovině padesátých let, vodítkem pro dokumentaci agentky Markové se staly opisy jejích agenturních zpráv soustředěné v rámci zvláštního vyšetřovacího spisu ZV 122, který vznikl na počátku šedesátých let při prošetřování nezákonných metod StB Inspekci ministerstva vnitra. Studium dalších pramenů bylo zjištěno, že v žádném případě nejde o úplnou kolekci zpráv, nicméně pro uskutečnění autorského záměru byl jejich rozsah shledán dostačujícím.

Dalším stěžejním pramenným materiálem byly vyšetřovací spisy obětí Markové a dále protokoly z výsledků tehdejších příslušníků StB z období prošetřování používání nezákonných metod práce StB, tj. z konce padesátých a počátku šedesátých let. Údaje z válečného období byly vesměs čerpány z vyšetřovacích spisů Mimořádného lidového soudu (dále jen MLS).

Poválečná činnost Mileny Markové má kořeny v druhé polovině třicátých let, je proto nutné vrátit se do tohoto období. Nejprve několik základních osobních dat.

Marie Milena Marková, roz. Nedvídková, se narodila 5. srpna 1913 v Roudnici nad Labem, byla příslušná do Sadské, okr. Nymburk, české národnosti, dcera Františka a Anny, roz. Koutské, měla bratra Jana Nedvídka. Do obecné školy chodila v Roudnici nad Labem, do gymnázia rovněž v Roudnici nad Labem a v Praze, kde také do roku 1933 navštěvovala anglickou kolej.¹⁾

Při své cestě do Velké Británie v roce 1936 se prý seznámila s pracovníkem tajné služby Williamem King Fordem, který užíval ještě dalších krycích jmen W. Scott a T. Wilson. Služebně prý patřil pod Alexandra Scottlanda, vysokého funkcionáře britské zpravodajské služby. Údajně se za něho provdala 12. 6. 1938 v Carlhaltonu, hrabství Surrey, kde byla zanesena do knihy sňatků pod jménem Maria Scott.²⁾

Do Československa se vrátila v srpnu 1938, krátce pracovala jako

kancelářská praktikantka u firmy Škoda, po příchodu Němců nastoupila v roce 1940 jako korespondentka u firmy Orbis. Zde byl generálním ředitelem Fridrich Rudl, jemuž byla dána, pravděpodobně For-dem, pod ochranu.³⁾

Místo generálního ředitele Orbisu získal **Fridrich Rudl**, bývalý zpravodaj agentury Reuter, zásluhou Wolfa, pozdějšího vedoucího kulturně-politického oddělení sekretariátu Říšského protektora v Praze. Wolf, společně s vysokým úředníkem Sicherheitsdienst (dále jen SD) Zuberem, příslušníkem gestapa Schulzem a Giesem, tajemníkem K. H. Franka, tvořili spolek, který Franka údajně ovlivňoval, a tím spolupůsobil na dění v protektorátě.⁴⁾

Důvěru vysokých nacistických špiček si Fridrich Rudl získal ochotnou spoluprací s SD, jeho zprávy byly údajně „věcné a rozumné, v osobních udáních si neliboval“.⁵⁾ Po svém jmenování generálním ředitelem Orbisu zpravodajskou činnost nepřerušil, ale zprávy podával zřídka a takového druhu, že byl podezírán ze zatajování cenných zpráv a upřednostňování hospodářské činnosti před politickou, kvůli které byl do Orbisu dosazen. Na Rudla byli nasazeni agenti SD, kteří měli potvrdit jeho údajné sympatie k bývalým levicovým politikům. Vedle vnitropolitických zpráv přinášel Rudl Němcům také zprávy z častých cest do Bulharska, Turecka, Rumunska a Švédska.⁶⁾

Fridrich Rudl se nestýkal pouze s významnými nacistickými osobnostmi, udržoval mimo jiné i osobní přátelství s úředníkem švýcarského konzulátu v Praze René Kellerem, o kterém obecně panovala domněnka, že je ve spojení s britskou zpravodajskou službou.⁷⁾ Agent pracovníka pražské SD Kurta Wilfera, dr. Theodor Dymkovič, který byl v té době zaměstnán jako úředník Orbisu, informoval SD, že Rudl zpravodajsky pracuje pro britskou službu. Wilfer zjistil, že Rudl pro Brity pracoval již před válkou, ovšem jeho pokračující zpravodajskou činnost mu neprokázal. Nepodařilo se mu to zejména proto, že byl svými výše postavenými kolegy, **Jacobim** a hlavně **Zuberem**, důrazně vyzván, aby s ohledem na vyšší politiku od svého zaměření na Rudla upustil.⁸⁾ 1

Během Květnového povstání působil Fridrich Rudl jako prostředník Červeného kříže mezi bojujícími stranami, byl činný rovněž v Terezíně. Po osvobození byl internován jako kolaborant na Pankráci, zde jej převzal příslušník sovětské bezpečnostní služby NKVD, jistý gardový kapitán Pivněv.⁹⁾ Ze sovětské vazby byl propuštěn již 15. 5. 1945 a odejel i s manželkou Bedřiškou do Švýcarska. Zanedlouho poté proběhla tiskem zpráva, že Fridrich Rudl během války pracoval pro britskou zpravodajskou službu, čímž prokázal spojencům cenné služby. Tuto skutečnost údajně potvrdily i britské úřady. Podle tehdejšího tisku spolupracoval také s ilegální odbojovou organizací „BLANÍK“.¹⁰⁾ I jeho poválečné osudy byly spjaty se zpravodajskou službou; po válce

měl Rudl koordinovat ve Švýcarsku činnost britské a nově vzniklé německé rozvědky proti zemím východního bloku.¹¹⁾

Milena Marková byla během svého působení v Orbisu požádána Rudlem, aby se prostřednictvím Heleny Johnové-Schneiderové, kterou znala ze svých studií v Anglii, a jejího manžela **dr. Richarda Schneidera**¹²⁾ dostala do německé společnosti. Jejich prostřednictvím prý pronikla až do okruhu manželky K. H. Franka Carolý Frankové a na doporučení jistého Poppera ji zaměstnal doc. Kliment ve Svazu pro spolupráci Čechů s Němci. Odtud byla propuštěna po krádeži seznamu členů; krádež jí však nebyla prokázána.¹³⁾

V roce 1941 byla Marková vyšetřována gestapem v souvislosti s případem „ROLIN“. Šlo o poslech cizího rozhlasu a zesměšňování představitelů Osy, nikoli o odbojovou skupinu, která přechovávala zbraně a rozšiřovala letáky, jak postižení vypovídali po válce u Mimořádného lidového soudu. Gestapo na základě anonymního udání na obyvatele domu, ve kterém Marková bydlela, zatkl skupinu asi třiceti osob, z nichž se z koncentračních táborů po válce vrátilo asi dvanáct. Udání podané na SD zpracovával referentsky dr. Schneider.¹⁴⁾ Milena Marková byla propuštěna na základě intervence Fridricha Rudla u referenta gestapa Schulzeho.

V roce 1942, předtím než byl dr. Richard Schneider povolán na frontu, seznámil Markovou se svým přítelem, výše zmiňovaným **Kurtem Wilferem (ing. Havlíčkem)**, který Markové během okupace několikrát pomohl. Oba však ve svých výpovědích popírají, že by Marková pro SD zpravodajsky pracovala, nicméně Wilfer nevylučuje její spolupráci se Schneiderem.¹⁵⁾

V roce 1943, po sporech s Rudlem, nastupuje Milena Marková (resp. Nedvídková) do pojišťovny Star, vdává se za V. A. Marka a přijímá jeho příjmení. O rok později se jí narodila dcera Ilona. V tomto roce prý přestává vyvíjet svou zpravodajskou činnost ve prospěch Británie, o které se zmiňuje ve svých několika životopisech takto:

„...Spojení bylo na Padovu (signora Peddovani) a Basilej. Něco šlo přes Vídeň na Švýcars (Dr.Letfus), ...v roce 1942 jsem byla letecky v Itálii, kde jsem se setkala se Scottem.S Wilsonem jsem se pak viděla v roce 1945, kdy jsem odmítla znovu začít, s poukazem na dítě a manžela po konc. táboru. Naposledy jsem ho viděla v roce 1946 ... odmítla jsem odjet s tím, že když mě tu nechali prožít okupaci, nyní neodjedu, že chci vychovat z dcerky Češku, ...kdy jsem se již znala s panem Plechatým, lépe řečeno pracovala jsem pro něho... Od roku 1946 jsem pracovala výhradně pro československou zpravodajskou službu... Od CIC jsem měla nabídku podanou asi v r. 1946 prostřednictvím Kubalka (rovněž hlášeno), kterou jsem neakceptovala. Bylo mi to loni v Německu Dawisem přičteno k tíži.“¹⁶⁾

Tím „loni v Německu“ Marková myslela svoji cestu ve druhé polovině roku 1948 za účelem napojení na československý odboj v zahraničí, kterou podnikla na příkaz svého řídicího orgánu (dále ř. o.) Josefa Plechatého. V Německu byla několikrát vyslýchána orgány Counter Intelligence Corps (dále CIC) a ve své zprávě uvádí, že byla tázána na údaje, které nikde dříve neřekla, jako např.:

*„...proč je zavřen otec a manžel, s kým jsem přímo za války pracovala, jak dlouho jsem ve zpravodajské službě, kdo za mnou byl loňského podzimu v Praze ze Secret Service, na koho mám přímé napojení, kolik jsem dostala odměny za služby za války a pod. ...Poslední ‚ránu‘ mi zasadil tím, že se mne ptal, zda pan **Lampel** /zdůraznil autor/ z Londýna je členem SS /zřejmě Secret Service – pozn. autor/ a jakého druhu smlouvy uzavřel.“¹⁷⁾*

O tom, zda-li Milena Marková skutečně během války pracovala pro britskou rozvědku, se můžeme pouze dohadovat z podobných, nikde jinde nepotvrzených náznaků. Pokud ano, byla tato práce ve prospěch spojenců příčinou, (vedle zášti a osobních účtů), proč se o ni po válce začaly zajímat vyšetřovací orgány MLS a také toho, že byla posléze získána pro spolupráci s československou StB.

Na základě oznámení její někdejší známé **Libuše Marianové** soudním orgánům byla Milena Marková dne 8. 1. 1946 vzata do vazby pro podezření z udavačství. Do vazby byl vzat rovněž její bratr Jan Nedvídek a v jiné souvislosti i její otec, který byl posléze odsouzen k deseti-letému vězení.

Ve vězení se seznámila s **Hanou Krupkovou**, se kterou se údajně dělila o slamník. Cesty obou žen se protly ještě za dva roky, o tom však později.

Vyšetřování MLS Markové udavačství neprokázalo, naopak někteří svědci hovořili o tom, že sama rozšiřovala v letech 1939–1940 komunistické tiskoviny a překládala zahraniční rozhlas. Dále se ukázalo, že „skupina malíře Rolina“ nebyla ozbrojenou odbojovou skupinou, ale pijáckou partou volnějších mravů, která veřejně poslouchala zprávy zahraničního rozhlasu, tyto rozšiřovala a zesměšňovala státní představitele Osy a sovětského stranického státníka Molotova. Při vyšetřování členové skupiny spolupracovali s úředníky gestapa a svými výpověďmi podstatně rozšířili počet zatčených.

Marková byla na žádost svého muže propuštěna z vazby MLS 23. 5. 1946, nicméně byla obviněna ze zločinu propagace a podpory nacistického hnutí podle § 3/1 retribučního zákona č. 16/45, kterého se měla dopustit tím, že „...se stýkala s význačnými Němci, chodila na návštěvu k Moravcovi a Heydrichovi, o němž se pochvalně vyjadřovala, a že se stýkala s vedoucím úředníkem pražského SD Schneiderem a zúčastňovala se různých německých sbírek, při nichž se dala fotografovat.“¹⁸⁾ Tato obžaloba se opírala o svědeckou výpověď někdejší

spolubydlící Markové ze Zahraniční domoviny (dále neupřesněno). V protokole z 15. 10. 1945 uvádí:

„.....svěřila se mi Nedvídková, že byla na večírku u Heydricha, že to musí být skvělý muž, když dovede tak krásně hrát na housle, ...byla vyfotografována buď s Moravcem nebo s Heydrichem před bolševickou výstavou (Sovětský ráj) s pokladničkou v ruce. Tuto fotografii jsem skutečně viděla. ...že chodí na Pražský hrad na návštěvu Moravcovy rodiny, ...k Nedvídkové podvackrátě přišel Němec, který měl na kabátě hákový kříž. ...Nedvídková podepsala nějakou listinu (snad sběrací listinu) a zároveň dala nějaký peněžní příspěvek.“¹⁹⁾

Tatáž osoba o půl druhého roku později 2. 4. 1947 vypovídá:

„...nemohu si dnes již určitě vzpomenout, zda mluvila také o večírku u Heydricha, ...ukazovala mi nějakou fotografii, kde byla vyobrazena s pokladničkou v ruce, avšak určitě nebyl na fotografii ani Heydrich, ani Moravec, ...o Moravcově rodině nikdy nemluvila, ...neviděla jsem sběrací listinu, stála jsem tehdy u okna obrácená do ulice. ...Svou výpověď jsem učinila pod dojmem tehdejší doby a nebyla jsem si vědoma, že by výpověď mohla nést nějaké následky, ...byla jsem k výpovědi povolána proti své vůli.“²⁰⁾

Milena Marková k tomu uvádí, že tato osoba, svědčící proti ní, byla ke svědectví donucena výhrůžkami slečny Marianové, neboť Marianová věděla o tom, že tato svědkyně – bývalá spolubydlící Markové – měla za války milostný poměr s vysoce postaveným Němcem.²¹⁾

Proč MLS tak ochotně zprostil Markovou obžaloby a svědkyně úplně mění svou výpověď, mohou vysvětlit věty, které napsal 23. 6. 1948 na agenturní zprávu (dále AZ) **ř. o. Markové Josef Plechatý** poté, co Markovou vyslal do Německa navázat styky s vedením československé emigrace: „Agent /tj. Marková – pozn. autor/ *tvrdil, že tuto cestu koná za tím účelem, aby splatil morální dluhy, které vůči mě má. Narážel tím na intervenci u soudu.*“²²⁾

Jak je zřejmé z textu výše uvedeného životopisu, Milena Marková se znala s Josefem Plechatým již od roku 1946, tamtéž také uvádí, že již pro něho pracovala.²³⁾ Ačkoli byl její agenturní svazek skartován v roce 1956,²⁴⁾ lze předpokládat, že pro zpravodajskou spolupráci byla získána přímo Plechatým, neboť jejich vzájemné vztahy nebyly pouze čistě pracovní²⁵⁾, nebo jeho nadřízeným, **vedoucím politického oddělení ZOB Štěpánem Plačkem.**

K metodám práce zpravodajských složek v letech 1946–1948 bývalý příslušník StB Josef Plechatý v šedesátých letech uvádí:

„...Agentura byla získávána myslím výhradně na základě kompromateriálu, i když byl někdy velmi problematický. ...Já sám jsem měl celkem 4 vázané spolupracovníky. Vázání nebo převázání prováděl Plaček, nebo já za jeho přítomnosti. Zprávy ...byly v r. 1946 a snad

ještě v 1947 zpracovány ve zprávy pro ministra vnitra a předsedu bývalého Zemského národního výboru v Praze. Zpočátku přebíral a upravoval tyto zprávy vedoucí politického oddělení ZOB Plaček. Po zavedení A a B listů jsem tyto přepisoval na A listy, které byly psány ve 3–4 exemplářích, B listy dvojmo. Jednu kopii listu A a B jsem zakládal do svého fasciklu. Zbývající jsem předával buďto přímo Plačkovi nebo do jeho kanceláře. Odtud byly nebo měly být distribuovány na jednotlivá oddělení, později sektory. V roce 1948 /když/ byla zřízena agenturní centrála, převzal čtení všech zpráv Křenek-Mach. Závažnější předával Plačkovi nebo Milenovi, později snad Závodskému, ostatní rozdělával přímo.“²⁶⁾

Milena Marková byla vázána k agenturní práci na základě přerušení soudního procesu u MLS a pravděpodobně svoji roli sehrál i osobní vztah k Josefu Plechatému. Měla nešťastné a rozvrácené manželství²⁷⁾, navíc si její otec odpýkával mnohaleté vězení za provinění proti národní cti a ona doufala, že svou spoluprací dosáhne zmírnění jeho trestu²⁸⁾. Dále ji motivovaly její válečné a poválečné zážitky, jak se o nich zmiňuje v dopise adresovaném „Pepíčkovi“ (Josefu Plechatému?).²⁹⁾

Jako počáteční datum své spolupráce uvádí Marková rok 1946, její první dochovaná AZ je z 3. 11. 1947.

Agenturní značka Markové byla „K 40“, později „AK-950“, značka ř. o. „A-1-A“, ale již na dalších zprávách se objevuje značka ř. o. „A“ a vedle značky „K 40“ i krycí jméno **KOLDA**.

KOLDA si zakládala na tom, že ji řídí zodpovědný orgán, na ostatní se dívala s despektem.³⁰⁾ Onen „A“, jinak FALBR³¹⁾, ve skutečnosti Josef Plechatý³²⁾, tím zodpovědným pracovníkem bezesporu byl.

Josef Plechatý nastoupil 1. 11. 1945 k Zemskému odboru bezpečnostnímu (dále jen **ZOB II**) jako referent, v roce 1946 se stává přednostou oddělení, v roce 1947 nahrazuje ve vedení oblastního zpravodajského oddělení (dále OZO I, tj. podřízené složky „zpravodajské služby KSČ“ – ZOB II) Leopolda Kubelku odvolaného pro podezření ze styku s francouzskou zpravodajskou službou a pro nehlášené styky s pravicovými sociálními demokraty.

OZO I mělo působnost pro Prahu-město a podobné členění (oddělení obranného, politického a hospodářského zpravodajství) jako ZOB II. V březnu 1948 při reorganizaci zpravodajské služby, kdy do nově vznikající služby (označované později jako **StB**) byli přebíráni úředníci **ZOB** a zejména **OZO I**, byl Josef Plechatý povýšen na kapitána s účinností od 7. 9. 1948³³⁾ a pověřen vedením IV. sektoru útvaru BAa; jeho zástupcem byl Emil Orovan.³⁴⁾

IV. sektor plnil převážně úkoly pro sektory ostatní, tj. obranné,

politické a hospodářské zpravodajství. Do náplně jeho činnosti patřilo provádět přípravná šetření, sledování, zatýkání a rozpracování všeobecných objektů (tj. hotelů, kaváren, kin apod.); přebíral rovněž speciální úkoly celostátního významu, podílel se například na likvidaci „skupiny SVĚTLANA“.

IV. sektor byl rozdělen na oddělení zjišťovací, sledovací, výpadové a oddělení všeobecných objektů. Veliteli jednotlivých oddělení byli v té době: Vojtěch Kozel, Antonín Kavan, Evžen Abrahamovič a František Liska.³⁵⁾

Jak jsem již výše uvedl, první dochovaná agenturní zpráva Mileny Markové je z počátku listopadu 1947. Přestože právě nastupovala zaměstnání v Charitě a mohla být pro ZOB, lépe řečeno OZO I, zajímavá svými styky s osobami z okruhu Československé strany lidové (dále ČSL)³⁶⁾ a z okruhu „pražské smetánky“, nebyla jejím nadřízeným jasná otázka dalšího zaměření a použití agentky, přý vzhledem k jejímu zvláštnímu charakteru. Marková v tu dobu neměla důvěru ř. o., byla hodnocena jako neseriózní a nestálá povaha, se sklonem ke lhání a intrikaření, která se činí zajímavá vyprávěním o svých politických a státnických známostech. Plechatý se o ní zmiňuje, že: „...agent dosud podával zprávy neseriózní a že úkoly musí dostávat velmi opatrně, aby jich nezneužil proti nám.“³⁷⁾ Marková nebyla z počátku února 1948 konkrétně úkolována, byla pouze v náznacích směřována na styky s Vatikánem a agenturní styk s ř. o. byl poměrně málo častý, odměny za zprávy odmítala.

O dalším setkání s ř. o. je záznam až z 8. 2. 1948, kdy Plechatý „nemá zájem“ o další spolupráci s Markovou a přímo navrhuje, aby se stýkali pouze jako přátelé, neboť zprávy, které ona nosí, pro něho nemají cenu. Nedává Markové žádný úkol, nechává na její vůli, „co snad přinese“, s úmyslem ještě více omezit styk, neboť předpokládal, „že jen tak může od agentky něco dostat“.³⁸⁾

Po únoru 1948 se řada lidí rozhodla opustit republiku. Běženci pocházeli zejména ze středních a vyšších společenských vrstev, tj. z těch, kde se pohybovala i Marková. To ukázalo nové možnosti její spolupráce s StB. Ve svých zprávách se nyní převážně zaměřovala na osoby, které se chystaly odejít za hranice. První zprávu tohoto druhu přinesla již koncem března 1948.

Marková sama vyhledala 7. 3. 1948 Plechatého v bytě jeho sestry s úmyslem začít „pochtivě pracovat“ a o dva dny později již přinesla udání na **Oskara Čermáka-Černého**, který od podzimu 1947 docházel do bytu svých známých Dvořáčkových a nyní organizoval odchody lidí do zahraničí. V této době již začíná Marková nabývat důvěru ř. o.³⁹⁾ Až do poloviny června 1948 hraje ve své životní tragédii roli pasivní udavačky. Přináší zprávy o údajné sabotáži práce v chomutov-

ském Mannesmannu, včetně tipu na osobu, která, bude-li vzata „do presu“, promluví.

Dále jsou to zprávy o přípravě únosu **JUDr. Prokopa Drtiny** do zahraničí skupinou národních socialistů vedenou jakýmsi Kolbabou, což vedlo k střežení Drtiny přímo na Bulovce pracovníky IV. sektoru, kde vystupovali jako lékaři.⁴⁰⁾ Marková dodává zprávy o stycích různých osob s cizími vyslanectvími; mj. hovoří také o **Lampelovi**, kterého zmiňuje v souvislosti se svým výsledkem na CIC (viz výše). Na Lampela byla úkolována, aby přijala spolupráci jakéhokoli druhu, popř. aby si od něho něco „vypůjčila“.

V jejich udáních na osoby v souvislosti s emigrací se objevují i jména, se kterými se setkáme dále: **Pánek, Janda, Jiří a Gerta Dvořáčkovi**.

V dubnu 1948 přispívá k odhalení „ilegální skupiny HANÁK A SPOL.“ tím, že na jednoho z okruhu těchto lidí přináší informaci o jeho úmyslu utéci do zahraničí. Z prostředí této skupiny donesla výňatek údajného dopisu **Jana Masaryka** a protirežimní leták podepsaný „**Ústředí Praha**“. Dotkla se tak nevědomky akce StB „SKAUT“; na likvidaci skupiny „HANÁK a spol.“ měla jen dílčí podíl.⁴¹⁾

Aktivně, jako provokatérka, vstoupila do dějství v polovině června roku 1948. Tehdy navštívila lidoveckého **poslance Pexu** jako osoba, která má úzké styky se zahraničím, a snažila se od něho získat konkrétní vzkazy pro emigraci v Německu. Zde Marková neuspěla, Pexa se jí zmínil, že měl již několik provokačních návštěv podobného druhu a na nabídky Markové nereagoval. Úspěšnější byla u manželky **Pavla Tigrida**, který již působil v Německu. Od ní dostala kontaktní hesla a adresu.

V té době již získala plnou důvěru svého ř. o. Ten se rozhodl Markovou poslat v červnu do Německa, aby navázala styky s vedením československých exilových složek, a získala tak spojení na ilegální skupiny v ČSR.

K vysazení Markové do Německa došlo 23. 6. 1948 ve spolupráci s pohraničním útvarem SNB ve Třech Sekerách. Vybavena 20 dolary od svého ř. o. a smluvnými hesly pro stanovení způsobu a času návratu⁴²⁾ byla Marková převedena příslušníkem tamějšího útvaru SNB u hraničního kamene č. 23.

Po překročení hranic došla Marková do Mähringu. Zde se přihlásila u celní stráže, která jí po odebrání hotovosti předala následující den na CIC do Tirschenreuthu. Byla podrobena předběžnému výsledku, představila se jako zástupce odbojové organizace hledající **napojení na vedení československého exilu** za účelem navázání zpravodajské spolupráce.

Následující den byla odvezena na služebnu CIC do Weidenu, kde

byla podrobně vyslechnuta k osobním údajům, k politickým a společenským stykům a k organizaci, kterou zastupuje. Jako vedoucího zpravodajské ilegální skupiny, který ji posílá navázat styky s pplk. Romanem Kokrdou, uvedla JUDr. Josefa Jandu, svého někdejšího právního zástupce z procesu u MLS. **JUDr. Janda** přirozeně neměl ani tušení o cestě Markové, ani o tom, že on sám je „vedoucí ilegální skupiny“. Milena Marková dále uvedla, že přichází navázat styk s Pavlem Tigridem. Byla dotazována na „spolehlivé“ pohraničníky, na agenty SNB posílané z Československa do zahraničí, na lidi, kteří přijdou do Německa prostřednictvím skupiny JUDr. Jandy. Při výslechu se odvolávala na **Ivana Herbena, doc. Krajínu, H. Koželuhovou, gen. Lišku, pplk. Kokrdu a Pavla Tigrida**.

Během „prvního kola“ výslechů bylo Markové oznámeno, že spolupráce s československým exilem je možná pouze prostřednictvím CIC, avšak Marková, vědoma si svěřeného úkolu, trvala na spolupráci pouze s českou složkou. Byla vyzvána, aby napsala dopis Pavlu Tigridovi, který ji bude z bezpečnostních důvodů kontaktovat sám.

Po výslechu dostala Marková volnost pohybu, a tak se pod záminkou, že jede navštívit svou známou do Bayreuthu, vydala do Frankfurtu, aby vyhledala Tigrida v Parkhotelu, neboť místo jeho pobytu a heslo, kterým se mu měla hlásit, znala od jeho manželky.

Ve Frankfurtu náhodou narazila na **pracovníka CIC Dawise**, který ji znal ještě ze svého pobytu v Praze. Odvedl ji opět na CIC, kde podstoupila další výslechy. Znovu se představila jako spojka domácí organizace, která přijela do Frankfurtu navázat spojení s Tigridem. Poté byla ubytována v Parkhotelu, odkud nesměla vycházet bez doprovodu úředníka CIC Dawise a nepodařilo se jí ani odeslat listek do Prahy se vzkazem, že „trochu přší“.

Po několika dnech byla převezena do Regensburgu a opětovně vyslýchána na kontrašpionážním oddělení CIC referentem Adlerem. Kromě obvyklých otázek byla údajně dotazována mj. na svou zpravodajskou minulost a styky se Secret Service (viz výše).

Následovaly opět výslechy, po kterých byla pod krycím jménem ubytována v Karmelitán hotelu s volností pohybu a „plnou ochranou“, nicméně styky s Tigridem, Kokrdou nebo československou odbojovou složkou se jí navázat nepodařilo.

V pátek 2. 7. 1948 vyhledali Markovou v hotelu dva muži, kteří se představili jako ČERMÁK a STUDENÝ. Nabídli jí spolupráci s jejich „neoficiálně uznanou“ skupinou. Marková s nimi jednala poté, co se jí nepodařilo navázat spojení s Frankfurtem. Oba muži projevíli zájem o zprávy vojenského a hospodářského charakteru, za které nabízeli hotovost, umožnění spojení s další domácí skupinou „STŘÍBRNÁ NIT“, a dokonce osvobození otce Markové z vězení.

Agentku druhý den opět kontaktoval STUDENÝ společně s mužem německé národnosti, který se později představil jako **Richter**, zmoc-

němec někdejšího československého exilového politika německé národnosti **Wenzela Jaksche**. Ten konkretizoval zpravodajské požadavky: spojení na „politickou policii“, informace o sovětském vlivu v československé armádě, vliv sovětských poradců ve vládě, informace o vojenských a strategických objektech a zařízeních, získání časopisu Kominform.

Další den, po návštěvě ubytovny pro české běžence, kde se Marková seznámila s předsedou Zemské národní rady **architektem Kůrkou** a jím vedenou „ČERNOU KNIHOU“⁴³⁾, byla údajně kontaktována Jakschem osobně, který jí ve společnosti **Hutáka a Studničky** (pravá jména ČERMÁKA a STUDENÉHO nabídl spolupráci a zadal konkrétní zpravodajské úkoly. Dále jí byl odevzdán vzkaz pro **Studničkovu manželku** v Mariánských Lázních, která měla Markové umožnit napojení na mariánskolázeňskou vysílačku, jejíž obsluhu měla pak předat pokyny pro vedení rádiového provozu. Byla domluvena další schůzka v Německu na 15. 7. 1948.

Jelikož CIC odmítla pomoci Markové v návratu, odvezli ji Huták a Studnička 7. 7. 1948 k hranicím a vysadili u kostelíka v prostoru obce Mähring. Zde hranice překročila a na pohraničním útvaru ve Třech Sekerách se přihlásila jako navrátilce na amnestii. Druhý den byla předána na StB v Mariánských Lázních, odkud ji vyzvedl Plechatý. Zavezl ji ke Studničkové, která přislíbila dojednat schůzku s radistou mariánskolázeňské vysílačky na 10. 7. 1948. Na této schůzce Marková také odevzdala Studničkové instrukce z Německa a přislíbila doručit 15. 7. 1948 zprávy od plzeňských odbojářů.

Po návratu do Prahy kontaktovala Milena Marková JUDr. Josefa Jandu s nabídkou zorganizovat zpravodajskou skupinu. Jandu, známého z působení za Květnové revoluce při Velitelství Bartoš a poválečného zaměstnance Hlavního štábu ministerstva národní obrany (dále MNO), vedly k souhlasu s ilegální prací mimo jiné i existenční starosti, neboť 8. 3. 1948 mu byla dekretem Akčního výboru Advokátní komory pro Čechy zrušena advokátní praxe.⁴⁴⁾ Po Markové, jakožto spojce s emigrací, několikrát vzkazoval nutnost peněz a vozu pro zpravodajskou činnost. Agentka mu předala úkoly, které přivezla od Jakschovy skupiny, Janda ovšem nikdy neposlal zprávy většího významu.

Dne 15. 7. 1948 Marková spolu s ř. o. Plechatým odjeli služebním vozem do Mariánských Lázní. Zde se setkala s **radistou Jaromírem Novým**, který jí pro Hutáka předal zprávy od plzeňské skupiny. Byly to zprávy ze Škodových závodů, seznamy komunistických předáků, kteří prováděli očistu, zprávy z dolů Jáchymov, zpráva o Jiřím Michlovi, plánec vojenského letiště Plzeň a jeho stav, fotografie z plzeňských demonstrací z 6. 5. 1948, příručka pro poddůstojníky a informace o uskladnění munice pro Lidové milice (dále LM) v Plzni.

Když tyto zprávy byly na služebně StB v Mariánských Lázních ofo-

tografovány, Marková navštívila matku Hutáka, která synovi posílala vzkazy a jmenovitá varování před zrádci a před městečkem Tirschenreuth, kde prý měla Bezpečnost mnoho zvědů. Po schůzce odjela služebním vozem StB na pohraniční útvar Tři Sekery, jehož velitel ji doprovodil ke hranicím. Ve stejnou dobu jako Marková, byl převáděn ještě další agent StB, nasměrovaný k Dawisovi. Oba agenti však neměli o existenci druhého tušení; StB tak chtěla provést jejich vzájemnou kontrolu.⁴⁵⁾

Na Milenu Markovou čekal v Německu na smluveném místě vůz s Jakschovými lidmi, kterým odevzdala zprávy od JUDr. Jandy a z Mariánských Lázní. **Studnička**, který pracoval též pro CIC, se snažil Markovou před touto organizací, a zejména před českou odbojovou složkou, utajit. Chtěl tak získat zpravodajský pramen pouze pro Jaksche, navíc si byl vědom nelegálnosti zpravodajského počínání bez vědomí Američanů. Proti jejich vůli rovněž pomohl Markové při její první cestě do Německa odejít zpět do ČSR. Pobyt agentky se mu však utajit nepodařilo, což vedlo k jeho krátkodobému zajištění a rozhodnutí, které ho stálo mnoho let života. O tom však později.

Při této druhé cestě se Marková setkala v Regensburgu (Řezné) s **Pavlem Tigridem** a vyřídila mu heslo od jeho ženy. Ten jí přislíbil pomoc v navazování kontaktů s emigrací. Tigrida využila ještě k odeslání dvou lístků do Prahy o krásném počasí (údajně již byla pošta mezi ČSR a Německem cenzurována).

Dne 20. 7. 1948 byla Milena Marková v Regensburgu kontaktována muži z CIC, kteří se představili jako ADLER, KENNEDY a TAYLOR. Byla vyslýchána ke své činnosti v ČSR, ke skupině, kterou zastupuje, ke „skupině mjr. KRÁLE“ (praděpodobně **Chalupa**, viz sborník *Securitas Imperii* č. 2 /ÚDV, Praha 1994, str. 72–116), ke své činnosti v Německu, zejména ke spolupráci s Jakschovci aj.

Milena Marková si postupně získala důvěru vyslýchajících, kteří projevíli zájem o spolupráci se „skupinou kpt. NEMO“ (krycí jméno Jandy). Dostala konkrétní zpravodajské úkoly – např. zjistit výsledek návštěvy Molotova, kdy byl v Praze Zorin, zprávy o změnách a situaci ve vládě, kompetence Ústřední rady odborů, vše o Kolském /?/, získat výtisk časopisu Kominform, zjistit působení Rusů v československé armádě, proniknout do OBZ MNO a do „skupiny mjr. KRÁLE“, dovědět se o účelu skupiny a hlavně jména spoju do zahraničí. O tuto skupinu měla CIC eminentní zájem, neboť také od ní obdržela nabídku ke spolupráci. Na závěr byl sjednán termín schůzky s „kpt. NEMO“. K večeru dne 29. 7. 1948 Marková překročila hranici zpět do Čech.

Kromě výše uvedených zpráv přinesla Marková z Německa ještě celou řadu dílčích informací o emigrantech, objektech, organizaci

československé zahraniční odbojové složky a CIC, které byly následně využity StB v dalších akcích proti domácímu odboji.

Naposledy se vydala agentka Marková do Německa 13. 8. 1948, tentokrát již s **JUDr. Josefem Jandou** jako vedoucím skupiny „kpt. NEMO“. Setkání s ním bylo pro zpravodajce CIC, kteří se představili jako KEJTEK (zřejmě Katek) a KARFIELD, zklamáním. Janda, který byl již dva roky mimo Generální štáb a do styku s vojenskými osobami přišel prakticky pouze v Klubu spojeneckých důstojníků, neprojevil ani základní zpravodajské znalosti a Marková upadla v podezření, že se schovává za zcela jinou osobu, kterou jim utajuje. V rozhovoru s Markovou označili muži Jandu za žvanila a projevíli zájem o další spolupráci pouze s ní; Jandu chtěli využít jen pro navázání styků s jinou skupinou.

Po dvou dnech byla tato schůzka skončena. Janda neobdržel větší finanční částku na uhrazení dluhů a na zpravodajskou práci,⁴⁶⁾ nýbrž zpravodajské úkoly z oblasti vojenského soudnictví, zbrojařského průmyslu a úkol opatřit informace o **Rajmanovi, Weisovi a poslanci Steinerovi**.

Marková, která přijala nabídku k separátní spolupráci, byla požádána o získání seznamu členů Ústřední kádrové komise KSČ a informací o připravované amnestii na ministerstvu spravedlnosti. Dále měla navázat kontakt s dr. Weisem. Styky s Jandou postupně omezit a ukončit 15. 9. 1948, po převzetí jeho zpráv během plánované cesty do Německa.

Jandu, který se po návratu do republiky přece jen rozhodl pro spolupráci s emigrací, vyhledal koncem srpna libeňský **katecheta Houzvička** a požádal jej, aby pomohl v útěku do zahraničí několika osobám. Marková se ochotně zhostila úkolu zajistit pro tyto lidi odvoz. V den uskutečnění cesty se psalo datum 31. 8. 1948, hvězda Markové jako agentky byla nejvýše a JUDr. Jandovi zbývalo jen několik hodin svobody.

Ten den Marková zajistila u StB vůz s řidičem a doprovodila tři uprchlíky až do blízkosti hranice. Byl to **Jan Vlach**, učitel z jihočeské vesnice Loučovice, který zvolil emigraci z obav před dalším politickým vývojem a z idealismu, neboť od výše uvedeného katechety Houzvičky znal těžké poměry v utečeneckých táborech a fakt, že v táborech prakticky nejsou učitelé pro české děti. Dalším uprchlíkem byl **František Pánek**, známý Markové, prchající před MLS. Ten s sebou vzal větší množství zlatých předmětů a záměr podnikat v Německu. Posledním byl **Ilja Hvězda**.

Všichni výše jmenovaní nastoupili cestu v 15.30 na Smíchově u stanice Anděl, automobil řídil příslušník StB Barták. Cestou jim „dělalo volno“ další auto StB, které pak pokračovalo do Mariánských Lázní.

V Kynžvartě přistoupil převaděč KAREL, jinak příslušník pohraničního útvaru SNB Tři Sekery, jenž je vedl asi hodinu lesem na stanovené místo. Zde byli „zaskočeni“ hlídkou a po fiktivní přestřelce, při které se Markové „podařilo uprchnout“, byli všichni zatčeni a předáni komunistické spravedlnosti.

Následující den začalo zatýkání. V noci byl zatčen **JUDr. Josef Janda**, další skupina příslušníků StB „realizovala“ osoby v Mariánských Lázních, zatčen byl i libeňský farář Houžvička. Janda byl odsouzen za zločin přípravy úkladů o republiku dle § 2, čl. 2, zák. č. 50/1923 Sb. a za zločin vojenské zrahy dle § 6, zák. č. 50/1923 Sb. k trestu odnětí svobody na 20 let a **kaplan Bohumil Houžvička** dle § 2, zák. č. 50/1923 Sb. k trestu odnětí svobody na 8 let.

Jandovi se konkrétně kladlo za vinu, že pomohl k útěku zaměstnanci MNO **Kokrdovi**, jemuž hrozilo trestní stíhání. Dále že prostřednictvím Markové – agentky CIC, kterou po válce obhajoval před MLS, se v Německu zavázal k získávání zpráv a tam také předal Houžvičkovy písemnosti nezjištěného obsahu. JUDr. Josef Janda byl ve vězení do roku 1962, kdy mu byl prominut zbytek trestu.

Duchovní Bohumil Houžvička léta vězení dostal za předání zmíněných tiskovin, zorganizování odchodu osob do zahraničí a za to, že napsal dva články do ilegálního časopisu Pochodeň.⁴⁷⁾ Dlužno poznamenat, že bylo upuštěno od trestního stíhání učitele **Jana Vlacha**; k 15 letům odnětí svobody byl odsouzen až v roce 1953 v souvislosti s akcí StB „SATAN“.

Zatýkání proběhlo i v Mariánských Lázních. Zde byl zatčen radista, jinak zaměstnanec letiště **Jaromír Nový**, se skupinou asi 10 osob, dále byla „realizována“ menší skupina z Plzně vedená **Vřešťálem**. Právě od něho pocházely zprávy z Plzně pro Německo.

Hlavní podíl na „shození“ **mariánskolázeňské skupiny** nesl vedle Markové dříve vzpomínaný **agent CIC Studnička**.

Miroslav Studnička odešel do Německa 24. 3. 1948, aby společně s Novým a několika dalšími lidmi vybudoval rádiové spojení a zpravodajský kanál mezi Německem a Mariánskými Lázněmi. Důvěru Američanů si získal tím, že jim prozradil místo úkrytu seznamu tajně popravených osob v Dachau, kde byl vězněn, a místo hrobu dvou sestřelených amerických letců.

V Německu plnil zpravodajské úkoly pro CIC v utečeneckých táborech a českých odbojových skupinách (**gen. Lva Prchaly, Jaksche** apod.). Posléze byl vyslán do ČSR s úkoly navázat spojení s tuzemskými skupinami, dohodnout rádiové kódy pro amatérskou vysílačku Jaromíra Nového (později měl jeho a ještě několik dalších přivést na školení do Německa) a získat vojenské a hospodářské informace.

První cestu do vlasti Studnička podnikl 10. 6. 1948, během další – v polovině srpna 1948 – se přihlásil na StB a byl zatčen. Ať už byl jeho

motiv ten, že jako dvojí agent chtěl získat cennější informace, nebo ten že po roztržce s CIC⁴⁸⁾ chtěl skoncovat s dosavadním dobrodružstvím a přiznáním dosáhnout jen mírného trestu, nic se nemění na faktu, že StB vyrazil velké množství poznatků a udal řadu lidí, včetně svého přítele Nového a dvou osob, které mu během jeho působení v Praze nezištně přislíbily pomoc.

Svou zpravodajskou hru zaplatil Miroslav Studnička doživotním zá-
lářem (propuštěn byl v roce 1964). Jaromír Nový, tehdy ještě neplno-
letý, ji odnesl „pouhými“ šesti lety vězení.⁴⁹⁾ Odsouzena byla i plzeňská
„skupina VŘESTÁLOVA“.

Milena Marková obdržela dne 13. 9. 1948 druhý občanský průkaz
na jméno **VANDA ROUBALOVÁ**, s datem narození 21. 1. 1915, a no-
vého ř. o. – **příslušníka IV. sektoru StB Vladimíra Průšu**.

Po zatčení JUDr. Jandy bylo jejím úkolem agenturně spolupracovat
při „realizaci“ zbytku „skupiny kpt. NEMO“. Zůstala proto ve styku
s Jandovým přítelem **Jiřím Svobodou**, který ji seznámil s **Lubomírem
Blahetou**. Tento studující práv a současně zaměstnanec Českoslo-
venských aerolinií příležitostně zprostředkovával útoky lidí do Ně-
mecka ve spolupráci s **Hořejším**, který vlastnil turistickou chatu
v Churáňově nad Stachami. Převedl mimo jiné též jistého **Haviara**
z Bratislavy, který mu zanechal v užívání vůz do té doby, než se
o něj přihlásí jeho příbuzní. Blaheta však vůz zpronevěřil a bratr emi-
granta mu hrozil žalobou. Marková využila jeho nesnázi a přislíbila
mu potřebnou finanční částku na vyplacení vozu, pokud jí dodá dů-
ležité zprávy pro Německo. Blaheta Markové slíbil dodat zprávy ze
zbrojovek a představil ji, jako agentku CIC, svému příteli **Vladimíru
Wurfelovi**, který byl zaměstnán jako úředník ve Škodovce. Ten Mar-
kové předal škodovácké normy, tehdy již nepoužívané, s tím, že se
jedná o důležité dokumenty, za které by „nebyl jeden rok“. Toto pro-
roctví se mělo naplnit o několik dní později.

Mezitím však ještě Marková „zajistila vůz i s řidičem“ a spolu s Bla-
hetou podnikla převoz jistého **Křepelky** z Písku přes Babylon do Ně-
mecka. StB umožnila tento převoz patrně proto, že Blaheta sliboval
obstarání dalšího špionážního materiálu, a ve hře bylo údajně i zpro-
středkování útoku **Bohumila Laušmana**. Marková si tak měla upev-
nit důvěru u Blahety a popřípadě u dalších ilegálních složek.

K zatčení zbytku „skupiny kpt. NEMO“ došlo 30. 9. 1948. Lubomír
Blaheta byl za zločin úkladů o republiku a zločin vojenské zrady od-
souzen k trestu odnětí svobody na 10 let, Vladimír Wurfel za zločin
zrady k trestu odnětí svobody na 7 let.⁵⁰⁾

Blahetovi bylo kladeno za vinu, že pomohl nejméně 15 osobám
k útěku do zahraničí, a dále to, že se spolčil s agentkou cizí mocnosti
a opakovaně se stýkali za účelem vyzvídání vojenského tajemství.

Za vyzvědačství byl také odsouzen Wurfel, ačkoli se hájil tím, že uvedené nepoužívané normy dostane prakticky každý, kdo do Škodovky přijde, což v podstatě potvrdil i soudní znalec.

Zajímavý je další Blahetův osud. Po rozsudku byl zařazen do Jáchymova, odkud 7. 9. 1949 uprchl spolu s pěti vězni poté, co na brigádnické práci opili strážného. Dostal se do Plzně, odkud mu lidé vzácných charakterů paní **Míková** a pan **Kolbl** nezištně pomohli k útěku do Německa.⁵¹⁾

Zatčením „skupiny kpt. NEMO“, „realizací“ mariánskolázeňských a plzeňských odbojářů (případ „LETIŠTĚ“) a změnou ř. o. Josefa Plechatého za ř. o. Vladimíra Průšu se změnil charakter agenturní práce Mileny Markové. Dále nosila pouze nevýznamné udavačské zprávičky, směřována byla do vyšších církevních kruhů a do ČSL, kde znala sekretářku z ústředí **Gertu Dvořáčkovou** a jejího manžela **Jiřího Dvořáka**; její činnost byla ovšem již bez valnějších „úspěchů“.

Na konci října 1948 došlo k další změně řídicího orgánu, Markovou dostal jakýsi **ř. o. 090/Pa.** Značku se nepodařilo dešifrovat, takže není jasné, jde-li pouze o změnu značky u Průši nebo Plechatého či o zcela jinou osobu.⁵²⁾

V té době také navštívila Markovou v Praze její známá z věznice MLS, již zmiňovaná **Hana Krupková**. Už při dřívějším setkání jí Marková nabízela své „převaděčské“ služby, a nyní se Krupková rozhodla je využít. Byla totiž informována **majorem v. v. Aubrechtem** z Bohdanče (o něm dále) o připravovaném obnovení jejího procesu MLS, u kterého měla mít obžalobou údajně navržen trest smrti.

Za války Hana Krupková společně se svým manželem **Václavem Krupkou** aktivně pomáhala pardubické skupině parašutistů z Anglie (pod velením **Bartoše**). Po prozrazení však padla do rukou gestapa. Vyšetřována byla úředníkem gestapa Schulzem, který se s ní dohodl, že za poskytnutí jistých služeb zaručí život jí, jejím rodičům a jejímu manželovi. Schulze svůj slib splnil.

Václav Krupka, poté co odmítl službu v německých ozbrojených složkách, byl poslán do Mauthausenu, kde se dočkal konce války, Krupková byla po roce stráveném v Terezíně propuštěna a nasazena do pražské Waltrovky jako agent gestapa. Ačkoli byla velmi krátce po válce zatčena a vyšetřována orgány MLS a OBZ (vyšetřování za OBZ velice agilně vedl již zmiňovaný mjr. Aubrecht), udavačství, a tedy i vina za osud Ležáků, nebyly jí ani jejímu manželovi Krupkovi prokázány.

Tento případ se v říjnu 1948 znovu otevíral a Hana Krupková se po zkušenostech z vyšetřování a tříletého vězení MLS rozhodla emigrovat. Ještě předtím však vyhledala u žamberské posádky svého manžela, který se s ní již dříve rozvedl, varovala jej a navrhla mu společnou

emigraci. Krupka odmítl, nabídl jí úkryt u své známé na Smíchově, ale po jejím odjezdu ze Žamberka do Prahy oznámil setkání s ní na SNB.⁵³⁾

Tehdy Hana Krupková vyhledala Milenu Markovou a požádala ji o zprostředkování odchodu do Německa, ovšem až po rozsudku MLS, neboť stále doufala v mírný trest a váhala opustit svého jedenáctiměsíčního chlapce.

Marková ve snaze „zefektivnit“ svou práci, varovala Krupkovou před příchodem do utečeneckého tábora v Německu bez zásluh z protikomunistické ilegality a bez doporučení. Proto ji vyzvala, aby si potřebné zásluhy a doporučení opatřila. Krupková si vzpoměla na **mjr. Aubrechta**, který ji varoval před ilegální prací a provokacemi ze strany bezpečnostních orgánů, a Markovou požádala, aby se pokusila od něho potřebná doporučení získat.

Marková navštívila mjr. Aubrechta 24. a 26. 10. 1948 a obdržela od něho pro Krupkovou doporučení na **Františka Schwarzenberga** a dále několik zpráv vojenskohospodářského charakteru. Patrně krádeží získala rovněž Aubrechtův zápisník se soupisem zločinů páchaných příslušníky obranného zpravodajství po roce 1945.⁵⁴⁾

Aby Marková urychlila rozhodnutí Krupkové pro emigraci, oznámila jí, že ji MLS v Chrudimi odsoudil v nepřítomnosti k trestu smrti (ve skutečnosti byla odsouzena k 10 letům odnětí svobody). Krupková dala agentce brilantový šperk a 15 000 korun, které se Marková zavázala vyměnit za dolary. Dítě ponechala Hana Krupková v péči svých rodičů.⁵⁵⁾

Dne 29. 10. 1948 nastoupila cestu k hranicím. Společně s ní cestovala v druhém voze StB Marková, která měla u sebe údajně veškeré doklady a hotovost Krupkové.⁵⁶⁾ Na hranicích byla Hana Krupková zatčena a stala se tak další obětí nyní již známé akce „KÁMEN“.

Není zcela jasné, zda byla podrobena výslechu na fingované služebně CIC, kde odevzdala zprávy a napsala zpět do republiky dopis s doporučením pro doručitele⁵⁷⁾ adresovaný mjr. Aubrechtovi, kterého současně uvedla StB jako osobu pracující proti lidově demokratickému zřízení, nebo byla v blízkosti hranic zatčena pohraniční hlídkou a zmiňovaný vzkaz napsala později.

Krupková byla po zatčení odvezena do Ruzyně a předána II. sektoru, tzn. sektoru s vnitropolitickou působností. Poté byla příslušníkem **Josefem Richterem** (1917) získána pro spolupráci, neboť neustále žila v domnění, že je MLS odsouzena k smrti a spolupráce s StB se jí jevila jako jediné východisko ze situace. Jelikož byla v nepřítomnosti odsouzena k 10 letům odnětí svobody, byla ponechána v Ruzyni do ledna nebo dubna 1949, odkud byla vozena na jednotlivé akce. Spolupracovala mj. při zatýkání „skupiny ŽEMLA a spol.“, tj. skupiny, která byla uměle vytvořena StB a jejímž členem byl i Aubrecht. Během vazby se Krupková s Richterem sblížili a vznikl mezi nimi úzký vztah.⁵⁸⁾

Protože se při akcích jako spolupracovnice osvědčila, bylo rozhodnuto o jejím propuštění a dalším využití ve prospěch StB. Dostala falešný občanský průkaz na jméno JANA KRÁLOVÁ, bydlení a zaměstnání podle vymyšlené legendy. StB jejich agenturních služeb využívala až do roku 1961.

Vraťme se zpět do roku 1948. Milena Marková zůstala ve styku s mjr. Aubrechtem jako ilegální pracovnice pod jménem MARTA SVOBODOVÁ a jeho prostřednictvím vešla ve styk s bývalým poslancem za ČSL **Karlem Procházkou** který ji požádal o zprostředkování útěku do zahraničí. Marková tuto cestu spolu s příslušníky StB zorganizovala na 12. 11. 1948. Procházka byl převezen přes Plzeň do Klatov, kde byl předán dalšímu příslušníku StB, který s ním pokračoval dál a několik kilometrů za Kdyní ho převedl přes fingované hraniční závory, kde mu ukázal cestu k domnělé německé celnici. Zde byl poslanec Procházka vyslechnut dalším příslušníkem StB oblečeným v americké vojenské uniformě. Při výslechu Procházka napsal vlastnoručně zprávy, které mu před odchodem předal **Jiří Žemla**, přítel mjr. Aubrechta, a jiné, nikterak ověřené, které znal z rozhovorů s lidmi. Byly to zprávy typu: „...V Semtině vzrostla výroba o 100 %“ apod.⁵⁹⁾

Buď zde, nebo až při následném vyšetřování v Ruzyni napsal Karel Procházka vzkaz s doporučením pro příslušníka StB **Josefa Richtera** (též vyšetřovatele Hany Krupkové) adresovaný **Synkovi, Fischerovi** a **Capouškovi**. V dopise Capouška žádal, aby doručitele (tj. Richtera) dovedl k Jiřímu (tj. Žemlovi).

Vybaven doporučeními a vzkazy od Krupkové a Procházkovy navštívil Richter 25. 11. 1948 Františka Aubrechta a Jiřího Žemlu. Při návštěvách se vydával za zahraničního agenta spolupracujícího s CIC a vyzýval oba navštívené k aktivizaci ilegální skupiny a spolupráci s emigrací. Zadal jim rovněž úkoly, údajně zaslané ze zahraničí. Zde Richter poněkud „přestřelil“, neboť požadoval destrukční akce v pardubické rafinérii a fyzickou likvidaci exponentů režimu.⁶⁰⁾ Aubrecht s Žemlou se po vzájemné poradě shodli na provokačním charakteru úkolů a návštěvu agenta oznámili s třidenním zpožděním orgánům OBZ.

Již 2. 12. 1948 byl **mjr. Aubrecht** zatčen, Žemlu zachránila pouze včasná emigrace. Společně s Aubrechtem bylo zatčeno dalších 6 osob, se kterými – jakožto členy „ilegální skupiny“ – bylo započato vyšetřování. V lednu 1949 byl v Pardubicích zavražděn syn bývalého předsedy okresního národního výboru. Na základě podezření, že vraždu spáchali další dosud neodhalené členové skupiny jako odvetu za zatčení kolegů, byli zatčení podrobeni novým výslechům a byl ještě více rozšířen okruh zadržených. Výsledkem bylo umělé sestavení ozbrojené „ilegální skupiny JIŘÍ KUZMA“.

Při vyšetřování, kterého se účastnilo asi 30 příslušníků StB (vedoucí **Písecký, Hromádka, Patěk, Tichý, Veselák, Kohoutek** aj.), bylo

použito fyzické mučení a psychické násilí, vyhrožování likvidací, fingované osvobození z věznice, provokační pohovory s domnělým americkým rezidentem v konspiračním bytě v Praze a akce „KÁMEN.“ Přestože obžalovaní tyto skutečnosti sdělili soudu (předseda **JUDr. Michal**) a odhalení vyšetřovacích metod pobouřilo obhájce i soudce z lidu, bylo odsouzeno 32 obviněných za neprokázanou trestnou činnost celkem k 268 letům vězení, v rozmezí od 4 měsíců odnětí svobody až po trest smrti v nepřítomnosti.⁶¹⁾

Mjr. František Aubrecht, jemuž obžaloba kladla za vinu mimo jiné to, že po SVOBODOVÉ (Markové) posílal do zahraničí důležité zprávy a vyzvídal pro ni státní tajemství, byl odsouzen k 25 letům vězení, Karel Procházka, jako člen ilegální skupiny, o jejíž existenci během svého útěku neměl tušení, byl odsouzen při přelíčení k doživotnímu trestu vězení.

Na listech agenturních zpráv Markové z ledna 1949 čteme značku ř. o. „040“, jinde „04“ nebo „04/Pý“. Tuto značku měl Josef Plechatý. Ten se v polovině března 1949 oženil a agenturním řízením Markové pověřil svého kolegu Abrahamoviče, který vystupoval mj. též pod jménem dr. BREZA; jeho značka byla „043 Ač“. **Abrahamovič** řídil Markovou zhruba od dubna do října 1949; tehdy jí bylo 36 let.

V této době přinášela Marková zprávy o činnosti **převaděčské skupiny jistého Fouska** z Holešovic a **sokolské skupiny dr. Rešla**; členy této skupiny se však nepodařilo identifikovat. Dále „provedla napojení“ příslušníka StB na **zaměstnankyni velvyslanectví USA** a udala místo úkrytu dvou studentů, kteří čekali na převedení do zahraničí. Byli zatčeni 30. 3. 1949 v hotelu ve Stříbře.

Milena Marková nadále vyhledávala potenciální exulanty. Setkala se tak například s **Albertem Hozákem**, který však jejich služeb pravděpodobně nevyužil, či s **Binarovou**, jejíž manžel, bývalý západní letec, žil v zahraničí. Marková navrhla StB převést Binarovou do Německa, aby získala důvěru a spojení na britskou ambasádu. Její ř. o. tento návrh vítal, jestli však k akci došlo, se nepodařilo zjistit. Dále Marková vytypovala jistého Haška jako vhodného pro získání ke spolupráci s StB poté, co by byl kompromitován návštěvou „orgána StB“ v roli zahraničního agenta.

V květnu 1949 navázala kontakty s **JUDr. Františkem Simonem**, který před ní vystupoval jako vedoucí rozsáhlé protistátní skupiny. Simon si kladl jako podmínku spolupráce převedení svého příbuzného Jelínka s rodinou do zahraničí. Tento přechod měl být zkouškou důvěryhodnosti a možností Markové, následně mělo proběhnout napojení na moravské „partyzánské“ skupiny.

Odvoz Jelínkových z Prahy se konal 7. 6. 1948, ovšem pravděpodobně šťastně do Německa nedorazili, neboť lidé zainteresovaní na jejich překročení hranic obdrželi dne 20. 6. 1948 korespondenční lís-

tek, že se na kontaktních adresách v zahraničí dosud nikdo nepřihlásil.

Spojení od JUDr. Simona na jistého **Rezka** ze Zlatníků, jakožto „exponenta illegality“, se ukázalo při návštěvě, kterou podnikla Marková spolu s orgánem StB, jako blamáž.

Při jednání o zajištění útěku Jelínkových se Marková seznámila s **Josefem Veselým** a **Eduardem Schulzem**. Od nich získala tip na Eduarda Žitného, údajného převaděče osob působícího v prostoru Špičák – Železná Ruda.

Bývalý hotelier **Žitný**, t. č. dělník na tunelových pracích firmy Lanna, byl kontaktován Markovou a „orgánem JAROSLAVEM“ dne 5. 6. 1949 v klatovské nemocnici. Marková se legitimovala jako agentka CIC a snažila se navázat s Žitným spolupráci. Spolu s orgány StB, které představila jako ilegální pracovníky, jej navštívila ještě 15. 6., ovšem získat ho pro spolupráci s fiktivní odbojovou skupinou se nepodařilo. Žitný byl jednak informován svým příbuzným sloužícím u místního útvaru SNB o narůstajícím zájmu StB o jeho osobu, a jednak převáděl uprchlíky zřejmě hlavně kvůli penězům, neboť měl problémy s nadměrným konzumováním alkoholu.

Naposledy navštívili Eduarda Žitného 30. 6. 1949 poté, co se Markové nepodařilo kontaktovat v Klatovech **agenta-chodce Chlupáčka**. Marková totiž věděla, že druhý den povede Žitný přes hranice skupinu osob. S příslušníky StB se proto rozhodli po návštěvě Žitného vyčkat v autě do rána a skupinu sledovat, odhalit převaděčskou cestu a případně zatknout Chlupáčka.

Celá skupina vedená Žitným vyrazila 1. 7. 1949 v 5 hodin ráno. Byla v ní i družka výše zmiňovaného Schulzeho. Chlupáček, agent-chodec, však využil jinou cestu. Poté, co bylo sledování Žitného skupiny odhaleno, jedna osoba uprchla a vrátila se zpět do vnitrozemí. Později byla zatčena a vyslechnuta tamními orgány SNB. Na základě tohoto výsledku byl zatčen i Žitný.

Mezitím se Marková vrátila do Prahy a udržovala styky se společností scházející se u Veselých. Tu tvořili manželé Veselí, Eduard Schulz, který zamýšlel v krátké době do Německa následovat svou družku, a Josef Důra.

Josef Důra pocházel z Prachaticka a krátce po únoru 1948 přešel hranice do Německa. Tam byl v utečeneckém táboře kontaktován agentem CIC, se kterým navázal spolupráci. Byl vyslán do Československa s rozvědnými úkoly a zpět přiváděl vytypované osoby. Na přelomu června a července 1949 byl v ČSR již počtvrté.

Marková do této společnosti uvedla příslušníka StB KARLA, jako svého kolegu z illegality. Ten Důrovi nabídl spolupráci. Dělal mu řidiče a zjišťoval tak jeho styky zde.

Poté, co byl nečekaně a bez vědomí pražské StB zatčen Žitný, bylo

přikročeno k „realizaci“; tzn. Marková s KARLEM podali telefonickou informaci o zamýšlené cestě Schulzeho, Veselého a Důry na Zbraslav, kde měl Důra odevzdat vzkaz a adresátku případně převést do Německa. Na cestě byla jejich auta zablokována auty StB a všichni jmenovaní zatčeni.

Při výsleších byli tázáni mj. na **JUDr. Simona**, ale zatčení ho dilem neznali, a dilem znali pouze z úředního styku. Celá Simonova protistátní činnost byla pouze hra s Markovou. Tuto hru hrál patrně proto, aby umožnil odchod do zahraničí svému příbuznému. Tak se stalo to, že při „realizaci“ skupiny „Dr. SIMON A SPOL.“ nebyl samotný Simon zatčen.

Josef Důra byl odsouzen za zločin velezrady a vyzvědačství při odvolacím řízení 17. 5. 1950 na 16 let odnětí svobody, **Josef Veselý** a **Eduard Schulz** na 10 let za velezradu a **Žitný** za totéž na 14 let.

Veselému byl zostřen trest mj. za to, že „... se u něho scházely podezřelé osoby Milena a Karel aj., kteří se smouvali na úkonech proti státu – tudíž schůzkám dodaly charakter protistátní“. ⁶²⁾

V srpnu a září 1949 nosila Marková mj. informace povšechné, dále konkrétní – o existenci převaděčské skupiny ve Šlapanech u Mariánských Lázní spojené s místní SNB či o úplatných příslušnících SNB. Seznámila se také s jistou **Klompovou**, která organizovala útěk určitých osob holandskými kamiony. Tyto osoby měly dle agenturní zprávy zájem o převod prostřednictvím Markové, jakou však zvolily nakonec cestu, se nepodařilo zjistit.

Díky Klompové se Marková také seznámila se **Zdenkou Řehořovou**; údajně je sblížil podobný osud rozvráceného manželství. Řehořová se Markové svěřila, že může pomoci lidem, kteří mají zájem opustit republiku. Její známý **Kamil Kruge** pracoval jako bezpečnostní referent v jistém podniku a měl možnost vystavovat povolenky ke vstupu do hraničního pásma u obce Šlapany. Tam pak vedoucí tamější továrny **Froněk** převod osoby dokončil. Tímto způsobem převedli již několik lidí. Marková se Řehořové později představila jako ilegální pracovnice, která má podobné možnosti. Poté, co si jí Řehořová stěžovala na finanční tíseň, Marková navrhla, aby za úplatu sháněla osoby mající v úmyslu emigrovat; Marková a její skupina pak již převod zařídí.

Tímto Milena Marková vstoupila do poslední velké agenturní akce svého života. Od Řehořové získala informaci o tom, že **arcibiskup Beran** poslal kurýrní cestou šperky v hodnotě tří milionů Kč na podporu zahraniční akce. Přislíbila odeslat spojkou dopisy Zdeny Řehořové do Paříže a v průběhu října již obdržela první jména zájemců o emigraci. Byli to: Hanibal Řehoř s rodinou (příbuzný Zdenky Řehořové), Jindřich Práda s rodinou (Řehořův bratranec), Böhmovi, Jiráskovi, Palda a Rudolf Dressler.

Poté, co Kruge odmítl převedení přes hranice s tím, že nedávno byli na hranicích zatčeni dva jeho lidé, a také proto, že není možné zařídit přechod přes hranici pro rodinu s dětmi, nabídly tuto službu svým příbuzným Řehořová s Markovou...

Hanibal Řehoř s rodinou se sice krátce před tím vrátil z Itálie (za jeho návrat se zaručily 4 osoby), našel však svoji živnost zapečetěnou likvidační národní správou a byl mu odebrán cestovní pas za styk s emigrací v zahraničí. Ze strachu z uvěznění a z obavy o zdraví své dcerky (byla ohrožena TBC) se rozhodl emigrovat do Itálie, kde měl jako obchodník s vínem zaručeno zaměstnání. Údajně se rozhodl na poslední chvíli od emigrace upustit; Marková ho však, patrně pod vidinou zisku, donutila tím, že již měla jeho zavazadla a hrozila mu udáním. Cestu nastoupili 23. 10. 1949. Dva mladíci je odvezli na chatu za Jihlavu, tam byla rodina druhý den po zinscenované potyčce s příslušníky SNB a „náhodné“ prohlídce zatčena.

Rudolf Dressler, tajemník Červeného kříže, zaplatil Markové za zorganizování přechodu 10 000 korun. Odvezla ho 27. 10. 1949 na konečnou zastávku tramvaje na Bílé hoře v Praze a předala dvěma mužům. Ti ho odvezli do pohraniční obce a společně s převaděčem dovedli k hranicím, kde byl Dressler po fingované přestřelce zatčen.

V říjnu 1949 byla Zdena Řehořová pro Markovou hlavním pramenem zpráv. Informovala ji mj. o jistém **Jandovi**, který navštívil ji a jejího známého **Vladimíra Uhlíře** se zpravodajskými dotazníky a s tím, že shání muže do zahraniční armády. Marková o něm bezprostředně informovala svého ř. o. a dostala za úkol navázat s ním kontakt. Jak však vysvitlo později, šlo o provokatéra z řad StB.

Ohledně převedení výše zmíněného Paldy do zahraničí se Marková seznámila s již jmenovaným Vladimírem Uhlířem. **Palda** ke svému štěstí zvolil pro liknavost Markové a Řehořové cestu přes Uhlířova bratrance, nicméně oběma organizátorkám vyplatil po pěti tisících korunách.

Jiráskovi a Böhmovi Markovou odmítli, ve hře zůstal pouze **Jindřich Práda**, zaměstnanec Kanceláře prezidenta republiky. Práda měl obdržet korespondenční lístek od svého příbuzného Hanibala Řehoře po jeho ilegálním přechodu hranic. Lístek však došel se zpožděním, měl jiné znění než bylo dohodnuto, a navíc byl odeslán ze sovětské okupační zóny v Rakousku; rodina Hanibala Řehoře byla již v té době zatčena.

Dne 22. října 1949 **Zdena Řehořová** zmizela (byla tajně zatčena) a Milena Marková byla viděna, jak z již opuštěného bytu Řehořových stěhuje nějaká zařízení. Toto vše vedlo Jindřicha Prádu k závěru, že Marková zastupuje zločineckou organizaci, převod přes hranici odmítl a Markovou oznámil svému známému příslušníku SNB.

V srpnu 1950 odvolacím soudním řízením skončil případ „ŘEHOŘOVÁ a spol.“. Za zločin velezrady podle zákona 231/1948 Sb. byli **Zdenka Řehořová a Kamil Krüge** odsouzeni na 15 let vězení, **Rudolf Dressler** na 10 let, **Böhm** na 6 let, **Vladimír Uhlíř** na 5 let a **Jirásek** na 4 roky odnětí svobody.

V odůvodnění rozsudku stojí, že odsouzení vešli ve styk s agenty cizí mocnosti „**Milenou a Jandou**“, kteří verbovali lidi do zahraničí, neoznámili jejich činnost, spolčili se s nimi nebo pro ně byli ochotni pracovat. Manžele Řehořovy soud osvobodil se zdůvodněním, že:

*„...úplně drzým způsobem a jednáním Milena donutila Řehořovi k emigraci“.*⁶³⁾

Koncem října 1949 se začíná měnit vztah StB k Mileně Markové. Došlo k další výměně ř. o., Markovou přebral po Abrahamovičovi na krátkou dobu další **pracovník IV. sektoru Zikmund** a po něm jeho kolega **Kettner** – „043/Kr“ či JIRKA.

Zikmundovi – „IV-13“, který Markovou řídil od srpna do října 1949, byly vyčítány malá tvrdost a rozhodnost vůči ní. Poté, co vyšlo najevo, že mu obstarala nedostatkové zboží, byl Markové přidělen právě Kettner.⁶⁴⁾

V této době, tedy již po změnách ve velení IV. sektoru, se začaly kriticky analyzovat její zprávy. V kolonce „hodnocení“ na agenturních zprávách, kde se od jara 1948 objevovaly pouze pochvalné glosy, nyní čteme poznámky o nevěrohodnosti a lživosti zpráv. Marková si tyto soudy vysloužila tím, že přinesla nepravdivé zprávy o svém sledování (uvedla vůz StB, který na ni sice byl nasazen, ne však v uvedené době), a zejména poté, co přináší zprávu, že Hanibal Řehoř poslal zprávu z emigrace pracovníkovi italského konzulátu. Této zprávě předcházelo ujištění Markové řídícím orgánem, že uvedená rodina je vskutku v zahraničí, ačkoli byla již zajištěna na Pankráci.

StB byly podezřelé její cesty za Prahu, podezřelá byla z obohacování se na úkor obětí vyprovokovaných akcí (vykrádání opuštěných bytů, vybírání poplatků za převod přes hranice) a v neposlední řadě také z „dvojí hry“ ve prospěch západní rozvědky. Podle jiných agenturních zpráv neříkala Marková StB vše, co věděla.⁶⁵⁾

Změna přístupu k Markové patrně souvisí rovněž se změnami ve vedení IV. sektoru. Plechatý odjíždí v srpnu na půlroční školení do Kolodějí, následně opouští místo velitele sektoru a odchází na technický sektor. Koncem roku 1949 tedy vedl **IV. sektor Antonín Prchal**, který ve funkci zástupce velitele vystřídal **Orovana**. A právě Prchal, který později nechal Markovou zatknout (dle vlastního svědectví na rozkaz **Ivo Milena**), jí nedůvěřoval.

Dne 4. 11. 1949 dostává Marková od ř. o. úkol rozhlásit ve společnosti kolem Jindřicha Přády, že koncem týdne odjíždí. Úmyslem StB

bylo nechat Markovou ve styku s Prádou, který byl posledním „želízkem v ohni“, po Prádově odjezdu ji zatknout a vzít k výslechu.

Taktéž v listopadu žádá Milenu Markovou její známá **Horáčková** se svým druhem **Mesnerem** o poskytnutí pomoci při emigraci. V rámci „zkoušky“, zda-li se Markové jedná o získání úplaty, byla StB záměrně úkolována, aby oběma oznámila, že jejich převedení bude stát větší částku peněz. Po tom, co zjistila, že o konkrétních finančních částkách budou její „nadřízení“ informováni, přinesla Marková svému ř. o. zprávy o šmelině a majetku Horáčkové s Mesnerem a o úmyslu použít do zahraničí jinou cestu nežli její.

V této zkoušce tedy Marková neuspěla. Dne 3. 12. 1949 byla na schůzce ř. o. Kettnerem zatčena a převezena do Jihlavy. V poslední zprávě ze schůzky Kettner uvádí:

„...Agent byl po celou dobu jízdy klidný a veselý, neboť neměl tušení, kam je vezen. Teprve při předávání orgánům KV StB Jihlava zbledl. ...sdělil agent: Toto jsi mi Jirko neměl dělati, to nejseš žádný kamarád. Prosím tě, mám zde recept pro malou dcerku, kup jí ty léky, nutně je potřebuje.“⁶⁶⁾

Právě do Jihlavy byla Marková převezena z rozhodnutí velitele sektoru Antonína Prchala, který měl na zdejším velitelství StB své známé ještě z předúnorových dob, kdy zde působil jako regionální rezident.⁶⁷⁾ Proč musela být Marková internována právě ve věznici, kde měl Prchal „své lidi“, je otázkou. Údajně měla být po několika dnech, „až změkne“, vzata k výslechu k vyjasnění výše uvedených podezření.

Do stavu věznice byla zapsána jako VANDA ROUBALOVÁ, dostala psací potřeby s pokynem sepsat svoji dosavadní činnost. Na žádost Prchala byl vydán rozkaz, aby kromě vězeňského nepřišla s nikým do styku. I přes tento rozkaz, patrně nedopatřením, k ní byla 7. 12. 1949 na několik hodin nasazena do cely provokatérka, jinak **čekatelka SNB Peprlová**, vystupující v roli zatčené. Ta prý během pobytu v cele nepozorovala na Markové sebemenší vzrušení, naopak Marková Peprlovou ještě sama povzbuzovala. Skleslost nejevila ani 10. 12. 1949 při rozhovoru s vězeňským.⁶⁸⁾ Následující den, v 16.30 při rozdělování jídla, byla službou nalezena v cele oběšená na železném rámu postele.

Po domluvě s dozorčím důstojníkem byl k tělu přivolán zajištěný lékař **MUDr. Motýl** (úřední lékař **MUDr. Roch** nebyl k dosažení), který i přes provedené oživovací pokusy konstatoval smrt oběšením; podle jeho názoru šlo s největší pravděpodobností o sebevraždu. Nebylo nalezeno nic, co by mohlo nasvědčovat jiné příčině smrti. Přivolaný přímář jihlavské nemocnice **MUDr. Michl** jen potvrdil jeho diagnózu.⁶⁹⁾

Ještě před smrtí sepsala Milena Marková na Kettnerův příkaz výpovědi o své dosavadní činnosti. Tyto, datované dnem 4. 12. a 6. 12.

1949, odevzdala zastupujícímu veliteli KV StB Jihlava **npor. Václavu Dáňovi**, který je doručil Prchalovi.

Marková v nich mj. pojednává o své nevině a projevuje strach o osud své dcerky. První výpověď je zakončena:

„....Snad bude kratší, když bude vyhotoven p. Plechatým, či doktorem nebo p. Jirkou protokol proti mé práci a o mé ‚zradě‘, já ho podepíši.“⁷⁰⁾
Druhá výpověď: *„....Ještě podotýkám bez falešného heroismu i vyhrožování, že svůj život mám v rukou já a v tom je moje síla. Necítím trpkost proti nikomu.“⁷¹⁾*

V cele, kde byla podle služby sama a nemohla přijít s nikým do styku, byly nalezeny ještě útržky popsaného papíru, ty se však StB nepodařilo rekonstruovat.

Od vyšetřování byli izolováni všichni příslušníci SNB, kteří Markovou znali. Ověřit příčinu sebevraždy přijeli do Jihlavy Prchal a další **příslušník IV. sektoru Oldřich Čech**.⁷²⁾ Pověřili Dáňu sepsáním protokolu a odvezli z Jihlavy kufrík s osobními věcmi Markové.⁷³⁾ Z vyšetřování její smrti nebyl učiněn žádný závěr.

Případ sebevraždy Mileny Markové byl znovu otevřen v roce 1963. Vyslýchání příslušníci SNB Kettner a Plechatý vyjádřili podiv nad jejím činem, a více méně sebevraždu zpochybnili, jiného názoru byli Prchal a Abrahamovič.⁷⁴⁾ Ani tentokrát nebyl z vyšetřování smrti učiněn závěr; pracovníky inspekce bylo konstatováno, že tato „záhadná sebevražda“ bude předmětem dalšího šetření.⁷⁵⁾ Sebevražda Mileny Markové tak zůstává záhadnou i nadále.

Její smrtí přišla StB o jednoho z nejschopnějších spolupracovníků té doby. Ke spolupráci byla Milena Marková získána na základě intervence Josefa Plechatého u MLS s jejím následným osvobozením; svou roli sehrál i jejich vzájemný osobní vztah.

Otec Mileny Markové byl po válce odsouzen na mnoho let odnětí svobody za kolaboraci a ze strany StB jí bylo naznačeno, že efektivní spoluprací může docílit zmírnění jeho trestu. Obvinění byli tehdy v jiné souvislosti také její bratr a později manžel. Markové se kladl za vinu společenský styk s vysoce postavenými nacisty, vedený na žádost ředitele Orbisu Rudla, který během války zřejmě spolupracoval s britskou tajnou službou. Pokud lze věřit písemným výpovědím Markové, byla v období 1940–1943 zpravodajsky činná ve prospěch spojenců. Tato činnost byla příčinou jejího obvinění a následného zapojení do agenturních struktur ZOB, později StB. Svou roli zde sehrála také lidská msta, závist a udavačství.

Znovu opakujeme, že agenturní působení Mileny Markové do února 1948 není zcela jasné. Ze zpráv je možné vyčíst její směřování do řad

ČSL a katolických kruhů. Z jiných pramenů je patrné, že její styky byly mnohem širší, přinášela zprávy mj. i o vysokých funkcionářích KSČ. V roce 1946 nebo 1947 podala zprávu, ve které označila **Karla Švába** za spolupracovníka britské rozvědky. Tato zpráva měla být zařazena ve skartovaném agenturním svazku, z něhož na počátku 50. let zmizela; Marková měla snad zprostředkovat i setkání Švába a neznámého cizince.⁷⁶⁾

Z neúplné kolekce zpráv soustředěné ve vyšetřovacím spisu vyplývá její prvotní pouťorové zaměření na provokační působení v ilegálních odbojových organizacích. V této činnosti však nebyla příliš úspěšná. Podařilo se jí napojit pouze na neploletého mariánskolázeňského radistu Nového a lidi kolem něho (zejména skupinu velmi mladých lidí z Plzně). Nepronikla do žádné jiné existující odbojové skupiny, likvidovaná „skupina JUDr. JANDY“ byla organizována a k činnosti provokována samotnou Markovou, „skupina JIŘÍ KUZMA“, v souvislosti s kterou byl odsouzen mjr. Aubrecht aj., byla násilně sestavena StB.

Z jejich tří cest do Německa byly využity hlavně zpravodajské poznatky o lidech, organizaci a objektech CIC, o utečeneckých táborech a jejich obyvatelích. Vybavení těmito znalostmi, popř. legitimacemi s razítkem CIC, navštěvovali pak pracovníci StB buď vytypované osoby, nebo osoby, na které byli ze zahraničí nasměrováni. Vystupovali v roli kurýrů zahraničních zpravodajských služeb a provokovali navštívené k protistátní činnosti nebo od nich přebírali cenné předměty, které měli doručit jejich majitelům do zahraničí.

Souběžně s provokační činností typovala Marková možné zájemce o útěk do zahraničí. Byla zaměřena převážně do vyšších a středních vrstev, hodnocena jako velmi schopná a iniciativní spolupracovnice, která si objekty vybírala sama. Osoby, které využily nabízených převaděčských služeb Mileny Markové, se v převážné většině staly oběťmi akce „KÁMEN“.

Akce „KÁMEN“ měla zjednodušeně řečeno dvě podoby, obě však v režii StB.

První verze: Osoba byla příslušníky StB vystupujícími v roli odbojářů přivezena do blízkosti hranic, zde byla předána řemeslnému převaděči – v této roli zpravidla vystupoval příslušník pohraničního útvaru. Ten pak osobu odvedl ke státní hranici na smlouvané místo, kde byla zatčena.

Druhá verze: Osoba byla převedena přes fingovanou hranici, na rovněž fingované služebně CIC zpravodajsky vyslechnuta příslušníkem StB v americké uniformě. Výslech byl zaměřen na protistátní činnost vyslýchané osoby a jí známých osob. Následně byla vyslýchaná osoba označena za komunistického agenta a předána československým bezpečnostním orgánům.

Marková se těchto akcí zpravidla osobně účastnila, aby dodala věrohodnosti zúčastněným příslušníkům.

V některých jednotlivých případech byla osoba příslušníky SNB za hranice skutečně převedena, měla tím být upevněna důvěra v Markovou u osob, na kterých měla StB zájem. Jejím prostřednictvím tak byl vytvořen obousměrný kanál, kterým se pohybovali spolupracovníci StB, ale i osoby ze zahraničí, i bez vědomí Markové.

Agenturní činnost Mileny Markové byla vskutku rozsáhlá. Od roku 1948 do poloviny roku 1949 byla hlavní spolupracovnicí IV. sektoru a fakticky zajišťovala pracovní náplň pro výpadové oddělení.⁷⁷⁾

Její donašečská, typářská, organizační a provokační činnost pramenila z důvěry StB, kterou získala v březnu 1948. Dochované opisy jejích zpráv obsahují informace zhruba o 90 osobách, přičemž jich ve skutečnosti udala zřejmě mnohem více. Nemohu zde vypočítávat, kolik let věznění kolika lidem zavinila a kolika dalším způsobila hoře a šikanování. O tom, že si Marková byla vědoma dosahu své činnosti, kterou sama před sebou ospravedlňovala levicovým idealismem, svědčí její vlastnoručně psaný dopis „svému ř. o.“⁷⁸⁾

Důvěru StB ztrácí již ke konci roku 1949. Je podezřívána ze zatajování zpráv, z dodávání lživých zpráv, z kriminální činnosti na úkor obětí akcí „KÁMEN“ a z práce pro cizí rozvědku. Podezření z podávání lživých a neúplných zpráv pramení z jejího agenturního prověřování a její vlastní blamáže.

Podezření z vykrádání bytů obětí a vybírání poplatků za „převod“ souvisí s faktem, že akce „KÁMEN“ byla spojena s pohybem majetku prchajících. Ti s sebou zpravidla brali veškeré své cennosti, které jim pak byly při zadržení zabaveny. Zabavené věci nebyly patřičně evidovány a mohly se tak stát předmětem machinací a obohacování jistých příslušníků SNB.

Na provádění akcí „KÁMEN“ úzce se IV. sektorem spolupracovala **pohraniční stanice SNB ve Všerubech**. Velitel této stanice **Stanislav Liška** byl údajně v roce 1949 za neznámých souvislostí zatčen a na Borech ho vyslýchali pracovníci IV. sektoru Abrahamovič a Zikmund. Liška si údajně vyhradil s Abrahamovičem soukromý rozhovor, následně byl propuštěn a uprchl s většinou příslušníků stanice Všeruby do zahraničí. Jeho **zástupce Schneider**, který ve Všerubech zůstal, byl prý zatčen a odsouzen k smrti.⁷⁹⁾

Podezření z „dublérství“ mělo svůj původ v minulosti Markové a v jejích třech cestách do Německa.

Změna přístupu StB k Mileně Markové dozajista souvisí s personální změnou ve vedení IV. sektoru. Z velitelského místa odchází její bývalý milenec Plechatý a velení přebírá Prchal. A právě Prchal, který prý

Markové nedůvěřoval, ji údajně po poradě s Milenem nechal uvěznit mimo Prahu, tam kde měl „své lidi“ a kde byla později nalezena oběšená.

Jediným vodítkem pro zjištění příčin sebevraždy byla roztrhaná zpráva zanechaná Markovou v cele; tu se však nepodařilo složit ani na technickém, ani na II. sektoru.

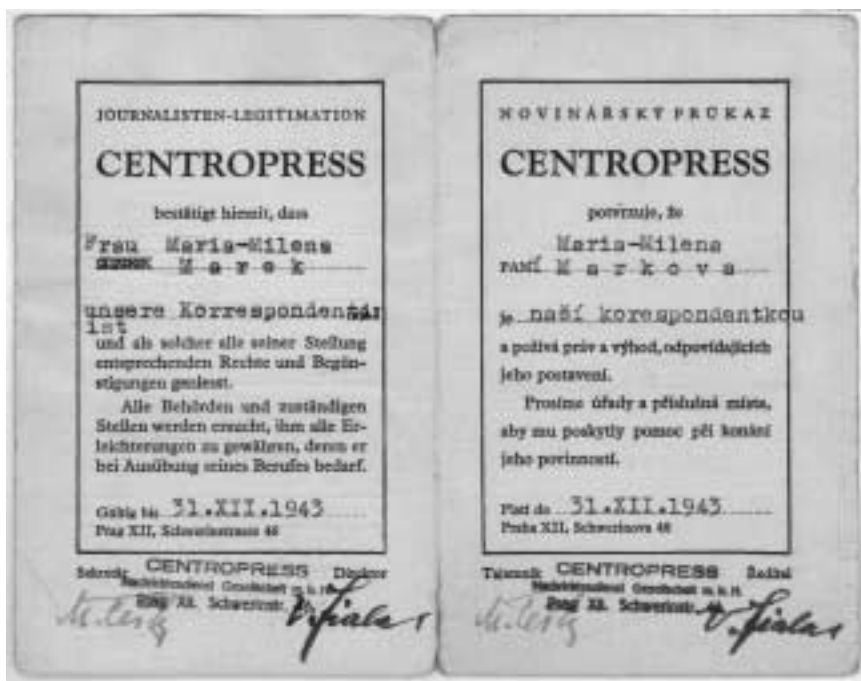
Milena Marková ve své agenturní práci zavadila o několik citlivých věcí. Z nám známých to byla již výše zmiňovaná zpráva o Karlu Švábovi, dále otázka majetku obětí akcí „KÁMEN“ a zpravodajské působení proti některým příslušníkům vnitřa. Občas informovala své ř. o. o nezákonné činnosti některých příslušníků SNB a StB; nejzávažnější byl případ **Oldřicha Maláče**, bývalého zpravodajského důstojníka MV, který měl v úmyslu odejít s manželkou prostřednictvím Markové za hranice. Také on se stal obětí akce „KÁMEN“. ⁸⁰⁾

Převzít tedy v těchto souvislostech Prchalova tvrzení, která vylučují zájem kohokoli ze SNB na její smrti, je přinejmenším problematické. Připomeňme, že ještě večer před svou smrtí v rozhovoru s vězeňským nejevila Milena Marková skleslost a projevovala odhodlání a vzdor.

Milena Marková (1913–1949) svou iniciativní agenturní činností způsobila mnoho zla; její role „agentky cizí rozvědky“ využívaly i soudy k zostření rozsudku nad obviněnými. Byla produktem a zároveň obětí zrádného systému. Obětí, která si svou činností ve prospěch zla připravila vlastní konec.

**Příloha 36: Pravý a krycí průkaz totožnosti Mileny Markové
a její novinářský průkaz CENTROPRESS**

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) SOA Praha, MLS, LS spis. zn. 479/1946, protokol sepsaný s Markovou 17. 12. 1945, str. 4.
- 2) Tamtéž. Životopisné údaje o sňatku s britským státním příslušníkem pocházejí ze dvou zbytků vlastnoručně psaných životopisů Markové, uložených v A MV Praha, ZV 122 A. Ve snaze objasnit tuto etapu života Markové proběhlo státoobčanské šetření v archivních fondech SÚA Praha, které bohužel přineslo negativní výsledek. Podle tehdejších zákonných norem žena sňatkem s cizincem pozbývala čs. státní občanství. Marková však občanství nepozbyla a užívala dále své dívčí jméno Nedvídková. Nebyl rovněž nalezen záznam o rozluce zmiňovaného svazku, ačkoli se v roce 1943 vdává za novináře V. A. Marka. V těchto souvislostech zní její výpověď o legitimním sňatku se Scottem poněkud fantasticky.
- 3) A MV Praha, ZV 122 A, str. 22, torzo životopisu. Generální ředitel Fridrich Rudl znal dle tvrzení Markové „pravý stav věci“.
- 4) A MV Praha, 305-417-3, výpověď pracovníka pražské SD Kurta Wilfera, známého též jako ing. Havlíčka, str. 129–131.
- 5) A MV Praha, 305-631-1, výpovědi Dr. Jiřího Smíchovského, str. 110.
- 6) A MV Praha, 305-631-1, str. 10.
- 7) A MV Praha, Z 603, str. 2. Právě od Kellera byl Rudl informován o ničivých účincích střel „V“ dříve než Němci v Praze.
- 8) A MV Praha, 305-417-3, str. 129–131.
- 9) A MV Praha, 305-631-1, str. 33.
- 10) Mladá fronta, 11. 5. a 12. 5. 1947, Nové pravdy o pražském povstání.
- 11) A MV Praha, ZV 122 A, str. 3.
- 12) SOA Praha, MLS Praha, LS spis. zn. 479/1946, str. 12. Skutečnost, že Schneider byl úředník SD s krycím jménem Schwarz, nebyla údajně Markové známa.
- 13) A MV Praha, ZV 122 A, str. 22.
- 14) SOA Praha, MLS Praha, LS spis. zn. 479/1946, str. 46.
- 15) A MV Praha, 305-417-3, str. 129–131.
- 16) A MV Praha, str. 22, torzo životopisu.
- 17) Tamtéž.
- 18) SOA Praha, MLS Praha, LS spis. zn. 479/1946, obžaloba.
- 19) Tamtéž, str. 48.
- 20) SOA Praha, MLS Praha, LS spis. zn. 479/1946, str. 57.
- 21) A MV Praha, ZV 122 A, obálka 22, životopis.
- 22) A MV Praha, ZV 122, agenturní zpráva z 23. 6. 1948.
- 23) A MV Praha, 305-631-1, str. 10.
- 24) A MV Praha, ZV 122 A, str. 9.
- 25) A MV Praha, ZV 122 A, AZ, str. 322, píše Plechatý: „....při rozchodu předal mi agentmedailonek, tento mi zavěsil na krk,předal mi klíče od jeho bytu, kam se mám občas podívat.“
Tamtéž, str. 301: „Zůstal jsem po příjezdu u agenta spát, odešel jsem druhý den asi v 11 hodin.... Agent byl přiveden z rovnováhy tím, že se dozvěděl o svadbě ř. o., ... Já jsem Vás přece nechtěla nijak poutat, ... nyní si také vysvětluji, proč jste mne

předal p. doktorovi, ... prosila bych Vás, abyste mi vrátil moji fotografii, zařadila jsem Vás nyní do skupiny typů mého manžela. ...další rozhovor se týkal analyzování našeho dřívějšího poměru a zkoumání možnosti další spolupráce.“

- 26) A MV Praha, ZV 122, výpověď Plechatého, str. 53–54.
- 27) A MV Brno, personální spis J. Plechatého, ev. č. 3339, str. 134. Vlastní zpráva předaná agentem byla napsána na list A, na list B ř. o. psal okolnosti schůzky, zprávu hodnotil a stanovil postup další práce s agentem. Osvald Závodský byl v roce 1948 zástupcem přednosty odboru ministerstva vnitra BA – Státní bezpečnosti a velitelem skupiny BAa, zvané též vnitřní StB; Ivo Milen byl jeho zástupcem.
- 28) A MV Praha, ZV 122 A, obálka 22, dopis manžela Markové V. A. Marka.
- 29) Tamtéž, AZ, str. 299, „...Mrzí mě, že s otcem nepůjde asi nic dělat, i když si podal žádost o amnestii. Z tábora mu žádost doporučili... Dal jste mi naději, že by šlo v této věci něco dělat, budu-li mít v práci úspěchy, které by bezpečnosti státu pomohly. Budu se skutečně snažit a znovu opakuji, že vše, co jsem Vám řekl, je čistá pravda.“
- 30) Tamtéž, obálka 24: „...Budou pracovat o to líp, že se zbavím pocitu soucitu s lidma, kteří si soucit nezaslouží. To je hlad, který přinesla do mého života sl. Marianová, aniž o tom ví, že mi prospěla.“ Na jiném místě uvádí, že: „...západ má u mne vroubek a doufám, že to nyní vyrovnám.“ Tamtéž, ZV 122, str. 26.
- 31) A MV Praha, ZV 122, výpověď Antonína Prchala, str. 188.
- 32) Tamtéž, str. 134.
- 33) A MV Brno, A 8, inv. j. 291, str. 187.
- 34) A MV Brno, personální spis Josefa Plechatého, ev. č. 3339, str. 83.
- 35) A MV Praha, ZV 122, str. 50.
- 36) Tamtéž, str. 1.
- 37) ZOB II zpravodajsky pracoval proti nekomunistickým stranám, výsledky jeho činnosti pak byly využívány KSČ.
- 38) A MV Praha 122 A, AZ, str. 349.
- 39) Tamtéž, AZ, str. 348.
- 40) Tamtéž, AZ, str. 344. Plechatý zde píše: „...první odstavec zprávy prověřen přímo (odposlechem) při nepřipravené návštěvě. Z toho soudím, že i zbytek zprávy je pravděpodobně seriosní.“
Uvádíme pro dokreslení představy metod práce StB v roce 1948. „Odposlech při nepřipravené návštěvě“ podrobně vysvětluje Plechatý ve své výpovědi: „...Prověřování agentury jsem prováděl velmi zřídka, ...kupř. v případě 'K 40', kdy pravdivost zprávy byla prověřována tím, že společně s tehdejšími vedoucími sektoru politického zpravodajství jsme vlezli u ní do skríně, a tak jsme pozorovali a poslouchali, zda osoba jedná a hovoří tak, jak bylo uvedeno ve zprávě.“
Též ZV 122, str. 53.
- 41) Tamtéž, výpověď Kettnera, str. 122.
- 42) Viz Sborník Securitas Imperii 2, ÚDV, Praha 1994, str. 72–116.
- 43) A MV Praha, ZV 122 A, AZ, str. 322. Datum na domluveném zaslaném lístku znamenalo, že se vrátí za 14 dní včetně data. Bude-li psáno o krásných horách, znamená to, že přechod bude v místě odchodu, lesy znamenají místo návratu Klátovy a slovo „přšlo“ znamenalo, že byla zavřena.
- 44) Tamtéž, zprávy z americké okupační zóny jsou popsány na str. 302–317. V Černé knize byl pro jednotlivé příslušníky OBZ, SNB, kriminálky a politiky veden list, na který byly dopisovány stížnosti: zrada, mučení, okrádání apod. Mimo ni existovaly „černé listy“ vedené na civilní osoby.
- 45) Archiv Advokátní komory České republiky, spis III 46/40.
- 46) A MV Praha, ZV 122 A, AZ, str. 297.

- 46) Po návratu do Prahy sdělil Janda Markové, aby už do Německa nejezdila, s tím že chce za zprávy náležitou odměnu, a je lépe pracovat pro Angličany nebo Belgičany, kteří jsou větší kavalíři.
- 47) A MV Praha, V-5464 „Dr. Janda a spol.“.
- 48) K roztržce došlo během druhé návštěvy Markové v Německu, kdy se Studnička snažil její další návštěvu utajit a nechat ji tak spolupracovat pouze s Jakschovci, s nimiž měl úzké kontakty. Poté, co Marková sama vyhledala Tigrida, byla její přítomnost vyražena a Studnička byl na osm dní internován.
- 49) A MV Praha, V-5392 „Studnička Miroslav a spol.“.
- 50) A MV Praha, V-5519 MV.
- 51) A MV Praha, V-1801.
- 52) Z výpovědí bývalých příslušníků StB je známo, že ř. o. Markové byli postupně příslušníky IV. sektoru Josef Plechatý, Vladimír Průša, Josef Zikmund, Evžen Abrahamovič a Zdeněk Kettner.
- 53) A MV Praha, a. č. 526001.
- 54) A MV Brno, A 8, inv. j. 1516, str. 13. Soupis zločinů, opis:
 „1/ Pplk. Reicin bil gumovým šlauchem s ocelovou vložkou ang. parašutistu Gorik, nyní pos. věznice po hlavě a po krku, nařídil voj. OBZ, aby byl do rána týrán. Tento voj. byl nahý přes noc uvázan a tloučen tak, až mu byl ušní bubínek prorazen. – měsíc červen.
 2/ V měsíci říjnu tloukl (fackoval) čs. npor. Kovačik Viliama od 32. pěš. pl. z Košic, spílal mu, zlehčoval slovenskou armádu a její povstání.
 3/ Důst. a voj. OBZ bijí vyšetřované. Kpt. Schwarz Julius nyní na Pankráci, byl v měsíci červnu na OBZ v Praze bit, 150 dřepů za stálého kopání, pálen cigaretou na prsou a břichu a byl nucen pít moč, při čemž se pozvracel. Voj. Děrda Ladislav, 5. pěš. pl.I/3 rota, byl na OBZ v Teplicích Šanově od velitele a od vojáků tak zbit, že 23 dnů byl nemocen. Neviděl a močil krev. Byl léčen šéflékaři v pos. věznici. Svědci o nemoci – celá světnice.
 4/ Kpt. Sommmmer OBZ 1. Div. měl být z rozkazu ONB bez soudu zastřelen.
 5/ Por. Smrčina OBZ obdržel rozkaz ku zastřelení 50 zajištěných z tábora těžce pracujících v dolech. Rozkaz nevyplnil. Odstřelil již dříve 5 lidí určených. Svědek syn plk. Bořika. Dále zastřelil dr. Koldinera proto, že viděl jak četníci OBZ postríleli na náměstí v Horním Litvinově 30 lidí. (červen). Svědek plk. Bořík Chomutov.
 6/ Npor. Čupka a 1 por. od OBZ od I. oblasti z Prahy přijeli k por. Smrčinovi a žádali 2 Němky k souložení. Toto odepřel a proto poslali jmenovaní důst. 2 auta a četníky OBZ do obcí pro tyto ženy. Četníci dovezli 2 ženy, které si por. Čupka s por. odvezli. Němky se více nevrátily, jejich osobní doklady zůstaly u por. Smrčiny. Co se s oběma ženami stalo, nebyly zavražděny? 5 chlapců asi 14 letých a 10 žen bylo popraveno OBZ kpt. Černý, por. Čupka, ppor. Macháček, všichni 1. divize Postoloprty (Fr. Golová, ved. úřadu práce Postoloprty a prap. Marek).
 7/ V Postoloprtech bylo 3. července bez soudu pobito 2857 osob, byly zakopány v okopech. Přesné jmenné seznamy jsou k dispozici, kdo dal k tomu rozkaz, bude vědět npor. Čupka OBZ.
 9/ Npor. Čupka na příkaz OBZ z Prahy dodal 12 prasat, odkud dodaný materiál byl a k čemu byl použit?
 10/ V červenci byla z transportu 4. slov. brigády vracející se do Bratislavy sestavena por. Smetanou OBZ v Břeclavi popravčí četa a asi 150 – 200 osob, Slováků a Němců vracejících se z nucených prací v říši, bez soudu popraveno. Svědek rotný Gladič, Prešov.
 11/ Por. Demarque, amer. ambasady byl v listopadu t.r. na I. obl. Na Sadech 64 ztloučen nohou od stoličky po hlavě a krku rtm. Čavojským. Tento důst. následkem ztýrání pokusil se o sebevraždu oběšením. Druhý den byl franc. velvyslanectvím

odvezen. Svědci: pplk. gen. št. Salzer Ant. a npor. slov. armády Kovačik Viliam, Košice.

12/ Por. Smrčina obdržel rozkaz od OBZ sehnat materiál pro odstavení plk. Boříka z Chomutova, že je prý „nepohodlný“.

Tamtéž je uložen i opis dopisu pro mjr. Aubrechta od Hany Krupkové datovaný 7. 11. 1948:

„Milý majore, používám příležitosti, abych Vám poděkovala za všechno, co jste se snažil pro mě udělat a prosím Vás znovu za prominutí, že jsem se v tak nebezpečné záležitosti obrátila právě na Vás. Neměla jsem však opravdu nikoho, jak konečně jistě sám víte, komu bych mohla více důvěřovat, nežli Vás a přítelkyni Milenu, která Vás navštívila. Myslím, že všechno by bylo dobré až na to, že jsem stále ještě v lágru, Ale doufám, že se vše napraví. Zprávy, které mi Milena od Vás přivezla, jakož i doporučení, které jste poslal, jsem v pořádku předala příslušným orgánům, stále však ještě není vidět žádný výsledek, takže doufám. Dovedete si jistě představit, jak nerada jsem odcházela od svého malého Pavlíka, ale opravdu jsem neviděla jiné východisko. Mám k Vám ještě jednu prosbu, až budete mít příležitost, vyhledejte mé rodiče a požádejte je, prosím Vás, mým jménem za odpuštění, že jsem jim znovu způsobila tolik starostí a bolu. Neměli tušení, co mám v úmyslu, ale snad už je Milena o všem informovala. Polibte za mne mého drahého Pavlíčka. Děkuji Vám ještě jednou za všechno. Vaše Hana. Doručitel je spolehlivý!“

Na opise je dále připsáno: „dopis podepsán a dne 24. 11. 48 předán Aubrechtovi“.

55) A MV Praha, a. č. 526001.

56) Osud hotovosti a šperku Krupkové není znám. Je možné, že se na úkor obětí z podobných akcí agenti a příslušníci SNB nezákonně obohacovali. Majetková trestná činnost jim, stejně jako Markové a několika dalším příslušníkům působících v podobných akcích, však nebyla prokázána. Podezírání byli zejména velitel výpady IV. sektoru Abrahamovič a zástupce velitele sektoru Orovan, kteří trvale disponovali větším množstvím peněz. Abrahamovič údajně dokonce část výloh na některé akce „Kámen“ hradil ze svých prostředků. Sami zadržení neměli často zájem na sepsání podrobných seznamů zabavených věcí, neboť vysoká hodnota převáženého majetku jim při soudním přelíčení mohla pouze uškodit.

57) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 291, str. 195, výpověď bývalého pracovníka II. sektoru Josefa Richtera (1917). V jiných pramenech (agenturní svazek Krupkové, protokoly za prošetřování nezákonné činnosti StB z roku 1957) se uvádí, že Krupková byla zatčena při přechodu hranic pohraniční hlídkou a odevzdána StB.

58) A MV Praha, a. č. 526001.

59) A MV Praha, V-933.

60) Tamtéž.

61) Tamtéž.

62) A MV Praha, V-5384.

63) A MV Praha, V-5504.

64) A MV Praha, ZV 122 A, str. 19.

65) A MV Praha, ZV 122, str. 188.

66) A MV Praha, ZV 122 A, zpráva z 3. 12. 1949.

67) Tamtéž, str. 13, výpověď Prchala. Úkolem regionálních rezidentů ZOB II. bylo získávat agenturní spolupracovníky v jiných politických stranách. Rezident byl vybaven automobilem, přístojem na pořizování fotokopii a falešnou občanskou legitimací. Krycí totožnost mu byla přidělena proto, aby v případě prozrazení nebyl kompromitován ZOB.

68) A MV Praha, ZV 122 A, str. 32, protokol s vězeňským: „.... V sobotu dne 10. 12. se mě tázala, jestli nevím, co s ní budou dělat. Odpověděl jsem jí, že nevím. Na toto mi

Roubalová řekla: „..... si páni myslí, když mě strčejí do té tmavé kobky, že mi hlava změkne. Já však mám hlavu dobrou.“

69) Tamtéž, str. 35, obálka 47.

70) Tamtéž.

71) Tamtéž.

72) A MV Praha, ZV 122, str. 124.

73) A MV Praha, ZV 122 str. 224. Kufřík s osobními věcmi Markové měl Prchal v trezoru; po jeho odchodu z vnitra byl uložen v archivu 7. správy MV, odtud byl dne 26. 1. 1963 vyzvednut orgány inspekce MV.

74) Její poslední ř. o. Kettner vypověděl: „Můj názor a názor tehdejších orgánů byl tehdy ten, že pokud vůbec spáchala sebevraždu, tuto nespáchala z vlastního popudu.“ Tamtéž, str. 129.

Plechatý sdělil: „Vzhledem k tomu, že velmi lpěla na své dcerce, musela udělat něco hrozného. Psala-li zpověď bez diktátu a za normální situace zacházení s vyšetřovaným, pak bude pravděpodobné spojení její osoby s osobou Pilčíka.“ /Pilčík byl plzeňský převaděč, který své „klienty“ na osamělém místě vraždil a okrádal – pozn. autor./ Tamtéž, str. 55.

Abrahamovič vyjádřil domněnku, že pracovala pro britskou službu a čin spáchala ze strachu, že byla jako agentka odhalena. Tamtéž, str. 129.

Prchal její čin připisuje na vrub momentálnímu duševnímu stavu, připouští že by mohla spáchat sebevraždu z obav před odhalením skutečné činnosti. Jakou činnost měl na mysli, nespecifikoval. Zároveň vyloučil zájem kohokoli z Bezpečnosti na její smrti. Tamtéž, str. 189.

75) Tamtéž, str. 199. K tomu však pravděpodobně nedošlo, nové skutečnosti nepřineslo ani otevření případu Úřadem dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu v roce 1998.

76) A MV Brno, personální spis Plechatého ev. č. 3339, str. 87. Vyjádření Jana Hoška k osobě Plechatého: „....Již někdy v roce 1946 nebo 1947 /jsem/ve své agenturní práci zavadil ku svému údivu o to, že Karel Šváb je evidován anglickou agenturou... tuto informaci jsem tehdy sdělil s. Ant. Novotnému.“

77) A MV Praha, ZV 122, str. 189, str. 184. Dle výpovědi bývalého příslušníka Zikmunda: „.... Marková stačila skoro zaměstnat odd. Abrahamoviče, také se to později ukázalo, že toto oddělení po stránce pracovní živořilo. Marková měla velmi dobré organizační schopnosti, byla by schopna pro StB zorganizovat pěknou ilegaltu.“

78) A MV Praha, 122 A, str. 22. „....Upozornils mne otcovsky na nebezpečí. ... jistě mne znáš a víš tedy dobře, jak málo mi záleží na životě. Pracovala jsem pro tebe poctivě, ale nikdy jsem nezavírala oči nad možností, že spadnu. Věřila jsem, že dělám dobrou věc i když jsem trpěla, jsem jen žena, při zprávách o způsobu výsledků. Nemstila jsem se lidem, věřila jsem, že pracuji pro dobro celku. Od tebe jsem dostávala za poctivost jen nedůvěru a snižování. Dnes mám dojem, že bylo vše zbytečné.“ Nedatováno.

79) A MV Praha, ZV 122, str. 180, str. 134.

80) Oldřich Maláč se pokusil v dubnu 1948 uprchnout do Německa ze strachu z perzekucí, které mu, jakožto osobě zpravodajsky činné během 2. světové války v exilovém ministerstvu vnitra v Londýně a poválečnému členovi Československé strany národně socialistické, hrozily. Příčiněním agenta StB Františka Hejného a příslušníka všerubské stanice SNB prap. Stanislava Lišky s ním byla provedena akce „Kámen“. Na akci se hlavní měrou podíleli pracovníci IV. sektoru pod vedením Abrahamoviče.

Tajná operativní věznice **Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici** **v Praze v letech 1951–1955**

PROKOP TOMEK

I. Padesátá léta, agenti-chodci

Krátce po skončení II. světové války došlo k radikálnímu rozdělení Evropy. Výstižně toto rozdělení charakterizoval významný britský politik Winston Churchill ve svém legendárním projevu při převzetí čestného doktorátu na Westminsterské koleji ve Fultonu v USA 5. března 1946:

„...Od Štětína na Baltu přes Terst na Jadranu se napříč evropským kontinentem spustila železná opona. Za touto linií leží všechna hlavní města starobylých států střední a východní Evropy. Varšava, Berlín, Praha, Vídeň, Budapešť, Bukurešť, Sofie, všechna tato slavná města a obyvatelstvo kolem nich leží uvnitř toho, co musím nazvat sovětskou sférou vlivu a jsou předmětem...prohlubující se kontroly Moskvy.“¹⁾

Ještě dlouhou dobu po vzniku tzv. lidově demokratických států na konci čtyřicátých let ve východní Evropě, které byly ve skutečnosti blokem satelitů Sovětského svazu, doufala značná část obyvatel těchto zemí ve změnu poměrů a opírala svoji naději především o Spojené státy americké. Tato naděje byla spojována s politickými koncepcemi některých politiků USA, především s tzv. Trumanovou doktrínou zadržování komunismu, formulovanou 12. března 1947. Americký prezident tehdy sliboval podpořit „...svobodné národy, které vzdorují pokusům o podrobení ozbrojenými menšinami nebo vnějšími tlaky“.²⁾ Spojené státy americké ani jejich západní spojenci však podle všeho nechtěly měnit rovnováhu sil nastolenou po II. světové válce. Veškeré válečné plánování, od roku 1949 zejména na půdě Severoatlantické aliance, se zabývalo efektivní obranou proti sovětské expanzi, a nikoliv ofenzivními akcemi ve smyslu osvobození východní Evropy. Jakkoliv hypotetická naděje na pomoc Západu vzala pak zcela za své na podzim roku 1956, kdy jednotky sovětské armády rozdrtily maďarskou protikomunistickou revoluci.

Prakticky po celé období padesátých let byla československá státní

hranice s Rakouskem, Spolkovou republikou Německo a (díky průchodné hranici do Západního Berlína) i s Německou demokratickou republikou dějištěm mnoha dramat. I když dělala „železná opona“ pochybnou čest svému jménu, byla přes všechny překážky a rizika do jisté míry průchodná a stala se s trochou nadsázky jakousi frontou studené války.

Přes tuto hranici přecházeli tzv. kurýři, v terminologii StB agenti-chodci, plnící úkoly zahraničních zpravodajských služeb. Podivné pojmenování je odvozeno od jejich schopnosti nepozorovaně přejít střeženou hranici. Byli to (až na nepatrné výjimky) muži a přecházeli hranici do ČSR s úkoly, které se dají v zásadě rozdělit na několik základních okruhů:

- hledat spolupracovníky k získávání zpravodajsky zajímavých informací, zejména z vojenské a průmyslové problematiky,
- vytvářet z těchto spolupracovníků sítě,
- budovat tajné schránky k předávání získaných zpráv, pokynů a zpravodajského materiálu,
- provádět vlastní vizuální špionáž,
- převádět vybrané osoby z ČSR do zahraničí.

Podle záznamů o zadrženích nebyvali agenti-chodci běžně vyzbrojeni osobní zbraní a během přípravy k této práci autor nezjistil žádný případ pašování zbraní přes hranici do ČSR pro vyzbrojování ilegálních odbojových skupin. I podle velmi obecného údaje uvedeného v publikaci vydané IX. správou SNB k 30. výročí vzniku II. správy SNB, kde se opravdu nedá předpokládat shovívavost k agentům-chodcům, bylo:

„...do poloviny padesátých let orgány Sboru národní bezpečnosti zadrženo cca 1500 agentů nepřátelských rozvědek. Od 1. 1. 1951 do března 1953 bylo u narušitelů čs. státních hranic zabaveno 444 pistolí, 20 ručních granátů, 12 samopalů, munice a další zbraně.³⁾

Prostým porovnáním počtu zadržených a množství zabavených zbraní potvrzuje i tento zdroj, že řada agentů nebyla ozbrojena. Navíc ani všichni tzv. narušitelé, o nichž údaj v publikaci pojednává, nebyli agenti-chodci. Přes hranice přecházeli například ekonomičtí i političtí uprchlíci a pašeráci.

Podle dochovaných archivních materiálů bývalé StB byla řada agentů-chodců vysílaných ze Západu zatčena a uvězněna. Především této otázce rozsáhlého a dosud z větší části nezpracovaného tématu „agentů-chodců“ je věnován autorův příspěvek.

Dodnes, téměř padesát let po těchto událostech, nejsou většinou zpřístupněny oficiální informace o skutečných záměrech, objemu a úspěšnosti tehdejších operací zpravodajských služeb Západu. Obraz o těchto operacích, vytvořený za pomoci informací jen jedné strany

(navíc silně ideologicky pokrivený), je nutně zkreslující; a tuto skutečnost musíme mít stále na paměti.

Dosud nevíme, zda nám známé (odhalené) akce agentů-chodců tvořily jádro tehdejších zpravodajských operací, či měly jen odlákat pozornost od operací jiných, důležitějších. Vzhledem ke konspiraci uvnitř zpravodajských služeb Západu, nevěděli dokonce někteří agenti-chodci, pro jakou organizaci vlastně pracují, nebo jejich vědomost o tom byla zkreslená.

Konkrétní poznatky o jednotlivých agentech-chodcích a o konspirační věznici, ve které byli po zatčení StB drženi, byly získány v Archivu ministerstva vnitra (A MV), ze zdrojů, které můžeme rozdělit na

- původní: fond 310 – Velitelství StB, personální spisy bývalých příslušníků MV, operativní a vyšetřovací svazky bývalé StB,
- zdroje odvozené: fond A 8 – Inspekce ministra vnitra, která v padesátých a šedesátých letech případy některých agentů-chodců prověřovala,
- doplňkovým zdrojem byly i fondy Státního ústředního archivu – archivu ÚV KSČ.

II. Zřízení, úkoly a dislokace

Věznice velitelství Státní bezpečnosti ve Wintrově ulici v Praze 6 byla zřízena v listopadu 1951.

Podle původního výnosu velitelství StB o zřízení věznice ze dne 26. 11. 1951 byla určena k „...předběžnému nebo operativnímu vyšetřování zajištěných osob,“ a to především k „...*důkladnému vytěžování zpravodajských poznatků od zatčených agentů-chodců a vlastních spolupracovníků...*“⁽⁴⁾, vysílaných ze zahraničí skupinami a organizacemi různého charakteru, a dalších osob zadržených při pokusu o přechod hranic. Před zřízením této věznice vyšetřoval agenti-chodce bez ohledu na místo zadržení vyčleněný 2. referát 6. oddělení krajského velitelství (dále KV) StB Praha.⁽⁵⁾

Hlavním důvodem utajení vazby těchto „zajištěných“ osob byla perspektiva jejich využití, především formou „zavázání“ ke spolupráci s StB. Ve věznici byli v některých případech vyslýcháni i již získaní agenti StB a vázány ke spolupráci vytypované osoby zadržené za nejrůznějších okolností ve vnitrozemí. Výnos o zřízení věznice podepsal za velitele StB kapitán Kroupa.

Cely věznice ve Wintrově ulici byly umístěny v suterénu budovy tehdejšího I. sektoru velitelství StB (dále V StB), který byl ústřední kontrarozvědnou složkou StB. V přízemí nad celami se po obou stranách chodby nacházelo osm vyšetřovacích místností a kancelář ná-

čelníka vyšetřovacího oddělení. Na konci chodby byly schody spojující suterén s přízemím.⁶⁾

Ve věznici panovala přísná konspirace. Vězni mohli prozradit své jméno pouze vyšetřovateli, hlásit se museli přiděleným číslem. Jejich jména znal z personálu pouze velitel věznice, jímž byl po celou dobu její existence nadporučík Vojtěch Kozel⁷⁾, který vedl přísně tajnou evidenci vězňů, kde zaznamenával jméno a příjmení vězně, datum narození, poslední bydliště a datum příchodu. Při odchodu vězně z věznice připojil k záznamu ještě jména eskortujících příslušníků StB a místo, kam je vězeň předáván. Druhá kniha vězňů byla vedena jako abecední index. Protože agenti-chodci byli zpravidla vybaveni k pobytu v ČSR doklady na krycí jméno, v některých případech byli pod těmito krycími jmény zapsáni i v této evidenci. Referent, který vězně přivezl, mu odebral všechny věci kromě oblečení, hřebenu, kapesníku a prstenů na ruku. Po prozkoumání byly odebrané věci zapečetěny a odevzdány k úschově.⁸⁾

K výsledkům doprovázeli vězně strážní (služba) na telefonickou žádost příslušného referenta, který uvedl číslo vězně a jeho cely. Samotní referenti do cel přístup neměli a někteří z nich suterén nikdy ani nenavštívili. „Zvýhodnění“ či naopak tresty uložené referentem vězni (povolení kouření, čtení, psaní či naopak temnice nebo odejmutí „výhod.“), předával referent písemně veliteli věznice, jeho zástupci nebo veliteli směny s uvedením čísla a cely vězně, čísla své propustky a služebního průkazu.⁹⁾

K dalším náležitostem je možno uvést, že jídlo pro vězně se dováželo, lékařské ošetření zajišťovaly nemocnice věznic Praha-Pankrác a Praha-Ruzyně. Pokud to bylo nezbytně nutné, byl vězeň se zavázanýma očima převezen k ošetření autem; v některých případech byl v těchto nemocnicích i hospitalizován. Dosavadním studiem nebyl v objektu věznice zjištěn případ úmrtí vězně, útěk či jiná tzv. mimořádná událost.¹⁰⁾

V běžném chodu věznice StB se zřejmě neprojevoval vliv řádů tehdy platných pro ostatní vyšetřovací věznice Ministerstva národní bezpečnosti (dále MNB) a později Ministerstva vnitra ČSR (dále MV). Směrnice vydaná ke zřízení věznice a její návrh (uvedené v Přílohách 37 a 40) obsahovaly především pokyny pro dodržování konspirativního režimu, přijímání vězňů, jejich evidenci a vyžadování k výsledkům.

Prozatímní řád vyšetřovacích věznic SNB (služební označení MV-vyšetr-I-1) platný od 1. 2. 1951 a obdobně Řád pro věznice MV ze dne 28. 4. 1954 (služební označení NZ-zákl-II-1) však upravovaly i potřeby vězňů – jako procházky, koupání, stravování, korespondenci, návštěvy příbuzných, lékařskou péči, odměny a kázeňské tresty. V tajné věznici StB samozřejmě nepřipadala korespondence a návštěvy vězňů vzhledem k přísné konspiraci v úvahu. Vycházky a koupání vězňů,

kteří zde většinou pobývali pouze několik týdnů, rovněž asi nebyly prováděny. S dalšími potřebami vězňů se vypořádával npor. Kozel zřejmě „neformálním“ způsobem, jak momentální situace vyžadovala. Podmínky vazby popsal Inspekci MV v roce 1963 jeden z dlouhodobě vězněných (strávil ve věznici devět měsíců), Pavel B., takto:

„...Po celou dobu jsem byl v podzemních bunkrových místnostech úplně o samotě a hlásil jsem se číslem. Strava byla naprosto bez vitamínů a dá se říci velmi nuzná. Psychologické působení bylo krajně deprimující. Byl jsem asi na podzim r. 1952 vyvezen do okolí Slap (poznal jsem okolí z doby vojenské rekreace), a to byla jediná vycházka na čerstvý vzduch.“¹¹⁾

Eskorty vězňů prováděli výhradně příslušníci I. sektoru V StB. K umístění vězně ve Věznici velitelství StB byla nezbytná předběžná domluva referenta (žadatele) s nadporučíkem Kozlem a zvláštní propustka pro eskortujícího příslušníka StB.¹²⁾

Směrnici upravující režim věznice navrhl sám nadporučík Kozel již v listopadu 1951 a byla podle všeho po celou dobu existence věznice dodržována.¹³⁾

III. Vývoj organizace kontrarozvědky v souvislosti s věznicí ve Wintrově ulici

Věznice byla po celou dobu své existence součástí ústřední kontrarozvědné složky StB. Ta byla od roku 1948 do července 1952 označována jako I. sektor V StB, poté jako I. odbor hlavní správy StB (dále HS-StB) a po sloučení MNB s MV koncem roku 1953 jako II. správa MV.¹⁴⁾

Velitelem I. sektoru V StB byl od 20. 6. 1951 do 14. 2. 1952 nadporučík Kamil Pixa¹⁵⁾, který se aktivně podílel na vytvoření věznice, přijímal vyšetřovatele, vypracoval směrnici pro výslechy vězňů a zpočátku nové vyšetřovací oddělení i řídil.

Od 14. 2. 1952 do 1. 4. 1952 byl náčelníkem I. sektoru V StB poručík Vladimír Matoušek¹⁶⁾ a poté do 1. 1. 1953 poručík Arnošt Pokorný¹⁷⁾. Po něm nastoupil do funkce náčelníka složky (po reorganizaci od září 1953 II. správy MV) nyní již v hodnosti podplukovníka znovu V. Matoušek.

Název konsprativní věznice se měnil v závislosti na vývoji členění kontrarozvědky StB. Při zřízení věznice roku 1951 byl stanoven jako „Věznice V StB,“ v polovině roku 1952 jako „Věznice HS-StB,“ v průběhu roku 1953 „Vnitřní věznice MV,“ a konečně v září roku 1953 „Věznice II. správy MV“.¹⁸⁾

V době svého zřízení měla tajná věznice sloužit především potřebám 4. oddělení I. sektoru V StB. Ostatní operativní sektory mohly věznici

využívat pouze s písemným souhlasem velitele StB, jeho zástupce nebo velitele sekretariátu V StB.¹⁹⁾

Čtvrté oddělení I. sektoru tvořil referát 28, dále rozdělený na tři složky zaměřené takto:

A – agenti-chodci řízení československou emigrací,

B – agenti-chodci řízení Němci,

F – agenti-chodci řízení Američany.

Dále byly do 4. oddělení zařazeny skupiny „vytěžovací“ a výslechová.²⁰⁾

Výslechová skupina nesla po založení věznice označení „Vyšetřovací skupina referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB“. V průběhu roku 1952 bylo označení skupiny změněno dvakrát; nejprve na „Vyšetřovací skupina 10. oddělení I. sektoru V StB“ a v polovině roku na „9. oddělení I. odboru HS-StB“. Od 22. prosince 1953 konečně čtvrtý název: „1. samostatné oddělení II. správy MV“.²¹⁾

Prvním velitelem skupiny byl poměrně krátce nadporučík Alfréd Hořice²²⁾, jehož zástupce vrchní strážmistr Dobroslov Horák²³⁾ jej ve funkci velitele skupiny nahradil 1. 7. 1952.²⁴⁾ Posledním velitelem oddělení byl od 22. 12. 1953 až do ukončení činnosti vyšetřovacího oddělení II. správy MV dne 14. 9. 1955 poručík Václav Schovánek²⁵⁾.

Prakticky všichni vyšetřovatelé přešli na I. sektor postupně v průběhu října a listopadu 1951 z 6. oddělení KV StB Praha. Byli to: strážmistr Jaromír Šefrna²⁶⁾, strážmistr Antonín Maleček²⁷⁾, štábní strážmistr Josef Brebera²⁸⁾, strážmistr Václav Hampejs²⁹⁾ a strážmistr Jan Tecl³⁰⁾. Ve svém zařazení vyšetřovatelů zůstali pak po celou dobu existence oddělení na I. sektoru V StB a později II. správě MV. K 1. dubnu 1952 byl jejich stav rozšířen o vrchního strážmistra Otto Klíče³¹⁾, 18. 7. 1952 pak o strážmistra Oldřicha Šulce³²⁾ a vrchního strážmistra Václava Veseláka³³⁾.

Téměř všichni uvedení vyšetřovatelé byli „dělnickými kádry“, jak bylo v té době u StB obvyklé. Jedinou výjimkou byl npor. Hořice, původním povoláním publicista, který vystudoval gymnázium, a dokonce absolvoval pět semestrů medicíny. Tzv. odborné vzdělání vyšetřovatelů StB se v padesátých letech omezovalo na absolvování tříměsíční školy SNB I. stupně ve Veverské Bítýšce, Novém Městě nad Metují či Jeseníku.³⁴⁾

Výsledky jejich činnosti tudíž trpěly (i podle tehdejších měřítek) základními nedostatky:

„...prchlivý, při styku se stranami nebo vězni jedná nepromyšleně ... chyby ve formulaci protokolů a při provádění výslechů...“ /Brebera/;
„...svědomitý a iniciativní, z velitelských funkcí byl později přeřazen na funkce referentské, nedovedl řídit podřízené, jako operativce byl těžko-

pádnyj a nedosahoval výrazných výsledků...“ /Horák/; „...hodnocen s výhradami, použitelný na dílčích případech, potíže s administrativou...“ /Klič/; „...používá při výslechu takřka jednostranné taktiky /tzn. stále křičí – pozn. autor/...“ /Veselák/.

Byli ale i dobře hodnocení vyšetřovatelé, například Hampejs, Šefrna a Tecl.³⁵⁾

Skupina vyšetřovatelů přeřazených v říjnu a listopadu roku 1951 na I. sektor V StB byla dnem 1. 5. 1952 povýšena do hodnosti podporučík, údajně z důvodu zvýšení autority u vyslýchaných, neboť vyšetřovatelé byli při výsleších oblečeni v uniformách SNB.³⁶⁾

IV. Vyšetřovací praxe

Postup orgánů StB při zatýkání, vazbách a vyšetřování upravoval Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti (dále TRMNB) č. 16 ze dne 5. 4. 1951. Na rozdíl od administrativy vedené při vyšetřování na VI. (vyšetřovacím) sektoru V StB či na vyšetřovacích odborech KV StB představovala administrativa oddělení na I. sektoru V StB pouze menší část úkolů vyšetřovatelů. Vyšetřovatelé zde vypracovávali především formální „Návrh na zatčení“, schvalovaný velitelem sektoru a potvrzovaný ministrem národní bezpečnosti nebo jeho náměstkem. Pokud nebylo možno „Návrh“ vypracovat před zatčením (a to bylo u zadržených agentů-chodců téměř ve všech případech), mohl podle uvedené směrnice vyšetřovatel provést tento úkon dodatečně, avšak nejpozději do 24 hodin po zatčení (čl. 5, TRMNB č. 16/1951).

Do 48 hodin po zatčení musel dále velitel sektoru uvědomit zvláštní oddělení státní (později Generální) prokuratury o zatčení a požádat prokurátora o ponechání ve vazbě podle § 101 Tr. řádu a podle § 296 odst. 2 Tr. řádu o povolení výkonu vazby ve věznici podléhající MNB (čl. 9, TRMNB č. 16/1951). Tato – jakkoli formální – povinnost informovat prokuraturu nebyla dle zjištění Inspekce ministra vnitřní z roku 1965 až do poloviny roku 1952 dodržována.

V případě potřeby vypracovával návrh na propuštění z vazby či návrh na vyhoštění osoby náčelník oddělení. Z náležitostí předepsaných směrnicí vyšetřovatelé tedy sepisovali již jen protokoly.³⁷⁾

Nutné kroky pro případ zadržení osoby na hranici upravovaly TRMNB číslo 30 ze dne 23. 6. 1951 („Směrnice pro sestavení zápisu o zadržení a osobní prohlídce, pro zápis o průzkumu místa zadržení a předání narušitele orgánům StB“) a TRMNB číslo 90 ze dne 8. 7. 1952 („Hlášení o předání zadržených osob v prostoru Rakouska, Západního Německa a NDR“).³⁸⁾

Osoba zadržená při pokusu o přechod státní hranice s Rakouskem, Západním Německem a NDR byla hlídkou Pohraniční stráže vyslech-

nuta zpravidla nejprve formou dotazníku a poté spolu se všemi zabavenými věcmi urychleně převezena do věznice Hlavní správy Pohraniční stráže (dále HS-PS) v Nádražní ulici v Praze na Smíchově. Po výslechu příslušnými orgány HS-PS byla nakonec předána do věznice V StB.

V praxi ale někdy spolupráce HS-PS a MNB vážla. Vyšetřovatelé I. sektoru V StB si pro agenty jezdili s řidičem služebním autem do Nádražní ulice sami a stávalo se, že agent, jehož zadržení bylo již z hranice telefonicky hlášeno na I. sektor, dosud nebyl do Prahy k HS-PS ani přivezen.³⁹⁾

Ve skutečnosti ukládal TRMNB č. 90/1952 příslušným orgánům Pohraniční stráže, aby „...všechny osoby, které ilegálně překročily hranice ČSR z Rakouska, Záp. Německa a NDR, byly během 24 hod. eskortovány do věznice MNB“⁴⁰⁾, tj. věznice V StB ve Wintrově ulici v Praze 6.

Občas agenta již na hranicích zadrželi místo pohraničnicků přímo příslušníci I. sektoru, kteří na základě informací získaných výsledkem jiného agenta-chodce znali konkrétní datum a místo jeho vyslání do ČSR.

Jako ojedinělý je možno uvést **případ agentů-chodců Josefa K. a Josefa L.**, které při úspěšném návratu z třetí cesty do ČSR zadržela v Rakousku ve vlaku 24. dubna 1952 tamní policie a předala je sovětským okupačním úřadům. Byli odvezeni do vazby v Moskvě a do ČSR předáni až 21. prosince 1952. (Josef L. byl později za velezradu a špionáž v ČSR odsouzen na doživotí, Josef K. na 25 let odnětí svobody.) Zajímavý je též fakt, že jejich předání ze SSSR se provádělo pouze na základě předběžné dálkopisné zprávy,⁴¹⁾ o vazbě v SSSR sovětské úřady nevystavovaly ani doklad.

Připravenost zadržených agentů-chodců na plnění úkolů v ČSR bývala různá; lze říci, že většina z nich nebyla na svůj úkol dobře připravena. Tito muži prodělali zpravidla několikátýdenní výcvik a byli vybaveni výstrojí k překonání hranice a k dalšímu pohybu v ČSR.

Typická výbava agenta-chodce se skládala z těchto předmětů:

Krycí padělané dokumenty – československý občanský průkaz, průkaz ke vstupu do některého závodu v ČSR a potvrzení o dovolené vystavené týměž závodem,

kompas,
hodinky,
gumové rukavice,
nepromokavý plášť,

obvaz,
lahvička s jódem,
krabička povzbuzujících tablet,
baterka,
dřevěná krabička s lahvičkou a chemikálií proti sledování psy,
peníze – cca 1700 Kčs a cca 150 šilinků,
izolované kleště na drát,
někdy dýka na obranu proti psům a na hledání min,
někdy pistole.⁴²⁾

Na ukázkou uvedme ve stručnosti přehled zpravodajských úkolů jednoho agenta-chodce, vyslaného Counter Intelligence Corps (Kontrašpionážní sbory, dále CIC).

Agent měl shromažďovat především tyto poznatky :

náčrtky letišť a jejich popis, součástky letadel,
zjišťovat druhy tanků, údaje o samohybném dělu,
informace o instruktorech a sovětských poradcích (jejich zvyky, veškeré údaje o osobě, používaná auta apod.),
léky (veškeré druhy s návodem, plomby, výplně, jakost materiálu),
údaje o polním telefonu, který se má nazývat Prazdroj,
miniaturní lampy jakéhokoliv druhu,
časopisy (Svět motorů, Letectví, Naše vojsko, vojenská literatura),
mapy všeho druhu od roku 1945, geologické mapy,
jízdni řady železnic a autobusů,
pohlednice měst od roku 1945,
telefonní seznamy všech druhů,
informace o kopírovacím přístroji,
stavby (rozestavěné, připravované, zejména silnic a železnic – počet pracovníků a jméno firmy),
údaje o obuvi pro horské myslivce,
masové konzervy (vzorky, zda je používá armáda),
umělá hmota používaná u hasičů, veškeré umělé hmoty vyráběné v ČSR.⁴³⁾

Nedostatek zkušeností naznačuje i věkový průměr 58 zjištěných agentů-chodců vyslýchaných ve Wintrově ulici, který činil v době zadržení 25,75 roku (věkový průměr vyšetřovatelů v roce 1952 byl 34,45 roku). Šlo často o uprchlíky, pro které byla cesta do ČSR protislužbou za kladné vyřízení žádosti o přestěhování z uprchlického tábora v SRN do další země.

Jejich sociální struktura: 24 dělníků, 2 úředníci, 1 kněz, 3 živnostníci, 1 zdravotník, 2 vojáci v základní vojenské službě, 4 mladiství (17 let), 2 redaktori, 1 student a u 18 nebyla profese zjištěna.

Pro zajímavost je možno uvést i národnostní složení: 44 Čechů, 10 Slováků, 3 Němci a 1 Ukrajinec.⁴⁴⁾ Odpověď na otázku, nakolik jde o vypovídající vzorek, je limitována (jak již bylo zmíněno) doposud zjištěnými jmény agentů-chodců. Nyní prověřovaný počet 58 představuje zhruba jednu desetinu vězňů z „Wintrovky“.⁴⁵⁾

Výslechy v této StB věznici byly prováděny podle pokynu velitele I. sektoru V StB Kamila Pixy ze dne 13. 11. 1951, tedy vydaného krátce po zřízení věznice. Důkladný zpravodajský výslech agentů měl být systematicky zaměřován k jednotlivým otázkám, s cílem odhalit metody, organizaci a zaměření zpravodajských služeb vysílajících agenty do ČSR. Znalost těchto skutečností měla pro StB jak obranný, tak i ofenzivní význam, protože mohla napomoci snadnějšímu pronikání vlastních agentů do těchto zpravodajských služeb. Zjištěné informace se zakládaly formou kopií tzv. úsekových protokolů:

- 1) do vyšetřovacích spisů, které byly na jednotlivé vězně zakládány,
- 2) do samostatných tematických spisů dané otázky, například: „Ilegální přechody st. hranic“, „Špionážní školení“, „Špionážní úkoly“, „Výstroj, výzbroj, doklady, odměna“ apod.,
- 3) do operativních svazků zakládáných na jednotlivé vězně.⁴⁶⁾

Vyšetřovatel zpracovával vždy jen jeden případ, kterému se zcela věnoval, pokud bylo třeba i o sobotách a nedělích. Vyslýchalo se od rána do večera, tak dlouho, dokud vězeň i vyšetřovatel vydrželi, dokonce někdy i celých 24 hodin! Vyslýchanému nebyla odpírána strava ani cigarety, prioritou pro vyšetřovatele bylo co nejrychleji zjistit agentovu pravou identitu, dále kdo, kam a s jakým úkolem jej vyslal, a hlavně získat informace o „nepřátelské“ zpravodajské službě v zahraničí. Pokud byl agent schopen, kreslil budovy používané zpravodajskými službami ke školení agentů s popisem přístupu do těchto budov, ostrahy, možností pohybu agentů mimo tyto budovy a dalších podobných detailů.⁴⁷⁾

Výslechy trvaly tak dlouho, dokud vyšetřovatel nenabyl dojmu, že vězeň již všechny zajímavé informace vypověděl. To trvalo zpravidla týden až čtrnáct dní.⁴⁸⁾

V. Další osudy vyšetřovaných

Úkolem vyšetřovatelů kontrarozvědky StB nebylo vázání agentů-chodců, jejich další řízení, ani „typování“ jejich vhodnosti ke spolupráci, ale především co nejrychlejší a nejhlubší zjištění „státněbezpečnostních“ informací. Vyšetřovatele dokonce ani nemělo zajímat, zda činnost agentů byla skutečným či údajným porušením tehdejších československých zákonů:

„...Výslech je třeba provádět s vědomím, že v první řadě chceme získat zpravodajský materiál a že vyšetřování trestné činnosti osob a usvědčování z trestné činnosti budou provádět krajská velitelství.“⁴⁹⁾

Informace získané vyšetřovacím oddělením I. sektoru V StB vyhodnocoval náčelník tohoto oddělení spolu s referenty oddělení, příslušných podle oblasti či země původu vězně. Ti rozhodli, zda bude vězeň předán k trestnímu stíhání nebo zavázán ke spolupráci, zda se propustí na svobodu či vyhostí do zahraničí.⁵⁰⁾

Jak již bylo uvedeno ve IV. kapitole této práce, nebyla – v rozporu se zákonem – (dle zjištění Inspekce ministra vnitra z roku 1965) do poloviny roku 1952 hlášena prokuratuře žádná uvalení vazby ve věznici I. sektoru V StB. Množily se stížnosti těch složek StB, jimž byly případy z I. sektoru V StB předávány k došetření. S vězni jim nebyla předávána žádná dokumentace o dosavadním průběhu a výsledcích vyšetřování s odůvodněním, že se jedná o poznatky využitelné výlučně kontrarozvědkou.⁵¹⁾

Tento stav se zhruba v polovině roku 1952 změnil, když pověření referenti IX. oddělení státní prokuratury v Praze (zvané též zvláštní oddělení prokuratury při MNB), JUDr. Miroslav Bednařík⁵²⁾, JUDr. Jiří Liška⁵³⁾ a JUDr. Ludmila Matušínková⁵⁴⁾ docházeli do věznice a vyřizovali příslušné vazební formality. Především podepisovali souhlas prokurátora s uvalením vazby, s jejím výkonem ve věznici podléhající MNB, s prodlužováním vazby či propuštěním vězně na svobodu. Po zrušení státní prokuratury k 31. 12. 1952 spadala tato činnost do působnosti zvláštního oddělení generální prokuratury.⁵⁵⁾

V případě, že zadržený agent-chodec nebyl vhodný k tzv. převerbování, byl zpravidla utajeným způsobem převezen z věznice ve Wintrově ulici do Věznice č. 1 Praha-Ruzyně nebo do některé z krajských vyšetřovacích věznic StB. Případ byl dále předán k tzv. dokončení VI. sektoru V StB (po reorganizaci v říjnu 1953 přejmenovaném na správu vyšetřování MV) či vyšetřovacímu oddělení krajské správy (dále KS) StB podle trvalého bydliště agenta v ČSR. Takový přesun byl pak již evidován odborem E, tedy Ústřední evidencí MNB (později I. zvláštní odbor MV), jehož prostřednictvím byl předáván i vyšetřovací spis agenta.⁵⁶⁾

Po skončení vyšetřování byli agenti-chodci běžným postupem souzeni, zpravidla podle § 86 Tr. zák. – vyzvědačství a § 78 Tr. zák. – velezrada, a odsuzováni k dlouholetým trestům odnětí svobody, v některých případech i k trestu smrti.

Příležitostně bývaly případy agentů-chodců využity k veřejným propagandistickým kampaním zaměřeným proti Západu a k zastrašení

potenciálních odpůrců režimu. Tak například 22. 3. 1954 schválil politický sekretariát ÚV KSČ návrh ministra vnitra Rudolfa Baráka na „...provedení veřejného procesu s tzv. *agenty-chodci*“. Svůj návrh Barák zdůvodnil takto:

„...S příchodem jara aktivizují západní špiónážní centrály tzv. *agenty-chodce*. Zvláště v předvolebním období se dá čekat zvýšená aktivita /.../ Podle zkušeností z minulých let bylo by účelné pro vystrahu odsoudit *agenty-chodce*, kteří se nacházejí v rukou čsl. bezpečnostních orgánů...“⁵⁷⁾

Podle návrhu tak byli ve dnech 26.–27. dubna 1954 v procesu se skupinou „KANDRAČ a spol.“ odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody agenti-chodci **Bohumil Joska, Vilém Hauptman, Jan Jedlička a Otakar Kulendík**.

Anton Kandrač a Karel Gruber byli odsouzeni k trestu smrti a dne 29. 5. 1954 v Praze popraveni.⁵⁸⁾ O rok později, dne 29. 3. 1955 (podle jiného zdroje 24. 3. 1955), byl popraven další agent-chodec, **Alexandr Lehotský**.

Pro přiblížení složité problematiky předkládáme ve stručnosti několik charakteristických případů zadržených agentů-chodců. Následující údaje byly získány z operativních svazků StB. Dosud ale chybí úplné informace z „druhé strany“, tzn. jak z archivů cizích zpravodajských služeb, tak i od samotných agentů-chodců (někteří zemřeli, další žijí v zahraničí). Proto je výsledný obraz prozatím nutně jednostranný; tak je k němu třeba přistupovat.

* * *

Návštěvu teprve sedmnáctiletého (!) **agenta-chodce CIC Hanuše S.** dne 7. října 1951 „nahlásil“ týž den na KV StB Praha jeho strýc, kterého krátce předtím Hanuš S. navštívil a požádal o spolupráci při získávání informací. Ačkoli případ vyšetřovali příslušníci KV StB Praha (vyšetřovací oddělení I. sektoru V StB vzniklo až za několik týdnů), již třetí den si Hanuš S. vyzvedli z věznice KV StB Praha příslušníci 4. oddělení I. sektoru V StB strážmistr František Slabý, velitel referátu „B“ štabní strážmistr Jaroslav Saksl a mladší strážmistr Jaroslav Skřivánek. Odvezli ho do Rumburka, kde byly po předchozí dohodě se zástupcem místního velitele oddílu StB zatčeny další dvě osoby, „...*které agent S. při své cestě do ČSR naboural a měl s nimi mít 10. října v 17,00 schůzku*“.⁵⁹⁾ Po jejich zatčení odjeli všichni do Vansdorfu na stanici východoněmecké pohraniční policie, kde se uskutečnilo jednání se třemi příslušníky Státní bezpečnosti NDR ze Žitavy. Hanuš S. jim byl „zapůjčen“ k výslechu a současně jim příslušníci StB předali i informaci získanou výslechem v Praze: „...*o převaděči z obce Neugendorf*“.⁶⁰⁾ Převaděč měl přijít do jistého domu v Rumburku a asi

ve 20 hodin toho dne tam byl skutečně StB zatčen. Šlo o pašeráka Richarda B., který doznal, že měl Hanuše S. převést do Západního Berlína a předat ho řídicímu orgánu CIC krycím jménem FRANK. Hanuš S. i Richard B. byli proto dáni k dispozici příslušníkům Státní bezpečnosti NDR k vylákání FRANKA do NDR.

O průběhu akce se nepodařilo zjistit podrobnosti, nicméně tzv. operativní kombinace byla pro StB úspěšná. Tímto odhaleným kanálem, který měla StB pod kontrolou, bylo v období 1951–1953 vysláno ze Západního Berlína pět agentů americké zpravodajské služby, kteří se díky **převaděči Richardu B.** (nyní převerbovanému agentu StB) pohybovali v ČSR plně pod kontrolou StB. V průběhu celé akce bylo postupně zatčeno 14 osob za napomáhání agentům americké zpravodajské služby.

Hanuš S. byl odsouzen k osmi letům vězení. Trest byl amnestií snížen na čtyři roky a Hanuš S. byl 7. 10. 1955 propuštěn. Dne 27. října 1956 se opět ocitl na krátkou dobu ve vazbě pro podezření z přípravy k pokusu o odchod z Československa, ze kterého se mu nakonec podařilo odjet až v roce 1968.⁶¹⁾

* * *

V některých případech nebyl sice agent-chodec získán ke spolupráci, ale byl využit jinak. Například **Bruno F.** z Bratislavy utekl již jako patnáctiletý (!) v roce 1951 ze strachu před trestem za krádež přes Rakousko do Německa. V Mnichově se stal hlasatelem Rádia Svobodná Evropa, kde působil pod jménem **JOŽKA RYBÁRIK**. Dne 2. 7. 1954 odejel ze Západního Německa s kurýrními úkoly přes Berlín do ČSR, ovšem hlavním motivem návštěvy ČSR byl pravděpodobně stesk po rodičích, které skutečně v Bratislavě navštívil. Při zpáteční cestě byl ale v NDR zatčen a 11. 7. 1954 předán do ČSR. Vzhledem k jeho věku a ochotě, s níž vypovídal na 1. oddělení II. správy MV (vyšetřovatel poručík Josef Brebera) o Svobodné Evropě a činnosti československé emigrace, bylo nejen upuštěno od potrestání, ale jeho případ byl využit ke kampani proti Rádiu Svobodná Evropa.

Dne 29. 9. 1954 se uskutečnila s Brunem F. tisková konference vysílaná československým rozhlasem, kde bylo zveřejněno jeho „prohlášení“ a noviny následně otiskly i odpovědi Bruna F. na otázky novinářů. Záběry z konference se dokonce promítaly ve Filmovém týdeníku. Vystoupení Bruna F. bylo využito k rozvinutí kampaně „...pro odhalení zrádné emigrace kolem SE (Svobodná Evropa – pozn. autora) a její závislosti na USA, pozadí balonové akce...“ a v mládežnickém tisku k „...boji za posílení soc. vlastenectví mládeže“.⁶²⁾

Případ Bruna F. nebyl ukončen milostí prezidenta, ale zastavením trestního stíhání pro „malou společenskou nebezpečnost“ podle § 89 odst. 2a Tr. řádu, s odůvodněním: „...přispěl k odhalení metod impe-

rialistických rozvědek, prohnílosti a prodejnosti představitelů zrádné emigrace.“ Z Věznice II. správy MV (Wintrova ulice, Praha 6) byl JOŽKA RYBÁŘIK propuštěn na svobodu 21. 10. 1954.⁶³⁾

* * *

Janovi R. se v říjnu 1951 zdařil třetí pokus o přechod hranic do SRN. Do Československa se vrátil dobrovolně dne 10. 2. 1955, kdy byl na vlastní žádost předán německými úřady československé Pohraniční stráží. Následující dva měsíce strávil ve Věznici II. správy MV, odkud byl 15. 4. 1955 bez trestního stíhání propuštěn na svobodu. Propuštění odůvodnil prokurátor údajně „malou nebezpečností jeho trestné činnosti“. Zdá se ale, že důležitou roli kromě ochoty, s níž sděloval při výsleších informace o emigrantech, hrála ve svazku blíže nespecifikovaná spolupráce s „přáteli“ (to znamená se „sovětskými přáteli“) během pobytu v SRN.

Ke spolupráci se StB byl získán dva roky po svém návratu, dne 29. 5. 1957, jako agent s krycím jménem **SERIK**. V té době již vykonával základní vojenskou službu u Pomocných technických praporů (PTP, známých „černých baronů“) v ostravských dolech, kde jej navštívili příslušníci 2. oddělení 13. odboru I. správy MV nadporučík Kmoch a major Podlipný. Důvodem zájmu StB o Jana R. byla skutečnost, že během pobytu v Německu sloužil mimo jiné ve strážním oddílu objektu s krycím jménem „JIRINA“ – což byly sklady benzínu americké armády u Mannheimu-Schönau v SRN. V zájmu „plnění státněbezpečnostních úkolů“ byl SERIK zproštěn výkonu základní vojenské služby, ovšem z důvodu utajení byla jeho manželka ponechána v iluzi, že Jan R. je stále na vojně.

SERIK se zatím připravoval k provedení „důležité ostré akce u objektu US armády v NSR“, učil se orientaci v terénu, průzkumu, zpracování náčrtků, sledování a zejména destrukční činnosti. V rámci přípravy byl vyslán na šest týdnů do NDR, aby se zdokonalil v němčině. Dne 1. 11. 1958 vycestoval SERIK na krycí doklady přes Rakousko do SRN. Provedl podrobný průzkum situace u objektu „JIRINA“ a 10. 11. 1958 se v pořádku vrátil do ČSR.

Přes všechny vykonané přípravy nebyla plánovaná akce nakonec z neznámých důvodů uskutečněna a spolupráce se SERIKEM byla formálně ukončena v roce 1964. Ovšem vzhledem k znalosti prostředí v SRN, schopnosti „provedení ostrého úkolu“ a jazykovým schopnostem se se SERIKEM nadále počítalo jako se zálohou.⁶⁴⁾

* * *

Relativně úspěšnějším „zaverbovaným navrátilcem“ byl **Vilém J.**, bývalý četník, v roce 1948 propuštěný pro politickou nespolehlivost

z SNB. V obavě před trestním postihem za zpronevěru ve skladu n. p. Keramika Litoměřice, kde pracoval jako vedoucí, přešel 5. 10. 1951 hranici do SRN.

V Německu byl, jak později uvedl, „vytěžován“ Military Intelligence Service (Vojenská zpravodajská služba – rozvědka armády USA, dále MIS). Neúspěšně se ho pokoušely získat jako agenta-chodce Bundesnachrichtendienst (Spolková zpravodajská služba SRN, dále BND) a „skupina generála FRANTIŠKA MORAVCE“, která byla jednou ze zpravodajských skupin československých emigrantů spolupracujících se západními zpravodajskými službami.

Dne 23. 4. 1954 byl Vilém J. zadržen hlídkou československé Pohraniční stráže při pokusu o přechod hranice do ČSR. Po zadržení uvedl, že měl v úmyslu vrátit se do ČSR na trvalo. Po výslechu na HS-PS Praha byl 24. 4. 1954 předán do Věznice II. správy MV. Zde byl 27. 5. 1954 získán ke spolupráci jako agent s krycím jménem **SÁMO** s plánovaným úkolem: napojení na BND v Západním Německu. Vázání provedli příslušníci 2. oddělení 4. odboru II. správy MV podporučík Jaroslav Teplý a nadporučík František Kraus, přítomen byl i vyšetřovatel poručík Josef Brebera v uniformě příslušníka MV, s nímž byl SÁMO (k prohloubení své kompromitace) po podepsání slibu spolupracovníka StB vyfotografován. Agentu před vázáním „politicky připravili“ náčelník II. správy MV podplukovník Vladimír Matoušek spolu s náčelníkem 4. oddělení II. správy MV majorem Macháčkem.

Dne 30. 4. 1954 byl SÁMO převeden podchodem pod hraničním zátarasem přes hranici do SRN, aby s pomocí krajanské organizace Sudetendeutsche Landsmadschaft, případně svých známých v uprchlickém táboře Valka u Norimberku, zahájil spolupráci s BND. Tam měl za úkol zjistit všechny údaje o školení, řídicích orgánech, agentech vysílaných do ČSR a o organizaci této služby. Dále provést průzkum rádia Svobodná Evropa a zjistit zde všechny vnější podrobnosti. Spojení bylo naplánováno písemně (tajným inkoustem) na krycí adresu StB v Praze a zprávami předávanými přes tzv. mrtvé schránky na silnicích Cham – Straubing a Cham – Schwandorf v Německu. Osobní schůzky byly domluveny na státní hranici v úseku útvaru PS Černá Řeka, mezi čtvrtým a pátým hraničním kamenem.

SÁMO v Německu nakonec pronikl nikoli do BND, ale do MIS, kde působil celých šest let, až do roku 1960. Podle dokumentu „*Charakteristika zahraničního spolupracovníka „SÁMA“*“, ze dne 30. 8. 1961 (vypracoval kpt. Jaromír Rambousek, 1. oddělení 1. odboru II. správy MV) se projevil jako „...seriozní a spolehlivý agent, na základě jeho zpráv byl získán přehled o práci americké rozvědky a agentech, docházejících do ČSR, bylo zatčeno několik amerických agentů (3 osoby) a likvidována akce „Zahradníci““.⁶⁵⁾ V této akci východoněmecká StB v květnu 1956 zatkla 36 převaděčů-agentů, čímž byl prakticky likvi-

dován „kanál“ MIS přes NDR do Polska a ČSR. Tato skutečnost měla podle StB velký význam pro taktiku MIS, která se rozhodla nadále nevysílat agenty-chodce a přenést těžiště svých operací na spolupracovníky trvale žijící v ČSR a legálně vyjíždějící do SRN.

Vilém J. – SÁMO byl vysílán MIS jako agent-chodec do ČSR, kde s pomocí příslušníků StB „plnil“ pro MIS úkoly a získával zprávy vojenského charakteru.

Jedním z jeho úkolů v ČSR bylo i vybudování zpravodajského kanálu MIS do SSSR. V roce 1957 proto SÁMO na území východního Slovenska „zaverboval“ pro MIS spolupracovníka, který byl ovšem agentem StB s krycím jménem BLESK a byl MIS takzvaně podstaven. SÁMO tomuto spolupracovníku později donesl z Německa vysílačku. Tuto akci pak StB rozpracovávala pod krycím jménem „VÝCHOD“. Bylo v ní zapojeno patnáct vnitrostátních a čtyři zahraniční spolupracovníci StB, jedenáct osob bylo pro spolupráci s MIS zatčeno. V akci získala StB značné finanční prostředky.

V květnu 1960 byla akce „VÝCHOD“ v zahraničí nezjištěným způsobem „narušena“ a SÁMO byl, přes všechno úsilí vynaložené StB na jeho odvolání do ČSR, zatčen a vyslýchán americkými zpravodajci v SRN. Jeho případ uzavřela MIS předáním SÁMA německým úřadům, kde následovalo jeho odsouzení k nepodmíněnému trestu.

V červenci 1961 byl Vilém J. z vězení propuštěn a 2. 5. 1962 předán prostřednictvím Červeného kříže do ČSSR. Jeho návrat I. správa MV legalizovala udělením formální amnestie, II. správa MV pak zajistila pro agenta SÁMA místo vrátného pražského hotelu Flóra, kde ještě nějaký čas spolupracoval při „...*typování a poznávání cizinců*“. Po neshodách s vedením hotelu byl Vilém J. propuštěn a nastoupil na místo skladníka v Mototechně, kde „...*ztratil zpravodajské možnosti... a spolupráce s ním byla ukončena*“.⁶⁶⁾

* * *

Josef H., původním povoláním autodopravce, odešel v září 1950 do Německa ze strachu před trestním stíháním (prodal bez povolení svůj traktor). V uprchlickém táboře Valka byl získán ke spolupráci zpravodajskou skupinou československého emigranta majora Rudolfa Drbohlava.⁶⁷⁾ Po čase se ale Josef H., znechucený poměry v táboře, chtěl vrátit zpátky do ČSR za rodinou. V tomto okamžiku jej v táboře získal ke spolupráci s StB agent s registračním číslem AO-2277, s nímž Josef H. dne 5. května 1951 přešel hranici do ČSR a přihlásil se StB.

Dne 9. 5. 1951 byl „zaverbován“ orgány referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB jako agent s krycím jménem **OLDA**, se záměrem vyslat jej zpět do uprchlického tábora Valka. Ke splnění špionážního

úkolů pro zpravodajskou „skupinu mjr. DRBOHLAVA“, s nímž byl vyslán do ČSR (tj. vytvoření „mrtvých schránek“ za pomoci svých známých), dostal od svých nových řídicích orgánů I. sektoru V StB pomocníky – spolupracovníky StB – a mohl být hned 10. 5. 1951 vyslán zpět do Německa.

Po zpočátku „uspokojivé“ spolupráci došlo nedbalostí řídicích orgánů StB za nezjištěných okolností k jeho dekonspiraci v zahraničí. Proto byl Josef H. předán I. sektorem V StB k řízení KS-MV Karlovy Vary, kde s ním byla koncem roku 1953 spolupráce ukončena – velmi benevolentně pro „ztrátu důvěry“. Jeho řídicí orgán ho vyslal do Německa s doporučením, aby se již nevracel.

Josef H. přesto znovu 10. 3. 1955 do ČSR přišel (údajně „pro úkoly“), a již zde zůstal. Jeho návrat byl legalizován „amnestováním“ trestu za nedovolené opuštění republiky (za které ovšem nikdy nebyl odsouzen). Ovšem i benevolence StB měla své hranice: když nenastoupil do žádného zaměstnání a navíc začal připravovat se svými společníky nový pokus o přechod hranice do SRN, byl zatčen a odsouzen na 17 let odnětí svobody za trestné činy: pokus o opuštění republiky a špionáž.⁶⁸⁾

* * *

Josef F., slovinské národnosti, odešel ilegálně v roce 1952 z Jugoslávie do Západního Německa. Zde se nechal najmout jako strážný a hlídal vojenské objekty francouzské armády ve Villigenu, americké armády v Kaiserslauternu a britské armády ve Wilhelmshafenu.

Dne 20. 4. 1955 byl J. F. zadržen hlídkou PS při pokusu o překročení hranic do ČSR. Po výslechu na HS-PS v Praze byl 25. 4. 1955 předán do Věznice II. správy MV. Vyslýchal ho poručík Otto Klíč, kterému se nepodařilo prokázat spojení Josefa F. s některou zahraniční zpravodajskou službou, zato získal řadu informací o vojenských objektech v západních sektorech Německa. V prospěch Josefa F. svědčila i skutečnost, že na II. správě MV vypovídal ochotně, k hranicím přišel ve dne a upozorňoval voláním u zátarasu na svoji přítomnost. Do ČSR přišel údajně s úmyslem najít si práci.

Protože mu tedy nebyla prokázána žádná trestná činnost, byl Josef F. dne 16. 5. 1955 propuštěn z vazby a vyhoštěn za asistence příslušníků II. správy MV do SRN.⁶⁹⁾

* * *

Další Slovinec **Jernej J.** spolu se svým přítelem **Aloisem K.** požádali v prosinci 1953 na velvyslanectví ČSR ve Vídni o povolení k přestěhování do ČSR. Úředníci velvyslanectví (kádroví příslušníci a spolupracovníci zahraničně politické rozvědky StB – dále správy ZPR) jim do-

poručili přejít hranici do ČSR ilegálně, a to dne 6. 1. 1953 od 12 do 14 hodin v prostoru Břeclav, protože vyřízení příslušných formalit by prý trvalo příliš dlouho. Podle plánu správy ZPR měli být oba po zadržení na hranicích převzati orgány PS a StB a převezeni do věznice HS-StB ve Wintrově ulici v Praze k výslechu a eventuálnímu získání ke spolupráci. Jako bývalý kapitán jugoslávské armády měl mít Jernej J. podle předpokladu správy ZPR možnosti k plnění zpravodajských úkolů v Jugoslávii. V případě, že by spolupráce navázána nebyla, měli být J. J. a A. K. dopraveni zpět do Rakouska stejnou cestou.

Přechod se uskutečnil navrženým způsobem, ovšem až 10. 1. 1953. Jernej J. byl podle předpokladu získán ke spolupráci 1. odborem správy ZPR dne 5. 2. 1953 jako agent s krycím jménem **JARIN** a s úkolem proniknout do sítě jugoslávských pašeráků ve Vídni, kteří byli (podle předpokladu správy ZPR) agenti jugoslávské zpravodajské služby Uprava državne bezbednosti (Správa státní bezpečnosti – UDBA).

Po vyslání do Rakouska bylo s JARINEM od února 1953 do ledna 1954 přerušeno spojení. Toto přerušování mělo prozaický důvod – pokusil se totiž ve Vídni o krádež v hostinci, poté byl zatčen a odsouzen. Po propuštění z vězení odešel přes hranici do ČSR a byl dne 22. ledna 1954 předán k „řízení“ II. správě MV, která jej ale znovu předala rozvědce (po reorganizaci I. správa MV), protože schůzky se spolupracovníkem na hranicích nebyly bezpečné.

Když byl v roce 1954 JARIN za nezjištěných okolností v Rakousku dekonspirován, přešel definitivně státní hranici do ČSR. Zde jej pak do roku 1963 využívaly orgány KS-MV Praha k „...odhalování reakčních elementů a ke stykům do Jugoslávie“.⁷⁰⁾

VI. Využívání věznice jinými operativními součástmi StB

Kromě zahraniční kontrarozvědky využívaly věznici ve Wintrově ulici v Praze-Dejvicích i další operativní součásti StB. Šlo zejména o: **kontrarozvědku zaměřenou proti tzv. vnitřnímu nepříteli** (1950 až 1952 II. sektor V StB, červen 1952–1953 II. odbor HS-StB, říjen 1953–1964 III. správa MV)

a ekonomickou kontrarozvědku (1950–1952 III. sektor V StB, červen 1952–1953 III. odbor HS-StB, říjen 1953–1964 IV. správa MV).

Lze zde jen obtížně najít nějaké závazně platné pravidlo charakterizující jejich využívání věznice. Zájmové osoby těchto součástí StB nebyly zadrženy na hranicích. V některých případech bylo ale pro StB účelné zájmové osoby tajně zatknout (provést jejich tzv. odluku) a konspirativním způsobem je věznit a vyslýchat. O nezákonnosti takového postupu není pochyb.

Modelovou situací je „odluka“ člena některé „protistátní“ tzn. odbojové protikomunistické skupiny. Po zatčení byl ve věznici několik

dní vyslýchán, bylo mu vyhrožováno uvězněním jeho či jeho blízkých, pokud se nedozná a nebude spolupracovat při likvidaci skupiny.

* * *

Jedním z takových případů byla „odluka“ **Anny H.** ve dnech 26. 1. až 6. 2. 1954, s cílem získat ji ke spolupráci při proniknutí do skupiny občanů ukrajinské národnosti žijících v ČSR, kteří podle informací StB měli být v kontaktu s Ukrajinci žijícími v Západním Německu. Podporučík Josef Drobílek, starší referent 1. oddělení V. odboru MV (problematika „východní emigrace“), navrhl 21. 1. 1954 průběh následné „verbovky“ takto:

Zaměstnavatel vyšle Annu H. služebně na deset dní do Ostravy. V úterý 26. 1. 1954 ji vedoucí Josef Novák, ředitel hospodářské správy č. 8 ministerstva stavebnictví, představí referenta V. odboru MV poručíka Uhlíka jako zaměstnance podniku Stavomontáže Ostrava, který ji má odvést na služební cestu autem do Ostravy. Poté Uhlík s Annou H. vyjedou z Prahy služebním autem StB s ostravskou státní poznávací značkou směrem na Ostravu, sledováni druhým služebním autem se staršinou Novotným a starším seržantem Blahákem. Ve vhodném okamžiku bude první auto s Annou H. zastaveno sledovacím autem, jehož posádka se prokáže průkazy MV s odůvodněním, že vinou řidiče prvního auta došlo k úrazu chodce. Anně H. i Uhlíkovi bude nařízeno předsednout do druhého auta, kde dostanou černé brýle. Anna H. bude odvezena do věznice KS-MV v Praze, kde bude „vyslýchána k nehodě“ a staršina Novotný sepiše při té příležitosti její životopis. Poté bude umístěna jako zadržená na celu. Po nějaké době ji vyslechnou podporučík Drobílek a poporučík Vajer a obviní ji, že v životopise neuvedla při prvním výsledku pravdivé údaje. Podle připravených otázek bude „...vyslýchána k akcím ‚ŠKORPIÓN‘ a současně bude politicky přesvědčována“. ⁷¹⁾ Jestliže se do 48 hodin nedozná, bude převezena do věznice MV (Wintrova ulice) a po úplném doznání bude na závěr převezena k podrobnému „vytěžení“ do konspirativní chaty. Po podepsání slibu spolupracovníka StB převezou Annu H. příslušníci V. odboru MV do Ostravy, kde se zdrží dva dny. V rámci dalších opatření bude sledována den před akcí a tři dny po návratu do Prahy. Vázání provedou podporučík Drobílek, podporučík Vajer a náčelník 1. oddělení V. odboru poručík Formánek. K uvedenému návrhu byly připojeny připomínky zástupce náčelníka V. odboru podporučíka Opluštila:

„1) Proveďte kontrolu všech cestujících a po tomto zadržte H. oficiálně jako org. StB a ostatní nechtě pokračují v cestě. Zadržování se účastní i 1 org. v uniformě SNB.

2) Po 48 hodinách výsledku mě informujte, abychom mohli podat zprávu s. nám.

3) Předložte mě připravené otázky k výsledku.“

Hlášení o skutečném průběhu akce se nezachovalo, Anna H. byla ale 6. února 1954 skutečně zavázána jako agent, krycí jméno **IZA**.

Následná spolupráce s IZOU nicméně podle StB výsledky nepřinášela, Anna H. ji navíc prozradila osobám, na které měla být zaměřena, a proto byla spolupráce dne 20. 3. 1956 podle návrhu poručíka Emila Rajnyše, náčelníka 1. oddělení 6. odboru III. správy MV, ukončena.⁷²⁾

* * *

Docházelo ale i k natolik nestandardním případům, kdy se ve věznici ocitli někdy i „řádni“ členové KSČ.

V roce 1952 bylo operativním způsobem zjištěno, že skupina osob sbírá z neznámého důvodu kompromitující informace o funkcionářích KSČ. Bývalý příslušník StB (v roce 1951 zařazený na vyšetřovacím VI. sektoru V StB) JUDr. Vladimír M. sděloval tyto informace získané při výsleších gestapáků svým známým **Josefu G.** a podplukovníku armády **JUDr. Pavlu B.** Ten měl kompromitující informace předávat sovětskému poradci v armádě plukovníku Naumkinovi. Příslušníci 1. oddělení II. sektoru V StB (problematika „nepřátelé ve straně“) skupinu šesti podezřelých na příkaz náměstka MNB plk. Antonína Prchala v dubnu 1952 zatkli, dokonce bez tehdy zcela formálního souhlasu prokurátora, a umístili do Věznice velitelství StB ve Wintrově ulici. Vyšetřování skupiny bylo vedeno jako „Akce PAST“. Zatčení byli postupně – po prověření činnosti charakterizované jako „neoprávněné zpravodajství“ – propouštěni po krátké vazbě na svobodu. Výjimkou byl podplukovník Pavel B., který strávil v cele Věznice V StB ve Wintrově ulici devět měsíců.⁷³⁾

* * *

Dne 21. 6. 1952 byla obdobně na žádost náměstka MNB plukovníka Prchala⁷⁴⁾ přivezena do Věznice velitelství StB **Helena F.**

První celonoční výslech vedl osobně plukovník Prchal, a další až do 15. 7. 1952 vyšetřovatel 9. oddělení I. sektoru velitelství StB štábní strážmistr Václav Schovánek. Helena F. byla zadržena v nezjištěné souvislosti (vyšetřovací spis se nedochoval) s tzv. „Protistátním spikleneckým centrem RUDOLFA SLÁNSKÉHO“ a pro kontakty v Jugoslávii. Václav Schovánek později k případu uvedl:

„...Výslech jmenované byl prováděn z příkazu vyšších funkcionářů MV bez ohledu na to, že nejsou vyhotoveny žádné podklady o zatčení. Nešlo o praxi ojedinělou, ale používanou ve více případech.“⁷⁵⁾

Podle existujících úředních dokladů byla Helena F. zatčena až 15. 7. 1952 (tedy oficiálně nikdy ve věznici ve Wintrově ulici nebyla) a předána do vazby útvaru SNB Dub (věznice v Praze-Ruzyni).

Do Věznice velitelství StB bývali rovněž ojediněle umisťováni k výslechům a prověrce i agenti StB, působící již předtím v zahraničí jako tzv. **agenti-dubléri**, vyslaní ze zahraničí „druhou stranou“ do ČSR plnit zpravodajské úkoly.

* * *

Z hlediska následného operativního využití vězňů, kteří se ocitli ve věznici ve Wintrově ulici (tzv. zaverbování nových agentů, nebo pře-verbování agentů protivníka) byl nejvíce aktivní pochopitelně I. sektor V StB (respektive II. správa MV) – zjištěno 19 zaverbovaných agentů, následoval III. sektor V StB (tehdy ekonomická kontrarozvědka) – 4 zaverbovaní agenti a I. správa MV (rozvědka) – 2 zaverbovaní agenti.⁷⁶⁾

VII. Uzavření věznice

Činnost konspirativní věznice ve Wintrově ulici v Praze 6 byla ukončena 14. 9. 1955. Vyšetřovací oddělení bylo přemístěno na správu vyšetřování MV se sídlem ve Věznici číslo 1 – Praha-Ruzyně. Důvody pro zrušení Věznice velitelství StB nebyly dosud bezpečně zjištěny.

Na její uzavření měl mít podle svědectví některých příslušníků kontrarozvědky vliv neobjasněný útěk bývalého zástupce náčelníka I. zvláštního odboru MV Jana Vlčka⁷⁷⁾ v říjnu 1954 do Rakouska, a z toho i hrozící dekonspirace věznice. Pro tuto hypotézu nebyly nalezeny spolehlivé doklady.

Pravděpodobnější příčinou se zdá být vnitřní vývoj II. správy MV, kde se časem projevila zbytečnost vlastního vyšetřovacího oddělení. Podobně i vývoj operací zpravodajských služeb směřoval již k jiným formám, než byly akce agentů-chodců.

Nějaký čas po převedení do Ruzyně splynulo vyšetřovací pracoviště II. správy MV se správou vyšetřování MV.

V souvislosti s existencí věznice zřízené ve Wintrově ulici v listopadu 1951 je třeba ještě zmínit „**Věznici v budově A ministerstva vnitra**“.

Tato věznice o osmi kobkách byla zřízena ve sklepních místnostech velitelství StB (jemuž i podléhala) již v květnu 1950. Nenacházely se u ní vyšetřovací místnosti a sloužila ke krátkodobému umisťování vězňů StB. Velitelem věznice byl velitel stráže v budově A. Není zcela jisté, zda šlo o stejné prostory jako v případě věznice založené ve Wintrově ulici v listopadu 1951, ale je to velmi pravděpodobné.

O zaměření a činnosti této věznice nejsou zatím k dispozici žádné další údaje.⁷⁸⁾

Příloha 37: Přepis sdělení a pokynů týkajících se Věznice při velitelství StB

VELITELSTVÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI – SEKRETARIÁT VELITELE

č. A 6992/01-51 Dne 26. listopadu 1951

Sektoru 1, 2, 3 a 5
k rukám velitele sektoru

Přísně tajné

z d e

Věc: Zřízení věznice u V Stb.

Aby bylo umožněno operativním sektorům vlastní předběžné nebo operativní vyšetřování zajištěných osob, byla zřízena u velitelství státní bezpečnosti zvláštní věznice s vyšetřovacími místnostmi.

Velitelem věznice byl ustanoven s. npor. KOZEL (klapka 569). Věznice je určena hlavně pro potřeby 4. oddělení 1. sektoru, bude však sloužit i ostatním operativním sektorům.

Pro umísťování vyšetřovanců ve věznici VStb a pro jejich výsledky stanovím tento pořádek:

1/ Věznice V Stb je tajná a vyšetřovanci musí býti převáženi tak, aby jim umístění věznice zůstalo zcela utajeno. Eskorty do věznice i z věznice provádějí operativní sektory samy, při čemž dbají, aby nikde nebyla věznice V Stb prozrazena.

2/ K umístění vyšetřovance ve věznici je třeba předem se dohodnout s velitelem věznice nebo jeho zástupcem (linky 569 a 203) nebo v mimoslužebních hodinách s velitelem směny (linka 202), zda je ve věznici volné místo.

3/ Velitel věznice, jeho zástupce nebo velitel směny převezme do věznice pouze vězně, kterého přivádí orgán mající zvláštní propustku do věznice s číslem opravňujícím k umísťování, výsledku a přejímání vězňů. Tyto propustky mají stabilně příslušní orgánové 1. sektoru VStb.

Ostatní sektory obdrží tuto propustku vždy od velitele státní bezpečnosti, jeho zástupce nebo velitele sekretariátu VStb na základě předloženého návrhu na vyšetřování osoby ve věznici VStb doporučeného velitelem sektoru.

Tato propustka slouží pouze k umístění vězně a musí být ihned vrácena. K vstupu do věznice, k výslechu vězně a k jeho převzetí obdrží orgán umisťující vězně od velitele věznice zvláštní propustku (systém propustek je zaveden proto, aby nebylo vyzrazováno jméno vězně, které smí znát pouze velitel věznice).

4/ Orgán přivádějící vyšetřovance do věznice upozorní ho, že své jméno smí sdělit pouze při výslechu, odebere vyšetřovanci všechny věci kromě oděvu, který má vězeň na sobě, hřebenu, kapesníku a prstenů na rukou a je odpověden za prozkoumání odebraných věcí. Po prozkoumání může tyto věci po zapečetění odevzdati věznici k úschově.

5/ Veliteli směny (zást. vel. věznice), který přijímá vězně, nesmí orgán vězně přivádějící sdělit jeho jméno, pouze se prokáže vstupní známkou a služebním průkazem a sdělí svoji telefonní linku.

6/ Vězeňský orgán sdělí orgánu přivádějícímu vězně, číslo a celou vyšetřovance.

7/ Jméno, nacionále a poslední bydliště vyšetřovance, je povinnen operativní orgán sdělit veliteli věznice, který vede o vyšetřovancích přísně tajnou evidenci.

8/ K vyžadování vězňů k vyšetřování je nutno uvést číslo a celou vězně a předložit zvláštní vstupní známku, při vyžádání vězně na trvalo, nutno předložit ještě služební průkaz (orgánové 2. a 3. sektoru vrátí při přejímání vězně na trvalo vězeňskému orgánu zapůjčenou vstupní známku).

9/ Výhody nebo nevýhody ukládané operativním orgánem vyšetřovanci (povolení kouření, čtení, psaní, temnice a pod.) musí orgán dát veliteli věznice, jeho zástupci nebo veliteli směny vždy písemně, přičemž uvádí pouze číslo a celou vězně, číslo své propustky a služebního průkazu.

Velitel státní bezpečnosti:
z rozkazu: kpt. K r o u p a.

Příloha 38: Přepis pokynů k vytěžování zpravodajských poznatků od zatčených agentů a spolupracovníků

Dne 13. listopadu 1951

4. oddělení sektoru 1.

Věc: Pokyny k vytěžování zpravodajských poznatků od zatčených agentů a spolupracovníků.

Aby bylo zajištěno důkladné vytěžování zpravodajských poznatků od zatčených agentů chodců a vlastních spolupracovníků, nařizují zavedení těchto zásad:

A./ Každý zajištěný nepřátelský agent bude podroben důkladnému a systematickému zpravodajskému výslechu, který má za účel získání poznatků o organizaci, metodách a zaměření nepřitele. Z těchto důvodů budou orgánové provádějící zpravodajský výslech postupovat podle přiložených otázek. Každá otázka bude zpracována zvlášť ve formě úsekového protokolu ve třech exemplářích. Jeden bude založen do vyšetřovacího svazku, druhý bude předán vytěžovací skupině a třetí bude založen v operativním svazku (tehdy, týká-li se otázka operativních svazků).

Otázky je nutno zodpovědět i záporně.

Výslech je třeba provádět s vědomím, že v první řadě chceme získat zpravodajský materiál a že vyšetřování trestné činnosti osob a usvědčování z trestné činnosti budou provádět krajská velitelství.

B./ Vytěžovací skupina založí na každé heslo – každou otázku samostatný spis, do kterého bude zakládat kopie úsekových protokolů.

C./ Podobným způsobem budou napříště vytěžování operativními orgány také vlastní zahraniční spolupracovníci.

V úsekových protokolech budou spolupracovníci jmenováni i podpisováni krycími jmény určenými v přísaze zavazující ke spolupráci.

Nezávisle na tomto vytěžování napíše každý spolupracovník vlastnoručně krátké hlášení o nejdůležitějších poznatcích, které podepíše pravým jménem. Toto prohlášení bude sloužit jako kompromitující materiál k založení do agenturního svazku.

Velitel sektoru 1.

Npor. P i x a Kamil v. r.

**Příloha 39: Přepis tajného rozkazu ministra Bacílka
o předávání osob zadržených
na západních hranicích do věznice MNB**

TAJNÝ ROZKAZ MINISTRA NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI

Ročník 1952 ze dne 8. 7. 1952 číslo 90

Hlášení o předání zadržených osob v prostoru Rakouska,
Západního Německa a NDR.

Nařizuji, aby všechny osoby, které ilegálně překročily hranice ČSR z Rakouska, Záp. Německa a NDR, byly během 24 hod. eskortovány do věznice MNB se všemi u nich zabavenými věcmi. Týká se agentů CIC, pašeráků a všech osob, které jakýmkoliv způsobem překročily státní hranice do ČSR.

Po zadržení okamžitě podejte dálnopisem zprávu na hlavní správu státní bezpečnosti k rukám náčelníka odboru I., odkud bude dán pokyn, jak a kdy bude eskorta provedena.

Za dodržení tohoto rozkazu jsou odpovědní velitelé všech složek.

Rozkaz vstupuje v platnost dnem vyhlášení.

Ministr národní bezpečnosti
armádní generál Karol BACÍLEK

Obdrží:

Sekretariát ministra NB

sekretariáty náměstků ministra NB

Hlavní správa státní bezpečnosti

hlavní správa veřejné bezpečnosti

hlavní správa vojenské kontrarozvědky

Krajské správy státní a veřejné bezpečnosti

Správa národní bezpečnosti Jáchymov

Příloha 40: Přepis dokumentu upravujícího režim ve Věznici velitelství StB

V Ě Z N I C E

velitelství státní bezpečnosti.

Příjem vyšetřovanců:

S e k t o r 1: může dodat vyšetřovance do věznice V- Stb na průkazy, které mají orgánové 1. sektoru 4. oddělení ke vstupu do věznice, (vyhrazená čísla těchto průkazů)

Druhé sektory: mohou dodat vyšetřovance do věznice pouze na zvláštní potvrzení s razítkem MNB – s podpisem:

1/ velitele VStB

2/ zástupce velitele V-Stb,

3/ velitelé sekretariátu V-Stb.

Předem musí učiniti dotaz u velitele věznice, má-li volnou celu.

Každý vyšetřovanec musí býti dopravován do věznice V-Stb tak, aby neviděl, kam je vezen. Orgán nesmí ve věznici nikomu sdělit jméno vyšetřovance, pouze veliteli věznice.

Při příchodu orgána s vyšetřovancem do věznice:

Orgánové 1. sektoru 4. oddělení, kteří jsou oprávněni dodat vyšetřovance do věznice, předloží opravňující průkaz veliteli směny stráží a udá číslo svého telefonu.

Orgánové druhých sektorů předloží služební průkaz a povolení k dodání vyšetřovance, opatřené razítkem MNB a podpisem velitele V-Stb, nebo jeho zástupce, nebo velitele sekretariátu V-Stb a udá číslo svého telefonu.

Každý orgán při dodání vyšetřovance do věznice V-Stb ponechá vyšetřovanci pouze jeho oblek, kapesník, hřeben, prsteny na ruku (má-li nějaké).

Ostatní všechny věci si orgán odebere k operativnímu prozkoumání.

Bude-li orgán po operativním prozkoumání těchto věcí vyšetřovance, ně-

které z nich chtít uskladnit ve věznici, musí tyto věci zapečetit, buď do obálky, aktovky, nebo kufříku. Takto opatřené věci budou dány k obleku čísla vyšetřovance. Velitel stráží vydá orgánu, který vyšetřovance předal, číslo vyšetřovance, pod kterým bude veden a číslo cely, na které bude umístěn. Ten, kdo bude žádat vyšetřovance k výslechu, musí znát jeho číslo a číslo cely. (Jméno nesmí být prozrazeno.) Bude-li požadováno, aby do věznice V-Stb byla přijmata k vyšetřování osoba, která si odpývá již trest, ať v kterékoliv věznici neb pracovním (táboře) útvaru, je nutné, aby do věznice V-Stb byla eskortována referentem, který vyšetřování žádá. Aby byl věznicí neb pracovním útvarem referentovi vězeň vydán, vyžádá si referent u velitele sekretariátu V-Stb zvláštní povolení k vyzvednutí vězně. Tímto opatřením se předejde prozrazení, které by nastalo při eskortním příkaze. Ten, kdo do věznice V-Stb vyšetřovance dodá, je povinnen oznámit veliteli věznice jméno vyšetřovance, data jeho narození, místo narození a místo posledního bydliště, na požádání. Při každém vyžádání nebo vrácení vyšetřovance, ať k výslechu nebo jiné operativní práci, musí každý orgán veliteli směny stráží ukázat číslo průkazů. (org. 1. sektoru, 4. odd. zvláštní průkaz do věznice, org. druhých sektorů služebních průkazů).

Povoluje-li referent vyšetřovanci kouření, oznámí to veliteli písemně, uvede kolik cigaret denně, zápalky nesmí vyšetřovanci dát (zapaluje cigarety stráž na požádání vyšetřovance). Povolení psát v cele oznámí se též veliteli věznice, referent vydá vyšetřovanci tužku a papír, každý list očíslovaný. Cigarety, přilepšení pro vyšetřovance, dodá věznici povolující referent.

Velitel věznice V-Stb:

(npor. K O Z E L)

npor. Kozel Vojt. v. r.

/Rukopisná poznámka: /

„s. npor. Kozel, mluvit – připravte rozkaz 19. 11. 51 K“

POZNÁMKY A ODKAZY:

- ¹⁾ Nálevka Vladimír: Kapitoly z dějin studené války – díl 1., Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha 1997, str. 28.
 - ²⁾ Tamtéž, str. 37.
 - ³⁾ Beneš Arnošt a kolektiv: Revoluční a bojové tradice II. správy SNB – zdroj síly a úspěchů v boji proti nepřátelským rozvědkám, vydala IX. správa SNB (správa pro politickovychovnou, vzdělávací, kulturní a propagační činnost FMV), Praha 1983, str. 76.
 - ⁴⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 45–15. Příloha 37
 - ⁵⁾ A MV Praha, personální spis J. Krofíky. Vstržm. Josef Krofíka, náčelník tohoto referátu, si v průběhu roku 1951 „vypůjčoval“ z fondu peněz zabavených agentům a doplňoval je z peněz nově zabavených. Po zřízení Věznice velitelství StB, v souvislosti s převzetím vyšetřování agentů-chodců na I. sektor velitelství StB, se v březnu 1952 na věc přišlo. Krofíkovi byla prokázána zpronevěra celkem 30 000 Kčs. Byl zatčen, vzat do vazby, podle § 245 Tr. zákona (rozkrádání národního majetku) odsouzen k šesti měsícům odnětí svobody a dnem 31. 5. 1952 propuštěn z ministerstva národní bezpečnosti. Trest byl Krofíkovi za „dobré chování“ snížen.
 - ⁶⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 33–38.
 - ⁷⁾ Kozel Vojtěch (1902–1981), k SNB vstoupil 15. 11. 1945. Od 28. 10. 1951 velitel strážního oddílu sekretariátu V StB a současně velitel Věznice V StB, 1. 5. 1952 povýšen do hodnosti kpt., 1. 7. 1952 náčelník Věznice HS-StB (později II. správy MV), od 15. 3. 1954 zařazen na Správě nápravných zařízení, 29. 2. 1956 odešel v hodnosti majora z MV.
- V dalších poznámkách se uvedené záznamy o služebním postupu vybraných příslušníků MNB (MV) omezují především na období od vstupu k MNB (MV) do roku 1955, tedy do doby uzavření věznice.**
- ⁸⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 45–15.
 - ⁹⁾ Tamtéž.
 - ¹⁰⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 90.
 - ¹¹⁾ Tamtéž, str. 7–8.
 - ¹²⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 45–15.
 - ¹³⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 33–38.
 - ¹⁴⁾ Beneš Arnošt a kolektiv: Revoluční a bojové tradice II. správy SNB – zdroj síly a úspěchů v boji proti nepřátelským rozvědkám, vydala IX. správa SNB, Praha 1983.
 - ¹⁵⁾ Pixa Kamil (1923), nastoupil 6. 6. 1945 ke Komisi vnitřní národní bezpečnosti při Zemském národním výboru, 12. 8. 1945 přeřazen k Zemskému odboru bezpečnosti II. (dále ZOB). Od 15. 4. 1947 přemístěn k odboru BA MV (velitelství StB), od února 1948 zařazen na sektoru BAa I. – nejprve jako velitel 4. oddělení a současně zástupce velitele sektoru, od 20. 6. 1951 pak jako velitel I. sektoru V StB v hodnosti nadporučíka. Dnem 14. 2. 1952 byl převeden k hlavní správě VB do funkce velitele II. sektoru (kriminální služba) a v únoru 1953 z MNB propuštěn a přijat k Československému filmu. Později se stal ředitelem Krátkého filmu Praha. A MV Brno, personální spis K. Pixy.
 - ¹⁶⁾ Matoušek Vladimír (1921–1993), původním povoláním zámečník. K MV přijat 10. 4. 1949, o měsíc později zařazen jako „operativní orgán“ I. sektoru V StB, od 1. 9. 1949 politický tajemník I. sektoru. Od 8. 4. 1951 velitelem 2. oddělení I. sek-

toru V StB, 14. 2. 1952 v hodnosti poručíka jmenován velitelem I. sektoru V StB, 1. 4. 1952 1. zástupce náčelníka HS-StB. Od 1. 1. 1953 roční škola KGB (Komitét gosudarstvennoj bezopasnosti – Výbor státní bezpečnosti) v SSSR, 1. 2. 1954 náčelníkem II. správy MV. Ke dni 1. 12. 1961 odvolán z funkce a jmenován náčelníkem Krajské správy MV Ústí nad Labem. Dne 21. 1. 1963 propuštěn s odůvodněním: „V letech 1949–1953 používal nezákonných metod.“
A MV Brno, personální spis V. Matouška.

- ¹⁷⁾ Pokorný Arnošt (1920–1971), původním povoláním mechanik. Dne 1. 7. 1948 přijat k MV, zařazen jako výkonný orgán na 12. referát I. sektoru V StB, později na 14. referát. Dne 2. 5. 1950 dočasně pověřen vedením tohoto referátu, později jmenován velitelem 1. oddělení I. sektoru V StB. Dnem 20. 6. 1951 první zástupce velitele I. sektoru V StB. Od 1. 4. 1952 v hodnosti poručíka jmenován do funkce náčelníka I. odboru HS-StB, 1. 1. 1953 zařazen do tzv. kádrových rezerv I. odboru HS-StB (1 rok škola KGB v SSSR), od 1. 2. 1954 prvním zástupcem náčelníka KS-MV Praha. 1. 6. 1955 odvolán z funkce (v souvislosti s vyloučením z KSČ pro morální nedostatky) a ustanoven zástupcem náčelníka 2. oddělení III. zvláštního odboru MV. Dne 15. 1. 1957 přemístěn na Odbor železniční dopravy KS-MV Praha do funkce zástupce náčelníka odboru. K 1. 12. 1962 zproštěn výkonu služby a propuštěn s odůvodněním: „V letech 1949–1953 používal nezákonných metod“; ke dni 31. 1. 1963 mu byla odňata hodnost.

A MV Brno, personální spis A. Pokorného.

- ¹⁸⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088.

- ¹⁹⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 45–15.

- ²⁰⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 7–8; sign. H-782.

Při zkoumání činnosti StB v letech 1948–1953 je třeba mít na zřeteli, že toto období lze označit za „období hledání optimální podoby StB“, kdy se úkoly i zaměření jednotlivých referátů I. sektoru měnily a přesunovaly. V roce 1951 byl náčelníkem referátu 28, I. sektoru V StB ppor. Otakar Steinlauf, v letech 1952–1953 Václav Králka.

- ²¹⁾ A MV Brno, personální spisy vyšetřovatelů 1. oddělení II. správy MV.

- ²²⁾ Hoříce Alfréd (1905–1980), původním povoláním publicista. Dne 15. 2. 1947 přijat k ZOB II., 1. 4. 1948 referent a velitel sekretariátu II. sektoru V StB, 15. 3. 1951 referent sekretariátu V StB, 8. 10. 1951 zástupce velitele oddělení I. sektoru V StB, 1. 7. 1952 referent tamtéž, 1. 9. 1952 referent sekretariátu HS-StB, 15. 7. 1953 propuštěn v hodnosti nadporučíka z MNB na vlastní žádost.

- ²³⁾ Horák Dobroslov (1912–1974), původním povoláním dělník-dřevoobráběč. Člen KSČ od roku 1931. U MV od 17. 7. 1945, zařazen na Oblastní úřadovně StB (dále O StB) Praha. V únoru 1948 osobní ochránce Klementa Gottwalda na předsednictvu vlády, poté referent vyšetřování 5. oddělení O StB Praha, 24. 7. 1950 zástupce velitele 2. referátu 6. oddělení KV StB Praha. Od 1. 11. 1951 v hodnosti vrchní strážmistr jmenován do funkce zástupce velitele vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB. Od 1. 7. 1952 náčelník 9. oddělení I. odboru HS-StB, 8. 10. 1953 náčelník 2. oddělení 8. odboru II. správy MV, 22. 12. 1953 starší referent 8. odboru II. správy MV, 1. 5. 1955 starší referent 3. oddělení 4. odboru II. správy MV, 1. 1. 1960 starší referent 4. oddělení 2. odboru II. správy MV, poté ve funkci staršího referenta různých oddělení II. správy MV, odkud dne 30. 4. 1967 odešel v hodnosti majora do důchodu.

A MV Brno, personální spis D. Horáka.

- ²⁴⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 87 a personální spis D. Horáka.

- ²⁵⁾ Schovánek Václav (1917–?), původním povoláním cukrář jemného pečiva. K MV přijat 15. 8. 1949 – základní škola SNB Nové Město nad Metují, 23. 12. 1949 referent 5. (od roku 1950 6.) oddělení KV StB Praha, ke dni 10. 11. 1951 převeden v hodnosti štábní strážmistr do funkce referent vyšetřovací skupiny referátu 28,

4. oddělení I. sektoru V StB, 7. 8. 1952 zástupce náčelníka 9. oddělení I. odboru HS-StB, 1. 11. 1952 povýšen do hodnosti poručík. V září 1953 pověřen funkcí a od 22. 12. 1953 jmenován náčelníkem samostatného oddělení II. správy MV. Od 1. 4. 1954 náčelník samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV, 1. 9. 1955 vyslán do dvouleté operativní školy MV. 1. 4. 1956 náčelník 2. samostatného oddělení II. správy MV, ke dni 1. 10. 1956 přemístěn – zařazen na 1. oddělení XII. odboru I. správy MV a 31. 12. 1972 odchází v hodnosti majora do starobního důchodu. A MV Brno, personální spis V. Schováňka.

- 26) Šefrna Jaromír (1921), původním povoláním strojní zámečnicko-kotlař. K SNB přijat 3. 1. 1950 – základní škola SNB Slavičín, 15. 4. 1950 škola SNB I. stupně Veverská Bitýška, 1. 7. 1950 zařazen jako vyšetřovatel na 2. referát 6. oddělení KV StB Praha. Ke dni 22. 10. 1951 v hodnosti strážmistra zařazen do vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB. Později starší referent 9. oddělení I. odboru HS-StB a 1. 5. 1952 povýšen do hodnosti podporučíka. Od 22. 12. 1953 starším referentem samostatného oddělení II. správy MV, 1. 4. 1954 starším referentem samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV, 1. 12. 1955 starším referentem 1. oddělení 2. odboru Správy vyšetřování MV. Ke dni 7. 6. 1963 přerazěn k Inspekci ministra vnitra a 31. 3. 1977 odchází v hodnosti podplukovníka do důchodu.

A MV Brno, personální spis J. Šefrny.

- 27) Maleček Antonín (1919–1986), původním povoláním strojní zámečnick. K MNB přijat 25. 6. 1950, do 25. 9. 1950 základní škola SNB Jeseník, zařazen na 6. oddělení KV StB Praha, 1. 11. 1951 v hodnosti strážmistra ustanoven do funkce vyšetřovacího orgánu vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB. K 1. 5. 1952 povýšen do hodnosti podporučíka, 1. 1. 1953 referent 9. oddělení I. odboru HS-StB, 22. 12. 1953 referent samostatného oddělení 2. odboru II. správy MV, 1. 4. 1954 referent samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV, 1. 5. 1955 starší referent 2. oddělení 2. odboru II. správy MV, 1. 12. 1955 starší referent 1. oddělení 7. odboru II. správy MV. K 1. 7. 1963 přechází na Správu pasů a víz, 31. 3. 1977 pak v hodnosti kapitána do důchodu.

A MV Brno, personální spis A. Malečka.

- 28) Brebera Josef (1918–1981), původním povoláním pekař. K SNB přijat 5. 8. 1949 – škola SNB I. stupně Veverská Bitýška, poté vyšetřovacím referentem 5. oddělení (1950 referát 2a 6. oddělení) KV StB Praha, 10. 11. 1951 v hodnosti strážmistra zařazen do funkce referenta vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB. Roku 1952 referent vyšetřovací skupiny 10. oddělení I. sektoru V StB, od 1. 1. 1953 starší referent 9. oddělení I. odboru HS-StB, 22. 12. 1953 starší referent samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV. Ke dni 1. 9. 1955 starší referent 1. oddělení II. odboru Správy vyšetřování MV, 31. 1. 1975 v hodnosti kapitána odchod do důchodu.

A MV Brno, personální spis J. Brebery.

- 29) Hampejs Václav (1923), původním povoláním dělník. K SNB přijat 25. 6. 1950 – základní škola SNB Jeseník, 26. 9. 1950 referent vyšetřování referát 2a, 6. oddělení KV StB Praha. Dne 10. 11. 1951 v hodnosti strážmistra ustanoven do funkce mladší referent vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB. Dnem 1. 5. 1952 podporučík, 1953 referent 9. oddělení I. odboru HS-StB, 1. 3. 1955 starší vyšetřovatel 1. oddělení 2. odboru Správy vyšetřování MV, 31. 7. 1978 v hodnosti majora odchod do důchodu.

A MV, personální spis V. Hampejse.

- 30) Tecl Jan (1911–1993), původním povoláním truhlář. K SNB přijat 3. 1. 1950 – základní škola SNB Slavičín, 1. 4. 1950 škola SNB I. stupně Veverská Bitýška, 11. 4. 1950 referent 6. oddělení KV StB Praha. Dnem 10. 11. 1951 v hodnosti strážmistra ustanoven do funkce referent vyšetřovací skupiny referátu 28, 4. oddělení I. sektoru V StB, 1. 1. 1953 starší referent 9. oddělení I. odboru HS-StB, 1. 5.

1952 podporučík, 22. 12. 1953 zástupce náčelníka samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV, 1. 4. 1954 starší referent II. správy MV, 1. 12. 1955 zástupce náčelníka 1. oddělení 2. odboru Správy vyšetřování MV, 31. 5. 1966 propuštěn ze služebního poměru v hodnosti kapitána.

A MV Brno, personální spis J. Tecla.

- 31) Klíč Otto (1911–1976), původním povoláním řidič a průvodčí pražských elektrických drah. K SNB přijat 15. 8. 1949 – základní škola SNB v Novém Městě nad Metují, 15. 11. 1949 vyšetřovatel referátu 1b 5. oddělení KV StB Praha, 1950 zařazen na 1. referátě 6. oddělení KV StB Praha. K 1. 4. 1952 byl v hodnosti štábního strážmistra ustanoven do funkce referenta na 3. referátě 8. oddělení I. sektoru V StB. Dne 1. 9. 1953 starší referent 2. referátu 8. oddělení 1. odboru II. správy MV, 22. 12. 1953 starší referent 3. oddělení 4. odboru II. S MV, 1. 4. 1954 starší referent samostatného oddělení „Převerbovka“ II. správy MV, 1. 12. 1955 starší referent vyšetřování 2. oddělení 2. odboru SV, 31. 8. 1966 odchod do důchodu v hodnosti kapitána.

A MV Brno, personální spis O. Klíče.

- 32) Šulc Oldřich (1922–1998), původním povoláním strojní zámečnick. K SNB přijat 27. 11. 1949 – základní škola SNB Nové město nad Metují, 20. 3. 1950 vyšetřovací referent 6. oddělení KV StB Praha a škola SNB I. stupně Veverská Bítýška. 18. 7. 1952 v hodnosti vrchního strážmistra zařazen do funkce referenta na 9. oddělení I. odboru HS-StB, 12. 1. 1953 dočasně odvelen na VI. odbor HS-StB, 1. 10. 1953 vyšetřovací referent správy vyšetřování MV a 30. 9. 1977 uvolněn – důchod.

A MV Brno, personální spis O. Šulce.

- 33) Veselák Václav (1924–?), původním povoláním strojní zámečnick. K SNB přijat 25. 6. 1945 – Pohotovostní pluk NB, 15. 1. – 24. 5. 1946 škola SNB Jirkov, 25. 3. 1948 zařazen na politickém oddělení jako referent vyšetřování Oblastní úřadovny StB Praha. Dne 1. 11. 1949 ustanoven velitelem Okresního oddělení StB Kralupy nad Vltavou, 19. 3. 1951 přemístěn jako referent na 5. oddělení (zatýkání) KV StB Praha, v prosinci 1951 referentem 2. referátu 6. oddělení KV StB Praha. V srpnu 1952 v hodnosti vrchního strážmistra zařazen do funkce referent vyšetřování na 9. oddělení I. odboru HS-StB, 1. 10. 1952 podporučík, 12. 1. 1953 odvelen k VI. odboru HS-StB. Dne 31. 12. 1962 propuštěn a odňata hodnost, z důvodu: „Používal v letech 1949–1953 nezákonných metod v práci.“

A MV Brno, personální spis V. Veseláka.

- 34) A MV Brno, personální spisy vyšetřovatelů 1. oddělení II. správy MV.

35) Tamtéž.

36) Tamtéž.

- 37) A MV Praha, TRMNB č. 16/1951 „Postup vyšetřujících orgánů StB při zatýkání, vazbách a vyšetřování“.

38) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 43. Příloha 39

39) Tamtéž, str. 33–38.

40) Tamtéž.

41) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1308,

A MV Praha, a. č. H-378.

42) A MV Praha, fond 323, inv. j. 4–1 až 5 a inv. j. 7–1.

43) A MV Praha, a. č. V-1317 Plzeň.

44) A MV Praha, fond 323, inv. j. 4–1 až 5, a inv. j. 7–1.

45) Tamtéž.

46) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 94.

47) Tamtéž, str. 33–38,

A MV Praha, fond 323, inv. j. 4–1 až 5 a inv. j. 7–1.

- 48) Tamtéž.
- 49) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 41.
- 50) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 33–38.
- 51) Tamtéž.
- 52) JUDr. Miroslav Bednařík (1924–1992), v roce 1952 referent Státní prokuratury Praha.
- 53) JUDr. Liška Jiří (1914–?).
- 54) JUDr. Matušinská Ludmila, rozená Pechoušková (1927–1979), v roce 1952 referentka Státní prokuratury Praha.
- 55) Gebauer František a kol.: Organizační struktura a personální obsazení Státní prokuratury a Státního soudu, Generální prokuratury a Nejvyššího soudu pro věci státní prokuratury a státního soudu a jiné organizační a personální záležitosti související s těmito prokuraturami a soudy, Praha 1992, str. 8–13.
- 56) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 94.
- 57) A MV Brno, fond A 2/1 inv. j. 630 „Návrh na provedení veřejného procesu s tzv. agenty-chodci“.
- 58) Tamtéž.
- 59) A MV Praha, a. č. V-103 MV a a. č. 18615 MV,
- 60) Tamtéž.
- 61) SÚA, Archiv ÚV KSČ, fond 02/2, sv. 100, a. j. 117, bod 20: „117. schůze Politického byra ÚV KSČ“, 7. 5. 1956 „Likvidace špiónážních sítí“.
- 62) A MV Praha, a. č. V-1712 MV a fond 319, inv. j. 11–32.
Blíže k tématu Bruna F. a Rádía Svobodná Evropa viz též příspěvek Jiřího Bašty: Propagandistické využití causy amerického diplomata G. S. Wheelera, Příloha 35.
- 63) A MV Praha, a. č. V-1712 MV a fond 319, inv. j. 11–32.
- 64) A MV Praha, a. č. V-1854 MV a Archiv I. správy SNB – archivní svazek agenta „Serik“.
- 65) A MV Praha, a. č. 747396 MV.
- 66) Tamtéž.
- 67) Major Rudolf Drbohlav (1914–?); za II. světové války příslušník zpravodajské složky MNO čsl. exilové vlády ve Velké Británii. Po propuštění z čsl. armády emigroval v červnu 1948 a krátce nato začal ze Západního Německa organizovat zpravodajskou činnost a vysílání agentů-chodců do ČSR. Jeho skupina byla součástí zpravodajské složky čsl. exilu, vedené generálem Františkem Moravcem. Pro infiltraci agenty StB byla skupina R. Drbohlava dne 28. 4. 1952 rozpuštěna. Krátce poté mjr. Drbohlav po těžké nemoci zemřel (v Anglii či v Německu).
- 68) A MV Praha, a. č. 312145 MV a a. č. V-6489.
- 69) A MV Praha, a. č. V-2739 MV.
- 70) A MV Praha, a. č. 574792 MV.
- 71) A MV Praha, a. č. 60992 MV.
- 72) Tamtéž.
- 73) A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088, str. 94.
- 74) Prchal Antonín (1923–1996); původně student obchodní akademie, 6. 6. 1945 přijat k státněbezpečnostnímu oddělení Ředitelství národní bezpečnosti Jihlava, od 1. 11. 1945 byl výkonným orgánem Oblastního zpravodajského oddělení (OZO) Jihlava Zemského odboru bezpečnosti II. – Brno. V roce 1947 zástupce vedoucího OZO v Jihlavě, 1948 zvláštní agenturní orgán (skupina „Regionální rezidenti“) velitelství StB (Skupina BAa MV), 1948 instruktorem pro StB v krajích. V červenci

1949 zástupcem velitele sektoru BAa IV. (zjišťování, sledování, operativní technika) MV. V roce 1950 velitel sektoru BAa IV. MV, 1. 1. 1951 povýšen do hodnosti štábního kapitána, v únoru 1951 zástupcem velitele StB, 1. 4. 1951 povýšen do hodnosti majora, téhož roku jmenován do funkce velitele StB. Dne 12. 2. 1952 jmenován do funkce náměstka MNB a 1. 3. 1952 povýšen do hodnosti plukovníka. 8. 5. 1956 odvolán z funkce náměstka MV, 30. 6. 1956 propuštěn z MV.

⁷⁵⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1071.

⁷⁶⁾ A MV Brno, fond A 8, inv. j. 1088.

⁷⁷⁾ Vlček Jan (1920), 8. 9. 1950 přijat k SNB, zařazen jako výkonný orgán na KV StB Olomouc, 15. 7. 1951 přemístěn do funkce zástupce velitele oddělení na I. sektor V StB, 22. 12. 1953 převelen na V. odbor MV, 1. 4. 1954 na II. odbor MV, ovšem současně zařazen do funkce na Krajské správě MV Žilina. Dne 31. 5. 1954 uvolněn „na vlastní žádost“, ve skutečnosti pro „kádrové závady“, které předtím zamlčel. Dne 1. 11. 1954 přešel hranici do Rakouska, poté do roku 1960 nezvěstný, pak potvrzen jeho pobyt v psychiatrické léčebně v SRN.

⁷⁸⁾ A MV Praha, fond 310, inv. j. 45–2.

Klement Gottwald na Vítkově – balzamizace těla v materiálech ÚV KSČ

STANISLAV ČERVINKA ml.

Na hoře Vítkov, známé vítězstvím husitů nad křižáky v roce 1420, rozkládající se nad historickým Žižkovem, začal již počátkem dvacátého století růst Památník národního osvobození. Nejprve zde byla jen deska, kterou nechal po své třicetileté existenci zasadit na místě bitvy **Spolek pro zbudování Žižkova pomníku na Vítkově.**¹⁾

V naší práci si kromě historie vrchu Vítkov chceme povšimnout i okolností, které provázely úmrtí komunistického tyrana Klementa Gottwalda – mimo jiné je popisuje přehledně ve svých studiích v časopise Historie a vojenství historik Jan Galandauer. Především však chceme čtenáře seznámit s ne zcela známými skutečnostmi z projektů a realizace balzamování Gottwaldova těla. Komunistické vedení státu si od tohoto svého projektu slibovalo nemalý efekt, avšak složkám tehdejšího ministerstva vnitra působil značné problémy.

Dlouhé přípravy

Samotnému počátku stavby Památníku předcházelo slučování občanských a oficiálních aktivit v druhé polovině minulého století. Původní nápis, jakožto první reálný výsledek činnosti Spolku pro zbudování pomníku, hlásal:

*„Nepatrná hrstka lidí přemohla spojené řady obrněných,
poněvadž byla přesvědčena o své pravdě.
Tehdáž byly strany dvě. Evropa a my.
A ta Evropa byla bledá, zsinálá
a černý prapor s rudým kalichem vlál jí nad hlavou.
Vzpomínejte, uvědomte si, čímž jste tehdáž byli.
Tu jdeme mezi mohylami vítězů,
ale ne po hrobech pobitých.“*²⁾

Po vytesání tohoto velmi nacionálně laděného textu do pamětního kamene uspořádal Spolek v roce 1912 soutěž na návrh pomníku, který hodlal vztyčit v roce 1920. Z šedesáti návrhů však nebyl vybrán žádný.

Po vzniku Československé republiky roku 1918 nabyla idea postavení pomníku na Vítkově zcela novou dimenzi – Památník národního osvobození měl spojit historické místo husitského vítězství s osla-

vou československé státní samostatnosti. Měl sloužit i jako panteon, pohřebiště československých vojáků – legionářů. Dne 28. června 1920 byl slavnostně položen jeho základní kámen.

Šest let nato došlo ke sloučení Spolku pro zbudování Žižkova pomníku s „památníkem osvobození“, historiografickou institucí pro období boje za československý stát v letech 1914–1918. Vznikl tedy Sbor pro zbudování **Památníku národního osvobození a pomníku Jana Žižky z Trocnova na vrchu Vítkově**. Čestné předsednictví Sboru náleželo prezidentům – nejprve T. G. Masarykovi, poté Edvardu Benešovi.

Na vrcholu Vítkova měla být postavena velká budova (podle návrhu architekta Jana Zázvorky) s hrobem neznámého vojína, pietním pohřebištěm pozůstatků popravených italských legionářů a mauzoleem čelných představitelů odboje. Před budovou pomník Jana Žižky, a na úpatí vrchu vědecký ústav s archivem, muzeem a administrativou. Za přítomnosti prezidenta T. G. Masaryka byla 8. listopadu 1928 stavba slavnostně zahájena. Edvard Beneš, ministr zahraničních věcí, tehdy řekl:

„...Až v budoucnosti bude nám zle, až bouře a boje domácí budou nám hroziti a překračovat dovolené meze, navštívíme tento památník, to museum a ten archiv tam dole, Panteon a mausoleum a Žižkův pomník zde nahoře ... Myslím, že nás to povede k rozumu, klidu a k dobré vůli k bližnímu a k tvořivému optimismu v našem životě národním a státním ... A tak bude památník odboje a ti, kdo zde budou odpočívati, konat nejkrásnější svoje veliké poslání.“³⁾

Památník pro koho?

Hrubá stavba Památníku byla hotova již na počátku 30. let. Po celá třicátá léta pak pokračovaly práce na vnějších i vnitřních obkladech, interiérech, plastické výzdobě. Sbor počítal s tím, že zde bude pochován Prezident Osvoboditel. Masaryk si to nepřál,⁴⁾ a tak byl podle své vůle pochován u prezidentského zámku v Lánech.

V roce 1938 byla stavba Památníku již natolik hotová, že Sbor zamýšlel odevzdat budovu 28. října, k dvacátému výročí vzniku Československé republiky, veřejnosti. Měla se při té příležitosti konat i velká vojenská přehlídka – ohrožené Československo chtělo demonstrovat svou brannou tradici a připravenost. K tomu však již nedošlo. Po mnichovském diktátu se zřejmě zdálo absurdní slavnostně zpřístupnit veřejnosti monument, jenž by představoval apoteózu české vojenské tradice a československého státu.⁵⁾ Téhož roku 21. prosince se konala mimořádná valná hromada Sboru, která přijala usnesení, že Sbor „...nabízí čs. státu darem veškeren svůj nemovitý majetek, tj. budovy na úpatí vrchu Žižkova, jakož i budovu Panteonu a Mauzolea

*Památníku národního osvobození na temeni vrchu Žižkova s příslušnými pozemky...*⁶⁾

1. září 1939, v den přepadení Polska, obsadila budovy na úpatí Vítkova armáda nacistického Německa – wehrmacht. Z dokumentu, který se zachoval po návštěvě německého generála Fridericiho v říjnu 1939 vyplývá, že generál si přál, aby byly v Mauzoleu uchovávány ostatky všech významných osobností českých zemí již od doby knížete Václava. Z jeho řeči se také dalo vytušit, že by nešlo jen o významné Čechy, nýbrž i Němce, kteří v naší zemi s námi spolubydlí již tisíc let.⁷⁾ Celé uspořádání by muselo být takové, aby nikoho – ani Čecha, ani Němce – neuráželo.⁸⁾ Tyto plány na česko-německý památník se však nikdy nerealizovaly. Památník se stal majetkem Říše a jeho správy se ujal wehrmacht.

Funkcionáři Sboru a stavební správy se ihned od podzimu 1939 snažili umělecká díla, výzdobu a cennosti z Památníku odvézt a uschovat. Po 26. červnu 1940, kdy byla zveřejněna vyhláška nařizující odstranění všeho, co připomínalo předmnichovskou československou státní samostatnost, šlo o zvláště odvážné počínání. Pracovníci stavební správy například zamaskovali velké reliéfy hmotou z dřevité vlny a sádry, jejíž povrch pokryli vrstvou sádrové omítky, kterou tónovali do barvy okolního mramorového obkladu.⁹⁾ Podobně byly zamaskovány mozaiky Maxe Švabinského a desky se jmény legionářů. Přes značné riziko prozrazení, při kterém šlo o život, tato opatření splnila svůj účel.

V lednu 1943, v souvislosti s požadavky nacistické totální války, započalo drancování Národního památníku. Byly demontovány všechny bronzové předměty a zřízeno zde skladiště německé armády. Po skončení okupace byla odhadnutá škoda vyčíslena na 3 120 000 předválečných československých korun.¹⁰⁾ K dalším škodám přispěla skutečnost, že v posledních dnech války se v Památníku opevnila německá posádka.

(Ne)obnovená idea

10. května 1945 se funkcionáři Sboru opět ujali správy Památníku a v letech 1946–1947 se započalo s nápravou škod. Avšak československý stát roku 1945 nebyl prostým obnovením toho státu, který vznikl v roce 1918 a zanikl Mnichovem a okupací 15. března 1939. Ideová koncepce Památníku proto doznala změn.¹¹⁾ Měl být věnován památce prvního i druhého odboje, přičemž památce obětí druhého odboje (1938–1945) měly být vyhrazeny prostory zejména v upravené východní části okolí Panteonu.¹²⁾

V květnu 1946 se v republice stala nejsilnější politickou stranou

KSČ. Ve své ideologii udělala jistý přemet. Z původně nepřijatelné oslavy československých legií na straně „imperialistické dohody“ v první světové válce, se staly legie součástí „slovanského“ boje po boku „velkého ruského bratra“ proti odvěkému nepříteli.¹³⁾ Vůdce československých komunistů – a od května 1946 ministerský předseda – Klement Gottwald napsal v roce 1947 k 30. výročí bitvy u Zborova:

„Bitva u Zborova vešla do československých dějin jako den zrodu československé armády. Její výročí nám proto připomíná, z jakých idejí vyrostla naše armáda i samostatný stát, jaká jejich tradice byla tehdy založena. Je to především tradice boje za svobodu proti starému nepříteli českého a slovenského národa, proti německému imperialismu ... Na věčné časy budeme stříci svou svobodu a samostatnost v bratrském svazku se Sovětským svazem a ostatními slovanskými státy... Památka hrdinů od Zborova i Sokolova bude nám tak vždy mementem, abychom šli pevně cestou, kterou oni nám ukázali.“¹⁴⁾

Sbor tedy přijal koncepci, že Památník bude věnován odbojům oběma.

Ze zdlouhavého jednání o způsobu, jak budou stanovena kritéria pro zastoupení druhého odboje v Památníku, se stalo v poválečném Československu politikum. Existoval odboj domácí a zahraniční, českoslovenští vojáci bojovali na Východě i na Západě. Koncepce výběru se však žádná nezrodila a až do komunistického převzetí moci v únoru 1948 nebyl v Památníku nikdo pohřben. Jediný pietní akt se uskutečnil 7. listopadu 1947, symbolicky v den výročí bolševické revoluce v Rusku. Tehdy přinesla štafeta do Prahy prst z bojišť československé jednotky v SSSR (Sokolov, Kyjev a Bílá Cerkev). Byla uložena v Památníku za účasti ministra národní obrany Ludvíka Svobody, primátora Václava Vacka a dalších představitelů vlády. Projevy ve znamení „slovanství“, provázející uložení prsti z východních bojišť, daly jednoznačně na srozuměnou, jaká bude příští orientace Památníku osvobození.

„Bez 7. listopadu nebylo by 28. října“

hlásal demagogický nápis na stuhách věnců položených na tumby s prstí. Komunistický poslanec Jan Vodička u této příležitosti prohlásil, že:

...symboly naší válečné slávy nesmí upadnout v zapomenutí. Musí nám stále připomínati všechny tragické chvíle, příčiny a viníky národní katastrofy. ...

Bojujme statečně proti každé reakci a fašismu, který přináší národům otroctví a ponížení, budme hrdými vlastenci, kteří nikdy nebudou shovívaví ke zradě, a slibme si, že jako na těchto bojištích bojoval nás

*voják po boku sovětské armády proti společnému nepříteli, tak budeme spojeni spojeneckou smlouvou se Sovětským svazem, Polskem, Jugoslávií a Bulharskem usilovati o věčný mír a přátelství mezi národy světa. Tím splníme odkaz našich velkých bojovníků, kteří padli, aby naše národy mohly žít.*¹⁵⁾

Zmiňovaný slogan „Bez 7. listopadu nebylo by 28. října“ se měl stát základní tezí komunistické propagandy v 50. letech. Jeho smyslem bylo ukázat vznik Československa jako důsledek bolševické revoluce v říjnu 1917.¹⁶⁾ „Slovanská koncepce“ umožňovala komunistům vyzdvihoval československá vojska v Sovětském svazu a pomíjet význam československých jednotek na Západě. Komunisté svým „slovanstvím“ navazovali na tradiční prvek v ideologii českého i slovenského nacionalismu.¹⁷⁾

Z Hlavního štábu armády sice ještě vzešla myšlenka přistavět na východní straně Památníku pamětní síň druhého odboje, jejíž první částí měl být společný hrob a pomník československých letců, bojujících převážně v Anglii, k tomu však již nedošlo. Zmíněná přístavba byla po únoru 1948 přeměněna v Síň Rudé armády.

Po komunistickém puči v únoru 1948 začaly a měly být české a slovenské dějiny oficiálně chápány jako dějiny třídního boje. Nejen v případě Památníku se to projevilo snahou o nalezení paralel mezi bolševickým a husitským hnutím. Podle historika Galandauera pedagogové vzpomínají, že v padesátých letech splývali dětem husité s komunisty. Nebyl tedy důvod k přerušení příprav – sice ještě prvorepublikových plánů, ale přesto zapadajících do nové reality – k odhalení monumenální sochy Jana Žižky z Trocnova.

Tři roky poté, co byl v řadách Sboru ustaven Akční výbor Národní fronty, je 14. července 1951 odhalen obrovský jezdecký pomník na místě, kde stojí dodnes. Projev přednesl zeř Klementa Gottwalda, ministr obrany Alexej Čepička. Z jeho slov je čtenáři zřejmé, že jde o kompilát účelově sestavených faktů a různě pokřivených tvrzení v „novém“ duchu třídního pojetí dějin. V závěru svého projevu uvádí:

*„...Je štěstím nejen pro sovětský lid, ale pro celé lidstvo, že v čele přestavby lidské společnosti stojí tak velký člověk jako je Stalin, státník a vojevůdce. Je štěstím pro československý lid, že v jeho čele stojí vrchní velitel československé branné moci prezident Klement Gottwald.*¹⁸⁾

List Obrana lidu v komentáři napsal: „*Pražský lid chtěl mít před očima skutečný hmatatelný symbol osvobozenického boje proti pánům, proti vykořisťovatelům. Tomuto úsilí širokých lidových vrstev po celá desetiletí bránila vládnoucí třída, městská i venkovská buržoazie.*¹⁹⁾

Až do roku 1950 převažovalo – přes klíčový zlom v únoru 1948 – pozitivní ocenění role Masaryka a legií.²⁰⁾ Rozhodný a brutální odsu-

dek Masaryka a legionářské tradice naplno veřejně zazněl až od roku 1950. Souvislost hledejme v popřevratovém budování pozic uvnitř KSČ.²¹⁾ Tehdy, na sklonku roku 1950, zesílila nenávist a kritika legionářské tradice od „špiček“ KSČ. Vysoký funkcionář KSČ Jindřich Veselý, který připravoval založení Ústavu dějin KSČ, se obrátil na tajemníka ÚV KSČ Gustava Bareše s dopisem, v němž požadoval pro nový ústav právě budovy Památníku osvobození:

„...Vojenský historický ústav i Památník osvobození jsou vlastně dětmi legionářské tradice, která se jimi udržuje. Politicky však máme zájem tuto tradici zničit... Zatím je a zůstává Vojenský historický ústav semeništem legionářského ducha a, jak jsme viděli i na připravované výstavě, Masaryk, Beneš a Syrový jim kouká ze všeho...“²²⁾

Velmi hodnotnou a „ve všech směrech výhodnou budovu“, jak píše dále v dopise, však nakonec Veselý nedostal. Mocný ministr národní obrany A. Čepička svůj majetek ubránil. Útoky proti „buržoaznímu“ výkladu dějin však pokračovaly.

V květnu 1951 byla v prostorách Památníku otevřena výstava „30 let KSČ“, která poprvé podávala souhrnný komunistický pohled na novodobé československé dějiny.²³⁾ A Památník osvobození se začal přeměňovat v komunistický panteon. O této přeměně bylo rozhodnuto již dříve spolu s úmyslem uložit v něm ostatky zakladatelů KSČ. Nyní již ředitel Ústavu dějin KSČ Jindřich Veselý písemně vyžaduje, že je třeba vyřešit:

- a) Přejmenování Památníku osvobození.
(Dosavadní Památník osvobození nebo Památník odboje navrhoval Veselý přejmenovat na Mauzoleum nebo Panteon revoluce nebo podobně.)
- b) Kdo bude v Památníku pochováván. Rozhodnout, kde bude uložen popel Šmerala, Hakena, Neumanna i Vrbenského.
- c) Úprava Památníku.
(Podle Veselého je třeba vyměnit „nevhodné“ vlysy s legionářskými motivy a starat se o doplnění výzdoby.)²⁴⁾

Památník byl převeden do správy ministerstva vnitra.

Obřad, při kterém zde byly uloženy první urny předních zakládajících členů KSČ, se konal již 17. března 1951. Zúčastnilo se ho celé politické vedení strany: prezident Klement Gottwald, předseda vlády Antonín Zápotocký, ústřední tajemník KSČ Rudolf Slánský, dále sovětský velvyslanec a přední osobnosti „sprátelených zemí“. „Proletářský panteon“ byl založen. Byl přirovnáván ke „Kremelské zdi“ Československa. Opěvován byl při této příležitosti „i nejlepší syn našeho lidu“ Klement Gottwald, který necelé dva roky nato na stejném místě spočinul.

Díky sentimentalitě bývalého kameníka Antonína Zápotockého ne-

bylo z Památníku odstraněno plánované množství ideologicky nevhodných reliéfů. Další pokus o odstranění děl s legionářskou tematikou se udál hned po smrti Klementa Gottwalda (14. 3. 1953), kdy si vysoce postavení sovětští soudruzi stěžovali na závady v Památníku. Nyní však již bývalí radikálové, jako např. J. Veselý, snášeli argumenty pro zachování stávající výzdoby. Jejich argumentace měla v sobě i něco švejkovského;²⁵⁾ o plastikách Karla Pokorného se v dobrozdání tvrdilo:

„Nutno podotknout, že jde o jedinečná mramorová díla a že jejich legionářství zvlášť nevyniká, pouze podle čepic lze uhádnout, že jde o legionáře.“²⁶⁾

Na věky...

14. března 1953, krátce po svém návratu z Moskvy, kde se zúčastnil pohřbu J. V. Stalina, zemřel prezident republiky a předseda KSČ, „nejmilovanější syn našeho lidu“, Klement Gottwald. (Podle některých pramenů jeho zdraví nejvíce podlomila cesta letadlem z Moskvy, která byla pro Gottwalda značně riskantní vzhledem k jeho srdeční chorobě.)

Podle historika Jana Galandauera se tato událost dotkla více či méně všech občanů země. Na sedmdesát procent lidí se – často zmanipulovaně (např. na „rady“ agitačních dvojic Národní fronty) – účastnilo různých tryzen, podepisovalo kondolenční listiny či „truchlilo“ na vojensko-civilním pohřbu v Praze 19. března 1953, který byl plně v režii oficiálních struktur naplánován do posledního detailu.²⁷⁾

V atmosféře, ve které se oficiální činitelé obávali neřízené reakce lidí na úmrtí Klementa Gottwalda, padlo rozhodnutí:

V Národním památníku na Vítkově bude vybudováno Mauzoleum Klementa Gottwalda, které uchová tělo zemřelého vůdce „na věky“.

Dne 17. března v dálnopise, adresovaném do vlastních rukou vedoucích tajemníků KV KSČ, sděloval tajemník ÚV KSČ Bruno Kohler:

„Vážení soudruzi, aby budoucím pokolením byla zachována tvář soudruha Gottwalda, bylo rozhodnuto balsamovat jeho tělo. Balsamované tělo bude v brzké době veřejně vystavené. Tuto zprávu vám sdělujeme proto, abychom uspokojili ty pracující, kteří nemohou nyní zhlédnout soudruha Gottwalda, ani se zúčastnit jeho pohřbu.“²⁸⁾

Obdobně jako Lenin a Stalin v moskevském mauzoleu a Dimitrov v mauzoleu v Sofii, měl být také zemřelý prezident ČSR a předseda KSČ „deifikován“ – neboli zbožněn.

V archivech ministerstva vnitra lze najít materiály, které dokládají, co se odehrávalo v zákulisí Mauzolea od roku 1953 do roku 1962, kdy bylo Gottwaldovo tělo zpopelněno,

První zpráva s názvem **„Zriadenie útvaru MV pre zabezpečenie**

tela a mauzólea Klementa Gottwalda“ nese datum 5. října 1953.²⁹⁾ Toho dne se politický sekretariát ÚV KSČ usnesl na zřízení tohoto nového útvaru. V závorce (v záhlaví) je poznámka: „s. Dr. Čepička“. V usnesení se ukládá s. Barákovi, aby:

- a) před zřízením útvaru znovu prozkoumal finanční náklady a početní stav příslušníků útvaru z hlediska hospodárnosti a předložil návrh politickému sekretariátu ÚV KSČ,
- b) předložil vládě návrh na finanční zabezpečení sovětských pracovníků,
- c) předložil vládě návrh na vyčlenění Památníku národního osvobození na Vítkově z ministerstva školství a jeho opětné začlenění do ministerstva vnitra a navrhl způsob krytí finančního provozu Mauzolea.

Ve výpisu z usnesení politického sekretariátu ÚV KSČ ze dne 14. 12. 1953 se již hovoří o „*zprávě o ukončení výstavby Mausolea Klementa Gottwalda, o průběhu prací a návrhu na udělení odměn*“.

Ministr vnitra Barák dostal za úkol zajistit řádný provoz a údržbu Mauzolea a zařídit úplné dokončení výstavby v roce 1954, ve smyslu odstavce D dohody ministrů o předání objektu.

Ministr národní obrany Čepička měl předložit ještě během prosince 1953 úplnou projektovou dokumentaci Mauzolea politickému sekretariátu ÚV KSČ.

První tajemník ÚV KSČ Novotný měl připravit poděkování pracovníkům ÚV KSČ za péči, „...*kteřá byla výstavbě Mausolea ze strany ÚV KSČ věnována*“. V pátém bodě usnesení byl schválen předložený návrh na udělení pochval, poděkování a peněžitých odměn.

V návaznosti na citované usnesení z 5. 10. 1953 podává ministr vnitra Barák návrh „**organísace odboru ochrany Mausolea a strážní roty VS**“ (vnitřní stráž). Po snížení počtu z původního návrhu vypadly počty zaměstnanců takto:

příslušníků SNB.....	35
příslušníků VS	48
občanských zaměstnanců.....	15
celkem	98 lidí

V dokumentu se uvádí, že nově zřízený odbor ochrany Mauzolea bude organizačně začleněn do VIII. správy MV. Příslušníci odboru, pokud nemají vlastní byty v Praze, budou ubytováni v objektu VIII. správy v Praze na Hradě.³⁰⁾ Rota příslušníků vnitřní stráže bude začleněna do organizace 7. zvláštního praporu VS – pro ochranu Hradu. Rota VS bude složena kromě velitelů z prezenčně sloužících vojáků, kteří vedle výkonu strážní služby musí provádět „výcvik a školení dle řádů a předpisů Čsl. armády“.

Rota vnitřní stráže bude vykonávat tuto službu:

- Dvě čestná strážní stanoviště u hlavního vchodu do Panteonu (služba ve dne i v noci), na jedno stanoviště je třeba 9 vojáků, na dvě stanoviště 18 vojáků. 9 vojáků je třeba počítat na jedno stanoviště proto, že 3 z nich vykonávají službu 24 hodin (střídají se po dvou hodinách) a v dalších 48 hodinách provádějí výcvik a školení dle řádů československé armády.
- V době návštěv, které budou – dle rozhodnutí politického sekretariátu a z odborného hlediska sovětských lékařů – prováděny třikrát až čtyřikrát týdně, průměrně po 3 hodinách, bude rota VS stavět 2 strážní stanoviště u vchodu do smutečního sálu, v němž bude vystaveno tělo s. K. Gottwalda a další 2 čestná stanoviště u hlavy sarkofágu. Při návštěvě vlády nebo významných delegací bude otevřen postranní zvláštní vchod, u kterého budou rovněž stavěna dvě stanoviště.
- Na ochranu Památníku zvenčí a na ochranu přilehlého menšího objektu (energetická rezerva) bude rota VS od setmění do rozednění provádět obchůzkové střežení, tj. 2 pohyblivá strážní stanoviště. K této službě budou příslušníci nastupovat před setměním. Přes den se budou zúčastňovat školení a výcviku.
- Střídání strážných VS bude prováděno po 2 hodinách. Vnitřní ochranu Památníku budou provádět příslušníci SNB. V návrhu organizace jsou tito rozděleni do 4 skupin o síle 1+4. Obsazení bude zatím provedeno 1+3. Čtvrtý v každé skupině by byl obsazen, až když praktický výkon služby ukáže, že úkoly není možno zvládnout v obsazení skupin 1+3.

Politický sekretariát ÚV KSČ, který úkoloval v bodech b) a c) – viz výše – ministra vnitra Baráka (tj. finanční zabezpečení ochrany Památníku na Vítkově a jeho převedení z působnosti ministerstva školství do působnosti ministerstva vnitra), neopomněl zdůraznit, že jeho návrhy vycházejí z požadavků sovětských lékařů, s nimiž byla projednána technická obsluha a zajištění bezpečnosti objektu. Současně upozorňuje ve zprávě na tyto skutečnosti; citujeme: „...

1. Péči o ošetření těla soudruha Klementa Gottwalda provádějí a budou provádět v nejbližších letech sověští lékaři-specialisté. Proto je nutno zachovat objekt, ve kterém se připravuje tělo soudruha Klementa Gottwalda, jako rezervní laboratoř pro větší úpravu a ošetření, která se budou periodicky ročně provádět. Současně by objekt sloužil pro ubytování dvou sovětských lékařů, kteří budou pracovat v Mausoleu.

2. Vilu ve Staré Boleslavi, která byla zřízena pro potřeby sovětských expertů-lékařů, bude třeba ponechat ve vlastnictví ministerstva vnitra, a vedle normálního využití pro potřebu ministerstva vnitra, bude s ní počítáno pro ubytování dalších sovětských lékařů, kteří budou ročně provádět generální úpravu.

3. *Ministerstvo vnitra dosud zajišťuje na účet vládního konta sovětské lékaře po všech stránkách, avšak po příští dobu je nutno přesně stanovit, co všechno naše vláda těmto pracovníkům poskytne. Všechny tyto otázky vyřeší návrh vládního usnesení, které by připravil ministr vnitra...*³¹⁾

Zmíněný návrh rovněž obsahuje platové a hodnostní zařazení pracovníků útvaru. Pro ilustraci:

Náčelník Mauzolea gen.mjr.,

funkční plat 2600 Kčs

je ve styku se sovětskými lékaři, řídí, kontroluje a zodpovídá za veškerou činnost v objektu Mauzolea.

Zástupce náčelníka plk.,

funkční plat 2000 Kčs

zastupuje náčelníka Mauzolea v době jeho nepřítomnosti a stará se o hospodářská zabezpečení, která jsou nutná pro ošetření těla Klementa Gottwalda a současně se stará o materiální věci příslušníků útvaru.

Řidiči 4, staršina,

funkční plat 860 Kčs

dva pro útvar, dva pro sovětské lékaře.

Velitelé směn 4, mjr.,

funkční plat 1600 Kčs

střídavě konají službu a v době nepřítomnosti náčelníka velí celému útvaru Mauzolea. Kontrolují hlavně vnitřní ochranné zařízení a vykonávají dohled nad úklidem v hlavních prostorách. Kontrolují přístup všech osob do hlavní části Mauzolea.

16 orgánů, kpt.,

funkční plat 1350 Kčs

provádějí vnitřní ochranu hlavních částí Mauzolea. V době návštěv dohlíží nad klidným a hladkým průchodem občanstva.

Hlavní technik, pplk.,

funkční plat 1800 Kčs

zodpovídá náčelníku Mauzolea za bezvadný chod všeho technického zařízení,

řídí službu dispečerů,
kterým současně dává příkazy
pro vytváření podmínek v Mauzoleu
a kontroluje zapisovací přístroje.

Dispečeři 5, mjr.,

funkční plat 1500 Kčs

střídavě konají službu
u dispečerského stolu,
neustále kontrolují
veškerá technická zařízení.

Laborantky 3, npor.,

funkční plat 1100 Kčs

provádějí úklid v laboratoři,
obsluhují sterilizační přístroje
a nástroje lékařů.

Elektrikáři 5 (strojaři), občanští zaměstnanci pro obsluhu strojů
a energetických zařízení.

Uklízečky 5 (první kategorie), občanské zaměstnankyně provádějí
neustále úklid v hlavních částech Mauzolea, mimo laboratoře.

Uklízečky 6 (druhé kategorie), občanské zaměstnankyně vykonávají
úklid v ostatních částech Mauzolea a současně v době návštěv vyko-
návají funkci šatnářky mimo Mauzoleum.

Písařka 1, civilní zaměstnanec provádí veškeré administrativní práce.

Rota vnitřní stráže v síle 72 příslušníků - z toho 1 četa čestné
stráže, 3 čety pro strážní službu – (vnější střežení Mauzolea).

Další zajímavý dokument je datován 31. března 1954 a má název
„**Návrh na úhradu 400 g zlata pro mausoleum Kl. Gottwalda**“.

Dovídáme se z něj, že politický sekretariát ÚV KSČ se dne 31. břez-
na 1954 usnesl ve svém patnáctém bodě, který přednesl ministr vni-
tra Barák, uložit ministru financí, aby uvolnil 400 gramů ryzího zlata
pro Závody umělecké kovovýroby v Praze jako úhradu za pozlacení
písmen pro Mauzoleum Klementa Gottwalda. V materiálu politického
sekretariátu se k příslušnému bodu píše:

*„...Podle projektu Mausolea Klementa Gottwalda bude nad průčelním
vchodem do mausolea umístěn nápis 'Klement Gottwald'. Tento nápis
je z pozlacených písmen. Závody umělecké kovovýroby v Praze, které
písmena zhotovily, požádaly o úhradu 400g ryzího zlata, které na po-
zlacení písmen dodaly ze své zásoby. Ministerstvo financí, s nímž bylo
o této věci jednáno, může úhradu provést jedině na základě usnesení
politického sekretariátu ÚV KSČ.“*

Usnesení bylo provedeno.

Sovětské zkušenosti měly odstranit problémy

Politický sekretariát jednal o Mauzoleu znovu ve dnech 26. dubna 1954 a 13. září 1954. Tomu však předcházela dopis ze 7. dubna 1954, kdy ministr vnitra Barák píše ministru národní obrany Čepičkovi:

„Vážený soudruhu! Hodlám předložit politickému sekretariátu ÚV KSČ zprávu o některých problémech, které se vyskytují v provozu Mausolea. Byl bych Vám velmi povděčen, jestliže byste mi laskavě k přiloženému návrhu sdělil své stanovisko a ev. připomínky.“³²⁾

V usnesení z jednání 26. 4. 1954 politický sekretariát ÚV KSČ ukládá: Václavu Davidovi, ministru zahraničních věcí, aby požádal vládu SSSR:

a/ o vyslání sovětského odborníka, pověřeného řízením prací na projektu nového systému osvětlení sarkofágu Mauzolea Klementa Gottwalda, do Prahy,

b/ o zapůjčení technické dokumentace osvětlení se vzorky pro československé odborníky.

Důvodem k tomuto kroku byla nespokojenost s bodovým osvětlením Gottwaldova těla, při kterém „vynikaly světla a stíny“. Časté defekty osvětlení způsobené nevhodnými „fóliemi a filtry“ vedly k tomu, že sovětsí lékaři si dali odstranění stávajících světel jako podmínku pro svoji další práci.

V příloze k jednání politického sekretariátu ÚV KSČ se dále uvádí, že naprosto nevyhovující – pro nedostatečný průřez vodičů – je rovněž přívod elektrického proudu. Další bod konstatuje, že elektrická instalace v celém objektu nevyhovuje předpisům a že je ji třeba vyměnit za „naprosto bezpečnou“. Rovněž že nebyla dokončena dokumentace elektrické instalace.

V dalším odstavci se konstatuje, že stěny ochozu kolem smuteční síně jsou nedostatečně izolovány proti vlhkosti a že bude třeba „odstranit všechno dřevo, které je zdrojem houby a plísně“. Na stropě slavnostní síně se objevila voda, která zde vzniká srážením teplého a studeného vzduchu a vytvářením námrazy na skleněném příkrovu nad stropem slavnostní síně. Podobný nedostatek se objevil i na stropě smuteční síně, který je rovněž nedostatečně izolován od vnějšku. Další nedostatky byly zjištěny v prostoru pro praní vzduchových filtrů. Závady odstraní ministerstvo vnitra, které žádá, aby případné překročení částky bylo uhrazeno z vládních finančních rezerv.

První náměstek předsedy vlády a ministr národní obrany Alexej Čepička požádal, aby urna soudružky Marty Gottwaldové (jeho tchyně) byla přemístěna z levé strany na pravou stranu sarkofágu. Přemístění urny bude provedeno ihned, jakmile bude zhotovena urna definitivní.

Alexej Čepička rovněž požádal, zda-li by bylo možno sundat rukavice z rukou soudruha Klementa Gottwalda. Sovětští lékaři se k tomuto požadavku vyjádří, až budou provádět větší úpravu (říjen a listopad 1954) a zjistí, zda je možné splnit tento požadavek. První tajemník ÚV KSČ Novotný ještě požádal o změnu návštěvních hodin v Mauzoleu.

Převzetí receptury pro balzamizaci těla do českých rukou

28. března 1955 se politické byro ÚV KSČ usneslo na opatřeních k převzetí receptury pro balzamizaci těla Klementa Gottwalda. Schválilo následující body:

- 1) převzetí receptury pro balzamizaci těla Klementa Gottwalda od sovětských odborníků odborníky československými;
- 2) skupinu 3 lékařů odborníků k péči o tělo s. Klementa Gottwalda: MUDr. Rudolf Vaněček – patolog-anatom, MUDr. Josef Vymazal – vědecký pracovník-neurolog, Mudr. Ing. Jiří Křeček – biochemik;
- 3) zařazení těchto lékařů do Státního sanatoria (ministerstvo zdravotnictví).

Politbyro uložilo s. Barákovi projednat s navrženými lékaři převzetí receptury, dokonale zvládnutí problematiky balzamizace a převzít od nich přísahu.

Dne 5. září 1955 bylo schváleno rozšíření tříčlenné skupiny lékařů o další dva – MUDr. Zdeňka Vacka a MUDr. Zdeňka Lodina. Bylo usneseno MUDr. Lodina stranicky prověřit. (Jak je patrné z přípisu rukou, ještě 27. 9. se na toto prověření, které provádělo ÚV KSČ a které muselo být urgováno, čekalo.)

13. září schválilo politické byro ÚV KSČ výdaje na dodatečnou úpravu Mauzolea KG, ale odmítlo financovat zbudování zděné šatny a prodejny spisů Klementa Gottwalda. Na úrovni ministrů si poté členové byra rozdělili úkoly. Například ministr kultury Ladislav Štoll měl prostřednictvím Československého státního filmu zajistit kompletní osvětlení sarkofágu, ministru paliv Josefu Jonášovi bylo uloženo, aby zajistil požadovaný způsob přívodu a příkonu elektrické energie.

Třetí soubor zpráv o provozu Mauzolea Klementa Gottwalda nese datum 19. 3. 1956.

Politické byro ÚV KSČ se tehdy usneslo, aby sovětská vláda byla požádána:

- a) o umožnění krátkodobého studijního pobytu československým lékařům v hlavní výzkumné laboratoři při Mauzoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě na náklady Ministerstva vnitra ČSR;

b) o vyslání sovětského experta, který by našim lékařům pomohl určit termín blížícího se doplňujícího balzamování.

Ministru vnitra Barákovi politické byro ÚV KSČ uložilo, aby předal předsedovi vlády Širokému návrh dopisu československé vlády adresovaného vládě sovětské. V dopisu se mj. uvádí:

„...při návštěvě čs. lékařů v Moskvě bylo dohodnuto s profesorem S. R. Mardaševem, ředitelem Mausolea v Moskvě, že bude třeba v říjnu letošního roku provést doplňující balzamování těla...“

Českoslovenští lékaři pověření péčí o tělo soudruha Klementa Gottwalda dosud samostatně neprováděli doplňující balzamování. Právě z těchto důvodů žádá předseda vlády Viliam Široký sovětskou stranu, aby vyslala na náklady naší vlády profesora Mardaševa a jednoho jeho spolupracovníka do Prahy k účasti na této činnosti, která měla být zahájena 15. října 1956 a měla trvat šest týdnů. Československá vláda projevuje v závěru dopisu hluboký dík vládě Svazu sovětských socialistických republik za vyhovění žádosti.

Provoz Mauzolea

Dále se politické byro ÚV KSČ zabývalo zprávou o provozu Mauzolea, která uvádí:

„...Počátkem roku 1955 byla provedena na základě získaných provozních zkušeností rekonstrukce technického vybavení Mausolea. Odstraněny byly hlavní nedostatky, hlavně pokud jde o elektrické zařízení, vybavení sarkofágu a náhradní technické zařízení pro zajištění nouzového provozu...“

Zpráva dále konstatuje, že zavedením automatického ovládání veškerého strojního i vzduchotechnického zařízení se značně zjednodušila jeho obsluha. Přes nákladnou rekonstrukci se však objevily dvě nečekané závady: *„...Došlo ke spálení elektromotorku, který zajišťoval systém pojízdného stolu pro tělo v přilehlé laboratoři, a následkem elektrického zkratu shořela muchobijka, rovněž v laboratoři. Obě tyto závady neohrozily bezpečnost těla s. Klementa Gottwalda.“³³⁾*

Údržba všech prostor se prováděla podle měsíčního plánu, který navazoval na roční plán údržby, vypracovaný v souladu s prací lékařů. O každé úpravě a revizi existoval protokol. V roce 1955 byly provedeny tyto technické úpravy:

- a/ stávající prototypy přístrojů pro měření teplot v klimatizovaných místnostech vyměněny za technicky dokonalejší, sériové výroby,
- b/ instalováno větrání ochozu kolem smuteční síně, které má zabránit vlhkosti a případnému šíření plísně,
- c/ úprava obou částí chladících kompresorů k odstranění častého úniku plynu freonu,
- d/ Výzkumný ústav vzduchotechnických a chemických zařízení

- v Praze zkonstruoval průtokové měřiče vzduchu pro laboratoř a smuteční síň,
- e/ stávající autokláv byl vyměněn za novou destilační a sterilizační jednotku,
- f/ vývojové středisko Tesla Holešovice vyrobilo podle vzoru sovětských zrcadlových žárovek tuzemské žárovky přibližně stejných kvalit.

V roce 1956 měly být řešeny dva hlavní technické problémy: Další zdokonalení klimatizačního zařízení, zejména naprosté odstranění prašnosti vzduchu v laboratoři, a za druhé zdokonalování osvětlení sarkofágu a přístupu do smuteční síně.

Zpráva o stavu těla

Jak vypadala v té době vědecká péče o Gottwaldovo tělo? Lékaři ve zprávě o své práci uvádějí:

„...Dne 10. února 1955 byli jsme, t.j. Dr. Rudolf Vaněček, Dr. Jiří Křeček a Dr. Josef Vymazal, pověřeni péčí o tělo soudruha Klementa Gottwalda. Na tomto úkolu jsme začali pracovat pod vedením sovětských odborníků, kteří do té doby o tělo Klementa Gottwalda pečovali. Nejprve nás seznámili se závěrečnými operacemi doplňujícího balsamování, které v té době probíhalo. V konečné fázi této operace jsme se zúčastnili sepsání podrobného protokolu o stavu těla Klementa Gottwalda k této době. 24. února 1955 jsme byli přijati společně se sovětskými odborníky předsedou vlády soudruhem Viliamem Širokým za přítomnosti sovětského velvyslance soudruha M. P. Firjubina. Převzali jsme zde sovětskou dokumentaci, obsahující:

1. Protokol o balsamování těla Klementa Gottwalda.
2. Instrukce pro péči o balsamované tělo a o metodice doplňujícího balsamování.
3. Soubor vědeckých prací o otázkách balsamování.
4. Album fotografií k protokolu o balsamování těla Klementa Gottwalda ze dne 22. června 1953 a album fotografií obličeje a rukou Klementa Gottwalda z ledna a února 1955.
5. Protokol o stavu těla Klementa Gottwalda, který jsme na tomto zasedání společně se sovětskými odborníky podepsali.

Nato jsme byli sovětskými odborníky instruováni o teoretickém podkladu a postupu balsamisace a o všech operacích, nutných k průběžnému udržování těla Klementa Gottwalda a potřebných k přípravě těla pro vystavení.

Po instruktáži a prostudování převzatých sovětských materiálů jsme počali provádět všechny operace pod vedením soudruha I. S. Kuzněcova. Po jeho odjezdu, t.j. od 29. března 1955 provádíme průběžnou péči o tělo Klementa Gottwalda sami. Stav viditelných částí těla Klementa Gottwalda je námi bez výjimky denně kontrolován. Až k dnešnímu dni jsme nepozorovali nepředvídaných a nežádoucích změn od

stavu, který je zachycen v posledním protokole, sepsaném při předávání těla Klementa Gottwalda do naší péče.“³⁴⁾

Další část je věnována samotným detailům průběhu péče o Gottwaldovo tělo. Od jeho uložení v Památníku lékaři denně kontrolují stav viditelných částí těla. Důsledně se řídí sovětskými instrukcemi. Z těchto instrukcí a z dosavadních zkušeností našich lékařů vyplývá, že „...při péči o tělo s. Klementa Gottwalda je třeba mít na zřeteli především tyto okolnosti:

1. *mechanické poškození, které by mohlo být způsobeno neopatrnou manipulací při ošetřování pokožky;*
2. *vysychání pokožky, které by mohlo vzniknout nesprávným udržováním vlhkosti a teploty vzduchu;*
3. *chemické narušení barvy a látkami, které mohou tvořit barevné sloučeniny;*
4. *infekce, především plísňová;*
5. *poškození hmyzem;*
6. *hrubé mechanické poškození, vzniklé při eventuálních technických poruchách zařízení;*
7. *poškození těla vysokou teplotu, vzniklou při eventuálním požáru.*“³⁵⁾

Jak již víme z předchozích dokumentů, krátce po odjezdu sovětských odborníků 14. dubna 1955 shořela elektrická „muchobijka“, která byla umístěna v laboratoři. Dva dny nato shořel motor, posunující zajišťovací kolík podstavce sarkofágu. Lékaři si nebyli jisti, zda dým nenarušil pokožku, i když sami žádné změny nezpozorovali. Požádali proto o okamžitý telefonický rozhovor se „soudruhem prof. Mardaševem“, který po vyličení příhody přiletěl do Prahy. Vykonal podrobnou prohlídku těla a konstatoval, že k porušení pokožky nedošlo. Ani chemický rozbor dýmu a ovzduší sarkofágu nezavdal příčiny k domněnce, že by těmito závadami došlo k chemickému poškození tkání těla.

Objevují se problémy

Profesor Mardašev doporučil řadu opatření, zejména hermetické oddělení prostoru sarkofágu od laboratoře. Po poradě s techniky se ukázalo, že provedení hermetizace sarkofágu je možné jen v době, kdy tělo není uvnitř sarkofágu, tedy v průběhu dalšího doplňujícího balzamování. Aby byla vyloučena možnost poruch podobného rázu, byl elektromotor nahrazen ručním zajišťováním a elektrická „muchobijka“ byla odstraněna.

Je nesporné, že dokonalá hermetizace sarkofágu by zcela vyloučila pronikání škodlivin do prostoru sarkofágu. Na druhé straně se však ukázalo, že v sarkofágu, který není hermeticky uzavřen, je možné

operativně regulovat vlhkost v době letního horka a velkých návštěv. Regulace vlhkého prostředí v sarkofágu je dále výhodná pro udržování vlhkosti pokožky na míru přípustnou pro vystavení těla. Ovšem možnost mechanické regulace by při hermetizaci sarkofágu byla vyloučena.

Vzhledem k tomuto rozporu požádali pražští lékaři profesora Mardaševa dopisem o radu. Ten v odpovědi vyslovuje názor, že sarkofág má být i přesto hermetizován, i když hermetizaci nepřipouští mimo dobu doplňujícího balzamování. Měnění vlhkosti v sarkofágu pokládá Mardašev za neúčelné. Naši lékaři se však domnívají, že po provedení hermetizace sarkofágu vyvstane problém nový, a to nutnost klimatizovat ovzduší v sarkofágu. Současně se též pracovalo na konstrukci nové, lépe vyhovující osvětlovací soustavy sarkofágu.

Autoři zprávy dále uvádějí, že „...**v průběhu dosavadní práce se vyskytly některé problémy, týkající se bezprostředně udržování těla Klementa Gottwalda, které si vyžadují teoretické řešení.**“³⁶⁾

Je to především otázka možnosti poškození pokožky při opakovaném dlouhodobém mechanickém osušování, které je pro vystavení těla nutné. Při této operaci se lékaři řídí důsledně instrukcemi sovětských odborníků, vyplývajících z jejich třicetileté zkušenosti. Avšak ani sebeopatrnější vykonávání této operace nemůže v dlouhodobé perspektivě vyloučit určité poškození pokožky, byť mikroskopických rozměrů, které by se mohlo po delší době projevit zřetelnými změnami na viditelných částech těla.

Tento úkol, jemuž mělo předcházet vyřešení některých dílčích teoretických otázek, pokládali vědci za dlouhodobý. Také se domnívali, že výzkum je možný pouze na paralelním objektu ve výzkumné laboratoři, určené pro potřeby Mauzolea. Navrhli proto zřízení takové laboratoře, podobně jako tomu bylo v Sovětském svazu. Opírali se o názor sovětských odborníků, podle nichž je práce v teoretické laboratoři pro péči o balzamované tělo nezbytná. Vybavení této laboratoře nutnými přístroji lze – podle autorů této zprávy – očekávat v dohledné době. (Projekt však nebyl nikdy realizován.)

Zpráva dále uvádí, že vzhledem k tomu, že jde o vědeckou oblast u nás novou, v níž nikdo v Československu nemá vlastní zkušenosti, bylo by účelné, aby lékařům pečujícím o tělo soudruha Gottwalda bylo umožněno seznámit se s pracovními metodami a hlavně výzkumnou linií laboratoře při Mauzoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě.

O důležité operaci, jakou bylo tzv. doplňující balzamování, jsme se již zmiňovali. Podle písemných instrukcí, předaných sovětskými odborníky, je nutno provádět doplňující balzamování vždy po uplynutí jednoho až půldruhého roku. Vzhledem k tomu, že poslední bylo provedeno v únoru 1955, přichází další doplňující balzamování v úvahu v únoru až září 1956.

Z rozboru statistiky návštěv v Mauzoleu Kl. Gottwalda a s ohledem na jubilejní dny v roce vyplývá, že by bylo vhodné provést doplňující balzamování v údobí mezi 15. březnem a 30. dubnem, nebo během měsíce září roku 1956. V těchto dvou údobích je totiž podle dosavadních zkušeností počet návštěvníků v Mauzoleu Klementa Gottwalda nižší a do této doby nespadá také žádné významnější jubileum. Termín doplňujícího balzamování musí však být určen především podle stavu těla Gottwaldových pozůstatků. Podle nynější skutečnosti by – podle názoru lékařů – bylo možné provést doplňující balzamování až v září. Poněvadž však naši lékaři nemají dosud vlastní zkušenosti, nemohou termín příštího doplňujícího balzamování sami zodpovědně určit, a proto žádají, aby byl povolán sovětský expert a určil termín na základě sovětských zkušeností. Vzhledem k tomu, že není vyloučeno, že bude nutno začít s doplňujícím balzamováním již 15. března, je nezbytné pozvat sovětského experta urychleně.

Zpráva pokračuje faktickými informacemi o návštěvnosti:

Mauzoleum bylo v roce 1955 přístupno veřejnosti podle schválených návštěvních hodin. Uzavřeno bylo pro rekonstrukční práce v době od 3. ledna 1955 do 5. března 1955.

Mauzoleum navštívilo 17 zahraničních vládních delegací (sovětská vládní delegace vedená náměstkem předsedy Rady ministrů s. Kaganovičem, rumunská vládní delegace, sovětský ministr zemědělství s. Benediktovič, náměstek ministra spojů ČLR, polská vládní delegace vedená s. Michajlovskim, parlamentní delegace Sýrie aj.), 92 zahraničních sportovních a kulturních delegací, 66 delegací ze závodů, 10 delegací škol a pracovních záloh.

Mauzoleum od jeho otevření až do 1. ledna 1956 navštívilo celkem 650 813 návštěvníků.

Za rok 1955 to bylo celkem 234 440 osob:

leden 865, 3. 1. – 5. 3. uzavřeno, březen 23 724, duben 17 807, květen 33 095, červen 40 644, červenec 42 949, srpen 23 225, září 14 701, říjen 16 257, listopad 12 865, prosinec 8 308.

Návštěvní dny, stanovené usnesením ÚV KSČ, jsou přesně dodržovány a změny v návštěvních hodinách se konají jen podle ročního období, tj. 15. 4. a 15. 9. Každá změna návštěvních hodin je uveřejňována tiskem a rozhlasem prostřednictvím Ústavu dějin KSČ.

Podobně zveřejňují tisk a rozhlas zprávy o mimořádných a významných návštěvách Mauzolea. Mimořádné návštěvy jsou povolovány jen se souhlasem ÚV KSČ a lékařů Mauzolea. Přístup do Mauzolea pro návštěvníky zůstal nezměněn a mimo přilehlých místností – Slavnostní síň, Ústřední síň a Kolumbarium – byla veřejnosti zpřístup-

něna i síň Sovětské armády. Vojenské kolumbarium, kde je uložena urna Hrdiny SSSR gen. mjr. Sochora, bude přístupna veřejnosti po dokončení sochařské výzdoby.

Doplňující balzamizace

Společná komise sovětských a československých odborníků ve složení: ředitel laboratoře při Mauzoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina, prof. S. R. Mardašev, docent A. S. Pavlov, docent MUDr. R. Vaněček, MUDr. J. Křeček, MUDr. J. Vymazal, MUDr. Z. Lodin a MUDr. Z. Vacek vykonala v době od 16. října do 20. listopadu 1956 podrobnou prohlídku stavu Gottwaldova těla a doplňující balzamování. Na jejím základě dospěla komise k závěrům:

Charakteristický výraz tváře Kl. Gottwalda zachován beze změn.

Celková forma, reliéf a barva kůže obličeje, rukou a jiných částí těla jsou dobře zachovány.

Neporušenost tkání těla byla během práce ověřena mikroskopickým vyšetřením.

Doplňující balzamování Gottwaldova těla, které bylo prováděno v říjnu až listopadu 1956, vytvořilo ještě lepší podmínky k jeho dalšímu dlouhodobému uchování a vystavení v sarkofágu. Komise potvrdila, že tělo K. Gottwalda je plně připraveno k vystavení a že Mauzoleum může být znovu otevřeno. Současně také připomněla, že je žádoucí vyvinout objektivní registraci stavu těla, zejména používáním inkontaktních měřicích metod. A podotkla, že balzamizace těl pro jejich dlouhodobé zachování ve stavu schopném vystavení se provádí pouze ve třech zemích, a to v SSSR, ČSR a Bulharsku. Upozornila na účelnost vzájemné informovanosti a koordinaci vědecké činnosti v této oblasti.

3. prosince 1956 vzalo politické byro ÚV KSČ na vědomí zprávu o provedeném doplňujícím balzamování těla Klementa Gottwalda a rozhodlo, aby byl při nejbližší vhodné příležitosti, např. když budou prováděny úpravy na Gottwaldově těle (červen – červenec 1957), nahrazen jeho vojenský stejnokroj občanským oděvem. Byro dále schválilo uložení urny s popelem významného komunistického činitele a ministra Václava Noska v Národním památníku na Vítkově. Nahrazení vojenského stejnokroje občanským oděvem u Klementa Gottwalda se naplánovalo na 2. června 1957, opět za účasti profesora Mardaševa.

V období od 15. 9. 1958 do 25. 10. 1958 proběhla třetí doplňující balzamizace těla Klementa Gottwalda opět za účasti sovětských odborníků. K tomuto datu (15. 9. 1958) byla pro byro vypracována nová zpráva o návštěvnosti Mauzolea. Ze zprávy vybíráme:

Mauzoleum Klementa Gottwalda navštívilo do 15. 9. 1958 celkem 1 156 742 návštěvníků; z toho pak v roce

1953	55 646	návštěvníků	
1954	361 400	návštěvníků	
1955	233 770	návštěvníků	
1956	147 570	návštěvníků	
1957	187 798	návštěvníků	
1958	170 558	návštěvníků	(k 15. 9. 1958)

K hrobu Neznámého bojovníka přichází ročně průměrně 25 oficiálních delegací zastupitelských orgánů, které jsou předem hlášeny a pokládají věnce nebo kytice. Ostatní delegace, předem nehlášené, nejsou evidovány.

Podle dohody s Ústavem dějin KSČ a Státní památkovou správou bude Národní památník od května 1959 zpřístupněn také mimo úředně určené návštěvní dny Mauzolea.

Čas pracuje...

Po šesti letech od úmrtí Klementa Gottwalda se už začínal projevat na jeho těle zub času. Ještě nešlo o uhnívání dolních končetin, které nakonec lékaři tělu odňali a nahradili protézami, nicméně na pokožce, jak vyplývá z další zprávy ministerstva vnitra politbyru, začalo docházet k nepříjemným změnám...

Ministerstvo vnitra předkládá zmíněnou zprávu kolektivu lékařů Mauzolea Klementa Gottwalda o stavu těla Klementa Gottwalda, o pracích vykonaných v souvislosti s péčí o tělo za rok 1959 a o problémech při udržování těla Klementa Gottwalda.³⁷⁾ Ve zprávě se uvádí, že při každodenním pozorování nebyly za celý rok zjištěny žádné změny barvy a reliéfu pokožky obličeje a přilehlých viditelných částí pokožky hlavy a krku. Drobné zhrubnutí reliéfu kůže na vnitřní ploše ukazováku pravé ruky bylo ošetřené; další proces zhrubnutí již nepokračuje a stav pokožky se zlepšil.

Kolektiv lékařů dospěl na základě informací získaných při návštěvách laboratoře při Mauzoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě i na základě vlastního bádání k závěru, že vzdor skutečnosti, že je sovětská metoda balzamování nejlepší a péče o balzamované tělo dokonalá, dochází uvnitř těla k pomalému rozkladu některých tkání, důležitých pro zachování původního stavu a barvy viditelných i neviditelných částí pokožky.

Řešení těchto problémů věnují sovětské specialisté v moskevské laboratoři mimořádnou pozornost. Soustavný výzkum, prováděný několika desítkami (!) vědeckých pracovníků a odborníků, přináší každý

rok nové důležité poznatky, které umožňují zlepšovat péči o balzamované tělo. Z těchto důvodů zpráva navrhuje, aby byl podstatně rozšířen styk našich lékařů z Mauzolea Klementa Gottwalda s moskevskou laboratoří při Mauzoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina: „...bylo by účelné, aby všem našim lékařům byl umožněn pravidelný delší studijní pobyt v moskevské laboratoři. Zpráva o posledním studijním pobytu našich lékařů v Moskvě se přikládá...“ Příloha 42

Podle instrukcí vypracovaných sovětskými odborníky je třeba v první polovině roku 1960 provést další doplňující balzamizaci těla Klementa Gottwalda. Po dohodě se sovětskými odborníky je navržen termín mezi 20. březnem a 25. dubnem 1960 a přizvání známých sovětských odborníků – akademika S. R. Mardaševa a docenta A. S. Pavlova:

„...Akademik Mardašev se svými spolupracovníky vypracoval a zdokonalil metodu balsamisace. Je především jeho zásluhou, že tělo soudruha Klementa Gottwalda bylo s úspěchem balsamováno a udrženo do dnešní doby v dobrém stavu. Jím a jeho spolupracovníky vypracovaná metoda dává z dosud známých postupů balsamisace největší předpoklady pro dlouhodobé udržení těla v dobrém stavu. Akademik S. R. Mardašev podobně jako ostatní pracovníci, kteří se účastnili balsamisace, si vytvořili k naší zemi a k našemu lidu hluboce přátelský poměr, který opětovně osvědčují obětavou bratrskou pomocí.“³⁸⁾

Politické byro ÚV KSČ zprávy lékařských expertů průběžně projednávalo. Aby byla péče o pozůstatky „prvního dělnického prezidenta“ co nejlepší, rozhodlo akceptovat návrh lékařské zprávy a vysílat lékaře na pravidelné studijní pobyty do Moskvy. Doporučilo, aby se vláda Československé socialistické republiky obrátila na vládu SSSR a požádala ji, aby našim lékařům, kteří pečují o tělo Klementa Gottwalda, umožnila studijní cestu do Sovětského svazu. V návrhu dopisu s žádostí o pobyt se uvádí:

„...v případě, že vláda Svazu sovětských socialistických republik bude moci této žádosti vyhovět, byli by do Sovětského svazu vysláni soudruzi profesor MUDr. R. Vaněček, docent MUDr. Z. Vacek a MUDr. J. Vymazal. Bude-li sovětské straně vyhovovat navrhovaný termín, mohla by se studijní cesta uskutečnit od 22. května do 11. června 1961.“³⁹⁾

Podepsán předseda vlády Československé socialistické republiky V. Široký.

Studijní pobyt byl umožněn jeden rok dvěma a následující rok třem lékařům, vždy po dobu tří týdnů.⁴⁰⁾

Byro také uložilo naší vládě, aby požádala sovětskou vládu o stanovisko k návrhu na vyznamenání sovětských odborníků, a:

„...nebudou-li námitky, předložit vládě a prezidentu republiky Československé u příležitosti 15. výročí osvobození Československé repub-

líky Sovětskou armádou návrh na propůjčení Řádu práce akademiku S. R. Mardaševovi a vyznamenání Za vynikající práci docentu R. N. Uskovovi, docentu A. S. Pavlovovi a kandidátům lékařských věd J. S. Romakovovi, V. I. Kuzněcovovi a V. S. Žuravlovovi.“

Ještě rok a tři měsíce trvaly snahy týmu zachránců udržet mrtvé tělo pohromadě. Postupně byly nahrazeny obě dolní končetiny, ale proces rozkladu nezastavili ani lékaři, ani chemici.

Ať už pro nedostatečnou spolupráci s Moskvou anebo proto, že ani sovětská metoda nebyla nejlepší, mrtvý vládce Klement Gottwald byl po devíti letech svého pobytu v Mauzoleu standardním způsobem způsobil.

Tečku za celým projektem udělalo politické byro ÚV KSČ 20. března 1962. Z toho dne pochází zpráva s názvem:

„Přemístění ostatků Klementa Gottwalda v Národním památníku na Vítkově. (Přísně tajné.)“⁽⁴¹⁾

Politické byro se v bodě 19 usneslo přemístit ostatky Klementa Gottwalda v Národním památníku na Vítkově. Rozhodlo realizovat návrh tak, aby zpráva o tom byla zveřejněna v souvislosti s návštěvou delegátů XII. sjezdu KSČ v Národním památníku.

Dále rozhodlo:

- Uzavřít k 1. 4. 1962 Mauzoleum a Národní památník a zveřejnit o tom zprávu v tisku.
- Přemístit z Národního památníku, v dohodě s rodinou, ostatky Marty Gottwaldové.
- Převést správu Národního památníku s platností od 1. 7. 1962 z ministerstva vnitra na ministerstvo školství a kultury, případně na Národní výbor hl. m. Prahy.
- Předložit rozpracovaný návrh dle schváleného ideového námětu do 30. 4. 1962 politickému byru ÚV KSČ tak, že katafalk bude přesunut do prostoru D.
- Ministru školství a kultury s. Františku Kahudovi a architektu J. Gočárovi bylo uloženo připravit na základě schváleného námětu rozpracování architektonických a výtvarných úprav souvisejících bezprostředně s novým umístěním urny s popelem soudu Klementa Gottwalda.
- Byla vypracována smlouva o předání celého objektu ministerstvu školství a kultury. Vnitřní technické zařízení se předává Karlově univerzitě.

Termín ke skončení těchto úkolů je 1. 7. 1962.

31. března 1962 byla odvolána čestná stráž jednotky Vnitřní stráže MV určená k ostraze Národního památníku a příslušníci začleněni do sestavy Vnitřní stráže.

Ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi bylo uloženo zajistit nadále potřebnou ostrahu Národního památníku zvenčí i uvnitř. S platností od 1. dubna 1962 odvolat čestnou stráž jednotky Vnitřní stráže a do 31. května 1962 předložit politickému byru ÚV KSČ návrh na další využití technického zařízení Mauzolea.

Usnesení politického byra ÚV KSČ z 22. května 1962 schválilo v bodě 9⁴²⁾ návrh architektonických úprav Národního památníku a uložilo jeho novému správci, ministerstvu školství a kultury, předložit do konce prvního pololetí roku 1963 návrh jeho dalšího využití.

* * *

Budova Národního památníku na hoře Vítkově nenašla ani po roce 1989 jasné uplatnění. O jejím definitivním osudu není do vydání toho sborníku stále rozhodnuto. Snad je to proto, že již od dob vzniku památníku, doprovázely jej stále ideové a koncepční změny.

V budově se odehrálo několik kulturních akcí, např. tři ročníky Koncertů na podporu Tibetu, prostranství na Vítkově posloužilo ale i českým pravicovým extrémistům k pořádání jejich srazu. Při hledání odpovídajícího využití komplexu padaly i takové návrhy jako např. zbudování obřího akvária...

Osud Památníku na Vítkově se tedy nejspíše stane tématem širší diskuse, která dosud – z hlediska historie v krátkém období – neproběhla.

(P. S.)

VÍTKOV A PAMÁTNÍK

V budově Památníku v Praze na Vítkově budou po celý prosinec k vidění práce z veřejné soutěže na využití Památníku (budoucího Muzea české státnosti) a přilehlého parku. Pořádá městská část Praha 3.

(Literární noviny č. 49, 29. 11. 2000)

Příloha 41: Přepis lékařské zprávy o stavu těla, o pracech vykonaných v souvislosti s péčí o tělo za rok 1959 a problémech při udržování těla Klementa Gottwalda

Během roku 1959 byla pravidelná a soustavná péče o tělo Klementa Gottwalda vykonávána podle instrukcí vypracovaných sovětskými specialisty. Doplňující balsamisace v tomto roce provedena nebyla.

Při každodenním pozorování nebyly za celý rok zjištěny žádné změny barvy a reliéfu pokožky obličeje a přilehlých viditelných částí pokožky hlavy a krku. Rovněž/!/ na levé ruce ukazováku pravé ruky bylo dne 16. února 1959 pozorováno drobné zhrubnutí reliéfu kůže. Ostatní viditelné části pokožky pravé ruky byly nezměněny.

Po zjištění výše popsaných drobných změn pokožky na pravém ukazováku byla tato část soustavně podle instrukcí ošetřována až do měsíce června, kdy bylo konstatováno, že proces zhrubnutí již nepokračuje a stav pokožky se zlepšil.

Stav těla byl v hrubých rysech zachycován fotograficky.

Během roku 1959 se nevyskytly žádné vážnější závady v technickém provozu zařízení Mausolea.

V rámci činnosti výzkumné se pokračuje ve studiu složení tekutiny tvořící jemnou vrstvu na viditelných částech pokožky a bylo zahájeno studium pochodů při štěpení tuků v balsamované tkáni.

Lékaři pověřeni péčí o tělo Klementa Gottwalda dospěli na základě dosavadní několikaleté zkušenosti, na podkladě některých výsledků výzkumné činnosti a zejména na základě informací získaných při třech návštěvách „Laboratoře při Mausoleu V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě“, k těmto závěrům:

Bylo by nesprávné se domnívat, že tělo, balsamované podle sovětské metody, jež je za současného stavu vědy metodou nepochybně nejlepší, nepodléhá i při naprosto dokonalé péči prováděné podle sovětských instrukcí, dalším závažným změnám. Je jisté, že postupně dochází k pomalému, plíživému rozkladu některých tkání důležitých pro zachování původního stavu viditelných i neviditelných částí pokožky. Je dále možné, že v důsledku destruktivních pochodů dochází k uvolňování určitých látek, jež jsou transportovány k povrchu pokožky a působí pak pomalu postupnou, ale neodvratnou změnu barvy.

I pravidelná péče podle instrukcí vede neodvratně k velmi pomalému mechanickému porušování jemných struktur pokožky právě na viditelných částech obličeje.

Všechny tyto okolnosti jsou známy sovětským specialistům a k jejich řešení

je v moskevské laboratoři rozvinut široký výzkum, jehož se účastní několik desítek vědeckých pracovníků a odborníků. Tato výzkumná činnost přináší každý rok nové prakticky důležité poznatky, jež je nutno znát a využívat pro péči o balsamované tělo.

Moskevský ústav je dnes a bude i v budoucnosti jediným, který soustřeďuje dostatečné síly pro soustavný výzkum v oboru balsamisace.

Aby bylo možno s plnou odpovědností vykonávat péči o tělo Klementa Gottwalda, je nezbytné podstatně zlepšit osobní kontakt s moskevskou laboratoří. Dosavadní náhodný a občasný styk je vzhledem k závažnosti úkolu zcela nevyhovující. Trvalý styk mají zajištěn např. bulharští lékaři, pečující o tělo Jiřího Dimitrova, z nichž každý tráví každoročně 45 dní v moskevské laboratoři. Je naprosto nezbytné, vzhledem k závažnosti úkolů, aby lékařům Mausolea Klementa Gottwalda byl umožněn studijní pobyt v moskevské laboratoři každoročně, a aby s touto cestou bylo počítáno na každý rok ve finančním plánu.

Na základě dohody se sovětskými soudruhy můžeme některé úzké otázky řešit výzkumně i u nás. Bylo by účelné, aby byla dohodnuta delimitace úkolů v budoucnu i s bulharskými soudruhy.

Lékaři, pečující o tělo Klementa Gottwalda, jsou si vědomi odpovědnosti vyplývající ze smlouvy a z vážnosti úkolu, předkládají tento spis k posouzení a jsou ochotni, budou-li požádáni, podat podrobnější informace, výklad i příslušné návrhy.

V Praze dne 30. prosince 1959

Doc. dr. R. Vaněček

Dr. Z. Lodin
kand. lék. věd

Dr. J. Křeček
kand. lék. věd

Doc. dr. Z. Vacek
kand. lék. věd

Dr. J. Vymazal
kand. lék. věd

**Příloha 42: Přepis Zprávy o studijním pobytu
s. dr. Vacka a s. dr. Lodina
v Laboratoři Mausolea V. I. Lenina
a J. V. Stalina v Moskvě v době
od 25. 11. do 13. 12. 1959**

Studium v laboratoři bylo zaměřeno několika směry:

A) Účast na vědeckých konferencích pracovníků mausolea.

Konference se zabývaly:

1. Výsledky mikroskopického, histochemického a biochemického studia rozkladných pochodů, probíhajících v dlouhodobě balsamovaných tělech. Na toto téma bylo předneseno několik prací, z nichž vcelku vyplývá, že dlouhodobě balsamovaná těla nejsou v žádném případě trvale neměnnými objekty, nýbrž že v nich stále probíhají rozkladné procesy, kterými se mění tvar, objem i chemická skladba tkání. Za velmi závažné zjištění je nutno považovat fakt, že rozkladnými pochody se uvolňují látky, které mohou nepříznivě měnit barvu viditelných částí pokožky (zhnědnutí).

V souvislosti s tím byly teoreticky diskutovány cesty, jak těmto nepříznivým pochodům předcházet, nebo je omezit. Tyto otázky, které mají prvořadý význam pro udržení těla ve stavu vhodném pro vystavování, zůstávají stále otevřeny a jsou v laboratořích předmětem intenzivního výzkumu.

2. Další práce se týkaly otázek klimatizačního režimu, jmenovitě vlivu vlhkosti prostředí a průchodnosti pokožky pro balsamující tekutinu, která je pro průběžné udržování těla zvláště významná. Současně byla řešena otázka objektivního měření vlhkosti pokožky, jež je směrodatná pro udržovací režim objektu.

3. Dále byly na konferenci některé práce věnovány zlepšení metodiky balsamování.

B) V době mimo tyto vědecké konference bylo umožněno našim soudruhům studium vědeckých publikací, vypracovaných členy výzkumné laboratoře Mausolea. V knihovně laboratoře se během jejího trvání nashromáždil značně velký počet těchto prací, takže bylo možno prostudovat jen jejich malou část.

C) V praktické části studia byli soudruzi seznámeni s metodikami, užívanými v laboratoři na paralelních objektech, a s praktickým prováděním balsamizace rukou a obličje.

D) Závěrem byli soudruzi seznámeni s prací v Mausoleu, týkající se udržování těla s. Lenina a s. Stalina.

Na vědeckých konferencích diskutovali naši soudruzi k některým otázkám, vyplývajících ze zkušeností pražské laboratoře. Byly prodiskutovány některé problémy, které bude nutno v budoucnosti dále přednostně řešit. Na některých těchto problémech se v naší laboratoři začalo již před časem pracovat. Bylo dohodnuto v budoucnosti podle možností laboratoře v nich dále pokračovat, případně práci na nich prohloubit.

E) Naši soudruzi prodiskutovali se s. S. R. Mardaševem termín doplňující balsamisace a účast sovětských expertů při ní. Bylo dohodnuto, že doplňující balsamisace bude započata po 20. březnu 1960 tak, aby byla dostatečná časová rezerva pro ukončení celého procesu před 1. květnem 1960. Podle vyjádření s. Mardaševa by se doplňující balsamisace zúčastnil s. Mardašev a s. Pavlov.

F) Při svém pobytu v Moskvě navázali naši soudruzi styk s pracovníky Mausolea J. Dimitrova v Sofii. Výměna zkušeností byla pro obě strany velmi cenná. Při této příležitosti soudruzi konstatovali, že bulharští odborníci mají daleko užší a zcela pravidelný kontakt s moskevskou laboratoří.

Závěrem je možno shrnout výsledky cesty takto:

Studijní pobyt s. Vacka a s. Lodina v laboratoři Mausolea V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě byl pro naši práci velmi významný. Umožnil, že jsme se seznámili s výsledky práce sovětských soudruhů poslední doby. Znalost těchto výsledků pro další práci na udržování těla s. Klementa Gottwalda má zásadní význam. Výsledky jejich práce ukazují, že v dlouhodobě balsamovaném těle probíhají trvale pozvolné chemické pochody, které mohou objekt nepříznivě ovlivňovat. Rozsah i charakter těchto procesů není doposud dostatečně prozkoumán. Z toho důvodu se výzkum těchto změn stal v poslední době těžištěm výzkumné práce moskevské laboratoře. Považujeme za naprosto nezbytné pro naši vlastní práci udržovat pravidelný a daleko těsnější kontakt s moskevskou laboratoří a vědecky spolupracovat se sovětskými soudruhy.

V Praze 30. prosince 1959

Doc. MUDr R. Vaněček

**Příloha 43: Přepis usnesení politického byra ÚV KSČ
o architektonických úpravách
a organizačních opatřeních spojených
se zpopelněním a přemístěním ostatků
Klementa Gottwalda**

O p i s

usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 22. května 1962

K bodu 9) Architektonické úpravy a organizační opatření související se zpopelněním a přemístěním ostatků Klementa Gottwalda.

(s. V. Slavík)

U s n e s e n o:

I. S c h v a l u j e s e:

1. návrh architektonických úprav v Ústřední síni Národního památníku s tím, že na krycí desce sarkofágu bude umístěn symbol ratolestí (věnce);
2. uskutečnit neveřejný pietní akt uložení urny s popelem Klementa Gottwalda v září 1962 a k hrobu K. Gottwalda položit věnec ÚV KSČ;
3. převést správu Národního památníku z ministerstva vnitra na ministerstvo školství a kultury s platností od 1. 7. 1962;
4. návrh ministerstva vnitra na využití zařízení mausolea s tím, že zařízení laboratoře bude předáno některé vysoké škole (příloha IV/b – bod 5);

II. u k l á d á s e:

1. s. V. Slavíkovi předložit politickému byru ÚV KSČ návrh účastníků a programu pietního aktu;
2. s. F. Kahudovi realizovat architektonické úpravy nejpozději do konce září 1962, připravit rámcový návrh na zpřístupnění a politickovýchové využití Památníku a do 30. 6. 1963 předložit konkrétní návrh na úpravu síně bývalého mausolea;
3. s. L. Štrougalovi zajistit zpopelnění ostatků Klementa Gottwalda s úschovou urny do termínu pietního aktu;
4. s. V. Slavíkovi o průběhu pietního aktu a zpřístupnění Národního památníku veřejnosti vydat krátkou zprávu.

Provede: s. Slavík
s. Štrougal
s. Kahuda

Na vědomí: s. Koucký

**Příloha 44: Titulní strana Rudého práva
z 15. března 1953 oznamující
úmrtí prezidenta Gottwalda**

Příloha 45: Ohlasy pracujících na skon „milovaného vůdce a učitele“ na stránkách Rudého práva

HLAS PRACUJÍCÍCH ZÁVODŮ A VESNIC

Ze všech krajů naší republiky, z průmyslových měst i z malých vesnic, ze závodů i z jednotlivých zemědělských družstev, od horníků i traktoristů přicházejí do Prahy Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa stovky a stovky telegramů ze smutečních schůzí, konaných k účelům psmátky soudruha Klementa Gottwalda. Hovoří z nich hluboký zármutek nad nemirnou ztrátou, jež postihla všechny náš lid. Je v nich však zároveň pevná důvera v naši stranu a vládu, pevné odhodlání jít dále pod prapory Lenina a Stalina Gottwaldovou cestou.

Havíři dolu nesoucně slavné jméno předsedy strany a presidenta republiky — dolu President Gottwald v Horní Suché v ostravskokarvinském revíru ve svém telegramu vyjadřují pevné odhodlání, jít neochvějně v Gottwaldových stépiech.

«Dlouhá léta vedl nás v čele naší strany v boji proti kapitalismu,» píše s ním jsme v únoru 1948 zmáhl puč reakce a začal první naši Gottwaldovu pětilátku. Při památce soudruha Gottwalda slibujeme, že my, horníci dolu President Gottwald, gndeme s ostravskými havíři do vaického buje o uhlí. Přičiníme se o to, aby rudá hvězda na našem dole stále svítila.»

Dělníci Pražských elektráren, hluboce dojalí zprávou o úmrtí presidenta republiky, píše ve svém telegramu: «Jsmo si vědomi toho, co pro nás měl vůdce znamenal. Proto se odhodlám e týždě řádně pod prapor boje za mír a slibujeme, že se ještě pevněji semkneme kolem naší komunistické strany a vlády...»

«Slibujeme, že pod vedením strany dále budeme bojovat za lepší život nás všech, jak nás tomu učil soudruh Gottwald. Slibujeme, že cestu, kterou nám naznačil, nikdy neopustíme. Jsme a vždy zůstaneme mládeží Gottwaldovou.» Tak zní telegram svazků z Vysokéhoškolského uměleckého souboru, laureáta státní ceny.

Zástupci strojí a traktorové stanice ve Cvikově, středisku Česká Kamenice, a zástupci ZJD se shromáždili na střediskové radě, kde slibili věrnost straně a dílu soudruha Gottwalda. «Při památce našeho, drahného presidenta — píše ve svém telegramu — se zavazujeme, že přikloníme všechny potíže a zvládneme jarní práce v agrotechnických línkách. Budeme důsledně bojovat na svých pracovištích, aby ani ar půdy neřádal neobdělán.»

«Právě jsme vytvářali z dolu. Neochvějně nám byla sdělena brozná zpráva — takovými slovy začíná telegram pracovníků ze leznorudných dolů č. X v Nudicích. — Není slov, kterými bychom dovedli vyjádřit to, co právě prožíváme a cítíme. Náštesti, které nás potkalo dnea, je nezměřitelné, ale burcuje nás k vědomí, že je nutno sehnout se vespolek jako nerozborná stráž strany a vlasti. být první v této těžké chvíli, být bedli a ostražit, stateční a věrni. Zvýšíme své pracovní káži a svou bdělost, vytvářme, Čest. památce milovaného soudruha Klementa Gottwalda.»

Prislušníci jedné stozky ministerstva národní bezpečnosti napsali pod dojmem bolestné zprávy: «Budeme se učit a vzdělávat ve svém oboru tak, abychom mohli při každé příležitosti a na každém kroku být nepřáteli našeho lidové demokratického zřízení, narušovatele jednoty naší strany, státní samostatnosti a jednoty naší vlasti, narušovatele našeho společenství se Sovětským svazem, jak nás to učil soudruh Klement Gottwald.»

«Obdrželi jsme nejtruchlivější zprávu, že zemřel po krátké a těžké nemoci předseda komunistické strany, president republiky, náš nejdražší soudruh Klement Gottwald, Slubujeme, že pod vedením ÚV KSČ dlo Gottwaldovo dovedeme až do vítězného konce.» Tak zní telegram pracujících Závodů G. Klementa v Třebíči-Borovně.

Pracující Královopolské strojírný. Gottwaldovy závody v Brně, odeslali tento telegram: «Všichni zaměstnanci provozu v řádku bez rozdílu politické příslušnosti, shromáždění na smuteční schůzi v sobotu 14. března, přijali s hlubokým smutkem zprávu o náhlém odchodu našeho milovaného presidenta republiky a předsedy strany soudruha Klementa Gottwalda. Slibujeme naší straně a vládě, že se ještě více semkneme kolem ÚV KSČ a naší vlády a svým pracovním úsilím Gottwaldovu pětilátku splníme. Budeme ještě více atážet ožkaz soudruha Gottwalda. Po boku SSSR socialismus v našem státě vybudujeme a mír uhlájíme!»

Pracující n. p. Kralovopolských železáren, závod «Sokolovské» Králův Dvůr píše: «Zpráva o úmrtí našeho milovaného presidenta republiky a předsedy Komunistické strany Československa soudruha Klementa Gottwalda nás zastihla v době, kdy plníme úkoly vytčené nám pětilétým plánem, kdy plníme slib, který jsme dali v den pohřbu velikého Stalina; ještě lépe hospodařit na našem závodě a ještě usilovněji bojovat za politiku komunistické strany tak, jak nás stále učil soudruh Gottwald, jak nesmrtelného Stalina.»

Hutníci Železáren V. M. Molotova v Třinci připraveni v těchto dnech pro svého milovaného presidenta takový dar: psali mu dopis, ve kterém se zavazovali urychlit splnění posledního roku pětilátky. Kolektivní třetí ocelárny poslaly ÚV strany a vládě resoluční v níž píše: «Světí závazek, který jsme dříve dli do rukou presidenta republiky, měníme ve slavnou přísahu, že stojíme pevně za vládou republiky a Ústředním výborem strany a že úkoly Gottwaldovy pětilátky přesně splníme.»

Odhodlání našeho lidu neustupovat a čest, vytčené soudruhem Gottwaldem, vyznívá i ze stovek a stovek dalších dopisů a telegramů, zaslaných Ústřednímu výboru KSČ i vládě republiky.

Nezměrný je smutek všeho našeho lidu. Ale stejně silné je jeho odhodlání dovést k úspěšnému konci naše velké mírové dílo. Gottwaldovu pětilátku, zvláčet v boji o radostnou socialistickou budoucnost tak, jak nás tomu učil nezapomenutelný soudruh Klement Gottwald.

**Příloha 46: Zástupy lidí na pražském Hradě
přicházejících se rozloučit
„se svým milovaným prezidentem“;
Rudé právo, úterý 17. března 1953**

POZNÁMKY A ODKAZY:

- 1) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice v proměnách času, H a V č. 5/1994.
- 2) Tamtéž, opsáno z pamětního kamene na Vítkově.
- 3) Národní osvobození, 9. listopadu 1928, Řeč dr. Beneše při slavnostním zahájení stavby Panteonu.
- 4) Garvadský, V.: Národní památník na hoře Vítkov v Praze. Diplomová práce obhájena ve Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda, Praha 1969.
- 5) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 6) VHA, fond Sbor pro zbudování..., zápis z valné hromady konané 21. prosince 1938.
- 7) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 8) VHA, fond Sbor pro zbudování..., dopis předsedovi Sboru z 19. října 1939.
- 9) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 10) Zpráva o 14. řádné valné hromadě Sboru pro zbudování Památníku národního osvobození a pomníku Jana Žižky z Trocnova na vrchu Vítkově, str. 3.
- 11) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 12) VHA, Zápisy o schůzích umělecké a technické komise Sboru..., zápis z 10. listopadu 1947.
- 13) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 14) Zborov, Památník k třicátému výročí bitvy u Zborova, Praha 1947, str. 22–23.
- 15) Uložení prsti z východních bojišť do Památníku osvobození, Symbol slovanské vzájemnosti. Obrana lidu, 8. listopadu 1947.
- 16) O této problematice viz Jan Galandauer: Vztah Říjnové revoluce a vzniku ČSR v československé historiografii po únoru 1948. In: Příspěvky k dějinám KSČ, 1967, str. 201–226.
- 17) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 18) Projev ministra národní obrany Alexeje Čepičky. Obrana lidu, 15. července 1951.
- 19) Jan Žižka – symbol spravedlivého boje. Obrana lidu, 13. července 1951.
- 20) Armádní rozkaz, statě K. Gottwalda a A. Zápotockého. Rudé právo, 28. října 1948.
- 21) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 22) SÚA, Politický sekretariát ÚV KSČ 1/5.
- 23) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 24) SÚA, Politický sekretariát ÚV KSČ 1/5.
- 25) Galandauer Jan, Česká vojenská tradice c. d.
- 26) SÚA, Politický sekretariát ÚV KSČ 1/5, Zpráva pro s. Antonína Novotného o ideologických závadách v Národním památníku na Vítkově, 30. listopadu 1953.
- 27) Galandauer Jan, Zachvěl se, zakymácel rudý prapor náš – Vojensko-civilní pohřeb Klementa Gottwalda, H a V 1/1995.
- 28) SÚA, organizační sekretariát, KO-4/53.
- 29) ÚV KSČ oddělení dokumentace orgánů ÚV 9247 Kdc/Ko.
- 30) A MV Praha, fond A 2/1, inv. j. 513, Zdůvodnění k návrhu organisace odboru pro ochranu „Mausolea“.
- 31) A MV Praha, fond A 2/1, inv. j. 513.
- 32) A MV Praha, fond A 2/1, inv. j. 637.

-
- 33) A MV Praha, fond A 2/1, inv. j. 942, Zpráva o provozu Mausolea Klementa Gottwalda.
- 34) A MV Praha, fond A 2/1, inv. j. 942.
- 35) Tamtéž.
- 36) Tamtéž.
- 37) Zpráva z 30. 12. 1959. Příloha 41
- 38) A MV Praha, fond A 2/2, inv. j. 35.
- 39) Tamtéž.
- 40) A MV Praha, fond A 2/2, inv. j. 35, Zpráva o studijním pobytu s. dr. Vacka a s. dr. Lodina v Laboratoři Mausolea V. I. Lenina a J. V. Stalina v Moskvě v době od 15. 11. do 13. 12. 1959. Praha 30. 12. 1959.
- 41) A MV Praha, fond A 2/2, inv. j. 734.
- 42) Architektonické úpravy a organizační opatření souvisící se zpopelněním a přemístěním ostatků Kl. Gottwalda. Opis usnesení politického byra ÚV KSČ ze dne 22. května 1962. Příloha 43

UŽITÉ ZKRATKY:

a. č.	– archivní číslo
a. j.	– archivní jednotka
A MV i AMV	– Archiv ministerstva vnitra
A ÚV KSČ	– Archiv Ústředního výboru Komunistické strany Československa
AOASS MV	– Archiv Odboru archivní a spisové služby ministerstva vnitra
aut.	– autor
AZ	– agenturní zpráva
BIS	– British Information Service (Britská informační služba)
BND	– Bundesnachrichtendienst (Spolková zpravodajská služba SRN)
BRD	– Bundesrepublik Deutschland (Spolková republika Německo)
brig. gen.	– brigádní generál
CIC	– Conter Intelligence Corps (Americká vojenská kontrarozvědka)
č.	– číslo
ČKD	– Českomoravská-Kolben-Daněk
čl.	– článek
ČLR	– Čínská lidová republika
ČR	– Česká republika
ČSA	– Československá armáda
ČSL	– Československá strana lidová
čsl.	– československý
ČSNS	– Československá strana národně-socialistická
ČSR	– Československá republika
ČSSR	– Československá socialistická republika
ČsvOM i ČS VOM	– Československý výbor obránců míru
ČTK	– Československá tisková kancelář
ČVS	– číslo vyšetřovacího spisu
doc.	– docent
Dr.	– doktor
ev. č.	– evidenční číslo
f., fond	– archivní fond
FSS	– Forien Secret Service (rozvědná služba Velké Británie v 50. letech)
gen.	– generál
gestapo	– Geheimstatpolizei (Tajná státní policie)

H a V	– Historie a vojenství, časopis
h. c.	– honoris causa, za příčinou pocty (čestný)
hl. m.	– hlavní město
HS-PS	– hlavní správa Pohraniční stráže
HS-StB	– hlavní správa StB
IM	– Inspekce ministra
Ing. i ing.	– inženýr
inv. j.	– inventární jednotka
JNV	– jednotný národní výbor
JUDr.	– doktor obojího práva
k., kart.	– krabice, karton
KAV NF	– Krajský akční výbor Národní fronty
Kčs	– koruna československá
KG	– Klement Gottwald
KGB	– Komitét gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)
KNV	– krajský národní výbor
kpt.	– kapitán
KPV	– kabinet politické výchovy
KPVČ	– Konfederace politických vězňů Československa
kr.	– krajský
KS-MV	– krajská správa MV
KS SNB	– krajská správa Sboru národní bezpečnosti
KS StB	– krajská správa Státní bezpečnosti
KSČ	– Komunistická strana Československa
KÚV	– Komise ústředního výboru (KSČ)
KV	– krajské velitelství
KV KSČ	– krajský výbor KSČ
KV NB	– krajské velitelství národní bezpečnosti
KV StB	– krajské velitelství StB
LM	– Lidové milice
LS	– lidový soud
MGB	– Ministerstvo gosudarstvennoj bezopasnosti (Ministerstvo státní bezpečnosti)
MIO	– ministerstvo informací a osvěty
MIS	– Military Intelligence Service (Vojenská zpravodajská služba – rozvědká armády USA)
mjr.	– major
ml. stržm. i mlstržm.	– mladší strážmistr
MLS	– Mimořádný lidový soud
MNB	– ministerstvo národní bezpečnosti
MNO	– ministerstvo národní obrany
MNV	– místní národní výbor
MS	– ministerstvo spravedlnosti

MŠVU	– ministerstvo školství, věd a umění
MUDr.	– doktor všeobecného lékařství
MV	– ministerstvo vnitra
MZV	– ministerstvo zahraničních věcí
n. p.	– národní podnik
nar.	– narozen
NATO	– North Atlantic Treaty Organization (Severoatlantický pakt)
NB	– národní bezpečnost
NDR	– Německá demokratická republika
NF	– Národní fronta
NKGB	– Narodnyj komissariat gosudarstvennoj bezopasnosti – (Lidový komisariát státní bezpečnosti)
NKVD	– Narodnyj komissariat vnutornych děl – (Lidový komisariát vnitra)
npor.	– nadporučík
NS	– Národní shromáždění
NSDAP	– Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národněsocialistická německá dělnická strana)
NŠ	– náčelník štábu
NZ-MV	– Nápravné zařízení Ministerstva vnitra
O StB	– oblastní úřadovna StB
O StB	– odbor (oddělení) Státní bezpečnosti
OBZ	– obranné zpravodajství
odst.	– odstavec
okr.	– okres
ONV	– okresní národní výbor
oper. podsv.	– operativní podsvazek
OPS	– orgán preventivní služby
org.	– orgán
OUN	– Organizace ukrajinských nacionalistů
OV NB	– okresní velitelství národní bezpečnosti
OZO	– oblastní zpravodajské oddělení
PF	– právnická fakulta
PhDr.	– doktor filosofie
plk.	– plukovník
podsv.	– podsvazek
por.	– poručík
pplk.	– podplukovník
ppor.	– podporučík
prap.	– praporčík
prof.	– profesor

prps	- prapor pohraniční stráže
PS	- pohraniční stráž
PÚV KSČ	- předsednictvo ÚV KSČ
r.	- rok
RA	- Rudá armáda
RAF	- Royal Air Forces (Královské vzdušné síly – britské Královské vojenské letectvo)
RNK	- Rada lidových komisařů pravděpodobně nepřesný překlad ze Sovět narodnych komissarov
RP	- Rudé Právo
rps	- rota pohraniční stráže
Ř. O. i ř. o.	- řídicí orgán
ŘNB	- Ředitelství národní bezpečnosti
s.	- soudruh
SH	- státní hranice
S MV	- správa ministerstva vnitra
Sb.	- Sbírka zákonů
SČM	- Svaz české mládeže
SD	- Sicheidheitsdienst der Reichsführer der SS (Bezpečnostní služba říšského vůdce SS – německá tajná služba)
SDECE	- Service de Documentation Extérieure et de Contre-Espionage (francouzská rozvědná služba)
sign.	- signatura
SMERŠ	- z ruského Smerť špionam (Vojenská kontrarozvědka)
SNB	- Sbor národní bezpečnosti
SOA	- Státní oblastní (okresní) archiv
SRN	- Spolková republika Německo
SRM	- Světová rada míru
SSSR	- Svaz Sovětských socialistických republik
starš.	- staršina
StB i Stb	- Státní bezpečnost
str.	- strana, stránka
stržm.	- strážmistr
stserž.	- starší seržant
SÚA	- Státní ústřední archiv
SÚV KSČ	- Sekretariát ústředního výboru KSČ
sv.	- svazek
SVS	- Sbor vězeňské stráže
škpt.	- štábní kapitán
šstržm.	- štábní strážmistr
TBC	- tuberkulóza

tr. i Tr.	- trestní
TRMNB	- Tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti
Ú Stb	- Ústředna státní bezpečnosti
ÚAV NF	- Ústřední akční výbor Národní fronty
UDBA	- Uprava državne bezbednosti (Správa státní bezpečnosti – jugoslávská zpravodajská služba)
ÚDV	- Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
UK	- Universita Karlova
ÚNV	- Ústředný národní výbor
ÚRO	- Ústřední rada odborů
US	- United States (of America) Spojené státy (americké)
USA	- Spojené státy americké
USIS	- United States Information Service (Americká informační služba)
ÚV	- ústřední výbor
ÚVV	- Útvar výkonu vazby
V	- velitelství
v. r.	- vlastní rukou
VB	- Veřejná bezpečnost
vel.	- velitel
VHA	- Vojenský historický archiv
VKR	- vojenská kontrarozvědka
VKS	- Velitelství krajské správy
VS	- vnitřní stráž
VS SNB	- Velitelství stanice SNB
VStB, V-StB i V StB	- Velitelství Státní bezpečnosti
vstržm. i Vstržm.	- vrchní strážmistr
vyš.	- vyšetřovací
YMCA	- Young Men Christian Association (Křesťanská asociace mladých mužů)
YWCA	- Young Women Christian Association (Křesťanská asociace mladých žen)
zák.	- zákon
zást.	- zástupce
ZNO	- Zvláštní nemocniční oddělení
ZOB	- Zemský odbor bezpečnosti (československá zpravodajská služba)
ZPA	- Závody průmyslové automatizace
ZPR	- zahraničněpolitická rozvědka
ZPÚ	- zajištění pohraničního území
ZV	- zvláštní vyšetřovací (spis)

Ediční poznámka

V tomto sborníku, vydávaném ÚDV, přináší devět autorů jedenáct příspěvků doložených příslušnými dokumenty. Všem autorům ponechává editor osobitý styl i členění textu; sjednocujeme pouze číslování poznámek a odkazů za textem.

1. Jednotlivé příspěvky jsou vystavěny takto:

- a) samotná práce autora
- b) jednotlivé číslované přílohy označené arabskými číslicemi
- c) poznámky k textu (případně i k přílohám)
- d) Příloha 12 – vložená mapa – dokládá příspěvek Martina Pulce Nástin organizace a činnosti krajských pohraničních složek v letech 1948–1951.

2. Při ediční práci s dokumenty zařazenými do textu či použitých v přílohách (ať formou kopie či z kopie přepsané) jsme, jako ve všech předchozích sbornících Securitas imperii, vycházeli jednoznačně z faktu, že tyto dokumenty jsou především historickými doklady o době, z níž pocházejí. Proto jsme autenticitě podřizovali téměř vše, kromě srozumitelnosti, a zasahovali do jejich textu minimálně.

- a) Opravovali jsme zjevné překlepy a slova, která na jiném místě textu byla napsána správně (např. veltelství – velitelství, Wimr-Wimmer).
- b) Nedoplňovali jsme tentokráte do šikmých závorek (kromě výjimek) chybějící interpunkci ve větách a v souvětích, neboť text dokumentu je i bez ní srozumitelný a výmluvný. Tam, kde v dokumentu hrozí nesrozumitelnost, je v šikmých závorkách uvedeno vysvětlení (např. chybějící podmět či odkaz, co autor výrazem míní, na co se odvolává).
- c) Užití závorek se řídí následujícími pravidly:
 - kulaté závorky v textu patří vždy autorovi tohoto textu (tzn. autorovi příspěvku, „pisateli“ dané přílohy apod.)
 - vkládané šikmé závorky jsou vstupem nebo glosou jiného autora či redakce (tzn. „poznámka zvenčí“)
 - otazník v šikmých závorkách označuje naše pochybnosti, nejednoznačnost, možnost nesprávně přečteného slova z nečitelného originálu apod.
- d) Naše vynechání částí textu v dokumentech naznačujeme většinou pouze třemi tečkami bez rovných závorek, neboť samotné tři tečky se v uváděných dokumentech téměř nevyskytují a nemůže tedy dojít k záměně redakčních úprav s původním textem. (Vý-

jimkou je např. příspěvek P. Čuky, kde by někde samotné tři tečky byly nejednoznačné, nebo úryvky některých projevů.)

- e) Všechny osoby procházející sborníkem se snažíme uvádět plným jménem, příjmením, příp. titulem či hodností. Při častějším užití dále v textu pak jen např. iniciálou křestního jména a celým příjmením, či titulem a příjmením. Pokud křestní jméno či titul scházejí nebo nejsou úplné, nepodařilo se nám příslušnou osobu přesněji identifikovat. Většinou se tak stává u osob jmenovaných v přílohách, nejvíce pak u příspěvku B. Titzela Podpisové akce za mír.
- f) V kurzívou psaných poznámkách u přepisovaných dokumentů se snažíme informovat o:
 - předtištěných hlavičkách
 - razítkách
 - rukou psaných přípisech a podpisech.
- g) Psaní číslic v přepisovaných dokumentech jsme ponechali v takové formě, jak bylo obvyklé v době vzniku dokumentu (např. 1.450), stejně jako slova, jejichž podoba se řídila tehdejšími pravidly (např. milión, kritisovat, Mausoleum apod.).
- h) Psaní velkých písmen ponecháváme v dokumentech též v původní verzi. Srozumitelnost textu se tím nesnižuje (např. Dr. Doležal apod.). Velmi často se však užití velkých a malých písmen v jednotlivých dobových listinách liší: Velitelství NB x velitelství NB, státní soud x Státní soud, Věznice x věznice, Národní x národní (bezpečnost) aj., i když se jedná o tutéž instituci. Pravopis ponecháme tak, jak je veden v příslušných archivech.
- ch) Verzálkami píšeme krycí jména osob; názvy akcí či procesů navíc s uvozovkami. Tučně zvýrazněnými jmény a názvy se snažíme o lepší orientaci v textu při studiu procházejících osob v jednotlivých kauzách a alespoň zčásti tak, spolu s rozsáhlým poznámkovým aparátem, nahradit prozatím chybějící rejstřík.
- i) V publikovaných dokumentech jsme neopravovali ani notoricky chybně psaná slova (vyjímka x výjímka x výjimka, svadba x svatba, vytýčit x vytyčit, vzpoměl x vzpomněl, o 8 hod. x o 8 hod., 120g x 120 g, Macháckovy x Macháčkovi, souvisících x souvisejících atd.). Srozumitelnost se nesnižuje, autenticita je naopak vypovídající. Ponecháváme i velmi frekventovaný výraz v jazyce StB – vytypovat, jakož i nesprávné koncovky, chybné tvary sloves, chybné skloňování, předložkové vazby apod.
- j) Při grafické úpravě textů dokumentárních příloh jsme vzhledem k úspoře místa někde rušili volné řádky, jinde jsme pro přehlednost a názornost naopak text řádkou či odstavcem oddělili nebo logicky spojili s odpovídající částí. Naše podtržení v dokumentu je označeno poznámkou v rovné závorce.

SECURITAS IMPERII 7

Sborník k problematice bezpečnostních služeb

Editorka Ladislava Kremličková

Obálka a grafická úprava Petr Bednář

Pro Úřad dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu P ČR
vydává Themis,
nakladatelství Tiskárny MV, p. o.
Hybernská 2, 112 19 Praha 1
jako svou 69. publikaci

Tisk Tiskárna MV, p. o.
Bartůňkova 4, 149 01 Praha 415
Náklad 2000 výtisků

Vydání 1. Praha 2001
ISBN 80-85821-93-1